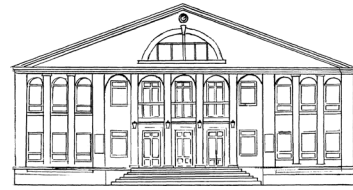

Держава та регіони

Серія: Публічне управління
і адміністрування
2024 р., № 1

Науково-виробничий журнал виходить щоквартально

Голова редакційної ради: О. В. Машенко,
доктор економічних наук, доктор юридичних наук,
професор

Редакційна рада:
Кіктенко О. В., доктор наук з державного управління, доцент
Руденко О. М., доктор наук з державного управління, доцент

Головний редактор:
Покатаєв П. С., доктор юридичних наук, доктор наук з державного
управління, професор

Редакційна колегія:
Горник В. Г., доктор наук з державного управління, доцент
Заблоцький В. В., доктор наук з державного управління, професор
Колтун В. С., доктор наук з державного управління, доцент
Латинін М. А., доктор наук з державного управління, професор
Лозинська Т. М., доктор наук з державного управління, професор
Рингач Н. О., доктор наук з державного управління,
старший науковий співробітник
Хожило І. І., доктор наук з державного управління, доцент
Роман Грмо, Assoc.prof., PaedDr. Ing., PhD., MBA

Відповідальний редактор: С. В. Белькова
Редактори: А. О. Бессараб, В. Ю. Петрова
Технічний редактор: Ю. В. Волошина
Дизайнер обкладинки: Я. В. Зоська

Журнал включено
до Переліку наукових фахових видань України
(категорія «Б») з публічного управління
(спеціальність: 281. Публічне управління та
адміністрування) відповідно до Наказу МОН
України від 29.06.2021 № 735 (Додаток 4)

Журнал включено до міжнародної
наукометричної бази Index Copernicus
International (Республіка Польща)

Засновник:
Класичний приватний університет
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого
засобу масової інформації:
КВ № 24855-14795 ПР від 17.05.2021

Видавництво та друк –
Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022

Журнал ухвалено до друку вченою радою
Класичного приватного університету
28.02.2024, протокол № 6
Усі права захищені. Повний або частковий передрук
і переклади дозволено лише за згодою автора
і редакції. У разі передрукування посилання
на журнал
«ДЕРЖАВА та РЕГІОНИ. ПУБЛІЧНЕ
УПРАВЛІННЯ І АДМІНІСТРУВАННЯ» обов'язкове.

Редакція не обов'язково поділяє думку автора
і не відповідає за фактичні помилки,
яких він припустився.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату
за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Адреса редакції:
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б.
Телефони/факс: (0612) 220-58-42, 63-99-73.

Здано до набору 12.02.2024.
Підписано до друку 29.02.2024.
Формат 60×84/8. Ризографія. Траж 300 пр.
Замовлення № 0424/260.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

<i>І. І. Нинюк, М. А. Нинюк</i> НОВІ МОДЕЛІ ТА ЕФЕКТИВНІ ПРАКТИКИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ.....	6
--	---

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

<i>А. В. Акімов</i> ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ДЕРЖАВНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВИ ВІЙСЬКОВОГО ТИПУ.....	12
<i>О. Г. Бондаренко</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ЛОБІЗМУ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	18
<i>С. В. Васьків</i> ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДПИСІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ.....	25
<i>О. М. Вівсьянник</i> МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В РЕГУЛЮВАННІ СИСТЕМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ЗДОРОВ'Я.....	30
<i>К. А. Возняковська, М. П. Баряхтар</i> ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ ЯК ПРІОРИТЕТ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ.....	34
<i>К. О. Головка</i> АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В АГРАРНІЙ СФЕРІ.....	40
<i>І. П. Динник</i> БРЕНДИНГ РЕГІОНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ.....	48
<i>Я. М. Казюк, В. С. Куйбіда, Ю. І. Ганущак</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗМЕЖУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ.....	54
<i>Г. В. Коваль, М. М. Волікова</i> ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ОСВІТИ.....	62
<i>А. М. Ломакін</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ТА СВОЄЧАСНОСТІ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ.....	68
<i>Т. В. Маматова, І. В. Шкурат</i> ПРИНЦИПИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ.....	75
<i>В. Л. Матієнко</i> НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ МОДЕРНІЗАЦІЄЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	81

<i>О. І. Ханіна</i> ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВОЮ НОВИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ.....	88
--	----

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

<i>О. Д. Лазор, О. Я. Лазор, І. Г. Юник</i> ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПАТРОНАТНОЇ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ УКРАЇНИ.....	92
<i>М. М. Ярмистий</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ ПРОФЕСІЙНИХ ФУНКЦІЙ У ПРОЦЕСІ АДМІНІСТРУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	102

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

<i>О. А. Кавилін</i> СИСТЕМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ	108
--	-----

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

<i>О. М. Руденко</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	115
---	-----

CONTENTS

THEORY AND HISTORY OF PUBLIC ADMINISTRATION

Nyniuk I. I., Nyniuk M. A.
NEW MODELS AND EFFECTIVE PRACTICES OF PUBLIC PARTICIPATION
IN DECISION-MAKING6

MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION

Akimov A. V.
FUNDAMENTALS OF ENSURING THE REFORM POLICY OF UKRAINE
IN RELATION TO STATE AND LAW ENFORCEMENT BODIES IN THE CONTEXT
OF THE FORMATION OF A MILITARY-TYPE STATE 12

Bondarenko O. H.
FOREIGN EXPERIENCE OF IMPLEMENTATION AND FORMATION OF LOBBYING
IN PUBLIC AUTHORITY BODIES 18

Vaskiv S. V.
LEGAL ASPECTS OF THE USE OF ELECTRONIC SIGNATURES
IN THE ACTIVITIES OF STATE BODIES 25

Vivsiannyk O. M.
INTERNATIONAL GLOBAL GOVERNANCE ORGANIZATIONS
AND INTERNATIONAL CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS
IN THE REGULATION OF STATE HEALTH MANAGEMENT SYSTEMS 30

Vozniakovska K. A., Baryakhtar M. I.
GOVERNMENT SUPPORT FOR BUSINESSES AS A PRIORITY
FOR FINANCIAL STABILITY IN THE ECONOMY 34

Holovko K. O.
EXAMINING SCIENTIFIC STUDIES ON THE MECHANISMS OF PUBLIC
MANAGEMENT WITHIN THE AGRARIAN SECTOR 40

Dynnyk I. P.
BRANDING OF THE REGION AS A TOOL FOR PUBLIC MANAGEMENT
OF REGIONAL DEVELOPMENT 48

Kazyuk Y. M., Kuybida V. S., Hanushchak Y. I.
CONCEPTUAL APPROACHES TO THE DISTRIBUTION AND DISTRIBUTION
OF POWERS OF LOCAL SELF-GOVERNMENT AND EXECUTIVE AUTHORITIES 54

Koval G. V., Volikova M. M.
PUBLIC ADMINISTRATION IN EDUCATION SECTOR 62

Lomakin A. M.
ENSURING THE AVAILABILITY AND TIMELINESS OF MEDICAL SERVICES
AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL IN UKRAINE:
A MANAGERIAL ASPECT 68

Mamatova T. V., Shkurat I. V.
PRINCIPLES AND EFFICIENCY OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP
IN THE FIELD OF CONSUMER RIGHTS PROTECTION IN UKRAINE 75

Matiienko V. L.
DIRECTIONS OF STATE GOVERNANCE IN THE MODERNIZATION OF HIGHER
EDUCATION IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION 81

Khanina O. I.
IMPLEMENTATION OF NEW FORMS OF THE ORGANIZATION
OF MEDICAL ASSISTANCE BY THE STATE.....88

PUBLIC SERVICE

Lazor O. D., Lazor O. Ya., Yunyk I. G.
INSTITUTIONALIZATION OF THE PATRONAGE SERVICE IN THE BODIES
OF PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION OF UKRAINE.....92

Yarmystyi M. M.
IMPLEMENTATION OF PROFESSIONAL FUNCTIONS BY CIVIL SERVANTS
IN THE PROCESS OF ADMINISTRATION OF MANAGERIAL ACTIVITIES.....102

LOCAL SELF-GOVERNMENT

Kavylin O. A.
SYSTEM OF LOCAL GOVERNMENT BODIES IN UKRAINE:
CURRENT STATE AND PROBLEMS.....108

CURRENT PROBLEMS IN THE SPHERE OF PUBLIC ADMINISTRATION

Rudenko O. M.
PROVIDING THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF CIVIL SERVANTS
IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE.....115

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 342.57

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.1>

I. I. Нинюк

кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки

М. А. Нинюк

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки

НОВІ МОДЕЛІ ТА ЕФЕКТИВНІ ПРАКТИКИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ

В умовах сучасного світу, насиченого складними проблемами та викликами, питання громадської участі в процесі ухвалення управлінських рішень стає ключовим аспектом суспільного розвитку. Нові моделі та ефективні практики громадської участі виявляються невід'ємною частиною визначення спільних траєкторій та вирішення загальнозначущих завдань. Дослідження спрямоване на аналіз сучасних практик громадської участі та їх вплив на прийняття управлінських рішень в контексті взаємодії з органами державної влади. Однією з ключових складових є розгляд рівня інформованості громадян, оскільки вона визначає їхню здатність конструктивно взаємодіяти з управлінськими процесами. Нерівність доступу до участі розглядається як системна проблема, яку слід вирішити для забезпечення широкого представництва різних соціальних груп.

Важливим аспектом дослідження є аналіз комунікаційних практик між владою та громадськістю, а також впровадження ефективних механізмів збору та обробки відгуків громадян. Зазначається, що розвиток нових моделей громадської участі вимагає уникнення формалізму та врахування конкретних потреб та особливостей різних груп громадян. Дослідження має на меті не лише аналіз практик громадської участі, але й розробку рекомендацій для вдосконалення ефективності цього процесу. Результати дослідження можуть служити основою для формулювання стратегій, спрямованих на підвищення ступеня взаєморозуміння та співпраці між владою та громадськістю.

У цілому, дослідження прагне внести вагомий внесок у розуміння та розвиток громадської участі як ключового елемента сучасного управління, сприяючи побудові демократичного суспільства, де різні групи громадян активно співпрацюють у прийнятті рішень.

Ключові слова: громадська участь, ефективність участі громадськості, органи державної влади, управлінські рішення, практики участі, моделі участі.

Постановка проблеми. Сучасний світ стикається з безпрецедентними викликами й складними проблемами, які потребують комплексних рішень. Однак досягнення консенсусу та забезпечення згоди різних груп суспільства у процесі ухвалення рішень залишається складною задачею.

Сьогодні важливо розвивати нові моделі та практики громадської участі, спрямовані на

створення ефективного механізму взаємодії між громадськістю та владою, своєю чергою це містить залучення громадян до прийняття рішень на різних рівнях управління – від місцевого до національного [1, с. 55]. Однією з проблем сучасних моделей громадської участі є недостатній рівень інформованості громадян та їхнє обмежене розуміння ключових питань.

Також важливо розв'язувати проблеми нерівності доступу до участі, щоб гарантувати, що різні групи мають однакові можливості впливати на прийняття рішень.

Усунення бар'єрів для участі громадян також вимагає вдосконалення комунікації між владою та громадськістю, розробки ефективних механізмів збору та обробки відгуків громадян, а також створення структур, які забезпечують сталу участь населення у важливих діалогах. Однак важливо уникати формального підходу до громадської участі й створювати моделі, які враховують конкретні потреби та особливості різних груп громадян. Такий підхід сприятиме створенню збалансованих та справедливих механізмів взаємодії. Наприклад, Україна стикається з численними викликами та проблемами, які ставлять під сумнів ефективність та справедливість прийнятих рішень й разом з цим існування конфлікту інтересів. Однією з проблем є недостатня розвиненість механізмів громадської участі в прийнятті рішень. Багато із заходів, спрямованих на залучення громадськості, можуть бути формальними та неефективними. Недостатній рівень інформованості громадян, а також відсутність механізмів з реальним впливом на прийняття рішень, обмежують їхню здатність долучитися до формування політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження у сфері громадської участі часто наголошують на розвитку інноваційних технологій, як відзначають у своїх наукових роботах: Гордієнко Є., Куйбіда В., Карпенко О., МакГіннесс Т., Морріс Дж., Наместнік В., Рават П., Шанк Х., – для покращення взаємодії між громадськістю та органами влади, адже це може містити використання онлайн-платформ, соціальних мереж, аналітичних інструментів для збору та аналізу відгуків громадян.

Гіаннуміс Г., Говік С., Доброгорський О., Лейгнінгер М., Мік В., Набатчі Т., Третяк О. А., Торяник В. М. висвітлюють питання забезпечення прозорості в процесах ухвалення рішень, а також створення механізмів забезпечення широкого представництва різних соціокультурних та економічних груп.

Андреєва О., Величко З., Вусик Г., Ленда Р., Лікарчук Н., Могилевська О., Панченко Г., Шумило О. відзначають важливість навчання громадянської компетентності та розвитку навичок участі, щоб забезпечити більш ефективну взаємодію між громадянами та органами влади.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження та аналіз сучасних моделей та практик громадської участі у процесі ухвалення управлінських рішень. Робота спрямована на визначення ефективних стратегій взаємодії між громадськістю та органами державної влади, сприяючи створенню більш демократичного суспільства.

Виклад основного матеріалу. В сучасному суспільстві питання громадської участі у процесі ухвалення рішень стає ключовим аспектом демократичного управління та розвитку. Глибокі зміни в економіці, технологіях та соціокультурному середовищі викликають потребу у більш активній ролі громадян у формуванні стратегій, політик та рішень, які впливають на їхнє повсякденне життя. Громадська участь є необхідним елементом будь-якої демократичної системи, яка забезпечує легітимність та враховує різноманітні потреби й переконання громадян.

Громадська участь визначається рівнем залучення громадян щодо ухвалення рішень та визначення пріоритетів у державному розвитку. Різноманітні класифікації цього явища пропонуються у науковій літературі, однією з таких є класифікація Шеррі Арнштайна. Відповідно до цієї класифікації, існують вісім рівнів громадської участі, які можна об'єднати у три основні групи в залежності від рівня впливовості: відсутність участі, обмеженість можливостей участі та реальна (дієва) участь. Розглядаючи ці рівні, можна детальніше зрозуміти роль громадської участі у прийнятті рішень (Рис. 1):

1. Відсутність участі. На цьому рівні суспільство не має можливості впливати на процес прийняття рішень. Рішення приймаються в органах, відокремлених від впливу громадськості.

2. Обмеженість можливостей участі, тобто громадськість отримує інформацію про державні проекти, але їй надано обмежені можливості висловлювати свої думки чи вносити пропозиції.

3. Реальна (дієва) участь, громадськість взаємодіє з державними установами у партнерському відношенні, спільно визначаючи та реалізуючи проекти та суспільство бере участь у прийнятті рішень на рівні відповідних установ, де громадська думка враховується в процесі обговорення [9, с. 221].

Варто зауважити, що зростання складності сучасних проблем вимагає інноваційних підходів до управління та прийняття рішень. Громадська участь стає містком між громадянами

й владою, що сприяє обміну ідеями, врахуванню різних точок зору та спільному пошуку оптимальних варіантів розв'язання проблем. Важливо визначити, що громадська участь не обмежується лише процесами голосування на виборах [7, с. 31]. Вона охоплює широкий спектр інструментів та механізмів, включаючи громадські консультації, петиції, участь у робочих групах та інші форми діалогу. Взаємодія громадян із владою має бути постійним та системним процесом, що враховує різноманітність потреб та інтересів суспільства.

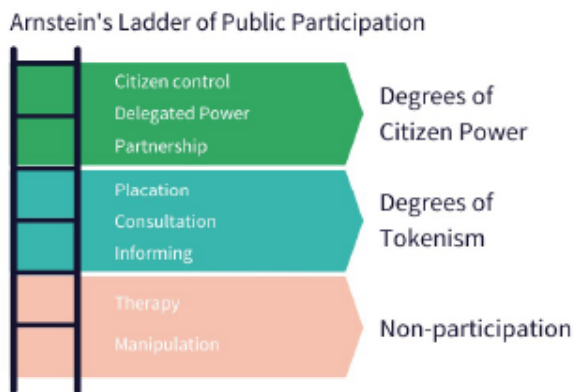

Рис. 1. Групи рівнів громадської участі (за класифікацією Ш. Арнштайна)

Проте, незважаючи на важливість громадської участі, існують численні виклики та проблеми, що перешкоджають її повноцінному розвитку. Недостатня інформованість, бар'єри доступу до участі для певних груп громадян [3, с. 7], а також неефективні механізми збору та сам процес врахування громадської думки – усе це створює труднощі на шляху до досягнення справжньої демократії через громадську участь.

Сучасні практики управління державним та муніципальним рівнями все частіше включають різні елементи громадської участі. Участь зацікавлених груп населення в процесі ухвалення політичних та управлінських рішень є однією з умов сучасного державного управління, або, інакше кажучи, *good governance* [15, с. 73]. Тому саме якісні та ефективні практики громадської участі у прийнятті рішень є важливим елементом розвитку демократичного суспільства. В рамках даного питання науковці виокремлюють ключові практики, які можуть сприяти покращенню процесів взаємодії між громадськістю та органами влади:

1. Починаючи з самого початку процесу прийняття рішень, важливо забезпечити громад-

ськість інформацією щодо ключових питань та можливих рішень. Відкрита та доступна інформація створює фундамент для ефективного взаєморозуміння та конструктивного діалогу.

2. Проведення консультацій з громадськістю на різних етапах прийняття рішень дозволяє врахувати різноманітні погляди та врахувати потреби різних груп населення. Важливо створити відкритий та взаємовигідний простір для обміну ідеями та відгуками (Рис 2.).

3. Розвиток технологій дозволяє створювати спеціалізовані онлайн-платформи для обговорення та голосування за рішення, в свою чергу це забезпечує доступність участі для більш широкого кола громадян і полегшує збір та аналіз відгуків.

4. Залучення представників громадськості до робочих груп, які працюють над конкретними питаннями, дозволяє залучити експертів та досвід громадян у процес ухвалення рішень.

5. Забезпечення ефективних механізмів отримання та обробки зворотного зв'язку важливо для врахування думки громадськості у прийнятті рішень. Відкриті канали зворотного зв'язку створюють умови для постійної взаємодії.

6. Здатність громадян ефективно взаємодіяти з процесами прийняття рішень вимагає певного рівня освіти та навичок. Навчальні програми та інформаційна підтримка можуть сприяти зростанню громадянської компетентності та активності [11, с. 108, 110, 117, 123, 138].

Рис. 2. Система консультації з громадянами

В розрізненій та різноманітній суспільній дійсності активна громадська участь у прийнятті рішень виступає не лише основою «справедливої демократії», але й важливим чинником забезпечення ефективного та різностороннього управління [12, с. 773]. Відкритість до голосу громадян сприяє формуванню більш інклюзивних та збалансованих стратегій, які відображають різноманітні потреби та погляди суспільства. З цією метою існує кілька моделей громадської участі, які враховують різні форми взаємодії між владою та громадянами. Дані моделі не лише стимулюють взаємодію та обмін ідеями, але й забезпечують громадянам можливість впливу на важливі рішення, що стосуються їхнього ото-

чення, економічного благополуччя та загально-го блага.

Відповідно до вище відзначеного, варто зауважити, що існує кілька моделей громадської участі, які різняться за форматом та ступенем впливу громадян, а саме:

Організація громадських консультацій, публічних обговорень та відкритих форумів для збору думок та пропозицій громадян з певного питання.

Проведення офіційних слухань, де громадяни можуть висловлювати свої погляди та думки стосовно певної справи.

Залучення представників громадян до робочих груп, комітетів чи інших органів, які приймають рішення або розробляють стратегії.

Використання онлайн-платформ, веб-сайтів та соціальних мереж для залучення громадян до обговорення та прийняття рішень.

Залучення громади до процесу формування бюджету та розподілу ресурсів, де громадяни можуть визначати пріоритети для виділення коштів

Співпраця між суспільством, бізнесом та урядом для реалізації конкретних проектів та ініціатив.

Створення спеціальних рад або комітетів, які представляють громадян та мають можливість впливати на прийняття рішень [14, с. 251].

Знову ж таки, взаємодія між владою та громадськістю визначається різноманітними комунікаційними практиками, що відіграють важливу роль у формуванні ефективного діалогу та взаєморозуміння. Перш за все, важливо встановити відкритий та прозорий канал інформації між владою та громадськістю, тобто це дозволяє підтримувати високий рівень довіри та забезпечує громадянам доступ до актуальної інформації [10, с. 97]. З іншого боку, важливим елементом є залучення громадськості до прийняття, як ми вже відзначали, це може бути здійснено через проведення громадських слухань, консультацій та інших форм взаємодії, які дозволяють громадськості висловлювати свої погляди та враховувати їх у процесі ухвалення рішень.

Також важливо активно використовувати сучасні засоби комунікації, такі як соціальні мережі та електронні платформи, для надання інформації та взаємодії з громадськістю, адже це сприяє швидкій розповсюдженню інформації та полегшує двосторонній обмін думками []. Електронні платформи для участі громадян в житті держави є важливим інструментом для

забезпечення відкритості, прозорості та активної участі громадян в прийнятті рішень. Наприклад, в Естонії, використовують e-Democracy Platform, яка дозволяє громадянам висловлювати свої погляди та думки з приводу законопроектів і рішень уряду. Ісландія, використовує платформу Your Priorities, адже вона надає можливість громадянам вносити пропозиції та голосувати за них. В Іспанії функціонує Decidim (Decidim.org), – це відкрита платформа для участі громадян в прийнятті рішень на різних рівнях й вона використовується в різних муніципалітетах та органах влади. А у Фінляндія існує Open Ministry (Avoim ministeriö), що дозволяє громадянам Фінляндії вносити законопроекти та голосувати за них. Якщо законопроект набирає достатню кількість голосів, він переходить на розгляд парламенту [13, с. 419].

Уникання цензури та забезпечення свободи слова є необхідними аспектами для створення відкритого та демократичного суспільства. Гарантування можливості вільно висловлювати свої погляди сприяє розвитку критичного мислення та підвищує рівень активності громадськості в житті країни [2, с. 114]. З метою забезпечення належних умов для участі громадськості в формуванні державної політики, Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 976 від 5 листопада 2008 року «Про затвердження Порядку сприяння проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» [6]. Цей документ відкриває можливість для організацій громадянського суспільства брати участь у розробці та моніторингу державної політики, зокрема на рівні регіонів.

Також варто відзначити, що в Україні існують різноманітні форми громадської участі у прийнятті рішень, спрямовані на забезпечення відкритості та демократії в управлінні. Однією з найважливіших практик є залучення громадськості до формування та обговорення законопроектів на різних етапах їх розгляду. Національні консультації, громадські слухання та публічне обговорення законопроектів стали стандартною практикою в роботі парламенту та інших органів влади [8, с. 41], в свою чергу це дозволяє громадянам висловлювати свої погляди, вносити пропозиції та впливати на формування законів.

Важливою є участь громадських організацій у роботі різних експертних та консультативних рад, адже це надає можливість представникам суспільства активно співпрацювати з урядом

у процесі прийняття стратегічних [4, с. 97]. Ще однією формою громадської участі є ініціативи зі збору підписів громадян для внесення певних питань на розгляд влади, а це стимулює прямий внесок громадян у формування порядку денного та підвищує відповідальність влади перед суспільством [5, с. 461].

Слід зауважити, що в Україні також існують різні електронні платформи для участі громадян в прийнятті рішень та моніторингу ситуацій в державі, а саме:

1. Система Prozorro в Україні використовується для електронних закупівель та публікації інформації про державні закупівлі, тобто це допомагає підвищити прозорість та запобігти корупції в галузі закупівель.

2. Дія (diia.gov.ua), – це інтернет-платформа для надання громадянам доступу до різноманітних електронних послуг. Громадяни можуть скористатися цією платформою для отримання документів, реєстрації податкових обов'язків та інших адміністративних послуг й пройти різні опитування;

3. Відкритий бюджет (openbudget.gov.ua), – платформа дозволяє громадянам вивчати та аналізувати державний бюджет, розподіл видатків та витрати. Вона сприяє більшій прозорості у фінансовій сфері та дозволяє громадянам брати активну участь у контролі над використанням бюджетних коштів.

4. e-Petitions (petition.president.gov.ua), – платформа дозволяє громадянам подавати петиції до Президента України. Якщо петиція набирає необхідну кількість підписів, вона може бути розглянута на рівні влади.

Усі ці практики спрямовані на зміцнення демократії та врахування думки громадян у прийнятті ключових рішень. Важливим етапом в розвитку громадської участі є постійне вдосконалення механізмів взаємодії між владою та громадянами для підтримки відкритого та транспарентного управління в Україні.

Висновки і пропозиції. Участь громадян в управлінні справами держави є важливою ознакою демократичних політичних систем, хоча в різній мірі вона може бути притаманною і недемократичним системам. Як одне з ключових понять політичної науки, ідея громадської участі не має однозначного тлумачення і може розглядатися по-різному. Різниця в тлумаченні громадської участі має практичні наслідки, визначаючи фактичні можливості участі, які конкретна політична система надає своїм гро-

мадянам, соціальним групам, громадським організаціям, об'єднанням та іншим учасникам.

Дослідження сучасних моделей та практик громадської участі у процесі ухвалення управлінських рішень виявило ряд важливих висновків. Перш за все, недостатня інформованість громадян та нерівність в доступі до участі залишаються серйозними перешкодами для створення справедливих та репрезентативних механізмів прийняття рішень.

Важливим аспектом є також визначення потреби у впровадженні інноваційних технологій та онлайн-платформ для покращення взаємодії між громадськістю та владою, в свою чергу це може допомогти забезпечити більший обсяг залучення та поліпшити якість діалогу між сторонами.

Зазначається, що вирішення проблем громадської участі вимагає не лише технологічних рішень, але й системних змін у підходах до комунікації, освіти та визначення механізмів зворотного зв'язку. Важливо покласти акцент на навчання громадянської компетентності та сприяти розвитку активної участі. Пропонується впровадження більш гнучких та адаптивних моделей громадської участі, які враховують різноманітність суспільства та його потреби. Це може включати в себе створення спеціальних механізмів для представництва та врахування потреб меншин, щоб забезпечити всебічну участь громадськості.

Загалом, дослідження свідчить про необхідність комплексного підходу до питань громадської участі та визначає конкретні напрями для подальших досліджень й розвитку ефективних механізмів взаємодії між громадянами та владою.

Список використаної літератури:

1. Гордієнко Є. Використання технологій web 2.0 та концепції «громадська участь 2.0» в діяльності місцевих органів влади США. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. 2023. №. December 1, 2023; Berlin, Germany. С. 54–56.
2. Доброгорський О. Відкритість та громадська залученість у забезпеченні принципів ефективності та прозорості публічного управління. *Науковій перспективі (Naukovi perspektivi)*. 2023. №. 11 (41). С. 102–115.
3. Куйбіда В.С., Карпенко, О.В., Наместнік В.В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2018. № 1. С. 5–10.

4. Могилевська О. Ю. Побудова прогностичних моделей механізму участі громадськості в управлінні розвитком об'єднаних територіальних громад. *Київський економічний науковий журнал*. 2023. № 3. С. 91–100.
5. Панченко Г. Громадська участь як механізм реалізації громадського контролю в системі публічного управління. *Наукові перспективи (Наукoві перспективи)*. 2023. № 3 (33). С. 454–467.
6. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади від 5 листопада 2008 р. № 976 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-п#Text>
7. Третяк О. А., Торяник В. М. Громадська думка та публічна сфера політики: можливості взаємовпливу в умовах демократизації. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Серія політичні науки. 2023. № 8 С. 27–32.
8. Шуміло О. М. До питання ключових інститутів громадянського суспільства. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О Дідоренка*. 2023. № 3. С. 35–43.
9. Arnstein S.R. A Ladder of Citizen Participation. *JAIP*. 1969. №. 4 35. P. 216–224.
10. McGuinness T. D., Schank H. Power to the Public: The Promise of Public Interest Technology. Princeton University Press. 2021. 208 p.
11. Hovik S., Giannoumis G. A. Citizen Participation in the Information Society: Comparing Participatory Channels in Urban Development. Palgrave Macmillan. 2022. 280 p.
12. Likarchuk N., Velychko Z., Andrieieva O., Lenda R., & Vusyk, H. Manipulation as an element of the political process in social networks. *Cuestiones Políticas*. 2023. № 41(76). P. 769–779.
13. Meek W. Handbook of Collaborative Public Management (Elgar Handbooks in Public Administration and Management). Edward Elgar Publishing. 2021. 512 p.
14. Nabatchi T., Leighninger M. Public Participation for 21st Century Democracy (Bryson Series in Public and Nonprofit Management). Jossey-Bass. 2015. 368 p.
15. Rawat P., Morris J. The Effects of Technology and Institutions on E-Participation: A Cross-National Analysis. Routledge. 2021. 134 p.

Nyniuk I. I., Nyniuk M. A. New models and effective practices of public participation in decision-making

In the conditions of the modern world, saturated with complex problems and challenges, the issue of public participation in the decision-making process becomes a key aspect of societal development. New models and effective practices of public participation prove to be an integral part of defining common trajectories and addressing overarching tasks. The research is aimed at analyzing contemporary practices of public participation and their impact on decision-making in the context of interaction with government authorities. One of the key components is the examination of citizens' level of awareness, as it determines their ability to constructively engage with managerial processes. Inequality in access to participation is considered a systemic problem that needs to be addressed to ensure broad representation of various social groups.

An important aspect of the study is the analysis of communication practices between the government and the public, as well as the implementation of effective mechanisms for collecting and processing citizen feedback. It is noted that the development of new models of public participation requires avoiding formalism and taking into account the specific needs and characteristics of different citizen groups. The research aims not only to analyze public participation practices but also to develop recommendations for improving the effectiveness of this process. The results of the study can serve as a basis for formulating strategies aimed at increasing mutual understanding and cooperation between the government and the public.

Overall, the research seeks to make a significant contribution to the understanding and development of public participation as a key element of modern governance, contributing to the construction of a democratic society where different citizen groups actively collaborate in decision-making.

Key words: public participation, effectiveness of public participation, government authorities, managerial decisions, participation practices, participation models.

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

УДК 354

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.2>

А. В. Акімов

доктор філософії,
викладач кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності
Запорізького національного університету

ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО ДЕРЖАВНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВИ ВІЙСЬКОВОГО ТИПУ

Внаслідок повномасштабної збройної агресії зі сторони рф проти України активізувались процеси реформації системи державних та правоохоронних органів в контексті трансформації держави на військову модель функціонування. З 2014 року наша держава поступово обирає мілітаризаційний вектор організації та функціонування публічного управління. Головними факторами такого заходу стали виклики безпеці України та збереження її територіальної цілісності і суверенітету. У статті досліджено сучасний стан державного управління в контексті діяльності державних та правоохоронних органів в умовах воєнного стану. Враховуючи надшвидкий еволюційний розвиток всього суспільства, впровадження змін в систему державного управління, децентралізаційні процеси, проведення оборонних заходів внаслідок повномасштабного вторгнення на територію України, взаємодія всієї системи правоохоронних органів із іншими державними органами стає не просто рекомендаційним заходом, а передусім необхідним задля збереження діяльності всієї державної системи. Саме за допомогою ґрунтовної взаємодії правоохоронних органів із державними органами є можливість досягти позитивного результату у трансформації всієї правоохоронної системи, зменшити прояви порушення будь-яких прав громадян, а також бездіяльності співробітників правоохоронних органів. У статті визначено та досліджено вплив координації державних та правоохоронних органів у зв'язку з реформаційними процесами в умовах воєнного стану. Одним із головних недоліків сучасного публічного управління щодо організації реформаційних процесів є орієнтація на формально-концептуальні засади реалізації таких заходів, нівелюючи законодавчими закріпленнями обраного вектору розвитку державної діяльності. У статті проаналізовано сучасний стан законодавства, що регулює державну політику в обраному напрямку дослідження. Доведено, що проведення адміністративних процесів щодо підвищення мілітаризаційного рівня системи державного управління займає одне з провідних місць в переліку трансформаційних процесів у державі.

Ключові слова: реформа, реформаційні процеси, мілітаризація, державна політика, державне управління, державний орган, правоохоронний орган.

Постановка проблеми. З початку повномасштабного вторгнення рф на територію нашої держави методи та засоби орієнтації державного управління з мілітаризаційним пріоритетом змінилися. По-перше, став очевидним той факт, що сфера національної безпеки і оборони

держави є головною та висхідною умовою нормального функціонування всіх сфер державного управління. По-друге, для належної відсічі збройної агресії держава має забезпечити відповідний рівень військового розвитку суспільства, що охоплює профільну військову підго-

товку громадян, потужну промислово-військову структуру, кваліфіковані кадри у профільних органах державної влади, що здійснюють державне управління у сфері оборони, безпеки і правопорядку, належні умови адаптації всього державно-владного механізму до сучасних викликів та реалій. Головним методом підвищення рівня ефективності системи національної безпеки є милітаризація всього державного механізму, що здійснюється і сьогодні. Ключовим механізмом реалізації зазначених заходів є проведення реформаційних процесів щодо підвищення милітаризаційного рівня державного управління в контексті впливу на державні та правоохоронні органи. Проте, сьогоднішні реалії ускладнюють такі процеси, а застаріла законодавча база гальмує належну реалізацію реформаційних заходів.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Дослідженню реформаційних процесів з початку гібридної війни РФ проти України присвятили свої наукові доробки багато вчених, серед них: А. Білоус, Л. Жукова, В. Захарченко, В. Іванюта, Т. Гусейнов, Л. Лебедева, Н. Малініа, Н. Ногінова, В. Савченко, С. Пригородова тощо. Однак, дослідження реформаційних процесів державного управління крізь призму милітаризаційної політики практично не досліджувалось, що робить актуальною обрану тематику.

Мета статті: визначити основні аспекти реформаційної політики України щодо державних та правоохоронних органів в контексті формування держави військового (милітаризаційного) типу. Для досягнення зазначеної мети перед дослідженням були поставлені такі завдання: визначити сучасний стан діяльності органів державної влади та правоохоронних органів в умовах воєнного стану; визначити стан законодавства, що регулює зазначене питання; визначити сучасні підходи до розвитку реформаційних процесів у системі державного управління.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок повномасштабної збройної агресії зі сторони РФ проти України активізувались процеси реформації системи державних та правоохоронних органів в контексті трансформації держави на військову модель функціонування. З 2014 року наша держава поступово обирає милітаризаційний вектор організації та функціонування публічного управління. Головними факторами такого заходу стали виклики безпеки України та збереження її територіальної цілісності і суверенітету. Проте, з огляду на швид-

коплинні національні та геополітичні реалії наша держава не змогла повністю організувати та реалізувати систематичну політику реформування державних та правоохоронних органів, масштабного підвищення оборонного потенціалу. Незважаючи на спроби щодо підвищення рівня військово-оборонного потенціалу нашої держави, саме з 2022 року, це питання набуло провідного значення для всієї системи державного управління.

З історичного погляду трансформація сфери державного управління та правоохоронних органів розпочалась ще у 1990-х роках [7]. Однак, навіть зважаючи на ухвалення великої кількості документів у період з 1993 по 2016 роки, створення професійної державної служби та правоохоронної системи відбувалось асинхронно. З 2010-х років система державної служби та правоохоронних органів стає більш структурованою, зокрема через прийняття профільних актів, на зразок Стратегії та Закону «Про державну службу», а також швидкої та доволі ефективної модернізації Національної академії державного управління. Проте, початок Революції Гідності та прийняття вже нової Стратегії розвитку системи державної служби та правоохоронних органів вказують, що попередні реформаційні результати не принесли бажаного результату. Вже згодом система державної служби та правоохоронних органів трансформується на милітаризаційний тип діяльності, оскільки перед Україною постають реальні загрози втрати територіальної цілісності та суверенітету.

З моменту початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України методи та засоби орієнтації державного управління з милітаризаційним пріоритетом змінилися. По-перше, став очевидним той факт, що сфера національної безпеки і оборони держави є головною та висхідною умовою нормального функціонування всіх сфер державного управління. По-друге, для належної відсічі збройної агресії держава має забезпечити відповідний рівень військового розвитку суспільства, що охоплює профільну військову підготовку громадян, потужну промислово-військову структуру, кваліфіковані кадри у профільних органах державної влади, що здійснюють державне управління у сфері оборони, безпеки і правопорядку, належні умови адаптації всього державно-владного механізму до сучасних викликів та реалій. Головним методом підвищення рівня ефектив-

ності системи національної безпеки є милітаризація всього державного механізму, що здійснюється і сьогодні.

Сучасне законодавство не надає легальне визначення категорії «милітаризація державного управління», тому варто звернутися до доктринальних напрацювань. Здійснивши аналіз наукової літератури, можна дійти до висновку, що значення цього поняття полягає у поширенні та розвитку військової культури, законів і дисципліни, зокрема й на цивільні сфери функціональної діяльності держави, економіку, діяльність профільних державних органів у секторі економічної безпеки, політики та соціуму загалом, що безпосередньо спрямовані на забезпечення національної безпеки та зростання оборонно-військового потенціалу держави [1].

Враховуючи надшвидкий еволюційний розвиток всього суспільства, впровадження змін в систему державного управління, децентралізаційні процеси, проведення оборонних заходів внаслідок повномасштабного вторгнення на територію України, взаємодія всієї системи правоохоронних органів із іншими державними органами стає не просто рекомендаційним заходом, а виключно необхідним задля збереження діяльності всієї державної системи. Саме за допомогою ґрунтовної взаємодії правоохоронних органів із державними органами є можливість досягти позитивного результату у трансформації всієї правоохоронної системи, зменшити прояви порушення будь-яких прав громадян, а також бездіяльності співробітників правоохоронних органів. Стає логічним зв'язок – чим ефективніша взаємодія правоохоронних органів із державними органами, тим ефективніше захищаються, реалізуються права та інтереси громадян, та забезпечуються інтереси всієї держави [1].

Сьогодні дедалі частіше йдеться про проведення масштабної адміністративної реформи щодо розгалуження державної ланки органів на дрібніші, що спеціалізуюватимуться на певному виді діяльності.

В умовах воєнного стану вагомим значення набула державна політика децентралізації влади. З одного боку, в умовах воєнного стану така політика несе ризики втрати оперативності та ефективності прийнятих рішень через розгалуження компетенцій суб'єктів владних повноважень. Однак, саме під час повномасштабного збройного наступу зі сторони РФ, така політика принесла позитивні результати для системи державного управління. До того ж варто заува-

жити, що реформа спрямована на милітаризаційний розвиток державної служби та правоохоронних органів з 2014 року є функціональною та структурованою щодо перебудови відносин та компетенцій між зазначеними органами. До того ж внаслідок розвитку державної політики щодо децентралізації влади трансформувалась система координації та взаємозв'язку між державними органами та органами місцевого самоврядування. Ще одним фактором, що вплинув на обрані шляхи функціонування державного управління є визначення Україною спрямованості до підтримки та реалізації європейських стандартів та нового розуміння діяльності органів державної влади, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування, їх взаємодії насамперед в умовах воєнного стану, коли їх системність прямо впливає на ефективність адміністративного управління державою [4]. Крім того, через військову агресію зі сторони РФ проти України та запровадження на території нашої держави адміністративно-правового режиму воєнного стану, були сформовані та реалізовані відповідні зміни у правовій, організаційно-матеріальній, фінансовій та силовій основі діяльності органів публічної влади та правоохоронних органів. Так як під час проведення активних бойових дій певна частина території України набула статусу тимчасово окупованої, то через це система державного управління з військовим командуванням та Міністерством внутрішніх справ України зробили акцент на запровадження передбачених законодавством заходів і повноважень, що є достатніми та необхідними для забезпечення територіальної цілісності, суверенітету, життя та здоров'я громадян. Зокрема, відбулось розширення обсягу компетенцій та повноважень сільських, селищних, міських голів під час дії адміністративно-правового режиму воєнного стану з одночасним наданням їм одноособових повноважень у відповідних питаннях. До того ж внаслідок обрання милітаризаційного вектору розвитку державного управління та дії режиму воєнного стану профільна територіальна ланка управління, така як Обласні військові адміністрації, отримала розширені повноваження щодо прийняття рішень, зокрема у галузі цивільної безпеки і оборони.

Внаслідок реформаційних процесів у системі державних органів та їх компетенцій військові адміністрації, що діють замість обласних адміністрацій в умовах воєнного стану, можуть створюватись в межах територій відповідних територіальних

громад, однак, до 2022 року це могло стосувалося лише населених пунктів. За такою формулою військові адміністрації відповідних населених пунктів створюються на територіях територіальних громад, у яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи, та/або сільські, селищні, міські голови не можуть здійснювати передбачені функції та завдання через військову ситуацію. Так само, з організаційного погляду, голову військової адміністрації призначає на посаду та звільняє з такої посади Президент України за відповідною пропозицією від Генерального штабу Збройних Сил України або територіально контролюючою обласною державною адміністрацією. На практиці, під час відсічі збройної агресії проти нашої держави, керівником військової адміністрації часто призначається саме відповідний сільський, селищний, міський голова.

Ще одним цікавим аспектом у розвитку держави мілітаризаційного типу під час воєнного стану та реформуванні системи публічної влади є можливість сільського, селищного, міського голови відповідної територіальної громади, на території якої не ведуться бойові дії та не ухвалені рішення про створення військової адміністрації цього населеного пункту, виключно для виконання заходів адміністративно-правового режиму воєнного стану, можливе ухвалення рішення щодо передачі бюджетних коштів з місцевого бюджету на потреби Збройних Сил України та/або для забезпечення заходів правового режиму воєнного стану. Такий захід є вкрай важливим під час проведення бойових дій, оскільки прямо впливає на можливість реалізовувати необхідні функції та завдання зі сторони силового сектору нашої держави на місцях, з урахування оперативності та ефективності прийняття рішень [5]. Варто зауважити, що сама політика децентралізації позитивно вплинула на розвиток мілітаризаційної політики держави в умовах воєнного стану та підвищила рівень ефективності координації системи державних органів, правоохоронних органів та системи місцевого самоврядування.

Щодо законодавства, що регулює порядок реформації системи державних та правоохоронних органів щодо підвищення мілітаризаційного рівня державного управління, то, на жаль, профільних нормативно-правових актів практично не існує. Одним із головних недоліків сучасного публічного управління щодо організації реформаційних процесів є орієнтація на формально-концептуальні засади реалізації таких заходів, ніве-

люючи законодавчими закріпленнями обраного вектору розвитку державної діяльності. Вбачається, що головним завданням, після припинення чи скасування адміністративно-правового режиму воєнного стану в Україні, має стати узгодження системи нормативно-правових актів щодо організації та діяльності органів державної влади та правоохоронних органів [10]. Від належної координації та розмежування компетенцій, функцій та завдань між органами державної влади та правоохоронними органами залежить успішна реалізація та розвиток демократичної, соціальної, правової держави, а також це забезпечить належний рівень військового потенціалу [6].

Варто визначити певну логічну мережу заходів впровадження механізму реалізації реформаційних процесів з метою підвищення мілітаризаційного рівня державного управління в контексті впливу на систему органів державної влади та правоохоронних органів. Серед них можна виокремити такі: організація та реалізація актуальної та ефективної нормативно-правової бази, що регулюватиме державне управління в Україні за мілітаризаційним вектором; створення та реалізація нових інститутів, організаційних структур та організаційно-правових засобів функціонування державного управління; організація та належна реалізація кадрового забезпечення державного управління, передусім в органах державної влади силового блоку та правоохоронних органів; розвиток та вдосконалення організації та реалізації нових фінансово-економічних засобів функціонування системи державного управління; організація та належна реалізація наукового та інформаційного забезпечення системи державного управління, зокрема створення механізмів наукового та інформаційного моніторингу її функціонування та систематична ревізія [2].

Саме тому проведення адміністративних процесів щодо підвищення мілітаризаційного рівня системи державного управління займає одне з провідних місць в переліку трансформаційних процесів у державі. Будь-яка держава, що опинилась в умовах реальної загрози втрати державності, територіальної цілісності та суверенітету здійснює необхідні заходи щодо усунення таких загроз, найперше шляхом проведення реформаційних заходів у системі державної влади та правоохоронних органів, оскільки саме ці суб'єкти відіграють провідну роль у підтримці нормального функціонування державно-владного механізму [7]. До того ж в межах післявоєнного

періоду, важливого значення набуває адаптація реформаційної політики мілітаризаційного типу держави до стандартів ЄС, оскільки всі держави такого типу утворення підтримують міжнародні висхідні принципи миру та світового порядку [8].

Висновки і пропозиції. Внаслідок повномасштабного вторгнення на територію України зі сторони РФ та виникнення реальних загроз втрати територіальної цілісності та суверенітету активізувались реформаційні процеси щодо удосконалення функціонування державних та правоохоронних органів в контексті обраного мілітаризаційного вектору розвитку держави. Через військову агресію зі сторони РФ проти України та запровадження на території нашої держави адміністративно-правового режиму воєнного стану, були сформовані та реалізовані відповідні зміни у правовій, організаційно-матеріальній, фінансовій та силовій основі діяльності органів публічної влади та правоохоронних органів. Так як під час проведення активних бойових дій певна частина території України набула статусу тимчасово окупованої, то система державного управління разом з військовим командуванням та Міністерством внутрішніх справ України, зробили акцент на запровадженні передбачених законодавством заходів і повноважень, що є достатніми та необхідними для забезпечення територіальної цілісності, суверенітету, життя та здоров'я громадян. Варто визначити певну логічну мережу заходів впровадження механізму реалізації реформаційних процесів з метою підвищення мілітаризаційного рівня державного управління в контексті впливу на систему органів державної влади та правоохоронних органів. Серед них можна виокремити такі: організація та реалізація актуальної та ефективної нормативно-правової бази, що регулюватиме державне управління в Україні за мілітаризаційним вектором; створення та реалізація нових інститутів, організаційних структур та організаційно-правових засобів функціонування державного управління; організація та належна реалізація кадрового забезпечення державного управління, передусім в органах державної влади силового блоку та правоохоронних органів; розвиток та вдосконалення організації та реалізації нових фінансово-економічних засобів функціонування системи державного управління; організація та належна реалізація наукового та інформаційного забезпечення системи державного управління, зокрема створення механізмів наукового

та інформаційного моніторингу її функціонування та систематична ревізія.

Список використаної літератури:

1. Авер'янов В. Нова доктрина українського адміністративного права: концептуальні позиції. *Право України*. 2006. № 5. С. 11–17.
2. Блистів Т., Колесник В., Пригунов П., Карпова К. Концептуальні підходи до визначення методологічної функції законодавчого забезпечення національної безпеки України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. Вип. № 4 (81). С. 13–26.
3. Гришко В. Квадрат ефективності публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 17–18. С. 81–84.
4. Долинний А. Адміністративно-правове забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки й порядку під час проведення масових заходів : дис. ... канд. юрид. наук, спец. : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київ : Відкритий міжн. ун-т розвитку людини «Україна», 2017. 198 с.
5. Костюшко О. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на участь в охороні публічної безпеки та порядку. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 309–311.
6. Мельник М. Метрополізаційні процеси в регіоні: концептуальні підходи до просторового аналізу. *Регіональна економіка*. 2014. № 3. С. 87–89.
7. Підковенко О. П. Проблемні аспекти нормативно-правового забезпечення режиму національної безпеки. *Сучасні проблеми забезпечення національної безпеки держави* : тези III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 листоп. 2020 р.) Київ: Інститут УДО України КНУ ім. Тараса Шевченка, 2020. С. 94–96.
8. Ситник Г. П. Підходи щодо визначення рівня загроз національній безпеці в політичній сфері : підручник. Київ: НАДУ, 2014. 56 с.
9. Філіпенко А. Концептуальний устрій цифрової економіки. *Діджиталізація сучасної системи міжнародних економічних відносин* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 2019. № 20. Т. 1. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3751 (дата звернення: 07.02.2024).
10. Шевченко С. Особливості взаємодії національної поліції з громадськістю у процесі забезпечення публічного порядку. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 6. Т. 2. 2017. С. 162–166.

Akimov A. V. Fundamentals of ensuring the reform policy of Ukraine in relation to state and law enforcement bodies in the context of the formation of a military-type state

As a result of the full-scale armed aggression by the Russian Federation against our state, the processes of reforming the system of state and law enforcement agencies were intensified in the context of the transformation of the state into a military model of functioning. Since 2014, our state has been gradually choosing a militarized vector for the organization and functioning of public administration. Challenges to Ukraine's security and preservation of its territorial integrity and sovereignty became the main factors of such an event. The article examines the current state of state administration in the context of the activities of state and law enforcement agencies under martial law. Taking into account the ultra-fast evolutionary development of the entire society, the implementation of changes in the state administration system, decentralization processes, the implementation of defensive measures as a result of a full-scale invasion of the territory of Ukraine, the interaction of the entire system of law enforcement agencies with other state bodies becomes not just a recommendation measure, but exclusively necessary for the preservation of the activity of the entire state systems. It is with the help of thorough interaction of law enforcement agencies with state agencies that it is possible to achieve a positive result in the transformation of the entire law enforcement system, to reduce manifestations of violation of any rights of citizens, as well as inaction of law enforcement officers. The article examines the influence of coordination of state and law enforcement agencies in the context of reformation processes under martial law. One of the main shortcomings of modern public administration, in relation to the organization of reformation processes, is the orientation to the formal and conceptual principles of the implementation of such measures, leveling out the legislative consolidation of the chosen vector of the development of state activity. The article analyzes the current state of legislation regulating state policy in the selected research vector. It has been proven that the implementation of administrative processes to increase the level of militarization of the state administration system occupies one of the leading places in the list of transformational processes in states.

Key words: reform, reformation processes, militarization, state policy, state administration, state body, law enforcement body.

О. Г. Бондаренко

доктор наук з державного управління, доцент,
начальник кафедри державної безпеки
та оперативного мистецтва оперативного факультету
Національної академії Національної гвардії України

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ЛОБІЗМУ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Дана стаття присвячена аналізу особливостей розвитку лобізму в Європі та правового регулювання лобізму в деяких країнах Західної Європи: Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, Франції, Республіці Польща, Республіці Литва тощо.

Автором зроблено історичний огляд процесу становлення системи лобізму, її впровадження та формування в державних органах, проаналізовано сучасну ситуацію та її національні особливості. Проводить паралель між ставленням до лобізму на заході і в Україні. Поєднуючи досвід західного світу, автор звертає увагу на основні проблемні моменти, усунення яких сприятиме переосмисленню вітчизняного лобізму, що матиме різнобічний позитивний вплив на Україну.

У статті аналізуються особливості виникнення та розвитку поняття «лобіювання». Особливу увагу приділено витокам самого явища та ставленню до нього науковців, політиків та громадськості. Автор аналізує численні визначення лобізму, запропоновані вітчизняними науковцями. Узагальнено методи, що використані вітчизняними та зарубіжними науковцями для пояснення природи лобізму. Слід підкреслити, що фокус лобіювання полягає у формуванні прозорих і зрозумілих правил гри у сфері взаємодії представників групових інтересів з державними органами. Водночас було підтверджено важливість розробки належного правового регулювання лобіювання, без якого неможливо забезпечити лобістську діяльність національних органів влади.

Дослідженням встановлено, що найбільш перспективними напрямками запровадження та формування організаційно-правових засад лобіювання в Україні є забезпечення організаційно-правового регулювання, що спрямовані на підвищення репутації лобіювання.

Було наголошено, що проблемою залишається визначення допустимого масштабу лобізму в Україні. Різні дослідники встановлюють різні межі допустимого лобіювання. Звуження кола цілей лобізму призвело до існування незаконного лобізму та неналежного регулювання.

Подальшої уваги дослідників заслуговують питання професійної підготовки лобістів та кадрового забезпечення діяльності лобістських агентств, у тому числі запровадження спеціальної освіти та професійних курсів у магістратурі. Наразі це питання ігнорується, оскільки більшість зацікавлених сторін вважають лобістів не експертами, а досвідченими посередниками.

Водночас автор також звертає увагу на недоліки та причини прийняття відповідних національних законів. Рекомендуються заходи щодо усунення вищезазначених недоліків у цих країнах і мають бути враховані під час розвитку вітчизняного інституту лобіювання.

Ключові слова: державне управління, механізми державного управління, лобізм, лобіювання, механізм регулювання лобіювання, публічне адміністрування, лобізм в Україні, зарубіжний лобізм, лобізм в органах державної влади, проблеми регулювання лобізму в Україні, контроль лобістської діяльності.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день досвід розвинених країн світу показує, що лобіювання може бути надзвичайно ефективним механізмом державного управління для представництва інтересів громадян. Водночас лобізм, який спочатку був спрямований на представництво

певних (найчастіше фінансово-промислових) груп інтересів, з часом перетворився на інструмент соціального впливу на органи державної влади. Тому лобізм стає дуже цікавим явищем, яке одночасно стосується кількох проблем на національному рівні. З одного боку, лобізм пред-

ставляє інтереси навіть невеликих громадських об'єднань, які за відсутності значних ресурсів не можуть впливати на владу через інші механізми (наприклад, не можуть створити власні політичні партії). З іншого боку, лобіювання дозволяє владі правильно розуміти різноманітні соціальні проблеми та стає джерелом експертної оцінки національних планів, тобто забезпечує адекватний зворотний зв'язок у системі «держава-суспільство». Таким чином, у країнах, де система лобізму прямо чи опосередковано нормалізована, зростає не лише вплив громадськості на національну владу, а й довіра громадян до країни загалом і до окремих інституцій зокрема.

Враховуючи прагнення України до євроінтеграції, зростає потреба у вивченні європейських країн через розвиток інститутів лобіювання. Особливий науковий інтерес викликає те, чи існує залежність між ступенем економічного розвитку, міжнародним політичним впливом країни та ступенем розвитку лобістського апарату країни. Дана стаття присвячена аналізу особливостей розвитку лобізму в Європі та правового регулювання лобізму в окремих країнах Західної Європи: Сполученому Королівству Великої Британії та Північної Ірландії, Франції, Республіці Польща, Литві та ін.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Лобізм як комплексне явище досліджували багато вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема: Р. Беккер, Дж. Беррі, Г. Віттемпер, Б. Волп, Дж. Грінвуд, Р. Девідсон, Л. Мілбрайт, О. Гросфельд, О. Дягілев, О. Войнич, М. Газізов, В. Нестерович, О. Одінцева, Т. Яровой та ін.

Нормативні документи та публікації відомих міжнародних організацій, таких як Європейська комісія, Організація економічного співробітництва та розвитку, GRECO, Transparency International, містять міжнародні стандарти та практики іноземного лобіювання. При цьому необхідним є комплексне уявлення про перспективи розвитку лобістської діяльності в сучасних українських умовах у руслі завдань забезпечення національної безпеки.

Крім того, висока динамічність суспільних процесів, зумовлена такими факторами, як війна в Україні, потребує розробки комплексного підходу до прогнозування перспектив впровадження та формування лобізму в органах державної влади України.

Мета дослідження полягає в аналізі особливостей інституту лобіювання в Європі та оцінці доречності запровадження їх досвіду в Україні.

Виклад основного матеріалу. Щоб проаналізувати розвиток лобістських організацій у країнах ЄС, ми повинні спочатку розрізнити «внутрішнє» лобіювання та «зовнішнє» лобіювання. Внутрішнє – лобіювання безпосередньо всередині країни, зовнішнє – вплив груп тиску в тій чи іншій країні на політику європейських країн. Варто зазначити, що існування таких груп тиску загалом не залежить від розвитку державних лобістських апаратів, хоча їх вплив та можливості реалізації своїх інтересів значно зростають там, де державою лобізм законодавчо врегульовано. Дослідники вже давно поділяють країни на три категорії залежно від їх національного представництва в Раді Європейського Союзу та їхнього впливу на прийняття рішень: до першої категорії належать країни, де вплив лобістських груп на політичні та управлінські рішення є вирішальним. Німеччина, Франція, Сполучене Королівство, а також Італія та Іспанія – країни Північної та Центральної та Східної Європи (особливо Нідерланди, Бельгія, Швеція, Фінляндія, Ірландія, Австрія, Польща, Чехія, Угорщина); де лобістська діяльність На підставі законодавства про реєстрацію груп тиску; до третьої належать країни Балтії та Південно-Східної Європи (зокрема Литва, Латвія, Естонія, Греція, Мальта, Кіпр, Болгарія та Румунія). Ця класифікація наведена в роботах Т. С. Ярового [1], О. М. Войнич [2, с. 139–140], П. А. Толстих [1].

Зважаючи на таку класифікацію, може скластися враження, що приналежність країни до тієї чи іншої групи залежить від ступеня розвитку лобістського апарату країни. Проте ми не згодні з таким підходом. Швидше, ми схильні вважати, що в даному випадку основним критерієм впливу країни (який, по суті, відображає належність до першої, другої чи третьої групи) є чисельність її населення. Відповідно до Декларації № 20 Ніццького договору, квота тієї чи іншої країни ЄС у Європейській Раді в основному пов'язана з чисельністю її населення (наприклад, Німеччина має 29 голосів, Польща – 27 голосів, Румунія – 14). голосів, Литва – 7 та ін. [3]), можливо, рівень економічного розвитку та міжнародний політичний вплив, але це зовсім не залежить від нормалізації системи лобізму.

Що стосується «внутрішнього» лобізму, то з кожним роком до переліку країн, які регулюють лобістські агентства, потрапляє все більше європейських країн. Так, у Литовській Республіці у 2000 році було прийнято закон «Про лобіст-

ську діяльність» (введено в дію з 2001 року), у Республіці Польща – у 2005 році – «Про лобістську діяльність у законодавчому процесі», а в Угорщині – «Про лобістську діяльність», 2006 рік. [4]. Досвід нормалізації лобістської діяльності в цих країнах надзвичайно важливий для українських дослідників з кількох причин. Перш за все, йдеться про такі країни, як Литва і Польща, які як і Україна до складу радянських республік. По-друге, ці країни, як і Україна, давно визнали необхідність регулювання лобістської діяльності, а процес нормалізації лобістської діяльності переважно вважають одним із ефективних важелів подолання корупції.

Визнаючи відсутність прозорості в цьому процесі, Литві необхідно було врегулювати лобіювання. Згідно з досвідом Служби спеціальних розслідувань Литви, більшість корупційних справ у Литві були пов'язані з парламентарями та представниками місцевого самоврядування. Типовою темою корупційних скандалів був незаконний вплив на законодавчий процес і незаконне фінансування політичних партій. Саме для усунення цих явищ у 2000 році був прийнятий Закон «Про лобістську діяльність». Для цілей цього нормативного закону під лобістською діяльністю розуміються акти здійснення впливу, оплачуваного чи безоплатного, в інтересах клієнтів лобістської діяльності з метою зміни, доповнення або визнання втраченої юридичної сили, або прийняття чи неприйняття нового законопроекту [4]. Як видно з визначення, закон передбачає досить широке поняття лобізму. Насправді, будь-яка діяльність, що впливає на нормотворчість, підпадає під його сферу дії.

Водночас закон звужує коло дій, які можна вважати лобізмом. Отже, статтею 7 Закону передбачено, що не є лобістською діяльністю: 1) окремі дії або тривала робота власників, видавців і працівників засобів масової інформації щодо регуляторних дій та їх проектів, публікації чи поширення інформації в цілому або частково Текст, коментарі, рецензії. Це положення не поширюється на випадки, коли власники засобів масової інформації, видавці або їхні працівники отримують винагороду за лобістську діяльність; 2) поведінка осіб, які беруть участь у підготовці обговорень чи тлумачень законопроектів, оплачуваних чи безоплатних, на запрошення державних чи недержавних органів; 3) дії державних політиків, державних службовців, відповідно до покладених на них обов'язків, спрямовані на ініціювання, підготов-

ку, прийняття або тлумачення проектів законів та інших правових актів на загальну користь для своїх працівників; 4) дії, що здійснюються неурядовими організаціями з метою вплинути на зміну, доповнення чи визнання таким, що втратив чинність, або на прийняття чи неприйняття нового нормативно-правового акту; 5) дії науковців (викладачів), але в інтересах замовників лобістської діяльності; 6) заява фізичної особи про зміни, доповнення чи визнання такими, що втратили законну силу, прийняття чи неприйняття нових нормативно-правових актів, крім випадків, коли особа діє в інтересах замовників лобістської діяльності [4].

У результаті значно скорочується перелік осіб, професійну діяльність яких можна віднести до лобістської. Щоб стати лобістом, особа має бути внесена до списку лобістів. Ці списки, які мають забезпечити контроль над усією лобістською діяльністю, готує Головна комісія зі службової етики Литви.

Критика закону почала лунати чи не з моменту його ухвалення. Ще в 2002 році литовська дослідниця Л. Андрікене у своїй рецензії на закон «Про лобістську діяльність» зазначала, що «ще до ухвалення закону обговорювалась його важливість для забезпечення прозорості державного управління та інтеграції з лобістською діяльністю, приватні та публічні інтереси в державному управлінні для посилення боротьби з корупцією». Дослідники вважають, що основними проблемами з легітимністю лобізму в Литві та на рівні ЄС можна вважати нерозуміння процесу прийняття рішень Європейським Союзом Європейською комісією, Європейським парламентом та відсутність національного досвіду лобізму, а також інтереси груп тиску та їх представництво у діяльності в національних політичних інституціях. Тобто де-факто групи інтересів самостійно займаються лобістською діяльністю, порушуючи вищезазначені закони [5]. Така позиція дослідників дає нам підстави вважати, що прийняття закону про регулювання лобістської діяльності не гарантує формування в суспільстві розуміння цивілізованого лобістського процесу, формування ефективної лобістської групи, а отже й формування розуміння того, що лобістська діяльність є цивілізованою, а цивілізований лобістський процес у суспільстві не гарантований. Результатом цього є формування ефективного національного та міжнародного державного лобіювання [1].

Можливо, тому ще в 2014 році уряд Литви переглядав питання регулювання лобізму. У лютому 2014 року урядовий комітет відхилив проект Закону «Про відкритість лобістської діяльності», який був підготовлений Бюро з боротьби та запобігання корупції (KNAB) [6]. Ми вважаємо, що умови, за яких приймався новий закон, навряд чи призведуть до значного підвищення ефективності лобізму в Литві. Незважаючи на те, що чинний закон має багато недоліків, він все ж дієвий, а результативність лобістської діяльності є низькою. Ми вважаємо, що в даному випадку слід докладати більше зусиль для посилення «цивілізованої» лобістської діяльності та активніше проводити інтерпретацію лобістської діяльності.

Республіка Польща регулює лобістську діяльність Законом «Про лобістську діяльність в законодавчому процесі», який був прийнятий 7 липня 2005 року. Закон встановлює правила публічного лобіювання в законодавчому процесі, правила професійної лобістської діяльності, форми нагляду за професійним лобіюванням, правила переліку організацій, які займаються професійною лобістською діяльністю та штрафи за порушення норм положень зазначеного Закону.

Відповідно до Закону, лобізм (лобістська діяльність) – це будь-яка діяльність, що спрямована на здійснення впливу на органи державної влади в законодавчому процесі на центральному, урядовому чи парламентському рівнях [7]. Професійне лобіювання передбачає оплачувану діяльність від імені третіх сторін з метою врахування інтересів цих сторін у законодавчому процесі. Професійне лобіювання може здійснюватися компаніями та особами на договірних засадах у рамках цивільного права.

Відповідно до вищезазначеного нормативного акту, Рада міністрів Польщі повинна щонайменше кожні шість місяців готувати програму законодавчої роботи. План має містити, зокрема: точну інформацію про заплановані зміни до закону, опис органу, відповідального за підготовку закону, прізвища, імена та посади осіб, відповідальних за підготовку змісту законопроекту та URL офіційного спілкування [7]. Одже, польський закон про регулювання лобізму регулює не лише діяльність самих лобістів, а й відповідну діяльність органів державної влади. Водночас дослідники вже давно звертають увагу на значні обмеження польського закону [1]. Крім того, закон прямо не передбачає поширення його

норм на місцевий рівень, і це залишається дискусійним серед науковців. Таким чином, сфера діяльності, передбачена Законом про лобістську діяльність у законодавчому процесі, фактично обмежена на державному рівні. Тому можна вважати, що лобістська діяльність у Республіці Польща врегульована лише частково.

Лобіювання у Франції, насправді, воно існує з давніх часів. Ще в самодержавній Франції існували дорадчі органи, які представляли інтереси заможних верств населення перед монархом. Наприклад, з часів Генріха IV при королі діяли так звана «Торгова рада» [8, с. 116].

У XIX столітті «Закон про свободу спілок», прийнятий у 1884 році, став каталізатором для посилення лобізму з боку силових структур. Цей закон стимулював розвиток системи захисту «профспілкових інтересів», представлених лобістами. Останній фактично є уповноваженим представником своїх клієнтів – «королів» промисловості та торгівлі, таких як цукрова, тютюнова та сталеливарна промисловість – у найвищій владі країни [9]. А вже у XX ст., було запроваджено правові форми лобізму шляхом створення спеціального конституційно-правового органу Соціально-економічної ради, статус якої чітко визначено главою 11 Конституції Франції 1958 року [10]. Цей орган був створений на базі Ради національної економіки і діє згідно з указом 1925 року, який згодом був перетворений Конституцією 1946 року в одного з основних конституційних суб'єктів законодавчого процесу [9]. На сьогодні Соціально-економічний комітет виконує своєрідну «лобістську роль у парламенті». Варто зазначити, що подібні заклади створені в Австрії та Нідерландах.

У 1981 році Франція зробила новий крок у визнанні статусу лобістів, і після 23 років соціалістичного правління державі довелося ефективно перебудувати відносини з представниками промисловості. Водночас, за традицією французької парламентської системи, коли депутати виражають чийсь інтереси (фактично лобіюють їх), вони повинні заявляти, що представляють лише захист інтересів народу. При цьому лобістів вони називають експертами. Експерти зазначили, що існує дві причини, чому Франція уникає вживання таких слів, як «лобізм» і «лобіювання»: по-перше, це непрямий наслідок офіційної заяви влади про заборону вживання «нецензурних/непристойних» іноземних слова; по-друге, лобізм не визнається на офіційному рівні як політико-правовий

інститут [9]. Французькою ця концепція в основному відома як «Змова (інтрига) в кулуарних коридорах (парламенту)» (*intrigues de coloirs (parlement)*) [9], насправді лобістів здебільшого називають «групами тиску» (*groupe de pression*) [11, с. 112].

Особливістю конституційних та правових положень Франції щодо лобіювання є те, що *de jure* відповідно до статей 23 і 79 Регламенту Національних Зборів Французької Республіки заборонені в парламенті, якщо лобіювання є реальним і широко практикується через усі форми правової взаємодії між урядом і суспільством [12, с. 65].

Субмодель лобізму у Франції відбувається переважно в рамках Соціально-економічної ради, яка має чіткий конституційний та правовий статус. Рада складається з 230 членів, які призначаються урядом та різними професійними категоріями на п'ятирічний термін. Що стосується принципу формування складу Ради, то 40 місць належать уряду, і до цих місць призначаються висококваліфіковані експерти в економічній, соціальній, культурній та науковій сферах. Решта квот відноситься до професійної категорії – представники приватних і державних підприємств, громадських об'єднань, позаштатні працівники тощо, відбір і визначення відповідних квот є компетенцією уряду [13, с. 177].

У рамках огляду витоків лобізму у Великобританії можна окреслити три попередні часові рамки, але вони залишаються досить розпливчастими. Перший період слід назвати епохою «елітарного лобізму». Коли вище з'явився термін «лобізм». Цілями лобіювання в цей період були цілком представники старої британської аристократії, включаючи шотландських та ірландських аристократів, які намагалися досягти національних (переважно особистих) інтересів шляхом тиску і підкупу монарха та його оточення [14]. Період «елітарного лобізму» завершився Англійською революцією (1642–1660), яка обмежила абсолютизм монархії, сприяла поширенню буржуазних відносин на Альбїоні та британських колоніях і породила нові політичні рухи – «Період Буржуазної імперії» [14; 15].

Після фактичного краху Британської імперії (середина ХХ ст.), настав новий «публічний період» британського лобізму. Цей етап характеризується зростанням ролі громадськості (зокрема посиленням впливу ЗМІ). Водночас залишається очевидним вплив великого бізнесу. Тому Великобританія у 1973 році приєдна-

лася до Європейського економічного співтовариства, щоб захистити конкурентоспроможність британських промислових виробників [16].

Законодавче регулювання лобіювання у Великобританії унікальне тим, що обмеження спрямовані не на лобістів, а насамперед на державних службовців. На даний момент Комітет по стандартах публічної сфери, який був створений у 1994 році прем'єр-міністром Британії Дж. Мейджорі, безпосередньо регулює відносини між лобістами та державними службовцями [17].

У Великобританії є професійні лобісти, незважаючи на те, що відсутнє спеціальне законодавство, яке регулює лобіювання. Лобісти самостійно об'єднуються в асоціації для формування «правил гри», контролю за їх виконанням та регулювання ринку лобістських послуг. Кілька незалежних професійних організацій були створені та діють у Великобританії: Асоціація професійних політичних консультантів (*The Association of Professional Political Consultants (APCC)*) [18], Асоціація консультантів по зв'язках з громадськістю (*The Public Relations Consultants Association (PRCA)*) [19], Дипломований інститут зв'язків з громадськістю (*Chartered Institute of Public Relations (CIPR)*) [20]. Водночас зазначені організації ведуть власні списки лобістів, що свідчить про намір уніфікувати внутрішні правила цих асоціацій. Велика Британія не тільки є батьківщиною лобізму як сучасної концепції, але й продовжує розвиватися, науково оцінювати і активно використовує інструменти лобізму для просування інтересів своїх громадян і суб'єктів [14].

Висновки. У законодавчій діяльності, спрямованій на формування вітчизняної правової бази регулювання лобіювання, розробники змушені запозичувати відповідний іноземний досвід. Стандартизовані чи нестандартизовані форми систем лобіювання існують у будь-якій демократичній країні. Різні моделі лобізму мають характерні риси різних країн. Навіть у рамках однієї моделі лобістські агентства в різних країнах мають значні відмінності.

На сьогоднішній день лобізм є соціальним явищем і фактично є одним із інструментів здійснення влади людьми. Його дія опосередковано відображається через вплив груп громадян (суб'єктів лобізму) на органи державної влади (об'єкти лобізму). З метою прийняття останніх рішень та максимального задоволення інтересів суб'єктів.

Велика Британія є батьківщиною терміну «лобізм», унікального для всіх англосаксонських країн, таких як США, Канада та Австралія. Британське лобіювання пройшло кілька етапів становлення, які ми поділяємо на три: період лобізму еліти; період буржуазної імперії та період гласності. Кожен етап характеризується домінуванням цілей лобізму серед певних верств населення. Внаслідок впливу історичних та інших факторів досвід формування британських лобістських організацій має очевидні особливості. Проте певні напрацювання, зокрема щодо регулювання поведінки державних службовців у взаємодії з лобістами, можна було б використати в Україні.

Польща та Литва прийняли закони, що регулюють лобіювання у 2000-х роках, повільний розвиток нормативно-правового регулювання лобістської діяльності в цих країнах зумовлений їхнім минулим – оскільки ці країни були у складі країн соціалістичного блоку та Радянського Союзу відповідно. Тому їх досвід надзвичайно цінний.

Українських дослідників дуже цікавить досвід лобіювання Франції. Французькі ділові традиції та звичаї, а також суспільний вплив на владу сягають свого часу ще в період абсолютизму. Наразі лобізм у цій країні не надто декларативний, але насправді це дуже розвинена, розгалужена та структурована інституція, яка відображається на політичному процесі всередині країни та за кордоном.

Загалом, зарубіжний досвід регулювання лобізму являє собою запозичення певних правових норм, інститутів, процедур, інших іноземних і міжнародних елементів зарубіжного досвіду регулювання лобізму, з метою запровадження ефективного інституту регулювання лобізму в Україні та з урахуванням рівня економічного і соціального розвитку нашої держави, її історичних традицій, правового менталітету, правової культури тощо.

Список використаної літератури:

1. Яровой Т. С. Европейський лобізм, як дороговказ для вітчизняних законотворців: досвід Республіки Польща та Литовської Республіки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1279>.
2. Войнич О. М. Цивілізований лобізм як чинник політичної культури: концептуальний та прикладний виміри: дис на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.03 «Політич-

на культура та ідеологія» / О. М. Войнич. – К., 2009. – 198 с.

3. Treaty of Nice amending the Treaty on European Union and the Treaties establishing the European Community and certain related acts. March 2001; First demographic estimates for 2007 // Eurostat data in focus. Population and social conditions. – 2008. – № 3. – P. 1.
4. EU lobbying regulations – Poland Hungary Lituania : Unclassified GOV/PGC/ETH/RD(2007)2 – URL: <http://www.aalep.eu/sites/default/files/documents/EU%20LOBBYING%20REGULATIONS-POLAND%20HUNGARY%2C%20LITHUANIA.pdf>
5. Андрикене Л. Лобізм у Литві та закордоном – URL: http://www.jura.lt/2002_02/article07_r.htm
6. Бусол О. Нова філософія фінансування політичних партій великим бізнесом. / О. Бусол // Громадська думка про право творення. – № 4 (129). Лютий. – 2017 р. – с. 13–23, с. 17.
7. Про лобістську діяльність в законодавчому процесі : Закон (Акт) Республіки Польща від 07 лип. 2006 р. – URL: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/lobbing/lobbing.htm>
8. Гросфельд Олена Володимирівна. Становлення лобізму в сучасній Україні. : Дис... канд. наук: 23.00.02 – 2009.
9. Yarovoi T. S. Институт лоббизма во Франции, как пример континентальной модели лоббистской деятельности (Institute of Lobbyism in France, as an example of a continental model of lobbying activity). East Journal of Security Studies. 2018. С. 1–11.
10. Конституція Франції 1958 року. – URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/constitution/constitution_russe_version_aout2009.pdf&ved=2ahUKEwjQwPPFuq2FAxX0FBAlHYIbAtkQFnoECBAQAQ&usg=AOvVaw1a6_dUuMnu9btyVnn6apo9
11. Marin C. Comunicarea institutionala / C. Marin; [Universitatea de Stat din Moldova]. – Chisinau: Centrul Tehnologii Informatiionale, 1998. – 185 p.
12. Фроня Н. Гра світла й тіні: діяльність лобістських груп залишається непомітною для суспільства / Н. Фроня // Український юрист. – 2005. – № 10 (34). – С. 62-65.
13. Palter M. Comparative politics: Political Economy, political culture and political Interdependence / M. Palter. – Itasca, Illinois: F.E. Peacock Publishers, Inc., 1997. – 648 p.
14. Yarovoi T. Lobbyism in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland: origins and present. Sciences of Europe (Praha, Czech Republic). 2019. С. 74–77.
15. Statute of Westminster. URL: <https://www.britannica.com/event/Statute-of-Westminster>

16. Brexit boom for Britain's lobbyists. URL: <https://www.politico.eu/article/brexit-boom-time-for-britains-lobbyists-theresa-may-westminster-communications/>
17. Civil Service Code of 2009 [UK]. – London : Civil Service Bureau, 2009, September. – P. 5–7.
18. The Association of Professional Political Consultants. Official website. URL: <http://www.appc.org.uk/>
19. The Public Relations Consultants Association. Official website. URL: <http://www.prca.org.uk/>
20. Chartered Institute of Public Relations. Official website. URL: <http://www.cipr.co.uk/>
-

Bondarenko O. H. Foreign experience of implementation and formation of lobbying in public authority bodies

This article is devoted to the analysis of the peculiarities of the development of lobbying in Europe and the legal regulation of lobbying in some countries of Western Europe: the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, France, the Republic of Poland, the Republic of Lithuania, etc.

The author made a historical review of the process of the formation of the lobbying system, its implementation and formation in state bodies, analyzed the current situation and its national features. Draws a parallel between the attitude to lobbying in the West and in Ukraine. Combining the experience of the Western world, the author draws attention to the main problematic points, the elimination of which will contribute to the rethinking of domestic lobbying, which will have a multifaceted positive impact on Ukraine.

The article analyzes the peculiarities of the emergence and development of the concept of "lobbying". Special attention is paid to the origins of the phenomenon itself and the attitude of scientists, politicians and the public to it. The author analyzes numerous definitions of lobbying proposed by domestic scientists. The methods used by domestic and foreign scientists to explain the nature of lobbying are summarized. It should be emphasized that the focus of lobbying is the formation of transparent and clear rules of the game in the sphere of interaction between representatives of group interests and state bodies. At the same time, the importance of developing proper legal regulation of lobbying, without which it is impossible to ensure the lobbying activities of national authorities, was confirmed.

The research established that the most promising directions for the introduction and formation of the organizational and legal foundations of lobbying in Ukraine are the provision of organizational and legal regulation aimed at increasing the reputation of lobbying.

It was emphasized that determining the permissible scope of lobbying in Ukraine remains a problem. Different researchers set different limits of permissible lobbying. The narrowing of lobbying goals has led to the existence of illegal lobbying and inadequate regulation.

The issues of professional training of lobbyists and personnel support for the activities of lobbying agencies, including the introduction of special education and professional courses at the master's level, deserve further attention of researchers. Currently, this issue is ignored because most stakeholders view lobbyists not as experts but as skilled mediators.

At the same time, the author also draws attention to the shortcomings and reasons for the adoption of the relevant national laws. Measures to eliminate the above-mentioned shortcomings in these countries are recommended and should be taken into account during the development of the domestic lobbying institute.

Key words: *governance, state management mechanisms, lobbying, lobbying, mechanism for regulating lobbying, public administration, lobbying in Ukraine, foreign lobbying, lobbying in state authorities, problems of lobbying regulation in Ukraine, control of lobbying activities.*

УДК 351; 347.132.6

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.4>

С. В. Васьків

аспірант кафедри державознавства, права та європейської інтеграції
Інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДПИСІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ

Ця стаття присвячена аналізу правових аспектів використання електронних підписів у діяльності державних органів України. Зокрема, розглядаються ключові проблеми, пов'язані з недостатньою відповідністю використання електронних підписів законодавчим вимогам, недоліками у забезпеченні безпеки та надійності електронних підписів, а також потреба у вдосконаленні механізмів контролю та забезпечення обізнаності учасників процесу. В статті також запропоновані рекомендації щодо вирішення цих проблем з метою підвищення ефективності та довірчості цифрового середовища в діяльності державних органів. Дослідження виконане на основі аналізу законодавчих актів та міжнародного досвіду, що сприяє розумінню складних правових аспектів використання електронних підписів у контексті державного управління.

Крім того, стаття висвітлює необхідність постійного оновлення та адаптації законодавства до змін у сфері інформаційних технологій, а також активізації міжнародного співробітництва для врахування міжнародних стандартів та практик в цій сфері. Пропонуються рекомендації щодо вдосконалення правового поля, зокрема щодо встановлення чітких вимог до електронних підписів, забезпечення їхньої безпеки та надійності, а також збільшення обізнаності учасників процесу. Ця стаття сприяє розумінню складних проблем та викликів, пов'язаних із використанням електронних підписів у державних органах, та пропонує практичні шляхи їх вирішення для створення ефективної системи державного управління.

У статті розглянуті проблеми, які виникають у контексті використання електронних підписів у діяльності державних органів України, такі як недостатня відповідність законодавства вимогам цифрового середовища, загрози щодо безпеки електронних підписів та необхідність ефективного контролю за їхнім використанням. Рекомендації, наведені у статті, можуть сприяти вирішенню вищезазначених проблем та сприяти створенню сприятливого середовища для використання електронних підписів у державному секторі України.

Ключові слова: електронний підпис, державні органи, правові аспекти, цифрове середовище, безпека інформації, законодавство, міжнародне співробітництво, обізнаність учасників, контроль за використанням, адаптація законодавства.

Постановка проблеми. В умовах постійного технологічного розвитку та динамічних змін у сфері електронного взаємодії, використання електронних підписів в діяльності державних органів стає актуальною темою дослідження. Незважаючи на потенційні переваги, що надає використання електронних підписів у публічній сфері, існують актуальні проблеми, що потребують уваги та вирішення.

Однією з ключових проблем є нестача чіткого законодавчого регулювання щодо використання електронних підписів у діяльності державних органів. Правові норми, що регулюють цю сферу, часто виявляються недостатніми або неадекватними до сучасних вимог технологічного

розвитку. Це може призводити до надмірного застосування електронних підписів, що загрожує безпеці та конфіденційності інформації, обміну документами та легітимності дій державних органів.

Додатковою проблемою є недостатня обізнаність персоналу державних органів щодо використання електронних підписів та пов'язаних з ними процедур та вимог. Відсутність достатніх знань та навичок може призвести до помилкового використання електронних підписів чи, навіть, до їх неправомірного використання, що порушує законодавство та може мати серйозні наслідки для діяльності державних органів.

Крім того, існує проблема взаємної визнання електронних підписів між державними органами та відсутність стандартизованих процедур та форматів для їх використання. Це ускладнює обмін даними та документами між різними органами та може затримувати або ускладнювати рішення різних адміністративних питань.

Таким чином, проблеми, пов'язані з використанням електронних підписів у діяльності державних органів, потребують уваги та ретельного вивчення з метою забезпечення їх ефективного та безпечного використання відповідно до вимог законодавства та сучасних стандартів технологічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання електронного цифрового підпису досліджувалися у працях таких фахівців, як: Н. Глебова, М. Головченко, С. Губарев, В. Дрешпак, Т. Дугар, С. Кандзюба, О. Кукарін, Н. Кучаковська, Т. Мац, І. Макарова, Л. Мельничук, Ю. Пігарев, Л. Сметаніна, А. Фальковський. Серед іноземних вчених, що займаються дослідженням застосування електронного цифрового підпису, варто виділити А. Гаріча, Т. Іванько та Х. Станчіча.

Мета статті полягає в розкритті правових аспектів використання електронних підписів у діяльності державних органів України. В рамках цієї мети будуть розглянуті законодавчі норми, регулюючі процес надання електронних послуг та використання електронних підписів у взаємодії з державними органами. Результатом статті буде з'ясування ключових аспектів регулювання використання електронних підписів у діяльності державних органів та розроблення рекомендацій щодо подальшого вдосконалення правового поля в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Електронні підписи стали невід'ємною складовою сучасного інформаційного суспільства, що забезпечує надійність і безпеку електронних документів та транзакцій. У контексті діяльності державних органів, використання електронних підписів має важливе значення для забезпечення ефективності, прозорості та довіри до взаємодії з громадянами та підприємствами.

В Україні використання електронних підписів у діяльності державних органів регулюється законодавством, що визначає основні принципи їх застосування, вимоги до процедур використання та визнання електронних підписів. Зокрема, Закон України "Про електронний документообіг" встановлює правові засади електро-

нного документообігу та визначає регулятивну базу для використання електронних підписів у діяльності державних органів [1].

Водночас, важливо врахувати положення Закону України «Про електронний цифровий підпис», прийнятого у 2003 році, який визначає правовий статус та основні принципи використання електронних підписів. Цей закон встановлює вимоги до процедур отримання та використання електронних підписів, а також визначає їх правову силу. Забезпечення відповідності використання електронних підписів вимогам цього закону є ключовим для забезпечення їхньої юридичної вірогідності та надійності в контексті державного управління [2].

Один з ключових аспектів використання електронних підписів у діяльності державних органів – це забезпечення відповідності вимогам до безпеки та достовірності електронних документів. Згідно зі стандартами, визначеними в законодавстві, електронний підпис має бути надійним, що означає, що тільки власник приватного ключа може генерувати підпис, іншими словами, підпис не може бути підробленим або зміненим без відома власника.

Головним призначенням активного впровадження дії електронного цифрового підпису в Україні є його практичне застосування для спрощення та прискорення документообігу між суб'єктами господарювання, що, своєю чергою, посилює конкурентоспроможність українських підприємств, адже процедури укладення цивільно-правових і господарських договорів та контрактів, оформлення експортно-імпорتنих операцій, надання електронних банківських послуг та ін. пришвидшуються. Електронний цифровий підпис не тільки спрощує більшість процесів документообігу, а й сприяє розвитку ділової практики, її наближенню до стандартів європейського рівня, а також поліпшенню умов ведення бізнесу через цифрову трансформацію [3].

Застосування електронних підписів у діяльності державних органів сприяє також полегшенню та прискоренню процесів взаємодії з громадянами та підприємствами. Зокрема, використання електронних підписів у документообігу дозволяє зменшити час, необхідний для обробки та обміну документами, а також уникнути необхідності використання паперових носіїв.

Проте, разом з перевагами використання електронних підписів виникають і певні про-

блеми та виклики. Однією з таких проблем є недостатня правова урегульованість в сфері електронних підписів, що може призвести до непевності щодо їх правового статусу та визнання. Крім того, існує ризик зловживання або недбалого використання електронних підписів, що може порушити безпеку та конфіденційність інформації.

Для вирішення цих проблем необхідно подальше удосконалення законодавства, яке б забезпечувало чітке визначення правового статусу електронних підписів, а також встановлювало механізми контролю за їх використанням. Також важливо проводити інформаційні кампанії серед користувачів електронних підписів щодо їх правильного використання та застосування.

Електронні підписи стали необхідною складовою в епоху цифрових технологій, зокрема, в контексті діяльності державних органів. Водночас, у сучасному світу, де взаємодія між громадянами та державними структурами відбувається в основному в електронному форматі, електронний підпис стає ключовим інструментом забезпечення юридичної вірогідності та надійності цифрових документів і транзакцій.

Однією з основних проблем, що виникають у процесі використання електронних підписів державними органами, є забезпечення відповідності цих підписів законодавчим вимогам. Законодавство України в цій сфері визначає чіткі вимоги до електронних підписів, включаючи вимоги до їхньої форми, процедур їх отримання та використання. Однак, нерідкі випадки недотримання цих вимог можуть призвести до недійсності електронних документів, підписаних таким чином.

Аналізуючи чинне законодавство України можна дійти висновку, що електронний документообіг отримує більш широке коло застосування та виходить на один рівень із класичними правочинами. Вони набувають політичної та економічної значимості у зв'язку з розширенням використання інформаційно-комунікаційних технологій у суспільних відносинах, розбудові систем електронних платежів, електронної торгівлі. Впровадження інформаційних технологій в цивільні правовідносини значно полегшило процес укладання договорів простими громадянами, а також дало змогу представникам певного професійного (економічного) кола більш ефективно виконувати свої функції. Наприклад, процес укладання договорів між

іноземними та вітчизняними підприємствами став більш розвиненим саме через появу електронної комерції, основним елементом якої є електронний правочин [4].

Законодавство України, що регулює юридичну і організаційно-технічну сфери застосування електронних послуг, електронних довірчих послуг та електронних підписів, є досить розвинутою. У наш час структурі цього законодавства активно формується нова нормативно-правова база. Водночас, розвиток інфраструктури електронних послуг потребує кореляції із відповідною нормативно-правовою базою. У сучасному науковому дискурсі українські правознавці та фахівці інформаційного права та інших галузей права мають забезпечити ефективну модернізацію національного законодавства у сфері регулювання електронних послуг [5].

Ще однією проблемою є забезпечення безпеки електронних підписів у діяльності державних органів. З огляду на значущість документів та транзакцій, які підписуються електронним шляхом, важливо забезпечити недоступність для несанкціонованого доступу до ключів підпису та інформації, пов'язаної з ними. Недостатня захищеність електронних підписів може стати причиною шахрайства, витоку конфіденційної інформації та інших серйозних правопорушень.

Крім того, проблемою є створення відповідного правового механізму для визнання електронних підписів у діяльності державних органів. Визнання електронних підписів з точки зору юридичної сили та ефективності потребує чіткого законодавчого регулювання, яке враховуватиме специфіку цифрового середовища та потенційні ризики. Таке регулювання повинно враховувати міжнародні стандарти, передбачені відповідними конвенціями та угодами, а також враховувати особливості національного законодавства.

Отже, в Україні є всі умови для реалізації процесів цифровізації та переходу на більш високий технологічний рівень розвитку та надання державних адміністративних послуг. Водночас, при системному державному підході, що супроводжується формуванням належної правової бази, цифрові технології стимулюватимуть розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з важливих чинників розвитку демократії в країні та підвищення якості життя громадян України [6].

Наступною важливою проблемою є створення ефективних механізмів контролю за вико-

ристанням електронних підписів у діяльності державних органів. Відповідальність за використання електронних підписів повинна бути чітко визначена та забезпечена системою внутрішнього контролю. Порушення вимог щодо використання електронних підписів повинні мати наслідки відповідно до законодавства, що забезпечить відповідальність та покарання за порушення правил їхнього використання.

Є необхідним, що вищезазначені проблеми, необхідно вдосконалити законодавство щодо використання електронних підписів у діяльності державних органів. Це може включати удосконалення процедур видачі та використання електронних підписів, забезпечення безпеки їхнього використання, а також визначення чітких механізмів контролю та відповідальності за їхнє використання. Також, необхідно активізувати процеси міжнародного співробітництва в цій сфері. Урахування міжнародних стандартів та практик щодо використання електронних підписів допоможе забезпечити відповідність національного законодавства міжнародним нормам, що важливо для забезпечення міжнародної взаємодії та відкритості економіки.

У зв'язку з швидким розвитком технологій, слід постійно оновлювати законодавство з питань використання електронних підписів. Регулярні перегляди та адаптація правових норм до змін у сфері інформаційних технологій дозволять забезпечити високий рівень захисту інформації та збереження довіри до цифрових процесів. Необхідно також підвищувати обізнаність усіх учасників процесу використання електронних підписів, включаючи державні органи, підприємства та громадян. Надання доступної та зрозумілої інформації про правила та процедури використання електронних підписів сприятиме їх більш широкому та ефективному застосуванню.

На думку українських вчених, з якою слід погодитись, «з розвитком інформаційного суспільства та електронних комунікацій, насамперед Інтернету, зростає актуальність застосування електронних технологій опрацювання документів і поступової заміни паперових форм на електронні. Доступність є ключем до застосування і розвитку електронних документів у правоохоронних органах. Це дозволить запровадити та перейти на електронні документи з використанням шаблонів, стандартів, запровадити електронні провадження, що зробить процедури та процеси прозорішими,

а також істотно підвищить ефективність праці та якість документів, що готуються у правоохоронних органах» [7].

Досягнення цих цілей сприятиме покращенню якості та ефективності державного управління, спрощенню адміністративних процедур для громадян та бізнесу, а також збільшенню довіри до електронного середовища. Таким чином, розгляд правових аспектів використання електронних підписів в діяльності державних органів України є важливим кроком у створенні сучасної та ефективної системи державного управління.

Для підприємництва електронний підпис став засобом для поліпшення ефективності та пришвидшення процедур. Це особливо важливо для компаній, що ведуть міжнародну діяльність, оскільки використання електронного підпису допомагає уникнути витрат часу та ресурсів на відправлення документів у паперовій формі.

Отже, розв'язання вищезазначених проблем вимагає комплексного підходу та активної співпраці всіх зацікавлених сторін. Забезпечення високого рівня правової впевненості та захисту прав та інтересів усіх учасників процесу використання електронних підписів в діяльності державних органів сприятиме розвитку ефективного та довірчого цифрового середовища [8].

Висновки і пропозиції. У процесі аналізу правових аспектів використання електронних підписів в діяльності державних органів України було виявлено кілька ключових проблем, які потребують уваги та системних рішень для їх вирішення. Необхідно підкреслити, що електронні підписи є важливим інструментом для забезпечення вірогідності та безпеки цифрових документів і транзакцій, але їх ефективне використання вимагає вдосконалення правового поля.

Однією з основних проблем є недостатня відповідність використання електронних підписів законодавчим вимогам. Для вирішення цієї проблеми необхідно проводити регулярні перегляди законодавства та адаптувати його до сучасних вимог цифрового середовища. Також важливо забезпечити надійність та безпеку електронних підписів, щоб уникнути можливих загроз шахрайства та витоку конфіденційної інформації. Це вимагає розвитку ефективних технічних заходів захисту, а також встановлення чітких правил їх використання та контролю.

З метою забезпечення відповідності національного законодавства міжнародним стан-

дартам та практикам, важливо активізувати співробітництво з міжнародними партнерами та враховувати їх досвід у процесі розробки та впровадження правових регулятивних актів. Нарешті, важливо підвищувати обізнаність усіх учасників процесу щодо правил та процедур використання електронних підписів. Інформаційна кампанія та навчальні заходи допоможуть зрозуміти переваги та ризики використання електронних підписів та сприятимуть їх більшому та ефективному застосуванню.

Список використаної літератури:

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 17.02.2024).
2. Закон України "Про електронний цифровий підпис", 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text>
3. Ватаманюк-Зелінська У. З., Сушко В. С. Перспективи використання електронного цифрового підпису в державних структурах. Ефективна економіка. 2020. № 7. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8043> (дата звернення: 17.02.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.7.10
4. Губарев, С. В. "Електронний підпис як складова електронних правочинів." вчені записки (2022): 18. 4_2022.pdf (vernadskyjournals.in.ua)
5. Костенко О.В., Вискуб О.А., Костенко В.В. Окремі аспекти правового регулювання процесів цифровізації України. Право та державне управління. 2019. № 3 (36). Т. 1. С. 172–179.
6. Петренко Н.О., Машковська Л.В. Цифровізація державних адміністративних послуг в Україні: нормативно-правові аспекти. Право і суспільство. 2020. № 2. С. 112–119. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.18>
7. Асанова Л., Організаційно-правовий аспект упровадження електронного документообігу у правоохоронних органах України / Адміністративне право і процес. 2020 № 7 23.pdf (pgr-journal.kiev.ua).
8. Р. В. Новосад, Правовий статус електронного підпису в Україні: від ідеї до реалізації. Право та державне управління. 2023. № 3. С.112–116. URL: DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3.16>

Vaskiv S. V. Legal aspects of the use of electronic signatures in the activities of state bodies

This article is devoted to the analysis of legal aspects of the use of electronic signatures in the activities of state bodies of Ukraine. In particular, the key problems related to the insufficient compliance of the use of electronic signatures with legal requirements, shortcomings in ensuring the safety and reliability of electronic signatures, as well as the need to improve control mechanisms and ensure the awareness of process participants are considered. The article also offers recommendations for solving these problems in order to increase the efficiency and trustworthiness of the digital environment in the activities of state bodies. The research is based on the analysis of legislative acts and international experience, which contributes to the understanding of the complex legal aspects of the use of electronic signatures in the context of public administration.

In addition, the article highlights the need for constant updating and adaptation of legislation to changes in the field of information technologies, as well as the activation of international cooperation to take into account international standards and practices in this field. Recommendations are offered to improve the legal field, in particular, to establish clear requirements for electronic signatures, to ensure their safety and reliability, as well as to increase the awareness of process participants. This article contributes to the understanding of the complex problems and challenges associated with the use of electronic signatures in public bodies, and offers practical ways to solve them in order to create an effective system of public administration.

The article discusses the problems that arise in the context of the use of electronic signatures in the activities of state bodies of Ukraine, such as insufficient compliance of legislation with the requirements of the digital environment, threats to the security of electronic signatures and the need for effective control over their use. The recommendations given in the article can contribute to the solution of the above-mentioned problems and contribute to the creation of a favorable environment for the use of electronic signatures in the public sector of Ukraine.

Key words: *electronic signature, state bodies, legal aspects, digital environment, information security, legislation, international cooperation, awareness of participants, control over use, adaptation of legislation.*

О. М. Вісвятник

кандидат наук з державного управління,
директор департаменту цивільного захисту та охорони здоров'я населення
Рівненської обласної державної адміністрації

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В РЕГУЛЮВАННІ СИСТЕМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ЗДОРОВ'Я

Міжнародні організації відіграють важливу роль у допомозі країнам у досягненні багатьох соціально-економічних цілей, включаючи підвищення економічного процвітання, сприяння соціальному розвитку, підвищення рівня добробуту, дотримання прав людини, надання гуманітарної допомоги, захист навколишнього середовища та збереження миру. Особливе місце в цьому переліку напрямів співпраці посідає зміцнення громадського здоров'я та вдосконалення методів та підходів до функціонування системи охорони здоров'я.

В процесі аналізу досліджень сучасних авторів нами виявлено необхідність сегментації впливу міжнародних організацій на систему охорони здоров'я. В зв'язку з цим, метою представленої роботи є аналіз участі міжнародних організацій глобального управління та міжнародних організацій громадянського суспільства в регулюванні систем державного управління охороною здоров'я.

Визначено, що однією з найбільших сильних сторін міжнародних організацій є прийняття важливих поточних управлінських рішень наднаціонального масштабу, підготовка та розповсюдження набору змістовних, корисних і заснованих на фактах публікацій, які можуть допомогти країнам у формулюванні ефективної політики охорони здоров'я та правил її трансформації, то у міжнародних організації громадянського суспільства інші важливі підходи та можливості впливу на формування національних систем державного управління охороною здоров'я. Вплив міжнародних організацій громадянського суспільства на систему державного управління та, зокрема, систему охорону здоров'я є настільки різноманітним, що науковцями сформульовано нове визначення поля діяльності – «глобальне громадянське суспільство».

Доведено, що значна кількість сфер, що споріднені до процесів формування політики охорони здоров'я знаходиться у фокусі уваги національних урядів та міжнародних організацій в усьому світі через їхню важливість і взаємозв'язок між багатьма залученими зацікавленими сторонами. Прикладами таких сфер є боротьба з пандеміями, глобальні продовольчі системи, зміна клімату, глобальні загрози здоров'ю, що пов'язані з забрудненням, міграція, інвестиції в охорону здоров'я.

Ключові слова: міжнародні організації, система, охорона здоров'я, управління, глобальне, громадянське суспільство.

Постановка проблеми. Процес державного управління охороною здоров'я відбувається в умовах, за яких світ переповнений складними, терміновими та транснаціональними проблемами, що вимагають від урядів та зацікавлених сторін узгоджених зусиль для їх ефективного та своєчасного вирішення. Міжнародні організації відіграють важливу роль у допомозі країнам у досягненні багатьох соціально-економічних цілей, включаючи підвищення економічного

процвітання, сприяння соціальному розвитку, підвищення рівня добробуту, дотримання прав людини, надання гуманітарної допомоги, захист навколишнього середовища та збереження миру. Особливе місце в цьому переліку напрямів співпраці посідає зміцнення громадського здоров'я та вдосконалення методів та підходів до функціонування системи охорони здоров'я.

Вирішальні події ХХ-го століття, такі як дві світові війни, підкреслили важливість створен-

ня міжнародних інституцій, які можуть забезпечити платформу для діалогу між національними урядами. Наприклад, ООН, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Світова організація торгівлі та інші установи зробили величезний внесок у посилення економічної та фінансової стабільності, запобігання або вирішення конфліктів і досягнення безпрецедентного рівня процвітання для глобальних та національних спільнот, збереження здоров'я на планеті та в окремих її регіонах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми співпраці міжнародних організацій досліджували відомі вітчизняні фахівці в сфері державного управління. Серед таких авторів слід визначити Вовк С. М. [1], Співака М. В. [2], Зиму І. Я. [3], Сазонець О. М. [4], Баб'як О. В. [5], Сазонця І. Л. [6]. В своїх працях ці автори обґрунтували участь міжнародних організацій в системних трансформаціях системи охорони здоров'я в Україні, участь міжнародних організацій в формуванні політики охорони здоров'я в Україні, механізмів та методів співпраці міжнародних організацій з національними урядами та ін.

Мета дослідження. В процесі аналізу досліджень сучасних авторів нами виявлено необхідність сегментації впливу міжнародних організацій на систему охорони здоров'я. В зв'язку з цим, метою представленої роботи є аналіз участі міжнародних організацій глобального управління та міжнародних організацій громадянського суспільства в регулюванні систем державного управління охороною здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні національна соціальна політика не може бути відокремлена від глобального контексту. Соціальна політика країн має елементи глобальної соціальної політики, що прийнята та координується глобальними інституціями.

Глобальні інституції – це створені міжнародні організації на основі впорядкування моделі світу. Інституції – це встановлені моделі соціальних відносин, які спрямовують і формувати діяльність своїх членів. У них є правила та положення для досягнення своїх цілей. Інститути можуть бути як обмеженням, так і владою. Можна визначити інституції як «визнані практики, що формують легко ідентифіковані ролі в поєднанні зі збірками правил або конвенцій регулюючи відносини між сторонами, які виконують ці ролі.

Інституції також можна розглядати як задоволення потреб і забезпечення рішення проблем.

Інституції, які ми маємо на увазі, це глобальні інституції, простір яких виходить за національні кордони. Їх також називають міжнародними організаціями. Слід зазначити, що Європейський Союз (ЄС) не є глобальною установою, це лише регіональна установа. Хоча ЄС – це міжнародна організація, така ж, як ООН, але вони обидві відрізняються з точки зору членства та повноважень. Важливо розрізняти глобальні інститути або міжнародні організації на основі рівня їхнього управління. Доцільно виокремити міжнародні урядові організації (МУО) і міжнародні неурядові громадські організації (МНГО).

Міжнародні урядові організації включають Світовий банк, ООН Програма розвитку (ПРООН), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світову організацію торгівлі (СОТ), Організацію економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Міжнародну організацію праці (МОП), Всесвітню організацію охорони здоров'я (ВООЗ), Об'єднану Організацію ООН з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО), Дитячий надзвичайний фонд ООН (ЮНІСЕФ) та ін.

До міжнародних неурядових громадських організацій належать OXFAM, World Social Forum, Всесвітній економічний форум, Всесвітній водний форум, Міжнародна конфедерація вільних профспілок, Міжнародна федерація планованого батьківства, Міжнародна асоціація фармацевтичної промисловості та інші численні міжнародні організації медичної сфери, що створені за професійною, галузевою та проблемною ознакою.

Однак часто організації громадянського суспільства не мають навичок та інструментів, необхідних для залучення інших зацікавлених сторін до процесу фінансування та управління охороною здоров'я. тому є доцільним провести аналіз інструментів, доступних організаціям громадянського суспільства у секторі охорони здоров'я, з особливим акцентом на соціальну підзвітність, інструментів для отримання доступу до інформації, мобілізації колективних дій та адвокації і підтримки охорони здоров'я, профілактики та реабілітації. Короткий історичний проміжок часу впродовж якого проводять свою діяльність організації громадянського суспільства доводить ефективність залучення громадянського суспільства до вирішення проблем в системі охорони здоров'я. Важливим є використання інструментів соціальної підзвітності в сфері корпоративної соціальної відповідальності, соціального партнерства дер-

жави та бізнесу, в якому неурядові громадські організації є посередниками та учасниками. Така співпраця призводить до покращення надання медичних послуг, розробки комплексних програм, які передбачають використання механізмів та інструментів залучення як громадянського суспільства, так і органів державного управління та місцевого самоврядування до процесу вдосконалення системи державного управління охороною здоров'я. Коротка характеристика діяльності міжнародних наднаціональних організацій глобального управління та міжнародних неурядових організацій в сфері управління трансформацією систем охорони здоров'я представлена в таблиці 1.

Якщо однією з найбільших сильних сторін міжнародних організацій є прийняття важливих поточних управлінських рішень наднаціонального масштабу, підготовка та розповсюдження

набору змістовних, корисних і заснованих на фактах публікацій, які можуть допомогти країнам у формулюванні ефективної політики охорони здоров'я та правил її трансформації, то у міжнародних організацій громадянського суспільства інші важливі підходи та можливості впливу на формування національних систем державного управління охороною здоров'я. Вплив міжнародних організацій громадянського суспільства на систему державного управління та, зокрема, систему охорони здоров'я є настільки різноманітним, що науковцями сформульовано нове визначення поля діяльності – «глобальне громадянське суспільство».

Висновки. Значна кількість сфер, що спорідненні до процесів формування політики охорони здоров'я знаходиться у фокусі уваги національних урядів та міжнародних організацій в усьому світі через їхню важливість і взаємо-

Таблиця 1

Напрями діяльності міжнародних організацій глобального управління та міжнародних організацій громадянського суспільства в сфері регулювання систем державного управління охороною здоров'я

Міжнародні організації глобального управління	Міжнародні організації громадянського суспільства
Всесвітня організація охорони здоров'я	Товариство Червоного Хреста, Лікарі без кордонів та ін.
Головна світова інституція, що координує діяльність національних урядів в сфері охорони здоров'я	Міжнародні організації, діяльність яких переважно спрямована на надання медичної допомоги
Організація Об'єднаних Націй	Професійні об'єднання лікарів WONCA, ISAPS, HRI
Головна світова інституція, що координує діяльність багатьох міжнародних організацій, які є її складовою і мають вплив на системи охорони здоров'я	Сприяють розвитку системи охорони здоров'я шляхом розповсюдження інформації про передові прийоми лікування та сертифікації
Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)	World Wildlife Fund, Conservation International, Nature Conservancy
ЮНІСЕФ працює у 190 країнах і територіях для охоплення найуразливіших дітей та молоді, які найбільше потребують допомоги. Відкрив своє представництво в Україні у 1997 році	Організації, що сприяють створенню сприятливого для людини середовища, підтримують біорізноманіття
Міжнародна організація міграції	World Economic Forum
Опікується питаннями біженців. До її компетенції входять сфери облаштування життя біженців, що стосуються житла, харчування, забезпечення документами, санітарія та гігієна, забезпечення ліками, первинна медична допомога	Діяльність спрямована на врегулювання питань глобального розвитку, зокрема питання здоров'я та системи охорони здоров'я, розвиток біотехнологій в контексті покращання здоров'я та медичних технологій.
Міжнародна організація праці	GiveDirectly, Cure Violence Global, Greenpeace, Wild4Life, BRAC, ZanaAfrica, Mercy Corps,
Регулює норми та умови праці шляхом надання рекомендацій для урядів, створення аналітичних звітів в тому числі в питаннях безпеки виробництва, санітарії та гігієни, скорочення шкідливих умов виробництва тощо	Благодійні, гуманітарні організації, що вдосконалюють системи охорони здоров'я за рахунок подолання бідності, підвищення рівня освіченості та продовольчої безпеки
Програма розвитку ООН (ПРООН), Програма ООН з навколишнього середовища, Хартія Землі, Глобальний екологічний фонд	Міжнародні волонтерські організації
Діяльність кожної з цих організацій не обмежується суто екологічною, або соціальною діяльністю. Програми та проекти стосуються медичних аспектів життєдіяльності людини та підвищення якості її життя, хоча пріоритетним все ж такі є екологічний напрям діяльності.	Функціонують в сфері медичного волонтерства, співпрацюють з органами влади та місцевого самоврядування в лікарнях, зонах стихійних лих, зонах військових дій. Розвиваються при університетах

зв'язок між багатьма залученими зацікавленими сторонами. Прикладами таких сфер є боротьба з пандеміями, глобальні продовольчі системи, зміна клімату, глобальні загрози здоров'ю, що пов'язані з забрудненням, міграція, інвестиції в охорону здоров'я, фінансова та економічна стабільність країн, подолання бідності, регуляторні реформи охорони здоров'я, гуманітарна допомога.

Унікальні можливості міжнародних організацій пропонують урядам можливість об'єднати численні зацікавлені сторони, визнати глобальні проблеми, що викликають занепокоєння, використовувати знання та досвід, обмінюватися політичними та нормативними інструментами, досягати консенсусу в прийнятті рішень і впливати на місцях. Глобальні зусилля призвели до значних досягнень у сферах боротьби з пандеміями, миротворчості, захисті та збереженні здоров'я дітей, гендерної рівності.

Список використаної літератури:

1. Вовк С. М. Системні трансформації охорони здоров'я: монографія. Донецький державний університет управління, МОН України. Кривий Ріг : вид. Р. А. Козлов. 2017. 315 с.
2. Співак М. В. Державна політика здоров'язбереження: світовий досвід і Україна: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Видавництво «Логос», 2016. 536 с.
3. Зима І.Я. Механізми інституційної трансформації державного управління охороною здоров'я. Рівне. 2019, 248 с.
4. Сазонець О.М., Альшаафі Мохамед Алі. Іноземний досвід управління медичними закладами в інформаційно-комунікативному середовищі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 18. С. 19–23.
5. Баб'як О.В., Сазонець І.Л. Міжнародні організації: сутність, функції та канали комунікації з національними урядами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023 р. № 12. С. 137–141.
6. Баб'як О.В., Сазонець І.Л. Аналіз сучасної архітектури співпраці міжнародних організацій з органами державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 6. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/1666/1678> (дата звернення: 22.09.2023 р.).

Vivsiannyk O. M. International global governance organizations and international civil society organizations in the regulation of state health management systems

International organizations play an important role in helping countries achieve many socio-economic goals, including increasing economic prosperity, promoting social development, improving welfare, respecting human rights, providing humanitarian aid, protecting the environment and maintaining peace. Strengthening public health and improving methods and approaches to the functioning of the health care system occupy a special place in this list of areas of cooperation.

In the process of analyzing the research of modern authors, we found the need to segment the influence of international organizations on the health care system. In this regard, the purpose of the presented work is to analyze the participation of international organizations of global governance and international organizations of civil society in the regulation of public health management systems.

It was determined that one of the greatest strengths of international organizations is the adoption of important current management decisions of a supranational scale, the preparation and distribution of a set of meaningful, useful and fact-based publications that can help countries in formulating an effective health care policy and rules for its transformation, then international civil society organizations have other important approaches and opportunities to influence the formation of national health care state management systems. The influence of international civil society organizations on the state administration system and, in particular, the health care system is so diverse that scientists have formulated a new definition of the field of activity – "global civil society".

It has been proven that a significant number of areas related to health policy-making processes are the focus of attention of national governments and international organizations worldwide due to their importance and interrelationship between the many stakeholders involved. Examples of such areas are pandemic response, global food systems, climate change, pollution-related global health threats, migration, health investments.

Key words: *international organizations, system, health care, management, global, civil society.*

К. А. Возняковська

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

М. П. Баряхтар

аспірантка кафедри адміністративного та фінансового менеджменту
Інституту адміністрування та післядипломної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ ЯК ПРІОРИТЕТ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Стаття досліджує роль державної підтримки бізнесу у забезпеченні фінансової стабільності економіки. Зазначається, що державна підтримка відіграє важливу роль у забезпеченні розвитку бізнесу та стимулюванні економічного зростання. Метою статті є виявлення значення державної підтримки для бізнесу як пріоритетного чинника забезпечення фінансової стабільності економіки. Аналізуються різноманітні інструменти державної підтримки, такі як фінансові дотації, податкові пільги та гранти, та їхній вплив на підприємництво. Ефективна державна підтримка бізнесу широко визнана у сучасному світі, особливо в умовах постійних змін і викликів, що виникають у глобальній економіці. На сьогодні багато країн розуміють, що створення сприятливого середовища для бізнесу є важливим чинником для стимулювання інновацій, залучення інвестицій та створення нових робочих місць. Зокрема, в умовах швидкого технологічного розвитку і конкурентного середовища, державна підтримка стає важливою для того, щоб бізнес міг адаптуватися до нових умов, впроваджувати інновації та підтримувати свою конкурентоспроможність. Поширення цифрових технологій, зміни в кліматичних умовах, а також глобальні економічні та політичні турбулентності створюють необхідність у нових стратегіях та підходах до підтримки бізнесу. Підкреслюється, що державна підтримка бізнесу сприяє зменшенню ризиків та підвищенню конкурентоспроможності підприємств. Автори наводять приклади успішного використання державних програм для розвитку бізнесу в різних країнах та їхній вплив на економічне зростання та збільшення зайнятості. У статті зазначається, що ефективна державна підтримка бізнесу передбачає не лише надання фінансових ресурсів, а й створення сприятливого регуляторного середовища, адаптованого до потреб підприємств. Розглядається важливість розвитку інфраструктури та підтримки новітніх технологій як основних аспектів державної стратегії в цьому напрямку. Зазначається, що в умовах глобалізації державна підтримка бізнесу стає ще більш актуальною, оскільки підприємства змагаються на міжнародному ринку. Автори закликають до посилення заходів державної підтримки бізнесу з метою забезпечення стабільного розвитку економіки та підвищення її конкурентоспроможності. Загалом, стаття аргументовано демонструє важливість державної підтримки бізнесу як пріоритетного напрямку для забезпечення фінансової стабільності економіки та сприяння її розвитку.

Ключові слова: державна підтримка, державна допомога, суб'єкти господарювання, фінансова допомога, економічна стабільність, інвестиції, фіскальна політика, розвиток підприємств, індустріальний розвиток, конкурентоспроможність, економічний розвиток, державні програми, стимулювання інвестицій.

Постановка проблеми. Забезпечення фінансової стабільності економіки є однією з важливих цілей центральних і місцевих урядів у багатьох країнах світу. Стабільна економіка стимулює розвиток бізнесу, забезпечує стійкий

зріст ВВП, збільшення зайнятості та підвищення рівня життя населення. Одним із важливих інструментів забезпечення фінансової стабільності є державна підтримка бізнесу. Державна підтримка бізнесу може приймати різні форми,

включаючи фінансові стимули, податкові пільги, гранти, кредитну підтримку, інфраструктурні інвестиції та регуляторні заходи [1, с. 57]. Ці заходи спрямовані на стимулювання підприємництва, залучення інвестицій та створення сприятливих умов для розвитку бізнесу в умовах конкурентного середовища.

Однак державна підтримка бізнесу також може мати свої обмеження і ризики. Недостатня ефективність програм, корупція, неправильне спрямування ресурсів можуть призвести до недосягнення максимального ефекту від таких заходів [2, с. 114]. Крім того, перебільшена державна підтримка може призвести до дисбалансів у фінансовій системі та негативно вплинути на бюджетну стійкість країни.

Тому важливо забезпечити ефективність та прозорість механізмів державної підтримки бізнесу, а також контролювати їх вплив на економіку. Варто враховувати потреби різних секторів та типів підприємств, а також враховувати міжнародний досвід та найкращі практики в напрямку державної підтримки бізнесу. Враховуючи важливість бізнесу для стабільності економіки, державна підтримка має залишатися пріоритетом у роботі уряду та регуляторних органів. Розробка та впровадження ефективних програм підтримки бізнесу може сприяти збільшенню конкурентоспроможності економіки та забезпечити її стійкий розвиток у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останні дослідження та публікації в напрямку державної підтримки бізнесу надають цінний інсайт щодо ефективності різних програм та їх впливу на економіку. Адевале Г., Варналій З., Ково А., Кравчик Ю., Лупак Р., Овотуту С., Павловський С., Прямухіна Н., Сидорук І. підкреслюють важливість механізмів фінансової підтримки для малих та середніх підприємств. Вони вказують на те, що доступ до фінансування є важливим чинником успіху для бізнесу, особливо у періоди економічної нестабільності.

Деякі дослідження також зосереджуються на вивченні ефективності різних видів підтримки, таких як податкові пільги, гранти або кредити. Білах І., Білик Р., Бойко В., Крупа В., Куницька-Іляш М., Михаліцька Н., Ривак Н., Яцик М. аналізують, які програми мають найбільший вплив на зростання бізнесу та стимулювання інновацій, а також які мають найменший ризик негативного впливу на фінансову стійкість держави. Зокрема, дослідження виявляють, що ефективність державної підтримки бізнесу залежить

від якості управління програмами, прозорості процесів та відповідності до міжнародних стандартів. Березівський Ю., Вербівська Л., Збарський В., Збарська А., Лагодієнко В., Малін О., Неустроєв Ю., Папаїка О., Філіппова С. зазначають, що навіть невеликі заходи підтримки можуть мати значний позитивний вплив на розвиток бізнесу й економіки в цілому, особливо у секторах з високим потенціалом зростання.

У цілому, дослідження та публікації підтверджують важливість державної підтримки бізнесу для стабільності та зростання економіки. Вони надають конкретні рекомендації щодо того, як покращити ефективність таких програм та забезпечити їхній позитивний вплив на розвиток підприємництва.

Мета статті. Виявити значення державної підтримки для бізнесу як пріоритетного чинника забезпечення фінансової стабільності економіки.

Виклад основного матеріалу. Фінансова стабільність є невіддільною складовою успішного функціонування будь-якої економіки. Вона створює умови для здорового розвитку бізнесу, забезпечує надійність інвестиційного клімату та сприяє сталому зростанню виробництва [3, с. 51]. На перший погляд, фінансова стабільність може здатися абстрактним поняттям, але її вплив на кожного громадянина і кожну компанію надзвичайно важливий.

Забезпечення фінансової стабільності вимагає уважного моніторингу різних аспектів економічної діяльності, таких як бюджетний дефіцит, інфляція, курси валют та банківська система. Відповідальність за це лежить як на уряді, так і на регуляторних органах, які повинні приймати своєчасні та ефективні заходи для запобігання фінансовим кризам та забезпечення стабільності. За відсутності фінансової стабільності економіка стає вразливою перед різними зовнішніми та внутрішніми загрозами, а фінансові кризи можуть призвести до зниження виробництва, безробіття та загрози фінансової безпеки [4, с. 137]. Тому необхідно надавати належну увагу стратегіям, спрямованим на зміцнення фінансової стабільності, щоб забезпечити стале та стійке економічне зростання.

У цьому контексті, розвиток ефективних інструментів моніторингу та регулювання фінансових ринків, покращення корпоративного управління та забезпечення прозорості фінансової діяльності є важливими кроками на шляху до досягнення фінансової стабільності.

Ретельне управління ризиками та створення ефективної системи контролю допоможуть зберегти відповідний баланс у фінансовій системі, що сприятиме економічному здоров'ю країни в цілому.

На нашу думку, державна протекція бізнесу має важливе значення для стабільного функціонування економіки та забезпечення її зростання – така допомога може приймати різні форми та напрямки, спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, стимулювання інновацій та важливих галузей економіки. Першим аспектом державної підтримки є фінансова допомога та кредитування, що може включати надання кредитів за пільговими умовами, грантів або субсидій для розвитку бізнесу, особливо для стартапів та інноваційних проєктів. Доступ до фінансування є важливим чинником для успіху бізнесу, особливо у важких економічних умовах. Другим аспектом є створення сприятливого правового середовища для бізнесу, адже державна підтримка полягає у впровадженні законодавчих та регуляторних змін, спрямованих на спрощення процедур реєстрації бізнесу, зменшення адміністративних та податкових бар'єрів, а також захист прав власності. Третім аспектом є надання консультаційної та інформаційної підтримки. Державні агентства та програми можуть надавати підприємцям поради щодо розвитку бізнесу, доступу до нових ринків, технологій та інновацій. Четвертим аспектом є протекція експорту та міжнародної торгівлі. Держава може надавати підприємцям фінансову допомогу, консультації та підтримку для розвитку експортних можливостей та розширення міжнародного бізнесу [5, с. 831; 6, с. 7; 7, с. 75]. Відповідним чином, так, як державна підтримка бізнесу є важливим елементом забезпечення фінансової стабільності економіки, вона має відповідні переваги: 1) підтримка бізнесу сприяє створенню нових робочих місць, збільшенню виробництва та покращенню конкурентоспроможності компаній, що допомагає загальному зростанню економіки; 2) державна підтримка може допомогти зменшити ризики для бізнесу, особливо на початкових етапах розвитку – це містить фінансову підтримку, доступ до державних програм або заохочення для інвестування в інноваційні проєкти; 3) малі та середні підприємства часто є основними джерелами зайнятості та інновацій, тобто державна підтримка допомагає їхньому розвитку, що має значний вплив на економічну активність; 4) державна

підтримка стимулює приватні інвестиції, особливо в стратегічно важливих галузях, тому варто сприяти розвитку нових технологій, інфраструктури та інших секторів, що є важливі для стабільності економіки; 5) допомагає компаніям зберегти конкурентоспроможність на міжнародному ринку, зокрема шляхом надання фінансової підтримки для досліджень та розвитку експортних програм [8, с. 71].

Проте, щоб державна підтримка була ефективною та прозорою, потрібно уникати корупції та несправедливого розподілу ресурсів. Крім того, необхідно забезпечити баланс між підтримкою бізнесу та захистом інтересів споживачів, працівників та держави.

Важливим документом, яким регламентуються основні економіко-правові аспекти державної політики у сфері підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва, є Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [9]. Законом передбачено, що в основі державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні лежить: формування оптимальних умов для розвитку малого і середнього підприємництва; забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва через створення сприятливого конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності у цьому середовищі; стимулювання інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва; сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки; забезпечення зайнятості населення через підтримку підприємницької ініціативи громадян.

Стратегія державної підтримки бізнесу є важливою складовою фінансової стабільності економіки, вона реалізується через різноманітні заходи та програми, спрямовані на покращення розвитку підприємництва та забезпечення оптимальних умов для бізнесу. Науковці виокремлюють такі стратегічні напрямки державної підтримки бізнесу: 1) надання фінансових інструментів, таких як дотації, кредити з пільговими умовами, гранти, що допомагають підприємствам залучати необхідні кошти для розвитку та розширення бізнесу; 2) зменшення податкових тягарів, введення податкових кредитів або зниження ставок оподаткування

ня для підприємств, що інвестують у розвиток та створення нових робочих місць; 3) спрощення бюрократичних процедур, скорочення адміністративних бар'єрів, удосконалення регулювання та створення сприятливого бізнес-клімату; 4) інвестування в розвиток та покращення транспортної, енергетичної та інформаційної інфраструктури, що сприяє підвищенню ефективності виробництва та зниженню витрат на транспортування та логістику; 5) розвиток системи освіти та професійної підготовки, що націлений на підвищення кваліфікації робочої сили та забезпечення бізнесу доступу до кваліфікованих кадрів; 6) підтримка інноваційних проєктів та досліджень, створення сприятливого середовища для розвитку та впровадження нових технологій та ідей; 7) надання допомоги підприємствам у виході на зовнішні ринки, організація виставкових заходів, підтримка у встановленні та розвитку міжнародних партнерств [10, с. 47; 11, с. 57].

Відповідно до вище відзначеного, інструменти державної підтримки, такі як фінансові дотації, податкові пільги та гранти, можуть мати значний вплив на розвиток підприємництва в країні, тому вже сьогодні сформовані та функціонують способи, якими ці інструменти можуть впливати на підприємництво: 1) стимулювання інновацій та досліджень, тобто коли державні гранти сприяють розвитку нових технологій та продуктів шляхом фінансування досліджень та розвитку, що може підтримати створення нових підприємств та розвиток наявних; 2) зменшення фінансового навантаження, тобто податкові пільги можуть допомогти підприємствам знизити свої витрати та збільшити доступність капіталу для інвестицій, що допомагає розвитку підприємництва та стимулюванню економічного зростання; 3) забезпечення доступу до фінансування – фінансові дотації допомагають підприємствам отримати доступ до необхідного капіталу для розширення бізнесу, модернізації обладнання або впровадження нових технологій; 4) зниження ризику, тобто відповідні програми державної підтримки можуть включати страхування ризиків або гарантії кредитів, що допомагає знизити ризик для підприємств та їхніх інвесторів; 5) стимулювання соціально-економічного розвитку, тобто коли державна підтримка спрямована на протекцію розвитку певних регіонів або галузей економіки, що сприяє соціальному та економічному зростанню цих областей [12, с. 37; 13, с. 46, 51, 69].

Проте важливо враховувати, що ефективність цих інструментів може бути різною залежно від конкретних умов і реалій країни. Неправильне використання державної підтримки може призвести до викривлення конкуренції, нераціонального використання ресурсів та інших негативних наслідків. Тому важливо, щоб програми державної підтримки були добре прораховані та мали чітку стратегію використання. Наприклад, Німеччина відома своєю динамічною економікою та ефективною системою державної підтримки для розвитку бізнесу. Приміром: програма стимулювання інновацій «ZIM» надає фінансову підтримку малим та середнім підприємствам для розробки та впровадження нових технологій та інноваційних продуктів й допомагає підприємствам здійснювати дослідження та розробки, проводити випробування прототипів і створювати нові ринки; програма фінансової підтримки для малих підприємств (KfW), крім того, що вона надає кредити та фінансові гарантії для підприємств, вона також спрямована на підтримку сталого розвитку, енергоефективності та інвестицій у нові технології; програма «EXIST» надає фінансову та консультаційну підтримку для студентів, випускників та науковців, які мають ідеї для створення власних стартапів та допомагає підприємцям здійснити перехід від наукових досліджень до комерційних продуктів, що сприяє розвитку інноваційного підприємництва; програма «De-minimis» надає допомогу малим та середнім підприємствам у сфері транспорту для реалізації проєктів, спрямованих на поліпшення безпеки, екологічності та енергоефективності, а це, зі свого боку, сприяє модернізації транспортної інфраструктури та зменшенню впливу на довкілля [14, с. 64].

Україна також має ряд програм та інструментів державної підтримки для розвитку бізнесу, а саме: програма «Доступні кредити 5–7–9» надає підприємствам можливість отримати кредит під 5%, 7% або 9% річних для розвитку свого бізнесу, а умови програми спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, стимулюючи інвестиції та розвиток в різних галузях економіки; програма «Гранти для стартапів» надає гранти та фінансову підтримку для стартапів у різних галузях, зокрема у сферах інформаційних технологій, біотехнологій та енергоефективності; програма «Велике будівництво» спрямована на розвиток інфраструктури та підтримку будівництва в Україні й надає можливо-

сті для участі українських підприємств у великих інфраструктурних проєктах; програма «Експортно-імпорتنний банк України» (Укрексім-банк) надає фінансову підтримку українським підприємствам для розвитку їхнього експорту та розширення на міжнародні ринки; програма «Гарантування кредитів малим та середнім підприємствам» надає гарантії для кредитів, наданих малим та середнім підприємствам банками, що допомагає їм отримати доступ до фінансування за сприятливими умовами [15, с. 46].

Посилення заходів державної підтримки бізнесу є невіддільною частиною стратегії забезпечення стабільного розвитку економіки та підвищення її конкурентоспроможності. Перш за все, це містить розширення програм фінансової підтримки, що охоплюють широкий спектр секторів економіки, від малих підприємств до великих корпорацій. Забезпечення доступу до фінансових ресурсів для бізнесу через надання кредитів під знижені відсоткові ставки, грантів або інших форм підтримки допоможе стимулювати інвестиційну активність та розвиток нових технологій. Додатково, ефективна державна підтримка бізнесу охоплює сприяння інноваційному розвитку шляхом створення сприятливих умов для досліджень, а також підтримки стартапів та підприємницької активності [16, с. 547]. На нашу думку, це може містити створення акселераторів для молодих компаній, а також надання консультаційного та експертного супроводу для підприємців. Заохочення інновацій та впровадження нових технологій сприятиме зростанню продуктивності та конкурентоспроможності економіки в цілому.

Висновки і пропозиції. Державна підтримка бізнесу є важливим елементом фінансової стабільності економіки. Забезпечення умов для розвитку та зростання підприємств сприяє зміцненню фінансової бази країни, стимулює інвестиції та допомагає збільшенню виробництва й зайнятості. Державна підтримка не повинна бути обмежена лише великим корпораціям, адже малий та середній бізнес також потребує підтримки через сприяння розвитку інновацій, стимулювання підприємництва та надання доступу до фінансових ресурсів.

Для забезпечення ефективної державної підтримки бізнесу важливо мати стабільне законодавство та чіткі правила регулювання, щоб суб'єкти підприємництва могли розраховувати на певні умови діяльності та планувати свої інвестиції. Важливо враховувати думку

та досвід підприємців при формуванні програм державної підтримки, щоб забезпечити їх ефективність та відповідність потребам бізнес-середовища.

Тому, відповідно до вищезазначеного, пропозиції полягають у створенні сприятливого бізнес-середовища через спрощення адміністративних процедур, зменшення податкового тягаря та надання фінансових пільг для розвитку бізнесу. Держава також може стимулювати інвестиції в інновації, надаючи підтримку дослідженням та розвитку нових технологій, що сприятиме зростанню конкурентоспроможності та створенню нових ринків. Надання доступу до фінансових ресурсів, таких як гранти, субсидії чи пільгові кредити, особливо для малих та середніх підприємств, є також важливою ініціативою. Водночас підтримка освіти та навчання сприятиме підготовці кваліфікованих кадрів, що є необхідним для розвитку інновацій та підтримки конкурентоспроможності бізнесу.

Список використаної літератури:

1. Лупак Р. Л. Державна політика імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки України: пріоритети та інструменти реалізації: монографія. Львів: Вид-во ННБК «АТБ», 2018. 527 с.
2. Павловський С. В. Фінансування підприємств у період фінансової кризи: альтернативні рішення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Економічні науки*. 2016. Вип. 17(3). С. 112–117.
3. Лупак Р. Л., Васильців Т. Г., Рудковський О. В., Березівський Я. П. Проблемні аспекти, пріоритети та засоби зміцнення фінансово-економічної безпеки суб'єктів малого підприємництва в Україні. *Підприємництво і торгівля*. 2021. № 28. С. 49–55.
4. Білах І. Б. Концептуальні принципи процесу формування механізму економічної безпеки у видавничій галузі. *Економічний простір*. 2020. № 162. С. 136–141.
5. Berezivskiy Y., Zbarsky V., Zbarska A. Integral evaluation as the basis of analytical support for managing the competitiveness of socially-oriented retailers. *Accounting*. 2021. № 7(4). P. 825–836.
6. Бойко В. В., Крупа В. Р. Механізми та інструменти управління розвитком суб'єктів малого підприємництва АПК. *Агроекономіка*. 2019. № 20. С. 3–10.
7. Куницька-Іляш М. Державна політика забезпечення розвитку та безпеки пріоритетних галузей національної економіки України: аналіз стратегій і програм. *Innovation and Sustainability*. 2022. 3. С. 72–78.

8. Сидорук І. С. Аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. Підприємництво та інновації. 2021. № 18. С. 67–72.
9. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
10. Михаліцька Н. Я., Яцик М. Р. Розвиток малого підприємництва в Україні у період воєнного стану: Інструменти фінансової та кадрової безпеки. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія економічна). 2023. № 2. С. 45–54.
11. Priamukhina N., Kravchuk Yu. Modernization of public administration of systemic development of the national economy of Ukraine. Scientific Works of Interregional Academy of Personnel Management. *Political Sciences and Public Management*. 2022. № 1(61). С. 50–60.
12. Варналій З. С. Фінансова безпека України в системі сталого розвитку економіки в умовах війни. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (12 травня 2022 р.)*. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2022. С. 35–39.
13. Білик Р. Р. Детермінанти регіонального розвитку у вимірі економічної безпеки України: монографія. Львів НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2016. 352 с.
14. Kowo Ak. S., Owotutu S. OI., Adewale Ad. G. Enhancing the Operational Effectiveness of Savings and Credit Cooperative Societies for Sustainable Growth. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2019. № 3(2). P. 59–68.
15. Ривак Н. О. Індустрія 5.0: перехід до стійкої та орієнтованої на людину промисловості. *Економіка та управління національним господарством*. 2022. № 155(3). С. 41–46.
16. Verbivska L., Lagodienko V., Filyppova S., Papaika O., Malin O., Neustroiev Y. Regulatory policy of the entrepreneurship development as a dominant of economic security of the national economy. *International Journal of Safety and Security Engineering*. 2022. Vol. 12, № 5. P. 543–552.

Vozniakovska K. A., Baryakhtar M. I. Government support for businesses as a priority for financial stability in the economy

The article examines the role of state support for business in ensuring financial stability of the economy. It is noted that state support plays an important role in ensuring business development and stimulating economic growth. The purpose of the article is to identify the importance of state support for business as a priority factor in ensuring financial stability of the economy. It analyzes various instruments of state support, such as financial subsidies, tax privileges and grants, and their impact on entrepreneurship. Effective government support for business is widely recognized in the modern world, especially in the face of constant changes and challenges in the global economy. Today, many countries realize that creating a favorable business environment is an important factor in stimulating innovation, attracting investment and creating new jobs. In particular, in the context of rapid technological development and a competitive environment, government support becomes important for businesses to adapt to new conditions, implement innovations, and maintain their competitiveness. The proliferation of digital technologies, changes in climate conditions, and global economic and political turbulence are creating the need for new strategies and approaches to business support. It emphasizes that state support for business helps to reduce risks and increase the competitiveness of enterprises. The authors provide examples of successful use of government programs for business development in different countries and their impact on economic growth and employment. The article notes that effective state support for business involves not only the provision of financial resources, but also the creation of a favorable regulatory environment adapted to the needs of enterprises. The importance of infrastructure development and support of the latest technologies as the main aspects of the state strategy in this direction is considered. It is noted that in the context of globalization, state support for business is becoming even more relevant as enterprises compete in the international market. The authors call for strengthening state support measures for business in order to ensure stable economic development and increase its competitiveness. In general, the article demonstrates the importance of state support for business as a priority area for ensuring financial stability of the economy and promoting its development.

Key words: state support, state aid, business entities, financial assistance, economic stability, investment, fiscal policy, enterprise development, industrial development, competitiveness, economic development, government programs, investment promotion.

К. О. Головкааспірантка кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
Запорізького національного університету

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

В статті проаналізовано та узагальнено наукові дослідження в галузі «Публічне управління та адміністрування» за темою «механізми публічного управління в аграрній сфері», за такими напрямками: регулювання аграрного комплексу, визначення проблемного поля галузі, розвиток окремих секторів та впровадження інновацій, вивчення чинників сталого розвитку аграрної сфери, узагальнення вдалих прикладів розвитку на регіональному та загальнодержавному рівнях, прогнозування ефективних векторів удосконалення системи управління, оцінка засад світових концепцій «зеленої економіки» та партнерства з метою визначення надмірності та недостатності окремих напрямів дослідження, підбору та оцінки доцільності складових задля визначення оперативного поняття «механізм публічного управління в аграрній сфері».

За результатами проведеного аналізу встановлено, що наукові дослідження механізмів публічного управління ґрунтуються на реальній оцінці стану галузі, застосовуються узагальнення для визначення ключових механізмів – організаційно-економічного, програмно-цільового та адміністративного. Проблеми, які визначені рядом експертів стають підставою для пошуку багатовекторних та багатовекторних шляхів удосконалення галузі через управління та регулювання. У аналізі зроблено висновок щодо заміни управлінських функцій регулюючими у майбутньому. Також спрогнозована дуальність розвитку аграрної сфери та регіонів – зосередження ресурсів та потенціалу сталості. Прогнозування автора та висновки проаналізованих досліджень дають підставу підтвердити складність об'єкта дослідження, його комплексний характер, багатозадачність проблем та пріоритетності системності у їх вирішенні.

Підсумовуючи аналіз, можна визначити, що дослідження за останні десять років з 2013–2023 рр. можна використовувати для визначення орієнтирів сталого розвитку аграрної галузі та ефективності впровадження інновацій у найближчі 10 років. Даний напрям досліджень перспективний, відмічається зростання зацікавленості суспільства у збільшенні кількості ефективних розвідок.

Ключові слова: механізми державного регулювання, сталий розвиток, інновації, державне управління, аграрна галузь.

Постановка проблеми. Аграрна сфера – один з пріоритетних напрямів розвитку економіки держави. Зростаючі потреби у продовольстві стимулюють аграрний комплекс до розвитку, але за останні роки змінилися парадигма еволюції цієї сфери від економічного зростання до сталого розвитку. Такий процес вимагає інституційних змін: у 2015 році затверджено Національну економічну стратегію на період до 2030 року та Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Саме інноваційний потенціал аграрної сфери можна розкрити за умови реалізації економічної стратегії та цілей сталого розвитку. Але ринкові механізми у даному випадку не діють, або діють обмежено, тому існує потреба у задіянні механізмів публічного

управління, з попереднім їх дослідженнями для їх ефективної реалізації в аграрній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Джерелом інформації є нормативні акти та результати наукових праць [1–52], у яких досліджувалися державне регулювання аграрною сферою, проблемне поле управління аграрною галуззю, інноваційний розвиток аграрного сектору та сталий розвиток територій.

Мета статті. Проаналізувати наукові дослідження щодо механізмів публічного управління в аграрній сфері за останні десять років з 2013–2023 рр. для визначення орієнтирів сталого розвитку аграрної галузі та ефективності впровадження інновацій у найближчі 10 років.

Головними завданнями даної наукової роботи є: сформулювати робоче визначення поняття «механізм публічного управління в аграрній сфері», а також розкрити відомі структурні елементи механізму, які забезпечують процес державного регулювання аграрним сектором. Крім того, встановити основні вектори дослідження механізмів публічного управління у вказаній сфері.

Виклад основного матеріалу. Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що науковцями вивчалися впливи держави на аграрну сферу, як комплексну структуру, шляхом управління чи регулювання, або на окремі її складові. Причому у напрацюваннях не розмежується поняття «управління» та «регулювання», в той же час дослідники визначають відмінність цих категорій, але висловлюють протилежні думки щодо співвідношення понять, частина їх доводить, що «регулювання» має більш широкий сенс, інші визначають його обмеженість. Дозволимо допустити, що регулювання є процес, який направлений на зміну середовища, корегування умов діяльності суб'єктів впливу.

На нашу думку механізм публічного управління в аграрній сфері, більш ширше поняття, його можна визначити як систему заходів, завдяки впровадженню яких екологічно досягаються суспільно значимі результати розвитку аграрної сфери в межах владних повноважень інституцій держави, органів місцевого самоврядування та громадськості. При чому під аграрною сферою розуміється виробництво сільськогосподарської продукції та її логістичний зв'язок з суспільством, а також галузі, які забезпечують розвиток сільського господарства.

В той же час у роботах щодо регулювання розглядається й державне управління. Так, як зазначено у роботі І. Ф. Ільницької процеси децентралізації та умови ринкової економіки вплинули на зміст, константність державного управління та характеристики управлінського впливу на суспільні процеси, воно втратило односторонньо-владні риси та адміністративно-примусові пріоритети. Автор виділяє такі форми управління: «нормативне регулювання, використання дозволів і рекомендацій, надання допомоги, сприяння й координації» [1, с. 54]. Таким чином, можна спроектувати, що у подальшому поняття регулювання замінить управління, тому доцільно у рамках розвитку розглядати й матеріали з питань регулювання сфер економічної діяльності, у тому числі аграрного

сектору. Ще як приклад доведеної тези розглянуто роботу О. І. Дудкі, у якій розроблена модель регулювання аграрного сектору економіки з виділенням основних елементів механізму державного регулювання – економічного, юридичного, організаційно-адміністративного [2, с. 102]. Генезу адміністративно-правового регулювання в аграрній сфері досліджували ряд вчених, найбільш сучасна – присвячена сфері насінництва України, автор А. С. Ярошенко [3]. Виходячи з цього, дослідження механізмів публічного управління у аграрній сфері носять багат шаровий характер, який розкривається та деталізується на кожному рівні організації відповідної господарської діяльності.

В. В. Галанець виділяє основні завдання державного регулювання аграрної сфери економіки України стосовно фермерських господарств – стимуляція створення нових конкурентоспроможних господарств, з пріоритетними органічним виробництвом, первинною обробкою та переробкою; інформаційною та фінансовою їх підтримкою, стимулюванням високо маржинальних галузей, залучення молоді [4, с. 122–123]. Підтвердженням впливу регулювання на середовище є напрацювання А. А. Лукіянчук, через аспекти фактороутворення – утворення середовища, ресурсоутворення – реалізація ресурсного потенціалу [5].

Здобутком праці О. А. Бойко є визначення змісту та інструментальної складової правового, економічного, організаційного, інформаційного, фінансового, адміністративного, мотиваційного, психологічного, соціального, системно-аналітичного, програмно-цільового механізмів регулювання [6].

Ряд робіт визначають проблемне поле управління аграрною галуззю. У роботі Т. Л. Шестаковської визначений проблемний ряд інформаційної аналітичної та облікової підтримки сучасного інноваційного менеджменту в аграрній сфері [7]. Здобутком праці Т. М. Кашталян та А. Л. Помаза-Пономаренка є визнання того факту, що удосконалення механізмів базується на вивченні проблем з подальшим розширенням суб'єктного складу організаційно-інституційного механізму державного регулювання, а також інструментального складу економічного адміністрування. Особливо цінним є виділення підпорядкування механізмів специфіці предмета державного регулювання (земельних відносин), а не навпаки [8, с. 53]. Тобто простежується зв'язок

від предмета до механізму, який ілюструє зміст управлінського процесу в аграрній сфері.

Поєднання управління та регулювання зроблено при дослідженні державної підтримки розвитку аграрного сектору В. В. Ігнатенко, що доказує взаємозв'язок цих понять, їх прогресивний розвиток. Автором запропоновано розглянути сутність механізмів державної підтримки розвитку аграрної сфери як систему дій нівелювання перешкод реалізації економічних інтересів, й як засіб перетворення фінансових джерел регулювання на певні результати [9, с. 256].

О. Г. Кулик у якості перспективних напрямів розвитку механізмів державного регулювання аграрного підприємництва пропонує створити умови для самомотивованого розвитку з соціальним, екологічним та економічним критеріями, консолідувати виробників, впровадити всебічне державно-приватне партнерство, дерегулювати, інтегрувати ринок у світову торгівлю, підвищити економічну привабливість, створити сприятливе бізнес середовище [10, с. 91].

Напрацювання Л. П. Івашиної щодо вивчення механізмів державного регулювання розвитку сільського зеленого туризму опосередковано відносяться до теми дослідження, але цікавий висновок автора щодо залежності розвитку цієї сфери від «економіко-правового регулювання та розподілу повноважень і відповідальності між органами влади» [11]. Таким чином заперечується тотожність державної влади та управління, а саме відокремлюються органи влади й органи управління, й як прогрес відзначається категоризація та розподіл повноважень. Цей висновок доцільно використовувати при осмисленні механізмів публічного управління в аграрній галузі й окремих її сферах.

Провівши ретроспективний аналіз досліджень, нами не виявлено збільшення досліджень механізмів регулювання за останні роки у порівнянні з початковим періодом спектру, але дослідження, які стосуються розвитку окремих галузей здебільшого тяжіють до обміркування функції регулювання. А. А. Лукіячук, Т. М. Кашталян, П. В. Халімон [12; 13; 14].

Частина робіт зосереджується на розробці механізмів публічного управління окремих галузей. Робота Ю. В. Дідук присвячена державному управлінню розвитком ветеринарної медицини в Україні. Авторкою визначена позитивна риса історично сформованої в Україні національної системи безпечності та якості продовольчої продукції, її результативність. [15, с. 227].

У роботі М. Г. Хірамагомедова проаналізовано та удосконалено державне регулювання розвитку аграрного ринку зерна в напрямі інтеграції у глобальний ринок [16].

Ряд робіт присвячені вивченню не сталій галузі, а динамічної структури, яка розвивається, використовуючи як вектор парадигму інновацій. Причому не розглядається тільки управлінський аспект держави, а коригуючий, підтримуючий, сервісний. Такий напрям корелюється з дискусією щодо понять «управління» та «регулювання», яка наведена вище. В цьому ключі О.О. Данилевська надає авторське визначення поняття організаційно-правових засад механізму державного управління інвестиційним розвитком економіки як штучно створеної системи [17, с. 55]. Крім того авторські підходи розкриваються у низці робіт. Цікава розробка нефінансових показників ефективності економічного механізму публічного управління зроблена у праці Т. М. Стукан, з визначенням системи цілеорієнтації та цільових значень показників ефективності діяльності підприємства у майбутньому [18, с. 38]. Вдалим прикладом використання у галузі сільського господарства OpenData на всіх рівнях управління у США Р. П. Сивий у своїй роботі обґрунтовує стимулювання інновацій у приватному секторі та прозорість операцій [19]. Так, у роботі Л. І. Курила розкриті особливості моделі співпраці науки, влади та інноваційного бізнесу, «Агротехнополісу – системи одержання генетичних ресурсів сільськогосподарських рослин і тварин та їх обігу», проекту який не був реалізовано [20, с. 134].

Аграрна сфера за своєю природою інноваційна, тому у літературі з питань управління розглядаються проблеми інноваційного розвитку аграрного сектору, цій темі присвячено низку наукових досліджень вітчизняних економістів, серед яких роботи Л. І. Курила, М. Г. Лобаса, В. В. Россохи, Д. О. Соколова, А. М. Щуревич [21; 22; 23]. У роботі А. А. Лукіячук зроблено етапірування механізму державного регулювання інноваційним розвитком: формування методики та інформаційної бази; планування; реалізації та контролю [24, с. 107]. Роль держави та управлінського процесу розкривається у підтримці інноваційної діяльності, цій темі присвячена монографія М. Г. Лобаса, В. В. Россохи, Д. О. Соколова. Наголошується, що важливо не тільки забезпечити постачання технологій, а й усвідомити їх перспективність, що приводить до подолання технічних проблем та адапта-

ції нових технологій до потреб і місцевих умов виробництва [25]. Досвід розвинених країн світу є доказом того, що ключова роль у забезпеченні умов інноваційного розвитку, формуванні національної інноваційної системи належить державі, яка встановлює стратегічні цілі.

У роботах систематизовані процеси, які пов'язані з вдосконаленням механізмів впровадження інновацій: О. С. Лашуком виявлені напрями розвитку, захисту, процеси стримування та кризові [26], С. Л. Клименченко виділені етапи регулювання інвестицій: накреслення перспектив розвитку аграрного сектору, оцінка ризиків й потреб споживачів, моніторинг досліджень, формування експертної групи з обробкою результатів, обрання пріоритетних цілей [27, с. 137].

У дослідженні Т. Л. Шестаковської запропоновано «комплементарну міжінституційну модель державного управління інноваційним розвитком аграрного сектору». У праці обґрунтована доцільність та формалізована змістовність формування імперативів державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору України на засадах концепції «зеленої економіки» та кластеризації [28]. Останній висновок свідчить про те, що розвиток аграрної сфери, як результат ефективної дії механізмів публічного управління, невід'ємно пов'язаний з розвитком регіонів, аграрної сфера базується на ресурсній базі територій. У дослідженні А. П. Кріпаку визначена роль організаційно-економічного механізму забезпечення спроможності територіальних громад [29]. Г. Ф. Мазур виділяє передумову успішності кластеризації аграрного сектору країни в умовах воєнного стану, вирішення регіональних продовольчих проблем [30, с. 50].

Формування механізмів управління забезпеченням продовольчої безпеки можна екстраполювати на аграрну сферу, цим забезпечується реалізація сталого розвитку через загальні принципи. У роботі В. П. Залізнюк відмічається, що в умовах децентралізації повинен застосовуватися принцип координації дій на всіх рівнях управління [31, с. 100]. Перспективним доробком дослідження О. І. Дудкі є визначення обов'язкової умови ефективного функціонування механізмів – дотримання принципів реалізації стратегічного розвитку аграрного сектору [32, с. 101].

В проаналізованих наукових дослідження можна виділити тенденцію щодо аналізу сталого розвитку аграрної сфери країни. Відо-

кремлення такого чинника сталого розвитку, як продовольча безпека країни та об'єднання його у групу екологічних чинників зроблено у роботі А. П. Лелеченко. Цей чинник включає на думку автора, «фактори комплексного стану сільськогосподарства, стан торгової мережі, наявності і розвитку переробних підприємств, наявності вертикально інтегрованих комплексів а агропромислового комплексі регіону» [33]. У роботі Т. М. Кашталян підкреслена необхідність аналізу взаємозв'язку земельного адміністрування і проблем сталого розвитку та національної безпеки [34, с. 51]. В розробках науковців доводиться необхідність здійснення заходів з дерегуляції в агропромислового комплексі шляхом обмеження регуляторних й контрольних функцій державних органів виконавчої влади та фокусування зусиль на продовольчій безпеці країни [35, с. 27].

У дослідженні В. Д. Барвіненка виділені основні завдання системи державного управління продовольчого ринку країни: стабілізація ринків, економічної ситуації та підвищення прибутковості, та супутня мета управління – охорона навколишнього середовища від негативного впливу діяльності людини [36]. Розширення спектру аналізу досліджень не тільки на виробництво, а й на споживання аграрної продукції дає змогу вибудувати цілісну конструкцію механізму публічного управління, яка б сприяла продовольчій безпеці країни в цілому.

У рамках сформованої моделі О. П. Залізнюк пропонує основні елементи механізму державної підтримки аграрного сектору: нормативно-правове регулювання державної підтримки шляхом формування системної законодавчої бази, усунення протиріч між законодавчими нормами, вирішення земельних питань щодо власності, з виділенням повноважень й функцій власника, які забезпечують ефективність роботи на землі [37, с. 127].

Окрім вивчення досліджень механізмів у аграрному секторі, доцільно провести аналіз актуальних досліджень, що відображають взаємозв'язки галузі та суспільства. Так, здобутком роботи Г. М. Юськова є виділення дослідницьких методів, описових та прогнозних, які є інструментарієм здійснення взаємодії з громадськістю, спрямованих на збір інформації [38, с. 29]. У роботі О.В. Євсюкова підкреслено важливе значення в суспільно-політичному житті України у XXI ст. громадських організацій. На думку автора держава реагуючі на запити суспіль-

ства повинна створювати правове поле для діяльності інститутів громадянського суспільства та надання публічних послуг [39, с. 69]. На основі дослідження О. М. Моїсеєнко визначена сутність публічно-економічної влади та її складових, наголошено на необхідності прийняття стратегічних державних рішень лише за умови узгодження з представниками публічного сектору [40].

Продукція аграрної сфери орієнтується на європейський ринок, тому набуває значення обґрунтування необхідності використання інтегрованого підходу для визначення шляхів впровадження європейського досвіду нормативно-правового забезпечення системи публічного управління в умовах сучасних українських реалій, яке проведено у роботі А. І. Неділько. Їм охарактеризовано чинники впливу на ефективність механізмів функціонування системи публічного управління України в умовах євроінтеграційного вектору змін [41].

У напрацюваннях О. В. Лаврука знайшло відображення бачення відповідності вимог стратегії державної політики: єдність глобальних та локальних цілей, заходів з їх досягнення, обґрунтування вибраних пріоритетних напрямів реалізації програм з конкретизацією термінів, оцінка звітності. Особливу увагу заслуговує аналіз мотиваційного механізму, який повинен відповідати вимогам державної політики, є синергією організаційно-економічного механізму та виробничо-організаційних структур й функцій [42].

Аналіз досліджень механізмів публічного управління буде не повним без розгляду робіт, які системно розглядають аграрний комплекс. Але характер її оцінки після аналізу попередніх робіт змінюється у порівнянні з початковим поглядом. Так, виникають запитання, чи доцільно розглядати сталий розвиток галузі без прив'язки до територій, стратегічні напрями розвитку без галузевих, інноваційних показників, та пов'язане з цим запитання – чи ефективність дії механізмів можна відокремити від ефективності створеного суспільного блага, чи всі напрями аграрної сфери рівнозначно інноваційні, чи доцільно при формуванні механізмів обмежуватися тільки саме безпосередньо аграрною сферою, без залучення таких напрямів як: наукові розробки, освіта галузева та загальна.

Поставивши ці запитання доречно указати на монографію Т. О. Харченко. У праці доведено, що визначення концепції сталого розвитку стало основою розширення теоретичних

підходів та перегляду механізмів державного регулювання шляхом розширення принципів, коригування методів, засобів та інструментів, визначення індикаторів [43, с. 25].

Авторкою запропоновано в якості удосконалення інституційної складової розробити та законодавче затвердити Стратегію сталого розвитку аграрного сектора на період до 2027 року з урахуванням діючої Концепції розвитку сільських територій [44], Стратегії регіонального розвитку на період 2021–2027 роки [45], Національної економічної стратегії на період до 2030 року [46] та затверджених Указом Президента Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року [47]. Т. О. Харченко результатами проведеного аналізу доводить, що інструменти державного регулювання аграрного сектора економіки України є співставними з міжнародною практикою регуляторної політики. В свою чергу монографка акцентує, що для України залишається відкритим питання щодо вдосконалення страхових механізмів фінансової підтримки сталого розвитку аграрного сектора [48, с. 212]. Крім того, теоретичні аспекти сталого розвитку сільського господарства присвячені напрацюванням О. В. Лазаревої, Ю. О. Лупенка, О. Г. Михайленко [49; 50; 51].

У комплексній роботі А. О. Науменко, на регіональному рівні управління агропромисловим комплексом виділяє такі механізми: «організаційно-управлінський, нормативно-правовий та фінансово-економічний». Автором проведено аналіз організаційно-управлінського механізму, з виділенням завдань органів державної виконавчої влади стосовно управління агропромисловим комплексом у ключі продовольчої безпеки та державної підтримки сільськогосподарського виробництва [52].

Висновки. Аналіз досліджень механізмів публічного управління в аграрній сфері свідчить про збільшення цікавості до цієї теми на протязі 2013–2023 років з урахування розвитку даної сфери в нашій країні.

Проведений аналіз наукових робіт дає змогу визначити механізм публічного управління в аграрній сфері як систему заходів, завдяки впровадженню яких екологічно досягаються суспільно значимі результати розвитку аграрної сфери в межах владних повноважень інституцій держави, органів місцевого самоврядування та громадськості.

Вказаний механізм публічного управління на думку дослідників включає економічну, юри-

дичну, організаційно-адміністративну складові державного регулювання виробництва та споживання аграрної продукції, що відображається у збалансованих заходах у цій сфері.

Основний спектр проаналізованих наукових робіт включає такі вектори дослідження, як розгляд механізмів державного регулювання, висвітлення інноваційного потенціалу аграрної сфери й пов'язані з ними розвідки сталого розвитку, який забезпечує збалансоване існування країни.

Окремо виділимо потенційний вектор досліджень, де розвиток аграрної сфери розглядається як результат ефективної дії механізмів публічного управління, невід'ємно пов'язаний з розвитком регіонів, аграрна сфера базується на ресурсній базі територій. Отже, маємо складну сферу господарювання, яка потребує комплексного дослідницького підходу на дії держави в аграрному секторі.

На підставі висновків визначені перспективи подальших досліджень у цьому напрямі: підготовка пропозицій з удосконалення понятійної бази, прив'язка напрямів розвитку аграрної сфери до стратегічних цілей держави.

Список використаної літератури:

1. Льницька Н. Ф. Співвідношення понять «державне управління», «державне регулювання», «публічне адміністрування»: сучасні тенденції. *Правова реальність у трансформаційних умовах розвитку сучасної держави зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. : тези наук. доп. «Актуальна юриспруденція»*, м. Київ, 28 лют. 2018 р. / LegalActivity. Київ, 2018. С. 52–55. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7741890-3713-410e-95bf-4235f6b9650b/content>. (дата звернення: 19.02.2024).
2. Дудка О. І. Механізм державного регулювання аграрного сектору економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 13. С. 99–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_13_19. (дата звернення: 19.02.2024).
3. Ярошенко А. С. Світовий досвід і перспективні напрями реформування адміністративно-правового регулювання в галузі насінництва та розсадництва в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. Херсон. 2015. № 5(3). С. 100–103.
4. Галанець В. В. Завдання державного регулювання аграрної сфери економіки України. *Теорія та практика державного управління*. 2019. Вип. 1. С. 118–124. DOI: 10.34213/tr.19.01.13. (дата звернення: 19.02.2024).
5. Лукіяничук А. А. Державне регулювання відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 9. С. 104–108. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.9.104.
6. Бойко А. О. Сучасні тенденції розвитку наукового знання щодо механізмів формування та реалізації державної політики у сфері земельних відносин в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 1. С. 107–111. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.1.107. (дата звернення: 19.02.2024).
7. Шестаковська Т. Л. Механізми державного регулювання інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України : монографія / за ред Т. Л. Шестаковської. Чернігів : ЧНТУ, 2019. 319 с.
8. Кашталян Т. М., Помаза-Пономаренко А. Л. Особливості функціонування механізмів державного регулювання земельних відносин у контексті забезпечення національної безпеки. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 2 (21). С. 50–54. DOI: 10.836/2310-9653-2019-2-50-54. (дата звернення: 19.02.2024).
9. Ігнатенко В. В. Інструментарій реалізації механізмів державної підтримки розвитку аграрного сектору. *Держава та регіони. Серія : Державне управління*. 2020 р. № 2 (70). С. 255–259. DOI 10.32840/1813-3401.2020.2.41. (дата звернення: 19.02.2024).
10. Кулик О. Г. Аналіз стану і перспективи розвитку механізмів державного регулювання аграрного підприємництва в Україні. *Вісник Академії митної служби України. Серія : Державне управління*. 2014. № 2. С. 86–91.
11. Івашина Л. П. Механізми державного регулювання розвитку сільського зеленого туризму: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2017. 218 с.
12. Лукіяничук А. А. Державне регулювання відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору. С. 104–108.
13. Кашталян Т. М., Помаза-Пономаренко А. Л. Особливості функціонування механізмів державного регулювання земельних відносин у контексті забезпечення національної безпеки. С. 50–54.
14. Халімон, П. В. Механізми державного регулювання земельних відносин в умовах децентралізації: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Чернігів, 2021. 241 с.
15. Дідок Ю. В. Державне управління розвитком ветеринарної медицини в Україні: дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2020. 475 с.
16. Хірамагомедов М. Г. Державне регулювання розвитку ринку зерна в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2014. 20 с.

17. Данилевська О. О. Організаційно-правові засади формування механізмів державного управління інвестиційним розвитком економіки у розвинених країнах світу: досвід для України: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2020. 238 с.
18. Стукан Т.М. Економічний механізм публічного управління інноваційним розвитком аграрних підприємств: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2021. 257 с.
19. Сивий Р.П. Механізми трансформації державної служби України в умовах європейської інтеграції: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2020. 20 с.
20. Курило Л.І., Удовиченко С.М., Сльозко Т.М. Інноваційність економіки з огляду рівня розвитку науки. *Електронне наукове фахове видання. Глобальні та національні проблеми економік*. Миколаїв, 2016. № 3. С. 132–136 URL: <http://global-national.in.ua/archive/13-2016/28.pdf>. (дата звернення: 19.02.2024).
21. Там само.
22. Лобас М.Г., Россоха В.В., Соколов Д.О. Управління інноваційно-технологічним розвитком агросфери: монографія / за ред. М.Г. Лобаса. Київ: ННЦ ІАЕ, 2016. 416 с.
23. Щуревич А.М. Інноваційні перспективи в розвитку аграрного сектору в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2018. № 10. С. 101–105.
24. Лукіяничук А. А. Державне регулювання відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору. С. 107.
25. Лобас М.Г., Россоха В.В., Соколов Д.О. Управління інноваційно-технологічним розвитком агросфери : монографія. 416 с.
26. Лашук О. С. Механізми державного управління розвитком регіону в контексті децентралізації владних повноважень : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Чернігів, 2019. 184 с.
27. Климченко С. Л. Напрями модернізації механізмів державного регулювання інвестиційної діяльності аграрного сектору. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 20. С. 180–182.
28. Шестаковська Т. Л. Механізми державного регулювання інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України : монографія. 319 с.
29. Кріпак А. П. Організаційно-економічний механізм забезпечення спроможності територіальних громад в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2021. 20 с.
30. Мазур Г.Ф. Кластеризація в управлінні економічною безпекою регіону в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*, Вип. 2, 2022. DOI: 10.32782/2786-5681-2022-2.06.
31. Залізнюк В. П. Адаптивний механізм управління системою забезпечення продовольчої безпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2018. Т. 29 (68), № 5. С. 98–102.
32. Дудка О. І. Механізм державного регулювання аграрного сектору економіки. С. 101.
33. Лелеченко А. П. Публічне управління регіональною політикою сталого розвитку в Україні : монографія. Київ : МАУП, 2020. 314 с.
34. Кашталян Т. М., Помаза-Пономаренко А. Л. Особливості функціонування механізмів державного регулювання земельних відносин у контексті забезпечення національної безпеки. С. 51.
35. Кропивко М. Ф. Напрями реформування системи управління аграрним сектором в умовах євроінтеграційних процесів. *Економіка АПК*. Київ. 2017. № 2. С. 26–28.
36. Барвіненко В. Д. Механізми державного регулювання стійкого розвитку продовольчого ринку в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2013. 20 с.
37. Залізнюк В. П. Державна підтримка аграрного сектору економіки країни як основа забезпечення продовольчої безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 123–127.
38. Юськов Г.М. Механізми взаємозв'язків з громадськістю в системі публічного управління: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ 2020. 266 с.
39. Євсюкова О. В. Формування механізмів управління розвитком сервісної держави в умовах суспільних трансформацій: дис. д-ра. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2020. 467 с.
40. Моїсеєнко, О. М. Формування інституціонального механізму державного управління економічним розвитком України: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Чернігів, 2021. 248 с.
41. Неділько А. І. Механізми формування та функціонування системи публічного управління: європейський досвід для України: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Чернігів, 2020. 243 с.
42. Лаврук О. В. Т Теоретико-методологічні засади формування та реалізації державної політики у розвитку тваринництва України: монографія / відп. ред. А. С. Паньова. Кам'янець-Подільський, 2019. 429 с.
43. Харченко Т.О. Державне регулювання сталого розвитку аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічні підходи : монографія / за ред Т. О. Харченко. Суми : Мрія, 2023. 360 с.
44. Концепція розвитку сільських територій на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 995/2015 від 23.09.2015 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80> (дата звернення: 19.02.2024).
45. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки: Поста-

- нова КМУ № 695 від 5 серпня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.02.2024).
46. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/prozatverdzhennya-nacionalnoyieko-a179> (дата звернення: 19.02.2024).
47. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.: Указ Президента від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>. (дата звернення: 19.02.2024).
48. Харченко Т.О. Державне регулювання сталого розвитку аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічні підходи : монографія С. 212.
49. Лазарева О. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 128 с.
50. Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року. за ред. Ю.О. Лупенка. – Київ, : ННЦ ІАЕ, 2020. 60 с.
51. Михайленко О.Г. Сталий розвиток сільського господарства: Теоретичні аспекти. *Вісник Дніпропетровського університету. «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. Дніпро, 2015. № 7. С. 11–15.
52. Науменко А. О. Механізми державного управління агропромисловим комплексом України: дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2020. 391 с.

Holovko K. O. Examining scientific studies on the mechanisms of public management within the agrarian sector

The article analyzes and summarizes scientific research in the field of "Public management and administration" on the topic of "the mechanisms of public management within the agrarian sector", in the following areas: regulation of the agrarian complex, definition of the problem area in the industry, individual sector developments and implementation of the innovations, study of the factors of sustainable development in the agrarian sector, summarizing successful examples of development at the regional and national levels, forecasting effective vectors for improving the management system, evaluating the foundations of global "green economy" concepts and partnership in order to determine the redundancy and inadequacy of individual areas of research, selection and assessment of the expediency of components in order to define the operational concept "the mechanism of public management within the agrarian sector".

Based on the results of the analysis, it was established that scientific research on the mechanisms of public administration is based on a real assessment of the state of the industry, generalizations are used to determine the key organizational-economic, program-targeted and administrative mechanisms. The problems which were identified by several experts become the basis for the multi-level search and multi-vector ways of improving the industry through management and regulation. In the analysis, a conclusion was made regarding the replacement of management functions by regulatory ones in the future. The duality of the development of the agrarian sector and regions is also predicted – the concentration of resources and the potential for sustainability. The author's prediction and the conclusions of the analyzed studies give reason to confirm the complexity of the research object, its complex nature, the multitasking of problems and the priority of systematicity in their solution.

Summarizing the analysis, it can be determined that the research for the last ten years from 2013–2023 can be used to determine the guidelines for the sustainable development of the agricultural industry and the effectiveness of the implementation of innovations in the next 10 years. This direction of the research is promising and there is a growing interest within society in increasing the number of effective intelligence.

Key words: mechanisms of state regulation, sustainable development, innovations, state administration, agrarian industry.

І. П. Динник

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Державного торговельно-економічного університету

БРЕНДИНГ РЕГІОНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

У статті досліджено формування бренду регіону як інструменту публічного управління. Розглянуто поняття бренду та його роль у розвитку регіону, охарактеризовано інноваційні методи формування бренду регіону у публічному управлінні, сформульовано пропозиції щодо визначення напрямів підвищення ефективності використання бренду регіону у публічному управлінні.

Визначено, що бренд території, її імідж являє собою емоційну складову уявлення суспільства про ту чи іншу територію. Він відображає особливості та характеристики, які притаманні саме цій території або місту, суспільне визнання тощо. Через такі якості формується попит у суспільстві на це місто. Більші успішні бренди вказують на динамічність, розвиток території, спонукають до уявлення про розвиток даного міста в майбутньому, його потенціалу. Регіональний або територіальний бренд більш орієнтований на вплив на зовнішнє середовище, при цьому позиціонування територіальної громади своїх конкурентних переваг відносно інших громад створює власний імідж.

З'ясовано, що сучасні методи формування бренду регіону направлено на підвищення як внутрішнього, так і зовнішнього інтересу до регіону. Зазвичай, розвивається туристична галузь, але необхідно приділяти увагу розвитку економіки, екології, соціальній сфері та інфраструктурі. Для формування бренду регіону використовуються всі можливі інформаційні комунікації, що сприяють поліпшенню бренду та розвитку регіону.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю виявлення нових факторів сталого розвитку території та інструментів управління ними для підвищення конкурентоспроможності регіонів та залучення інвестицій у реальний сектор економіки. До таких факторів належить позитивний імідж регіону, що стимулює підвищення ділової активності та інтерес бізнес-спільноти до реалізації ефективних інноваційних проєктів, освоєння ресурсного потенціалу територій, а також створення нових робочих місць. Брендінг регіонів досліджується у різних контекстах (розвиток реклами, маркетингу, масових комунікаційних процесів). Дослідження бренду здійснюється у межах різних наук: соціології, соціальної психології та інших. Однак у рамках публічного управління цей об'єкт досліджено не повною мірою. Усе вищевикладене визначає актуальність вибору теми дослідження, її теоретичну та практичну значимість.

Ключові слова: бренд регіону, брендінг, розвиток, формування, публічне управління.

Постановка проблеми. Перед регіонами України стоїть завдання сформувати сприятливий образ території у свідомості економічно та соціально активних людей, молодого покоління, закріпити та просувати його в рамках даного регіону, інших економічних суб'єктів, закордонних інвесторів. Позитивний імідж окремих регіонів формує сприятливе враження про Україну загалом, підвищуючи її авторитет у межах міжнародного співробітництва. Управління брендінгом регіону реалізує економічну функцію – підвищення ділової активності, залучення інвестицій, вирішення соціально-економічних

завдань. У зв'язку з цим публічне управління формуванням і просуванням позитивного бренду регіону, здатного найбільш вигідно уявити та реалізувати переваги виробничо-економічного потенціалу території у вітчизняних умовах, представляє науковий та практичний інтерес.

Брендінг регіонів досліджується у різних контекстах (розвиток реклами, маркетингу, масових комунікаційних процесів). Дослідження бренду здійснюється у межах різних наук: соціології, соціальної психології та інших. Однак у рамках публічного управління цей об'єкт досліджено не повною мірою. Усе вищевикладене визначає

актуальність вибору теми дослідження, її теоретичну та практичну значущість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання бренду регіону розглянуто у дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема: Бреда З. [19], Вдовічена О. Г. [2], Гаврилук А. М. [4], Гриневич Л. В. [6], Довгаль О. М. [10], Забарної Е. М. [12], Жукес В. [19], Лисиця Н. М. [15], Махначової Н. М. [16], Родченко В. Б. [3], Рача С. [19] та інших.

У вітчизняній та міжнародній науковій думці існує чимало визначень регіонального брендингу (табл. 1).

Таблиця 1

Наукове трактування сутності регіонального брендингу

Автор	Визначення
Вдовічена О. Г., Шупрудько Н. В. [2]	Це найбільш результативний інструмент його динамічного позиціонування, де вималювалася витривала тенденція визначати регіональний брендинг як цілісність неминущих цінностей, виняткових та автентичних характеристик відповідного регіону та спільноти, котрі отримали всезагальне визнання й користуються популярністю серед населення.
Гузевська Л. С. [7]	Унікальною умовою ведення бізнесу та інвестування є стратегія підвищення конкурентоспроможності, яка спрямована на подолання дефіциту місцевих матеріальних і нематеріальних ресурсів.
Данилюк Л. С. [8]	Інструмент управління маркетинговою стратегією регіону, яка спрямована на створення комунікаційного капіталу регіону як елемента структури капіталу, його наявність дозволяє регіональним маркетинговим організаціям економити на трансакційних витратах.
Забарна Е. М. [12]	Символ регіону або іншої території регіону, який є важливим чинником розвитку регіону, акцентує увагу на соціально-культурних, політичних та економічних аспектах регіону, а також на природних і рекреаційних ресурсах, і залежить від видів важливих товарів і послуг, доступних у цій області
Перепелюкова О. В. [17]	Багатофакторна система будується і створюється на основі поєднання культурно-психологічних, соціально-політичних та економічних факторів.

Джерело: складено автором на основі даних [2; 7; 8; 12; 17].

У сучасних умовах сильне зростання брендингу пояснюється зростанням індустрії туризму, зміцненням комунікаційних обмінів, важливістю створення та підтримки гарного іміджу

регіонів, які можуть зацікавити людей, спонукати їх відвідувати «розкручені» місця та робити довгострокові інвестиції.

Метою статті є обґрунтування й визначення ролі брендингу для подальшого регіонального розвитку держави та основних напрямків підвищення ефективності використання бренду як інструменту публічного управління.

Виклад основного матеріалу. У сучасній ситуації регіональний бренд є найефективнішим інструментом для його утвердження, де продовжується традиція описувати регіональну символіку як цілісність неминучого, надзвичайного та справжнього характеру регіону та спільноти, що отримала міжнародне визнання. Оскільки тип місця створюється на основі чіткої картини відповідного місця, він базується на унікальних можливостях задоволення певних потреб людей [1, с. 34].

Брендування регіону – це маркетинговий прийом, його інструмент набуває популярності в системі управління економікою регіону, де за таких умов працює завдання створення бренду, що робить регіон можливим залучати та примножувати ресурси для свого розвитку [2, с. 70].

Оскільки кожен регіон намагається зайняти унікальну позицію у свідомості потенційних інвесторів, туристів, клієнтів, демографічних показників тощо, створюючи конкурентні переваги та ідентичність, які роблять даний регіон помітним протягом тривалого часу [3, с. 47].

Відповідно до встановленої мети створення регіонального бренду, це забезпечення його присутності у світі інформації з метою створення важливих регіональних зв'язків із зовнішніми та внутрішніми партнерами, щоб забезпечити зростання фінансових інвестицій. фінансових ресурсів регіональній громаді, де ці ресурси будуть спрямовані на створення та просування регіонального бренду для зміцнення конкурентних позицій регіону та формування найближчих конкурентоспроможних регіонів усередині країни та на міжнародному рівні. економічний центр. Необхідно чітко розуміти різницю в трактуванні термінів регіональний брендинг і регіональний імідж, оскільки в основному, як показує тенденція, поняття регіонального брендингу використовується лише стосовно розробки продукту та корпоративних брендів, які під цим перебувають у ситуації де можна детально визначити цільову аудиторію, ділову активність і комерційний інтерес [4, с. 37].

Бренд регіону не формується природним шляхом, оскільки він є продуктом контролю-

ваного розуміння та усвідомлення, соціальної організації та дизайну, який включає контроль процесу виробництва та просування якості регіону, клієнта, компетентної групи розробників, знання та фінансові ресурси, добре підготовлена технічна робота, програма виробництва та підвищення якості, моніторинг її ефективності, визначення шляхів її підтримки та розвитку – все це закладено в концепції для розвитку бренду або управління регіональним брендом.

Таким чином, регіональний бренд також постає як ще одна технологія, компонентами якої є:

- географічна ідентичність (де базується бренд);
- участь громадян (пов'язана з прийняттям і використанням бренду);
- маркетинг (місцева вигода від використання бренду) [5, с. 75].

Процес глобалізації, що відбувається у світовій економіці, сприяє не лише зміні традиційних правил розвитку території та країни, а й впливає на формування та зміну настроїв та життя суспільства. Глобальне економічне співробітництво підкреслює роль громад у розвитку економіки всіх місцевих і національних регіонів. Українське суспільство вже знає, що розвиток держави залежить від умов, можливостей та зацікавленості громадян і громад у розвитку території. Щоб самостійно реалізувати свій потенціал, місцева громада має перетворитися з об'єкта управління на його суб'єкт.

Порівнюючи аспекти формування політики розвитку окремого регіону з використанням маркетингу та шляхи розробки маркетингових заходів, спрямованих на сприяння розвитку громади, можна сказати, що між ними є відмінності та схожість.

Якщо говорити про діяльність Франції, то слід звернути увагу на те, що однією зі спеціалізацій регіонів є туризм. Тому з метою підвищення рівня регіоналізації реалізовувалась рекламна політика різними методами та технічними прийомами. Ця політика, перш за все, реалізується на основі використання різноманітних інформаційних стендів, з безкоштовною інформацією, наданою різними мовами [3, с. 98].

По-друге, майже всі держслужбовці володіють іноземними мовами та готові допомогти в разі потреби.

По-третє, у кожному місті є «візит-офіси». У таких організаціях усі відвідувачі можуть безкоштовно отримати інформацію про місто,

отримати технічну консультацію, карти місцевості та іншу інформацію. Така практика давно використовується в країні. На жаль, в Україні такі процедури не розроблені.

У Польщі для покращення іміджу міста часто використовують різні конкурси. Однак одними з найпопулярніших заходів є події Малопольщі та Підкарпаття, де проводиться конкурс «Туристичний сувенір», організований Польською туристичною організацією, «Туристичним вісником» та Малопольською туристичною організацією. Ідея конкурсу – знайти та популяризувати яскраві та функціональні пам'ятки, які представляють різні туристичні міста Польщі [8, с. 44].

Конкурс складається з трьох категорій: продукти, що відображають регіон, громаду чи легенду; художні вироби з регіональними мотивами; а також оригінальні місцеві кулінарні страви. Такі конкурси формують популярність пам'яток, які створюють національний імідж у світі, а особливо популярні серед туристів [9, с. 95].

При ідентифікації польських міст також використовується інструмент опитування респондентів. Це набір запитань, які бренд має поставити собі: яка моя ситуація? (коріння, історія, спадщина); Що я повинен зробити? (сфера знань); Чим я відрізняюся? (унікальні характеристики порівняно з конкурентами) та інші.

У Чехії велику увагу приділяють позиціонуванню міст у локальному маркетингу, формуванню та просуванню їх унікальної якості в інформаційному просторі, сподіваючись, що це підвищить їх конкурентоспроможність. Основними завданнями є підвищення привабливості міста для всіх цільових аудиторій, удосконалення управління всіма процесами для збільшення кількості соціально-економічних та культурних спільнот [12, с. 74].

Головним символом Чехії, безумовно, став символ міста Праги, але першим містом у Чехії було визнано символом міста Злін у 1995 році. Символ міста був створений по замовленню міської ради. З формуванням бренду в місті також був впроваджено бренд у транспортних системах міста, міській поліції, громадському транспорті, громадських службах, що свідчить про комплексний процес розвитку бренду. І хоча ця стратегія не отримала широкого застосування, залишаючись на етапі створення логотипів, цей спосіб створення брендингу в майбутньому дозволив удосконалити чеський дизайн та міську ідентичність, яка стала візитною карткою Чехії [13, с. 27].

Стратегія популяризації чеської культури міста Брно, як і інших міст Чехії, має два рівні. На першому рівні маркування основними завданнями є створення хороших умов для роботи медсестринських систем, підвищення якості роботи та надання послуг людям. До таких основних напрямків належать удосконалення системи інфраструктури шляхом благоустрою перекриттів, житлових магазинів, енергетики, соціального та медичного обслуговування населення, вирішення питання збуту продукції, здійснення заходів у сфері освіти, науки, і культури. Велика увага приділяється питанням екологічного туризму та охорони навколишнього середовища. На другому рівні гарантується розвиток відносин всередині організацій, суспільства та зовнішнього середовища з точки зору економічного та соціального розвитку [14, с. 59].

Оскільки ці сектори мають великий вплив на зростання громади та економіку міста, було вжито заходи для розробки ефективних способів позначення ідентичності міста. Загальна стратегія міста Брно включає п'ять основних напрямків: імідж і зовнішні (внутрішні) відносини, економічний розвиток, життя населення, дослідження, розробки і технології, освіта. Усі сфери розвитку інфраструктури спрямовані на досягнення узгодженості та відповідності європейським стандартам на національному, регіональному та місцевому рівнях (створення технопарків, розвиток індустрій знань, відкритість до міжнародної спільноти). Головною характеристикою міста є те, що воно позиціонує себе як унікальне і красиве місце в порівнянні з іншими містами Чехії. Ініціатива міста має на меті позиціонувати Брно як європейське місто міжнародного значення, яке розробило культурні, мистецькі та соціальні проекти, спрямовані на задоволення потреб громади [14, с. 63].

Найважливішими факторами для розвитку якості міста є його позиція та імідж міста, який відрізняє його від інших міст Чеської Республіки. Створений образ міста включає поєднання історичного розвитку та сприйняття культурних подій з елементами сучасного розвитку, динамічність подій, відкритість та інноваційність. Вдало підібране зображення дозволяє задати як екстер'єр, так і інтер'єр, що в цілому сприяє досягненню ефекту міста.

Наступною європейською країною, де доцільно використовувати інформацію для створення бренду міста, є Словаччина. Місто

Кошице є прикладом успішного постсоціалістичного індустріального міста, яке наразі позиціонується як гостинне місце для жителів і гостей, місто для розвитку та інновацій у будь-якій сфері [11].

План розвитку Словаччини починається з 1989 року, коли країна перейшла до ринкової економіки та прагнула стати членом Європейського Союзу. Такі зміни призвели до того, що влада змінила адміністративно-правову базу, щоб створити нові належні умови для організацій, які можуть мати соціальну спрямованість [11].

Справжнє маркування словацького міста – це проблема словацьких циган. У місті є циганський табір, де проживає 6-7 тисяч людей, де через негативні наслідки їхнього життя (наркотики, злочинність) склався поганий імідж міста, який лякає торговців і туристів. З цієї причини створення гарного іміджу та бренду міста не відповідає думці громади та відвідувачів, оскільки проблеми, які існували в минулому, та їх висвітлення в ЗМІ завдають шкоди іміджу міста. Тому для вирішення цієї проблеми національна адміністрація та місто Кошице створили довгостроковий план розвитку міста з урахуванням історичних та соціальних аспектів розвитку [11].

Розглянемо угорський досвід. Розвиток і становлення міста Дебрецен було зосереджено на створенні та реалізації маркетингового плану міста, який складався з трьох етапів. Перший крок включав теоретичне обґрунтування можливостей і потенціалу розвитку міста, розробку методів його розвитку. У цей час було створено план розвитку туризму міста Дебрецен (1997 р.) [7], потім розроблено концепцію економічного розвитку міста (2000 р.) після реалізації економічного плану; наступним кроком стала концепція розвитку туризму та план розвитку самого міста (2001). Ці дві тенденції визначили потенціал міста, визначили слабкі та сильні сторони, можливості та загрози. Аналіз внутрішнього середовища виявив роль міста як регіонального центру, освітньої можливості, сформованої на базі Дебреценського університету; соціальний розвиток також є ефективним завдяки наявності аеропорту, який стимулює туристичний бізнес.

Слабкі сторони розвитку міста включають занепад бізнесу, низький рівень освіти та економіки. У 1990-х роках інфраструктура міста була слабка та недосконала, що заважало економічному розвитку, а також були показані низькі освітні можливості – через відсутність економічних та правових положень в університеті.

Однак ця слабкість стала сильною, оскільки адміністрація розробила стратегію розвитку цих територій, яка сприяла розвитку інфраструктури та досконалості освіти та стала символом міста. У 1990-х роках Дебрецен вважався торговим центром, близьким до Румунії, але ситуація змінилася, і сьогодні такий зовнішній фактор є радше небезпечним, ніж сильним [16].

У Фінляндії – Лапландія була однією з перших країн, яка почала проводити заходи з брендування місць, враховуючи планування туризму, яке почалося вже в 1980-х роках. Метою цього дослідження є аналіз асоціацій з брендом місця, які генерують Фінську Лапландію, а також взаємодію з розумінням процесу спільного створення бренду місця в Лапландії.

Бренд-місце в Лапландії асоціювався з природою, інтернаціональністю, особливостями розташування і туризмом, з яких природа розглядалася як основна характеристика бренду. Робота з розробки бренду була в основному заснована на проектах до створення Офіційного Дому маркетингу і комунікацій Лапландії в 2015 році. Це відразилося в результатах у вигляді неясного представлення про процес створення бренду в Лапландії. Незважаючи на це, результати показали, що зацікавлені сторони, що працюють над брендингом Лапландії, мають загальне бачення майбутніх напрямів розвитку бренду. Функціональна інфраструктура і доступність розглядалися як конкурентні переваги фінської Лапландії в порівнянні з сусідніми конкурентами – Швецією і Норвегією [18].

Отже, сучасні методи формування бренду регіону направлено на підвищення як внутрішнього так і зовнішнього інтересу до регіону. Зазвичай, розвивається туристична галузь, але необхідно приділяти увагу розвитку економіки, екології, соціальної сфері та інфраструктурі. Для формування бренду регіону використовуються всі можливі інформаційні комунікації, що сприяють поліпшенню бренду та розвитку регіону.

Висновки і пропозиції. В умовах активного включення України у світові процеси глобалізації та регіоналізації вагомими стають регіональні аспекти стратегії соціально-економічного зростання держави.

Однією з найважливіших соціально-економічних складових розвитку економіки України в сучасних умовах є туристична діяльність, яка сприяє розвитку міжнародного співробітництва та інтеграції країни. Оптимальне використання потенційних можливостей туристично-рекреа-

ційних ресурсів, підприємств туристичного бізнесу й історико-культурного потенціалу дозволяє не лише поліпшити економічний стан, але і впливає на соціальний рівень життєзабезпечення та розвиток інфраструктури в конкретному регіоні.

В умовах трансформаційних змін в економіці України туристичний бізнес є перспективним з погляду динамічності розвитку та потенційної прибутковості. А його безпосередній розвиток у кожному регіоні країни веде до підвищення конкурентоспроможності держави.

Список використаної літератури:

1. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г. Бренд-менеджмент : навч. посібник. Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2019. 321 с.
2. Вдовічена, О. Г., Шупрудько, Н. В., Вовк, С. В. Розвиток регіональних брендів (практика областей України). *Економіка і держава: Економічна наука*. 2020. № 11. С. 69–74.
3. Вплив стейкхолдерів на розвиток територій : колект. монографія / В. Б. Родченко та ін. ; за заг. ред. В. П. Третяк. Харків : Точка, 2020. 415 с.
4. Гаврилук А. М. Державна політика у сфері туризму в Україні: соціогуманітарний вимір : монографія. Київ : Ліра-К, 2020. 426 с.
5. Голіус В. Сучасні тенденції в дизайні брендування територій. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 42(1). С. 74–79.
6. Гриневич Л. В., Белікова Н. В., Беккер М. Л. *Наукові аспекти цілепокладання регіонального розвитку як складової територіального брендингу*. Бізнес Інформ. 2021. № 1. С. 327–333.
7. Гузевська Л. С. Аналіз використання ньюджекінгу для формування бренду на основі маркетингу територій. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 1 (2). С. 128–132.
8. Данилюк Л. С. Позиціонування регіону на засадах формування бренду. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки*. 2020. № 12 (1). С. 42–49.
9. Діагностика функціонування регіональної економічної системи : монографія / Агаджанова С. В. та ін. ; за наук. ред. Ю. І. Данька, В. Ю. Медвідь, О. М. Ковальової. Суми : Університетська книга, 2020. 280 с.
10. Довгаль О. В. Розвиток регіонального ресурсного потенціалу сільських територій: теорія, методологія, практика : монографія. Миколаїв : Швець В. М., 2018. 311 с.
11. Досвід реформ в Словаччині – дорожня карта для України. URL: <http://icps.com.ua/dosvid-reform-vslovachchyni---dorozhnya-karta-dlya-ukrayiny/>
12. Забарна Е. М. Система організаційно-управлінських інновацій в розвитку сучасних регіо-

- нів України : монографія. Херсон : Олді-Плюс, 2019. 243 с.
13. Карачина Н. П. Концепт територіального брендингу в контексті соціально-економічного розвитку сільських територій. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 25–32.
14. Кожина А. В. Публічне управління інклюзивним місцевим розвитком: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : НАДУ ; Кам'янець-Подільський : Друкарня "Рута", 2020. 450 с.
15. Лисиця Н. М., Бєлікова Н. В., Мартиненко М. В. Особливості брендингу як інструменту стратегування соціально-економічного розвитку територій. *Бізнес Інформ*. 2018. № 6. С. 393–400.
16. Махначова Н. М. Адаптація світових тенденцій брендингу територій до українських запитів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_10_10
17. Перепелюкова О. В. Узагальнення світового досвіду щодо використання інструментів позиціонування територіальних громад. *Бізнес Інформ*. 2020. № 1. С. 36–41.
18. Co-creating the place brand of Finnish Lapland – mental associations and visual representations – Trepo. URL: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/115923>
19. Rachão, S., Breda, Z., Fernandes, C., Joukes, V. Food tourism and regional development: A systematic literature review. *European Journal of Tourism Research*. 2019. № 21 (1). С. 33–49.

Dynnyk I. P. Branding of the region as a tool for public management of regional development

The article examines the formation of a region's brand as an instrument of public administration. The concept of brand and its role in the development of the region are considered, innovative methods of forming a region's brand in public administration are characterized, and proposals for determining the directions of increasing the efficiency of using the region's brand in public administration are formulated.

It is determined that the brand of a territory, its image is an emotional component of society's perception of a particular territory. It reflects the features and characteristics inherent in this particular territory or city, public recognition, etc. These qualities create demand in society for this city. Larger successful brands indicate dynamism, development of the territory, and encourage imagining the future development of this city and its potential. A regional or territorial brand is more focused on influencing the external environment, while positioning the territorial community with its competitive advantages relative to other communities creates its own image.

It has been found that modern methods of forming a regional brand are aimed at increasing both internal and external interest in the region. As a rule, the tourism industry is developing, but it is necessary to pay attention to the development of the economy, ecology, social sphere and infrastructure. All possible information communications are used to build the region's brand, which helps to improve the brand and develop the region.

The relevance of the research topic is due to the need to identify new factors of sustainable development of the territory and tools for managing them to increase the competitiveness of regions and attract investment in the real sector of the economy. Such factors include a positive image of the region, which stimulates business activity and the interest of the business community in implementing effective innovative projects, developing the resource potential of the territories, and creating new jobs. Regional branding is studied in various contexts (development of advertising, marketing, mass communication processes). Brand research is carried out within the framework of various sciences: sociology, social psychology, and others. However, this object has not been fully explored in the framework of public administration. All of the above determines the relevance of the choice of the research topic, its theoretical and practical significance.

Key words: regional brand, branding, development, formation, public administration.

УДК 336.1:352

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.9>

Я. М. Казюк

доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та проектного менеджменту Державного ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
<https://orcid.org/0000-0002-5003-4896>

В. С. Куйбіда

доктор наук з державного управління, професор, головний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України
<https://orcid.org/0000-0001-7564-4706>
ID: AAQ-9888-2021

Ю. І. Ганущак

директор ГО «Інститут розвитку територій»
<https://orcid.org/0009-0007-1570-7040>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗМЕЖУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Стаття присвячена аналізу сучасного стану реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні і розробці пропозицій, пов'язаних із формуванням спроможного місцевого самоврядування. Наведено аргументи щодо необхідності нормативно-правового врегулювання розподілу і розмежування повноважень місцевого самоврядування та виконавчої влади, а також щодо необхідності забезпечення фінансовим і організаційним ресурсом виконання цих повноважень на кожному з рівнів адміністративно-територіального устрою. Орієнтиром для формування принципів розподілу повноважень між органами публічної влади взято Європейську Хартію місцевого самоврядування, ратифіковану Україною у 1997 році, Конституцію України та Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. У статті зазначено, що об'єднання територіальних громад дозволило всім новоствореним органам місцевого самоврядування отримати відповідні повноваження та ресурси, що їх раніше мали міста обласного значення, але проведений аналіз засвідчив, що норми правових актів України (Конституції України, Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», галузевих законах тощо) дублюють повноваження органів місцевого самоврядування і органів виконавчої влади. Закони чітко не розмежують повноваження, як за видами (самоврядні (власні) та делеговані), так і за органами місцевого самоврядування різних адміністративно-територіальних рівнів. Крім того, для їх виконання на кожному з цих рівнів не виділяється достатньо фінансових та організаційних ресурсів. Виходячи з існуючих проблем, в статті запропоновано концептуальні підходи до розмежування та розподілу повноважень місцевого самоврядування і виконавчої влади, реалізація яких дозволить усунути дублювання повноважень органів публічної влади, чітко розмежувати їх, як за видами (самоврядні (власні) та делеговані), так і між органами місцевого самоврядування різних адміністративно-територіальному рівнів, а також, забезпечити виконання цих повноважень відповідними ресурсами на кожному адміністративно-територіальному рівні. Реалізація наведених у статті пропозицій, які сформульовано на підставі проведеного аналізу, вирішить ідентифіковані проблеми і сприятиме подальшому ефективному реформуванню місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Ключові слова: *місцеве самоврядування, розмежування та розподіл повноважень, територіальні громади, фінансові ресурси, делеговані та власні повноваження, податки і збори, трансферти з державного бюджету.*

Постановка проблеми. Відповідно до Європейської Хартії місцевого самоврядування (далі – ЄХМС), ратифікованої Україною у 1997 році, головні функції і повноваження органів місцевого самоврядування визначаються конституцією або законом. Однак це положення не перешкоджає наділенню законом органів місцевого самоврядування функціями і повноваженнями для спеціальних цілей.

Принцип розмежування повноважень у ЄХМС ґрунтується на тому, що органи місцевого самоврядування в межах закону мають повне право вільно вирішувати будь-яке питання, яке не вилучене зі сфери їхньої компетенції і, вирішення якого не доручене жодному іншому органу. Повноваження, якими наділяються органи місцевого самоврядування мають бути повними та виключними, вони не можуть скасовуватися чи обмежуватися іншим, центральним або регіональним органом, якщо це не передбачене законом. Одночасно ЄХМС проголошує, що обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування має відповідати повноваженням, передбаченим конституцією або законом [2].

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2014 року № 333-р, передбачено формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного середовища життєдіяльності громадян, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [8].

Об'єднання територіальних громад дозволило всім новоствореним органам місцевого самоврядування отримати відповідні повноваження та ресурси, що їх раніше мали міста обласного значення. Громади отримали повноваження, однак норми правових актів України (Конституції України [7], Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [15], галузевих законів тощо) дублюють повноваження органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади. Закони чітко не розмежовують повноваження, як за видами (самоврядні (власні) та делеговані), так і за органами місцевого самоврядування різних адміністративно-територіальних рівнів. Крім того, для їх виконання на кожному з цих рівнів

не виділяється достатньо фінансових та організаційних ресурсів.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальнодержавної проблеми. Загальнотеоретичні питання організації, правового регулювання і практики публічного управління в Україні, проблеми державного управління і місцевого самоврядування, територіальної організації публічної влади знайшли відображення в роботах вітчизняних науковців і практиків: Т.Безверхнюк, О.Васильєвої, І.Дегтярьової, Т.Дерун, І.Коліушка, Куйбіди В.С. В.Мамонової, В.Негоди, І.Розпутенка, С.Хаджирадієвої, В.Федоренко та ін. Разом з тим, не до кінця дослідженими, а тому й невирішеними залишаються проблеми, пов'язані із подальшою реалізацією реформи публічної влади, розбудовою ефективного місцевого самоврядування, розмежуванням та розподілом повноважень місцевого самоврядування та виконавчої влади, а також забезпеченням органів місцевого самоврядування відповідними ресурсами для їх виконання на кожному з рівнів адміністративно-територіального устрою.

Метою статті є – запропонувати концептуальні підходи до розмежування та розподілу повноважень місцевого самоврядування та виконавчої влади, які дозволять усунути дублювання повноважень органів публічної влади, чітко розмежувати їх, як за видами (самоврядні (власні) та делеговані), так і між органами місцевого самоврядування різних адміністративно-територіальних рівнів, а також, забезпечити їх виконання відповідними фінансовими та організаційними ресурсом на кожному з адміністративно-територіальних рівнів.

Виклад основного матеріалу. Орієнтиром для формування принципів розподілу повноважень між органами публічної влади є ЄХМС, ратифікована Україною у 1997 році, Конституція України та Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [8].

Практика розмежування цих повноважень, визначена Бюджетним кодексом України, зокрема, у частині передачі державою права на здійснення видатків (стаття 85) та встановлення критеріїв розмежування видів видатків між місцевими бюджетами (стаття 86) [1].

Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [8], повноважен-

ня передаються державою органам місцевого самоврядування функціонуючим на тому рівні адміністративно-територіального устрою, на якому можливо і доцільно їх здійснювати з огляду на кадровий, фінансовий, інфраструктурний потенціал та ресурси, необхідні для реалізації повноважень.

Тому, з метою належної реалізації повноважень органами місцевого самоврядування для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища громадян, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг, узгодження інтересів держави та територіальних громад, забезпечення фінансового та організаційного ресурсу для виконання цих повноважень на кожному з адміністративно-територіальних рівнів нами розроблено концептуальні підходи щодо розмежування та розподілу повноважень місцевого самоврядування та виконавчої влади та сформульована відповідна Концепція розмежування повноважень (далі – Концепція).

Розмежування та розподіл повноважень місцевого самоврядування та виконавчої влади нами пропонується здійснювати на основні принципи: законності; узгодження загальнодержавних та місцевих інтересів; не конфліктності; субсидіарності; автономності; функціональної спроможності; повноти та ефективності [4].

Метою розробленої Концепції є:

– класифікація повноважень за видами відповідно до державної політики, визначення меж регулювання повноважень у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», їх регулювання та визначення умов передачі повноважень від держави до органів місцевого самоврядування галузевими законами;

– усунення дублювання, розмежування повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності;

– створення достатніх матеріальних і фінансових умов для забезпечення виконання повноважень органами місцевого самоврядування [3];

– вирівнювання територіальних фінансових диспропорцій та забезпечення населення якісними адміністративними й соціальними послугами.

Вважаємо, що шляхами вирішення ідентифікованих проблем є:

1. Визначення у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» терміну «повноваження» – як сукупності прав і обов'язків органів місцевого самоврядування.

2. Встановлення в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» сфер компетенції місцевого самоврядування. До сфери компетенції місцевого самоврядування належать всі повноваження публічного характеру місцевого значення, крім тих, що виключно належать органам державної влади.

3. Встановлення умов розмежування повноважень між місцевим самоврядуванням та виконавчою владою та розподілу повноважень за видами відповідно до державної політики в їх реалізації.

4. Визначення адміністративно-територіальних рівнів на яких здійснюються відповідні повноваження за принципом субсидіарності, а однакові повноваження не можуть бути на різних рівнях.

5. Внесення змін до чинного галузевого законодавства в частині визначення предмета регулювання і порядку здійснення повноважень органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з подальшим розробленням та затвердження державних стандартів (вимог) надання публічних послуг у відповідних сферах (зокрема, освіти, охорони здоров'я, культури, надання соціальних послуг, адміністративних послуг, що мають надаватися органами місцевого самоврядування).

6. Внесення змін до бюджетного законодавства у частині визначення джерел фінансування видів повноважень [6].

Виходячи із вищевикладеного, вважаємо, що розмежування повноважень між виконавчою владою та між місцевим самоврядуванням має здійснюватися шляхом виділення повноважень виконавчої влади за такими видами:

– **державні, які не можна передавати місцевому самоврядуванню** – пов'язані з основними функціями держави (наприклад: державна безпека, оборона, міжнародна діяльність, зовнішні справи);

– **державні, які можуть бути передані місцевому самоврядуванню** – повноваження, які виконуються державою, однак можуть бути передані до місцевого самоврядування за певних умов (наприклад: програми забезпечення муніципальними формуваннями охорони громадського порядку, програми соціального захисту);

Вважаємо, що повноваження місцевого самоврядування мають поділитися за видами: доручені, делеговані та власні.

Доручені – надані виконавчим органам місцевого самоврядування функції здійснення

деяких державних повноважень (наприклад: програми соціального захисту);

Делеговані, які спрямовані на розв'язання питань соціально-гуманітарного характеру та які, у свою чергу, можуть поділяються на підвиди:

– **передані** – повноваження на надання обов'язкових послуг відповідним групам населення України на рівні, гарантованому соціальними стандартами (наприклад, оплата праці педагогічних працівників загальної середньої освіти);

– **закріплені** – повноваження на надання соціально-гуманітарних послуг громадянам за їх зверненнями (наприклад: дошкільна та позашкільна освіта, культура, фізична культура і спорт) [5].

Власні, спрямовані на створення та забезпечення середовища життєдіяльності мешканців громад (наприклад: місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів, культурно-мистецькі програми місцевого значення).

Виходячи з природи повноважень, основними умовами їх розподілу мають стати сфера компетенції, предмети відання і постійність їх застосування.

Так, щодо власних повноважень, то до них мають відноситися програми забезпечення комунального господарства, благоустрою території. Додаткові місцеві програми, які не мають обов'язкового характеру, належать до власних повноважень, якщо вони стосуються сфери компетенції місцевого самоврядування. Для реалізації власних повноважень законом мають передбачатися місцеві податки та збори, ставки, яких регулюються місцевими радами. Мінімальні обсяги видатків на виконання власних повноважень не мають встановлюватися, однак законом можуть бути визначені мінімальні стандарти надання публічних послуг за такими повноваженнями. Нагляд за виконанням власних повноважень здійснюється місцевими державними адміністраціями в частині дотримання законності.

Щодо переданих та закріплених повноважень, то ці повноваження: належать до соціально-гуманітарної сфери; мають постійний характер; мають чітко ідентифіковані показники обсягів, якості наданих послуг; передбачають надання послуг іншим (юридичним та фізичним) особам; мають наявні дискреційні можливості для представницького органу (ради) в обсягах

фінансування, способах реалізації повноважень; фінансуються в обсягах, які забезпечують встановлений рівень якості.

На виконання переданих повноважень щодо надання послуг, які гарантовані Конституцією України, для всіх мешканців відповідної категорії та мають інструменти оцінки якості надання таких послуг, передбачаються субвенції з державного бюджету до кожного з місцевих бюджетів.

Для реалізації закріплених повноважень мають надаватися трансферти з державного бюджету та визначатися частка закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків і зборів. Загальний обсяг закріплених повноважень, які визначаються за органами місцевого самоврядування на кожному з адміністративно-територіальних рівнів, має відповідати обсягу трансфертів з державного бюджету та закріпленої частки за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів. Загальний обсяг фінансових ресурсів має бути достатнім для реалізації кожного із закріплених повноважень та забезпечувати гарантований державою мінімальний стандарт. Розрахунок загального обсягу видатків на виконання закріплених повноважень по всіх місцевих бюджетах одного адміністративно-територіального рівня має визначатися як сума видатків по кожному з повноважень.

У свою чергу, частки від загальнодержавних податків та зборів, які закріплюються за місцевими бюджетами за кожним з адміністративно-територіальних рівнів мають визначатися шляхом ділення загального обсягу видатків на виконання закріплених повноважень на загальний обсяг доходів від відповідних загальнодержавних податків та зборів.

По кожному із закріплених повноважень повинен визначатися норматив бюджетної забезпеченості шляхом ділення загального обсягу, який спрямовується на виконання таких повноважень, виходячи із кількості всього населення чи його окремих категорій, які є споживачами такої соціальної послуги.

Порядок розрахунку загального обсягу видатків по кожному із закріплених повноважень повинен визначатися Кабінетом Міністрів України.

Формула вирівнювання повинна забезпечувати мінімальний рівень видатків по кожному із закріплених повноважень, по яких встановлені нормативи бюджетної забезпеченості задля забезпечення мінімально встановленого

показника якості. Формула має забезпечувати незначний рівень диспропорцій між доходами адміністративно-територіальних одиниць одного рівня.

Представницькі органи місцевого самоврядування зобов'язані передбачати в місцевих бюджетах видатки на виконання кожного з закріплених повноважень в обсязі не меншому за обсяг, обрахований з урахуванням на рівні, який є мінімальним рівнем податкоспроможності після бюджетного вирівнювання, визначений відповідно до Бюджетного кодексу.

Для контролю за переданими та закріпленими повноваженнями у сферах політики мають діяти контрольні органи. Контрольними органами за реалізацією цих повноважень є територіальні органи чи підрозділи ЦОВВ. Вони не можуть бути в структурі районних чи обласних державних адміністрацій, оскільки самі координуються ними. Контроль за виконанням переданих та закріплених повноважень здійснюється на предмет законності та досягнення показників ефективності визначених державою.

Щодо доручених повноважень, то вважаємо, що вони повинні реалізовуватися виключно виконавчими органами місцевого самоврядування, які фактично тимчасово замінюють державні органи, що повинні б виконувати такі повноваження. Представницький орган ради не може втручатись в реалізацію доручених повноважень.

Фінансування доручених повноважень має включати виключно видатки на оплату праці персоналу, який їх реалізує та поточні витрати, і має компенсаційний характер. Розрахунок вартості доручених послуг повинен здійснюватися централізовано, виходячи з нормативної кількості персоналу та умов оплати їх праці в залежності від кількості населення та/або нормативної кількості споживачів таких послуг. Ці показники мають виходити з розуміння нормативного навантаження при умові їх реалізації самим органом виконавчої влади. Способом фінансування таких повноважень є фінансування через окремі субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, а також через встановлення оплати за надання адміністративних послуг.

Вважаємо, що на регіональному рівні не може бути доручених повноважень, оскільки створено державні органи, які виконуватимуть такі повноваження безпосередньо, не як виконавчі органи обласних рад, а як місцеві органи виконавчої влади. Це територіальні органи чи підрозділи центральних органів виконавчої влади.

Для контролю за дорученими повноваженнями у сферах політики мають діяти контрольні органи. Контрольними органами за реалізацією цих повноважень є територіальні органи чи підрозділи центральних органів виконавчої влади. Вони не можуть бути в структурі районних чи обласних державних адміністрацій, оскільки самі координуються ними. Контроль за виконанням доручених повноважень має здійснюватися на предмет законності та досягнення показників ефективності визначених державою, а також послідовності дій визначених законодавством при здійсненні повноважень [4].

Вважаємо, що з метою реалізації Концепції до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» мають бути внесені норми, які розкривають зміст та правові наслідки розподілу повноважень.

Окрім того, правове забезпечення розподілу повноважень повинно:

1. визначати межі регулювання для переданих, закріплених та власних повноважень. Якщо іншого не встановлено законом спосіб/порядок реалізації власних повноважень має визначатися місцевою радою.

2. встановлювати постійний характер переданих, закріплених та власних повноважень.

3. встановлювати вимогу щодо визначення якісних та кількісних показників результатів реалізації переданих та закріплених повноважень. Якщо іншого не визначено законом, порядок досягнення таких показників органами місцевого самоврядування повинен визначатися відповідними представницькими органами.

4. визначати, що в рамках здійснення міжмуніципального співробітництва можуть виконуватись закріплені та власні повноваження з передачею відповідних коштів. Законом можуть визначатись повноваження, які не можуть реалізовуватись в рамках міжмуніципального співробітництва. Такі повноваження у відповідних секторах є умовою формування громади, як адміністративно-територіальної одиниці. Не можуть реалізовуватись в рамках міжмуніципального співробітництва передані та доручені повноваження.

5. визначати порядок виконання доручених повноважень виконавчими органами місцевого самоврядування. Відповідний представницький орган місцевого самоврядування має визначати персонал на виконання доручених повноважень. Виконання доручених повноважень здійснюється виключно виконавчими органами місцевого самоврядування відповідного адмі-

ністративно-територіального рівня, а у випадку, якщо не у всіх громадах їх виконавчі органи можуть реалізувати доручені повноваження належним чином, підзаконними актами можуть визначатись інші громади, виконавчі органи яких здійснюють такі доручені повноваження на користь таких громад, або територіальні органи виконавчої влади.

6. встановлювати, що передача повноважень від держави до місцевого самоврядування має здійснюватися, враховуючи та виходячи з того, чи повноваження не належать до виключних повноважень держави; споживачі відповідних послуг рівномірно розподілені територією України в рамках відповідних рівнів адміністративно-територіального устрою; законом визначено цілі та показники досягнення таких цілей; місцеві ради можуть самостійно визначати способи досягнення цілей; вартість забезпечення відповідних повноважень може бути коректно обрахована відповідно до встановленої методології; можливість встановлення формалізованого контролю з боку державних органів за реалізацією повноважень.

7. встановлювати, що повноваження в межах однієї сфери компетенції, які відносяться до місцевого самоврядування за різними кодами економічної класифікації видатків, можуть належати до різних видів та різних рівнів адміністративно-територіального устрою.

8. встановлювати, що повноваження в межах однієї сфери компетенції, які відносяться до місцевого самоврядування, за різними програмами можуть належати до різних видів та рівнів адміністративно-територіального устрою.

9. зобов'язувати органи місцевого самоврядування виконувати передані, закріплені та власні повноваження (неможливість відмови від виконання повноважень).

10. фіксувати у галузевому законодавстві показники обсягів послуг, наявність відповідних закладів чи інституцій для виконання делегованих (переданих, закріплених, доручених) повноважень. У галузевому законодавстві можуть бути зафіксовані показники обсягів послуг, наявність відповідних закладів чи інституцій щодо власних повноважень. Органи місцевого самоврядування можуть здійснювати видатки на виконання повноважень у сферах компетенції місцевого самоврядування у вигляді окремих місцевих програм.

11. визначати, що передача повноважень повинна супроводжуватися передачею права

власності на відповідні споруди та установи.

12. встановлювати, що на виконання принципу субсидіарності на субрегіональному та регіональному рівні передбачаються самоврядні повноваження у випадку, якщо: вони носять спеціалізований чи специфічний характер; споживачі відповідних послуг є нерівномірно розміщені по територіях громад; надання відповідних послуг не потребує щоденної доступності; вартість послуг досить висока для більшості громад; інституційна спроможність більшості громад не достатня для реалізації відповідних повноважень. В інших випадках такі повноваження мають реалізовуватися в рамках міжмуніципального співробітництва.

13. встановлювати, що органи місцевого самоврядування можуть приймати рішення, які стосуються питань, що належать до сфер компетенції місцевого самоврядування, якщо це визначено законом. Прийняття рішень органами місцевого самоврядування з питань поза межами компетенції місцевого самоврядування є підставою для дострокового припинення їх повноважень.

14. встановлювати, що всі повноваження органів місцевого самоврядування мають бути забезпечені відповідним фінансовим ресурсом [4].

Виходячи із вищевикладеного, реалізація запропонованої Концепції розмежування повноважень потребуватиме внесення змін до: Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»; Закону України «Про місцеві державні адміністрації»; Бюджетного Кодексу України; галузевого законодавства.

Тому Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» повинні встановлюватися: критерії розмежування повноважень між органами публічної влади різних рівнів адміністративно-територіального устрою, між виконавчою владою та місцевим самоврядуванням; критерії розмежування повноважень між представницькими та виконавчими органами місцевого самоврядування; критерії розподілу між видами бюджетно-секторальних повноважень; загальні вимоги щодо джерел фінансування різних видів бюджетно-секторальних повноважень; організація функціонування органів місцевого самоврядування; сфери компетенції місцевого самоврядування [5].

Бюджетним Кодексом України повинні встановлюватися: бюджетні програми, які фінансуються з місцевих бюджетів окремо за видами бюджетно-секторальних повноважень; порядок

визначення обсягу закріплених загальнодержавних податків і зборів та трансфертів для фінансування закріплених повноважень; порядок визначення обсягу трансфертів на фінансування доручених повноважень; порядок визначення обсягу трансфертів на фінансування переданих повноважень; формула вирівнювання для місцевих бюджетів; мінімальні та максимальні обсяги видатків на фінансування закріплених повноважень.

Галузеве законодавство має визначати: органи публічної влади, які наділені відповідними повноваженнями; визначення предмету регулювання (опис об'єкту повноважень, матеріальні норми, державні стандарти); процедури здійснення повноважень; кількісні та якісні показники оцінки виконання повноважень; порядок контролю за виконанням повноважень.

Висновки. Вважаємо, що результатом прийняття і реалізації Концепції розмежування повноважень має стати ефективне розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, визначення повноважень між органами місцевого самоврядування на різних рівнях адміністративно-територіального устрою.

Реалізація Концепції сприятиме: посиленню правової, організаційної та матеріальної спроможності територіальних громад, органів місцевого самоврядування, провадженню їх діяльності з дотриманням принципів та положень Європейської хартії місцевого самоврядування; доступності публічних послуг, підвищенню їх якості; запровадженню стандартів (нормативів) якості публічних послуг, що надаються населенню органами місцевого самоврядування базового та регіонального рівня, критеріїв оцінювання їх якості; впровадженню механізму здійснення місцевими держадміністраціями та населенням контролю за наданням органами місцевого самоврядування, територіальними органами центральних органів виконавчої влади публічних послуг; підвищенню згуртованості громад.

Список використаної літератури:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08 липня 2010 року за № 2456-VI – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Європейська Хартія місцевого самоврядування. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
3. Експерти представили Концепцію розмежування повноважень місцевого самоврядування і виконавчої влади – Режим доступу: <https://decentralization.ua/news/17493>.
4. Казюк Я., Ганущак Ю., Куйбіда В. та ін. Концепція розмежування та розподілу повноважень місцевого самоврядування та виконавчої влади – Режим доступу: <https://decentralization.ua/news/17493>.
5. Казюк Я., Ганущак Ю. Розмежування та розподіл повноважень органів місцевого самоврядування. Інтерв'ю з авторами проекту Концепції – Режим доступу: <https://decentralization.ua/en/news/17495>
6. Казюк Я. Розмежування та розподіл повноважень місцевого самоврядування. Про проект Концепції. – Режим доступу: <https://pravo.org.ua/blogs/rozmezhuвання-ta-rozpodil-povnovazhen-organiv-mistsevogo-samovryaduvannya-interv-yu-z-avtoramy-proyektu-kontseptsiyi/>
7. Конституція України від 28 червня 1996 року – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>.
8. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2014 року №333-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
9. Куйбіда В.С., Павленко В.П., Яцюк В.А. та інші. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи. Київ, видво «Геопринт», 2009. – 615 с.
10. Куйбіда В.С., Формування дієздатних територіальних громад. К.: ІКЦ. «Легальний статус», 2010. – 138 с.
11. Куйбіда В.С., Організаційно-правові аспекти місцевого самоврядування України К.: Університет «Україна». 2011. - 158 с
12. Куйбіда В.С., Публічна влада на місцевому рівні: стан і перспективи розвитку. К.: Університет «Україна». 2011. – 90 с
13. Kuybida V.S. Capable territorial communities. Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal (<https://issn2391-4165.webnode.com.ua/>), 04 (32), 2021.
14. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19/ed20150714>.
15. Про місцеве самоврядування в Україні": Закон України 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

Kazyuk Y. M., Kuybida V. S., Hanushchak Y. I. Conceptual approaches to the distribution and distribution of powers of local self-government and executive authorities

The article analyses the current state of implementation of the Concept of Reforming Local Self-Government and Territorial Organisation of Power in Ukraine and develops proposals related to the formation of a capable local self-government. The author provides arguments for the need to regulate the distribution and delimitation of powers of local self-government and executive authorities, as well as for the need to provide financial and organisational resources for the exercise of these powers at each level of the administrative and territorial structure. The European Charter of Local Self-Government, ratified by Ukraine in 1997, the Constitution of Ukraine and the Concept of Reforming Local Self-Government and Territorial Organisation of Power in Ukraine are used as a reference point for the principles of distribution of powers between public authorities. The article notes that the amalgamation of territorial communities has allowed all newly created local self-government bodies to obtain the relevant powers and resources previously held by cities of oblast significance, but the analysis shows that the provisions of legal acts of Ukraine (the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine", sectoral laws, etc.) duplicate the powers of local self-government bodies and executive authorities. The laws do not clearly delineate powers by type (self-governing (own) and delegated), or by local self-government bodies of different administrative and territorial levels. In addition, sufficient financial and organisational resources are not allocated to each of these levels to fulfil them. Based on the existing problems, the article proposes conceptual approaches to the delineation and distribution of powers of local self-government and executive power, the implementation of which will eliminate duplication of powers of public authorities, clearly delineate them both by type (self-governing (own) and delegated) and between local self-government bodies of different administrative-territorial levels, and also ensure that these powers are exercised with appropriate resources at each administrative-territorial level. Implementation of the proposals presented in the article, which are formulated on the basis of the analysis, will solve the identified problems and contribute to further effective reform of local self-government and territorial organisation of power in Ukraine.

Key words: *local self-government, delimitation and distribution of powers, territorial communities, financial resources, delegated and own powers, taxes and fees, transfers from the state budget.*

Г. В. Коваль

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету економіки і технологій
<https://orcid.org/0000-0001-5317-6876>

М. М. Волікова

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних наук
Державного університету економіки і технологій
<https://orcid.org/0000-0002-3182-7639>

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ В СФЕРІ ОСВІТИ

Освіта завжди була особливою функцією громадянського суспільства та держави. Вона спрямована на формування та розвиток соціально-значущих якостей кожної людини як члена суспільства та громадянина держави. Через освіту регулюються процеси свідомого саморозвитку громадян.

Освіта є візитною карткою людства. Як соціальне та культурне явище, вона є невід'ємним співтовариством у прогресивному русі еволюційного розвитку. Для дослідників та практиків у сфері освіти важливо розуміти якісно нові та інноваційні риси, функції та завдання сучасної освіти. Ці аспекти, впливані змінами сучасного цивілізаційного розвитку, розумінням тенденцій його розвитку, внутрішніми суперечностями та механізмами прогресу, впливають на розвиток особистості.

Система освіти визначається як сукупність компонентів, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності. Учасники освітнього процесу, органи управління освітою, а також нормативно-правові акти, які регулюють відносини між ними, також входять у це визначення.

Публічне адміністрування є системою адміністративних інститутів з ієрархією державної влади. Воно спрямоване на вивчення, розробку та впровадження напрямів державної політики. Публічне адміністрування є міждисциплінарною академічною галуззю, що базується на теоріях та основних концепціях економіки, соціології, адміністративного права, політичних та психологічних наук, менеджменту.

Ключові моменти.

Дистанційне навчання та освітні технології: у зв'язку з пандемією COVID-19 багато досліджень спрямовані на вивчення впливу дистанційного навчання на якість освіти, використання технологій у навчальному процесі та доступність освіти для різних категорій студентів.

Професійна орієнтація та підготовка до ринку праці – спрямовані на розробку програм професійної орієнтації для молоді, враховуючи сучасні вимоги ринку праці, та підготовку випускників до успішних кар'єр.

Інноваційні підходи в освіті – досліджують ефективність інноваційних методів та підходів у навчальному процесі, таких як змішане навчання та інтерактивні методи.

Вплив соціального середовища на освіту – спрямовані на вивчення впливу соціального середовища, включаючи сім'ю, рівень доходу, етнічну та культурну приналежність, на академічні успіхи та досягнення студентів.

Інклюзивна освіта – дослідження спрямовані на забезпечення доступу до освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх спеціальних потреб, та розробку ефективних стратегій впровадження інклюзивної освіти у всіх навчальних закладах.

Ці напрямки досліджень надають уявлення про сучасні тенденції в освіті та дозволяють використовувати їхні результати для покращення освітніх практик та освітньої політики. Публічне адміністрування в галузі освіти є важливим елементом розвитку суспільства, оскільки воно визначає майбутнє країни, забезпечуючи якісну та доступну освіту для всіх громадян.

Ключові слова: майбутнє держави, освітні послуги, якість освіти, громадянська свідомість, механізми державного регулювання, вища освіта, освітній простір регіону.

Постановка проблеми. Освіта є однією з найважливіших сфер суспільного життя, що визначає майбутнє кожної держави та кожного її громадянина. Вона впливає на розвиток економіки, культури, науки та соціального благополуччя суспільства в цілому. З розвитком технологій та зростанням потреб сучасного світу, освіта стає ще актуальнішою, а вимоги до неї набувають нових розмірів.

Свідченням важливості освіти ще є те, що вона не лише формує фахівців у різних галузях, а й сприяє формуванню громадянської свідомості, розвитку критичного мислення та вихованню моральних цінностей, що особливо є актуальним в сучасних реаліях. Тому вивчення освітніх питань має вирішальне значення для кожного, хто цікавиться подальшим розвитком суспільства та його громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання реалізації державної освітньої політики та управління освітою в Україні розглядали вітчизняні науковці: В. Андрущенко, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, Л. Білий, Н. Губерська, О. Демченко, С. Домбровська, І. Каленюк, Ю. Кальниш, Л. Карамушка, В. Клепко, Г. Коваль, В. Кремень, В. Луговий, В. Майборода, С. Ніколаєнко, Н. Протасова, Є. Хриков, Н. Шульга, Р. Щокін, Л. Яременко та ін. [2; 3; 6; 9; 16]. Аналізу нормативно-правової основи вищої освіти в Україні присвячені праці В. Астахова, Р. Валєєва, Л. Горбунової, Є. Краснякова, Н. Коломоєць, М. Курка, С. Мандрика, В. Огаренка, М. Степка, В. Філіппової. Останні дослідження з теми освіти зосереджені на різноманітних аспектах сучасної освітньої системи та її впливу на суспільство. Вагомий вплив на розвиток освіти, її стан і перспективи здійснили у своїх працях такі вчені: А. М. Гуржій, Ю. Г. Кальниш, Г. В. Коваль, Н. М. Колісніченко, В. Г. Кремень, І. П. Лопушинський, В. І. Луговий, Н. С. Сидоренко та інші [6; 9;]. Вищу освіту як об'єкт державного управління досліджували О. Поступна та А.Тамм [10; 12]. Кобець А. С. [5] визначав напрями та механізми державного регулювання вищої освіти, а Сисоєва С.О. [14] досліджувала освітні системи країн Європейського Союзу. Щокін Р. Г. надав характеристику публічного адміністрування галузю освіти в Україні [17]. Незважаючи на значний науковий доробок, що висвітлює науково-теоретичні й прикладні аспекти державної політики у сфері вищої освіти, інші проблемні питання в цій галузі, сьогодні ще неповною мірою розроблено питання публічно-

го адміністрування в галузі освіти та формування ефективних механізмів удосконалення адміністративно-правового регулювання публічного адміністрування у сфері освіти в Україні в контексті інтеграції до європейського освітньо-наукового простору [13]. Такий стан висвітлення даної проблеми зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою статті є дослідження основних понять щодо розвитку освіти, її впливу на сучасне суспільство та аналіз публічного адміністрування в сфері освіти.

Виклад основного матеріалу. Освіта, її основні завдання та функції завжди хвилювали суспільство, адже від рівня її розвитку залежить і рівень розвитку держави. Освіта завжди була особливою функцією громадянського суспільства й держави, адже вона спрямована на формування та розвиток соціально-значущих якостей кожної людини як члена суспільства й громадянина держави. Саме завдяки освіті регулюються процеси свідомого саморозвитку громадянина [11, с. 1].

Досліджуючи сутність поняття освіта, ми погоджуємося з думкою відомих вчених про те, що освіта – це спеціальна сфера соціального життя, унікальна система, тобто своєрідний соціокультурний феномен, який сприяє поглибленню знань, умінь, навичок, компетентностей, а також розвитку людини в цілому. Можна ствердно заявити, що освіта є процесом і навіть результатом засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок з того чи іншого рівня розвитку розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також моральної культури. Все це визначає її соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність [8].

Система освіти визначається також як «сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними» [11].

Сьогодні в Україні відбуваються глибокі соціальні та економічні зміни. Ці зміни обумовлені поверненням країни до загальних процесів світового розвитку, а також визначенням людини найвищою цінністю [9]. Повномасштабне вторгнення військ російської федерації на нашу українську демократичну державу у лютому 2022 року в черговий раз засвідчило, що осві-

та та її розвиток повинні сприяти якнайшвидшій перемозі українського народу над ворогом, адже війна ХХІ століття – це війна інноваційних технологій в науково-технічному аспекті.

Термін «публічне адміністрування», яке ми зустрічаємо в науковій літературі, походить від англ. «public administration» [8]. Останнім часом воно набуло широкого значення, адже передбачає надання адміністративних послуг європейського рівня шляхом упровадження в практику діяльності принципів демократичного управління [18]. Публічне адміністрування представляє собою цілеспрямовану взаємодію публічних адміністрацій з юридичними і фізичними особами, діяльність яких направлена на забезпечення реалізації законів й підзаконних актів та виконання частини основних функцій: планування, створення правових, економічних та інших умов для реалізації інтересів учасників взаємодії, розподілу праці, кооперування і координування діяльності, моніторинг результатів [17, с. 34].

Таким чином, під публічним адмініструванням розуміємо всю систему адміністративних інститутів з ієрархією державної влади. На основі вище зазначеного, ми дійшли висновку, що публічне адміністрування, перш за все, пов'язане із трьома сферами влади, а саме: законодавчою, виконавчою і судовою. У вузькому розумінні, публічне адміністрування – це професійна діяльність державних службовців, що включає всі види діяльності для реалізації урядових рішень [4].

Досліджуючи публічне адміністрування у вузькому розумінні, ми підтверджуємо думку вчених про те, що публічне адміністрування пов'язане з виконавчою гілкою влади і розглядається як професійна діяльність державних службовців [12]. Ця діяльність спрямована на вивчення, розробку та впровадження напрямів урядової політики; міждисциплінарне академічне поле, що базується на теоріях та основних концепціях економіки, соціології, адміністративного права, політичних та психологічних наук, менеджменту [12].

Сьогодні у сучасному світі відбуваються різноманітні процеси в сфері освіти. Для нас цікавим є ще процес регіоналізації освіти. На жаль, науковці не мають єдиного підходу у своїх працях щодо визначення змістовної сутності цієї категорії. Вчені та практики, говорячи про регіоналізацію, стверджують, що це процес, так би мовити свого роду тенденція чи стратегія (програма)

розвитку, функція, система тощо. Цей процес передбачає урахування географічних, демографічних, кліматичних, економічних та інших факторів на розвиток освітніх систем. Регіоналізація освіти націлена на створення умов для розкриття людини і її потенціалу, що є відображенням гуманістичних тенденцій. Задоволення освітніх потреб особистості має враховувати специфіку навколишнього соціуму і регіональних запитів суспільства, що визначаються державними вимогами до якості освіти [1].

Таким чином, освітній простір регіону – це наявність та сукупність наукових, освітніх, культурних інституцій, а також засобів масової комунікації, які орієнтовані на освіту. Це й громадські організації і соціальні системи, які залучають органи влади до вирішення проблем освіти. А також це соціально-психологічні стереотипи, що регламентують поведінку людей по відношенню до освіти. З метою планування реалізації педагогічної підтримки в межах регіону потрібно ретельно дослідити контингент споживачів освітніх послуг [1].

Освітні системи набувають нових властивостей, які не притаманні загальнонаціональній системі. До таких властивостей відносяться: відповідність суспільному запиту регіональної спільноти та максимальне використання наявних і розвиток потенційних можливостей регіону [1].

Останні дослідження з теми освіти зосереджені на різноманітних аспектах сучасної освітньої системи та її впливу на суспільство. З огляду на пандемію COVID-19, війни, розпочатої військами російської федерації проти України, значна частина наукових праць зосереджена на впливі дистанційного навчання на якість освіти, використання технологій у навчальному процесі, а також на доступність освіти для різних категорій здобувачів. Ці та інші напрямки досліджень дають можливість зрозуміти сучасні тенденції у сфері освіти та використовувати їхні результати для вдосконалення освітніх практик та політик.

Перед сферою освіти сьогодні стоїть важливе завдання щодо підвищення її якості. Це системна проблема, яка вимагає суттєвого оновлення підходів до підготовки фахівців у сфері освіти та підвищення їх кваліфікації. Завдання української держави на сучасному етапі розвитку суспільства направлене на забезпечення підтримки обдарованої молоді, на формування якої в кожному регіоні впливають різноманітні фактори. Найбільш важливими формами впливу на

розвиток та підтримання молодих обдарованих людей є: інноваційний потенціал регіональних освітніх установ, закладів позашкільної освіти та методичних служб; ресурсні можливості регіону; позиція регіональних органів виконавчої влади; готовність професійних співтовариств (педагогічного, наукового, науково-педагогічного) в регіоні до спільної діяльності і різних форм співробітництва [1].

Публічне адміністрування в сфері освіти – це система державно-регулюючого впливу, сутність якої полягає у створенні умов для забезпечення права на освіту [1]. В нашій статті слід зупинитися на основних аспектах публічного адміністрування в освіті, які включають:

1) формулювання та реалізацію освітніх політик: державні органи влади розробляють та впроваджують освітні програми, закони та стратегії з метою забезпечення доступності, якості та рівності в освіті;

2) фінансування освіти: держава забезпечує фінансування освіти через бюджетні асигнування, гранти, стипендії та інші форми фінансування;

3) нормативно-правове регулювання: публічні органи встановлюють норми та стандарти якості освіти, а також визначають правила та процедури для реєстрації, ліцензування та атестації освітніх закладів та педагогічних працівників;

4) моніторинг та оцінка: органи публічної влади здійснюють моніторинг та оцінку якості освіти, збирають статистичні дані, проводять тестування та аналізують результати для вдосконалення освітніх програм та політик;

5) розвиток кадрів: державні органи забезпечують навчання та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також розробляють та впроваджують програми підтримки та стимулювання освітян;

6) забезпечення доступності освіти: публічні органи розробляють та реалізують заходи для забезпечення доступності освіти для всіх груп населення, включаючи осіб з особливими потребами, мігрантів, малозабезпечених сімей, ВПО та інших соціально вразливих груп.

Таким чином, публічне адміністрування в сфері освіти – це комплекс дій та процесів, спрямованих на управління освітніми системами, закладами та програмами на рівні держави та місцевого самоврядування. Воно є важливим елементом розвитку суспільства, оскільки воно визначає майбутнє країни через забезпечення якісної та доступної освіти для всіх громадян.

Висновки і пропозиції. Отже, дослідивши основні поняття з окресленої теми, ми можемо констатувати, що освіта – це процес передачі знань та навичок майбутнім поколінням, а також бажання людей здобувати ці знання. Освіта допомагає нам краще зрозуміти навколишній світ та сприяє його прогресивному розвитку. Публічне адміністрування в сфері освіти – це система управління, яка охоплює організацію та координацію діяльності урядових інституцій, а також інших зацікавлених сторін, щодо забезпечення ефективності та якості освітніх послуг, що включає в себе розробку та впровадження освітніх політик, адміністрування фінансових ресурсів, регулювання освітнього процесу та створення сприятливого середовища для навчання та розвитку. Публічне адміністрування в освіті впливає на різні аспекти освітньої системи, включаючи доступність освіти, якість навчання, розвиток кадрів та соціальну інтеграцію.

Список використаної літератури:

1. Алфімов В. М. Регіоналізація як тенденція розвитку сучасних освітніх систем. *Всеукраїнський науковий збірник. Соціологія, психологія, педагогіка*. 2019. № 1 (24). URL: <https://pedagogy.donntu.edu.ua/1-24-2019/>
2. Вербицька А.В. Удосконалення державної політики в сфері вищої освіти України в контексті інтеграції до Європейського освітньо-наукового простору: дис. ... канд. наук з держ. управл.: спец. 25.00.02 «Механізм державного управління» / А.В. Вербицька; Чернівецький національний технологічний університет. Чернівці, 2017. 234 с.
3. Губерська Н.Л. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Н.Л. Губерська; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2015. 471 с.
4. Державна політика у галузі освіти України: сутність та зміст. URL: <https://kno.rada.gov.ua/print/73364.ht>
5. Кобець А. С. Напрями та механізми державного регулювання вищої освіти. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Державне управління»*. 2011. № 2 (5). С. 79–85. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38. С. 2716. Ст. 200
6. Коваль Г.В., Попіль Ю.Р. Державне управління якістю вищої освіти України в умовах модернізації: проблеми та шляхи удосконалення. Актуальні проблеми державного управління :

- зб. наук. пр. ОРІДУ. Вип. 3(84). Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2021. 254 с.
7. Курко М.Н. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: спец 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / М.Н. Курко; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2010. 36 с.
 8. Ледвіжко Ю. Публічне адміністрування: суть та зарубіжний досвід. URL: <http://mego.info>
 9. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.
 10. Поступна О. В. Публічне управління регіональними освітніми системами в Україні : монографія / О. В. Поступна. Харків : ТОВ «Оберіг», 2021. 400 с.
 11. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38. С. 2716. Ст. 200
 12. Тамм А., Поступна О. Вища освіта як об'єкт державного управління. *Публічне управління: теорія та практика*. 2011. № 3 (7). С. 183–187.
 13. Савіщенко В. М. Адміністративно-правове забезпечення освіти та науки в Україні : монограф. / В. М. Савіщенко. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра, 2015. 372 с.
 14. Сисоєва С.О. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України Рівне-2012/ URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4390/1/Sysoieva%20Osvitni%20s.pdf>
 15. Шаповал Р.В. Адміністративно-правове регулювання освітньої діяльності в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Р.В. Шаповал; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2011. 372 с.
 16. Щокін Р.Г. Характеристика публічного адміністрування галузю освіти в Україні. Міжнародний науковий журнал Верховенство права. URL: <https://sd-vp.info/2016/harakteristika-publichnogo-administruvannya-galuzzyu-osviti-v-ukrayini/>
 17. Щокін Р.Г. Публічне адміністрування в галузі освіти: стан наукових досліджень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. Випуск 47. Том 3. С. 28-31
 18. Яременко Л. М. Теоретичні засади державного управління системою вищої освіти в Україні. *Сучасні проблеми управління : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 29–30 листоп. 2005 р.); [уклад. Б.В. Новиков, І.І. Федорова]. К. : ВПІВПК «Політехніка», 2005. С. 236–237.*

Koval G. V., Volikova M. M. Public administration in education sector

Education has always been a special function of civil society and the state. It is aimed at shaping and developing the socially significant qualities of every individual as a member of society and a citizen of the state. Through education, the processes of conscious self-development of citizens are regulated.

Education is a hallmark of humanity. As a social and cultural phenomenon, it is an integral companion in the progressive movement of evolutionary development. For researchers and practitioners in the field of education, it is important to comprehend qualitatively new and innovative features, functions, and tasks of modern education. These aspects, influenced by contemporary civilization changes, understanding of the trends of its development, internal contradictions, and mechanisms of progress, impact the development of personality.

The education system is defined as a set of components, levels, and degrees of education, qualifications, educational programs, standards, licensing conditions, institutions, and other subjects of educational activities. Participants in the educational process, education management bodies, as well as regulatory legal acts, regulate relations between them.

Public administration is a system of administrative institutions with a hierarchy of state power. It is aimed at studying, developing, and implementing directions of government policy. Public administration is an interdisciplinary academic field based on theories and basic concepts of economics, sociology, administrative law, political and psychological sciences, and management.

Key moments.

Distance learning and educational technologies: Due to the COVID-19 pandemic, many studies focus on the impact of distance learning on education quality, technology use in the learning process, and education accessibility for different student categories.

Professional orientation and preparation for the job market: Research aims at developing career guidance programs for youth, considering modern labor market requirements, and preparing graduates for successful careers.

Innovative approaches in education: Studies examine the effectiveness of innovative methods such as gamification, blended learning, and interactive methods in the learning process.

Influence of the social environment on education: Research focuses on studying the influence of the social environment, including family, income level, ethnic and cultural background, on students' academic success and achievements.

Inclusive education: These studies aim to ensure access to education for all children, regardless of their special needs, and develop effective strategies for implementing inclusive education in all educational institutions.

These research directions provide insights into current trends in education and allow the utilization of their results for improving educational practices and policies. Public administration in the field of education is an important element of societal development, as it determines the country's future by providing quality and accessible education for all citizens.

Key words: *country's future, educational services, education quality, civic consciousness, mechanisms of state regulation, higher education, regional educational space.*

А. М. Ломакін

аспірант кафедри державознавства, права та Європейської інтеграції
Інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0009-0000-4444-1586>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ТА СВОЄЧАСНОСТІ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Стаття висвітлює комплексний підхід до реформування системи охорони здоров'я в Україні з метою підвищення її ефективності, доступності та якості послуг. У статті аналізуються основні проблеми та виклики, з якими стикається українська система охорони здоров'я, включаючи недостатнє фінансування, застарілу інфраструктуру, нерівний доступ до медичних послуг в різних регіонах та необхідність підвищення кваліфікації медичних кадрів.

Автор наголошує на важливості інтеграції інноваційних технологій, в тому числі цифровізації медичних записів, телемедицини та впровадження системи електронного здоров'я, для підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування. Також розглядається роль міжсекторальної співпраці, залучення приватного сектору та міжнародних організацій у розвитку медичної інфраструктури та послуг.

Стаття акцентує увагу на необхідності реформ управління та фінансування охорони здоров'я, зокрема через оптимізацію розподілу ресурсів, стимулювання інвестицій у галузь та розвиток страхової медицини. Автор підкреслює значення профілактики захворювань та підвищення обізнаності населення про здоровий спосіб життя як ключових елементів зміцнення людського капіталу.

У статті аргументована важливість забезпечення якості медичних послуг через стандартизацію, акредитацію медичних установ та сертифікацію медичних працівників, а також впровадження механізмів захисту прав пацієнтів та підвищення стандартів етики у медичній практиці.

Особлива увага приділяється розвитку наукових досліджень та інновацій у медицині, необхідності міжнародного співробітництва для обміну досвідом та інтеграції найкращих практик, а також стимулюванню громадської участі для забезпечення відкритості та прозорості системи охорони здоров'я.

Висновок статті підкреслює, що комплексний підхід до реформування системи охорони здоров'я, який включає поліпшення управління, фінансування, розвиток інфраструктури та кадрів, інтеграцію інновацій та забезпечення активної участі громадськості, є ключовим для підвищення рівня здоров'я населення, зміцнення людського капіталу та сприяння соціально-економічному розвитку України.

Ключові слова: охорона здоров'я в Україні, доступність медичних послуг, медичне обслуговування, людський капітал, управління в сфері охорони здоров'я, медичні реформи, здоров'я, медичне законодавство, фінансування медицини.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нещодавні зміни в системі охорони здоров'я України, спрямовані на покращення якості та доступності медичних послуг, постійно актуалізують дослідження в цієї сфері. Оцінка цих реформ з точки зору їх впливу на розвиток людського капіталу є важливою для подальшого планування управлінських стратегій. Здо-

ров'я населення безпосередньо впливає на його продуктивність та економічний потенціал країни. Розкриття значення якості та доступності медичних послуг в контексті розвитку людського капіталу є складовою частиною проблеми управління в сфері охорони здоров'я.

Розкриття значення якості та доступності медичних послуг в контексті розвитку людського

капіталу є складовою частиною проблеми управління в сфері охорони здоров'я. Важливо врахувати, що забезпечення належного рівня здоров'я населення вимагає не лише медичних, але й широких соціальних інвестицій. Сучасні виклики, такі як військова агресія з боку РФ, з якою стикнулася Україна, старіння населення, зростаюча поширеність хронічних захворювань та необхідність інтеграції новітніх технологій у медичну практику, потребують комплексного та продуманого підходу в управлінні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукове підґрунтя проблеми реформування сфери охорони здоров'я знайшло місце у наукових доробках вітчизняних вчених, серед яких: Т. Васильєва, В. Глухова, О. Гонта, Д. Долбнева, М. Дубина, Т. Желюк, М. Забаштанський, О. Заглада, І. Когут, Л. Левчук, В. Москаленко, В. Маргасова, Л. Пархета, О. Попело, А. Роговий, Ю. Сафонов, Г. Слабкий, А. Фальковський, М. Шевченко та ін.

Питанням розвитку людського капіталу присвячено багато праць зарубіжних та вітчизняних науковців. Значний внесок в концепції людського капіталу було зроблено у працях вчених А. Сміта, Д. Рікардо, В. Петті, К. Маркса, І. Фішера та ін. Водночас, як цілісна концепція теорія людського капіталу сформувалася у другий половині ХХ ст. в працях американських дослідників, лауреатів Нобелівської премії Т. Шульца та Г. Беккера. В українському науковому дискурсі проблемам формування людського капіталу та розвитку його складників присвячено роботи В. Геєця, Т. Гринько, О. Гришнєвої, М. Долішнього, Ю. Залознєвої, А. Колота, В. Куценка, Є. Лібанової, В. Мандибури, М. Соколика, І. Сороки, Г. Тарасенко, Ю. Точиліної, С. Тютюнникової та ін.

Мета статті полягає в розкритті впливу забезпечення доступності та своєчасності надання медичних послуг на розвиток людського капіталу в Україні з управлінського аспекту.

Виклад основного матеріалу. У контексті глобалізаційних процесів та зростання конкуренції на світовому ринку праці, значення людського капіталу як ключового фактору економічного розвитку країни значно зростає. Людський капітал – це сукупність навичок, знань, інноваційного потенціалу та здоров'я населення, що визначає продуктивність праці та конкурентоспроможність економіки. Одним із ключових аспектів розвитку людського капіталу є забезпечення доступності та своєчасності надання

медичних послуг. Ми погоджуємось з думкою про те, що «з метою забезпечення сталого розвитку людського капіталу необхідним є: – забезпечення рівного доступу громадян до якісних медичних послуг та поліпшення стану навколишнього середовища»[1].

Доступність та своєчасність медичного обслуговування мають вирішальне значення для здоров'я нації. Ці параметри забезпечують ефективну профілактику захворювань, своєчасне виявлення та лікування, що веде до зменшення смертності, подовження тривалості життя та підвищення якості життя населення. В контексті розвитку людського капіталу, здорове населення є більш продуктивним, здатним до навчання, інновацій та ефективної праці.

Отже, послуга з медичного обслуговування населення (медична послуга) - послуга, у тому числі реабілітаційна, що надається пацієнту закладом охорони здоров'я, реабілітаційним закладом або фізичною особою - підприємцем, яка зареєстрована та одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та оплачується її замовником. Замовником послуги з медичного обслуговування населення можуть бути держава, відповідні органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи, у тому числі пацієнт [2].

Зуб І.М. справедливо вважає, що ціллю «функціонування організаційно-економічного механізму функціонування сфери охорони здоров'я є створення умов для підвищення якості та доступності медичних послуг, що передбачає вирішення наступних стратегічних задач державної політики соціального захисту, зокрема розвиток людського капіталу та покращення кадрового забезпечення; формування належного обсягу фінансових ресурсів необхідних для здійснення ефективного інноваційного розвитку даної сфери; формування умов безперервного постачання суб'єктам сфери охорони здоров'я необхідних обсягів медичної техніки та препаратів, матеріалів, комплектуючих необхідних для повноцінного та ефективного функціонування; формування оптимальної системи закладів сфери охорони здоров'я шляхом впровадження кластерного підходу побудови моделі мережі закладів сфери охорони здоров'я України»[3, с. 240].

Беззаперечно, що військовий конфлікт спричинив значну втрату людського потенціалу. Цьому процесу формування, розвитку та збережен-

ня людського потенціалу перешкоджають інші несприятливі фактори, такі як стресовий стан багатьох українців через воєнні дії, відсутність інвестицій у людський капітал, падіння заробітних плат, обмеження або повна зупинка діяльності українських компаній. Незважаючи на це, спостерігається позитивна зміна у характеристиках людського капіталу, до яких тепер відносяться національна самоідентичність, патріотизм та цифрова компетентність [4]. Точиліна Ю. Ю. вважає, що «Особливості побудови системи охорони здоров'я, освіти, науки та шляхи збільшення рівня добробуту населення високорозвинених країн мають стати певним орієнтиром для України, який варто враховувати при розробці вітчизняних шляхів, спрямованих не тільки на збереження людського капіталу, але й його примноження. Особливого значення дане питання набуває сьогодні. Оскільки розгортання воєнного конфлікту та окупація значної території нашої держави привели до численних втрат людського потенціалу, зниження рівня заробітної плати, скорочення інвестицій у розвиток людини тощо»[5].

На жаль, Україна наразі відстає від своїх європейських сусідів у таких аспектах як народжуваність, тривалість життя та смертність. Вона вказує на низьку тривалість життя в Україні, що обумовлено високим рівнем смертності серед молоді та людей середнього віку, пов'язаним з їх способом життя та набутими хворобами. Вторгнення РФ в Україну також мало значний негативний вплив на скорочення тривалості життя та відтік людського капіталу, оскільки війна призводить до жахливих наслідків, включаючи поранених військовослужбовців, цивільні жертви, зруйновані будинки та переміщення населення [6].

Наразі управління системою охорони здоров'я в Україні зіштовхується з низкою викликів, серед яких недостатнє фінансування, застаріла матеріально-технічна база, неефективне використання ресурсів та недоліки в законодавстві. Реформування системи охорони здоров'я, яке розпочалося в останні роки, спрямоване на підвищення доступності та якості медичних послуг через впровадження страхової медицини, модернізацію лікарень, підвищення кваліфікації медичного персоналу та оптимізацію мережі медичних установ.

Для підвищення доступності та своєчасності надання медичних послуг в Україні можуть бути використані наступні стратегії:

1. Розвиток сільської медицини, забезпечення медичними кадрами та обладнанням малодоступних регіонів.

2. Впровадження цифрових технологій для поліпшення логістики надання медичних послуг, в тому числі телемедицини.

3. Залучення приватного сектору до надання медичних послуг для розширення мережі доступності.

4. Фокусування на профілактиці та первинній медичній допомозі для зниження навантаження на вторинну та третинну ланки охорони здоров'я.

5. Забезпечення належного фінансування та ефективного використання ресурсів системи охорони здоров'я.

Інновації та впровадження сучасних технологій у сфері охорони здоров'я відіграють ключову роль у підвищенні доступності та своєчасності медичних послуг. Цифрова трансформація дозволяє оптимізувати робочі процеси, забезпечити дистанційний моніторинг стану пацієнтів, електронний обіг медичних документів та онлайн-консультації, що значно знижує часові та територіальні бар'єри у доступі до медичної допомоги. Впровадження штучного інтелекту, великих даних та блокчейну може підвищити ефективність діагностики, лікування та профілактики захворювань, а також забезпечити захист медичних даних пацієнтів.

На думку дослідників, «на сьогоднішній день, держава неспроможна виконати зобов'язання щодо медичного забезпечення і збереження здоров'я громадян, що негативно відбивається на розвитку людського капіталу. Таке становище спонукає до перегляду пріоритетів уряду у бік охорони здоров'я під час затвердження бюджетних видатків, особливо під час впровадження реформи галузі. Додатковим джерелом фінансування, що дозволить вирішити більшість нагальних питань, має стати впровадження обов'язкового медичного страхування»[7].

Розвиток медичної інфраструктури в Україні вимагає не лише державних інвестицій, але й активної участі приватного сектору та міжнародної спільноти. Партнерство між державою та приватними інвесторами може сприяти модернізації лікарень, закупівлі сучасного медичного обладнання та впровадженню новітніх технологій. Залучення міжнародних грантів та кредитів дозволить реалізувати масштабні проекти у сфері охорони здоров'я, що в свою чергу сприятиме підвищенню рівня медично-

го обслуговування та доступності медичних послуг для всіх верств населення.

Важливим аспектом підвищення ефективності медичної допомоги є освітня діяльність та підвищення обізнаності населення у сфері здоров'я. Інформаційні кампанії, організовані державою та неприбутковими організаціями, можуть сприяти формуванню відповідального ставлення до власного здоров'я, популяризації здорового способу життя та профілактики захворювань. Освітні програми для медичних працівників, зокрема у сфері новітніх технологій та методів лікування, сприятимуть підвищенню якості медичних послуг.

Ефективне управління системою охорони здоров'я та забезпечення доступності медичних послуг вимагають чіткої політичної волі та активного впровадження регуляторних ініціатив. Уряд України повинен відігравати ключову роль у формуванні та реалізації політики охорони здоров'я, що спрямована на підвищення доступності та якості медичних послуг. Це включає розробку та впровадження законів і нормативних актів, які сприяють розвитку медичної інфраструктури, захисту прав пацієнтів, стимулюванню інвестицій у сектор охорони здоров'я та забезпеченню прозорості та підзвітності в діяльності медичних установ.

Міжсекторальна співпраця між урядом, приватним сектором, неприбутковими організаціями та міжнародними агентствами є важливим фактором у покращенні доступності медичних послуг. Інтеграція ресурсів та зусиль може сприяти реалізації комплексних програм з охорони здоров'я, включаючи просвітницькі кампанії, профілактику захворювань, розвиток медичної інфраструктури та дослідження у сфері охорони здоров'я. Спільні проекти та програми можуть значно підвищити ефективність використання ресурсів та забезпечити більш широкий доступ до якісних медичних послуг.

Одним із ключових аспектів забезпечення високоякісних медичних послуг є постійне навчання та професійний розвиток медичних кадрів. Уряд та медичні установи повинні інвестувати у програми підвищення кваліфікації лікарів, медичних сестер та іншого медичного персоналу, включаючи стажування за кордоном, участь у міжнародних конференціях та дослідницьких проектах. Це сприятиме впровадженню найкращих світових практик та інноваційних методів лікування в українську медичну практику.

Встановлення та дотримання високих стандартів якості медичних послуг є основою для підвищення довіри населення до системи охорони здоров'я. Уряд України разом із професійними медичними асоціаціями повинен розробити та впровадити національні стандарти для різних видів медичних послуг, забезпечити їх дотримання та регулярно переглядати з метою вдосконалення. Акредитація медичних установ та сертифікація медичних працівників можуть слугувати додатковими інструментами забезпечення якості медичних послуг.

Для забезпечення високої ефективності системи охорони здоров'я та адаптації до змінюваних потреб населення, необхідно впровадити систематичний моніторинг та оцінку якості медичних послуг. Це включає збір та аналіз даних про стан здоров'я населення, доступність та якість медичних послуг, задоволеність пацієнтів, ефективність лікування та використання медичних ресурсів. Результати моніторингу повинні використовуватись для коригування політик, планування медичних послуг, підвищення кваліфікації медичних працівників та впровадження інновацій.

Захист прав пацієнтів та впровадження високих стандартів етики у медичну практику є важливими компонентами ефективної системи охорони здоров'я. Це охоплює забезпечення конфіденційності медичної інформації, права на інформований вибір, доступ до якісної медичної допомоги без дискримінації та право на скаргу та відшкодування у випадку медичних помилок. Розробка та впровадження кодексів медичної етики, а також зміцнення механізмів захисту прав пацієнтів сприятимуть підвищенню довіри до медичної системи та покращенню якості обслуговування.

Один із ключових аспектів підвищення ефективності системи охорони здоров'я та розвитку людського капіталу – це зміщення акценту з лікування захворювань на їх профілактику та надання первинної медичної допомоги. Розвиток програм профілактики, включаючи вакцинацію, раннє виявлення захворювань, здорове харчування, фізичну активність та боротьбу з шкідливими звичками, може значно знизити рівень захворюваності та смертності, а також зменшити економічний тягар на систему охорони здоров'я.

Інвестиції в медичні наукові дослідження та розробку нових лікарських засобів, медичних технологій та методів лікування є важливим

фактором підвищення якості та доступності медичних послуг. Уряд разом з приватним сектором повинні стимулювати інновації в медицині, підтримувати стартапи та наукові проекти, забезпечувати належне фінансування досліджень та розвивати міжнародне співробітництво в галузі охорони здоров'я. Таким чином, ринок медичних послуг є складною системою, від злагодженого функціонування якої залежить добробут громадян. Значення медицини зросло з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну, оскільки до звичних медичних послуг додалися ті, що пов'язані із забезпеченням обороноздатності держави, зокрема порятунок і лікування воїнів, надання першої допомоги, реабілітації постраждалих від ракетних обстрілів, вибухових пристроїв з великою зоною ураження тощо. На сьогодні до завдань медицини відносять не лише зміцнення здоров'я громадян України, поліпшення якості їх життя, а й захист національної безпеки держави [8].

Активна участь громадян у процесі формування політики охорони здоров'я, прийнятті рішень та моніторингу якості медичних послуг є критично важливою для забезпечення відповідальної та прозорої системи охорони здоров'я. Залучення громадськості допомагає виявляти пріоритетні потреби населення, підвищує довіру до медичної системи та сприяє розробці більш ефективних і цілеспрямованих програм охорони здоров'я. Громадські слухання, опитування, участь у робочих групах та радах пацієнтів можуть бути ефективними інструментами для забезпечення голосу громадян в системі охорони здоров'я.

Міжнародне співробітництво у галузі охорони здоров'я дозволяє Україні інтегрувати найкращі світові практики, отримувати доступ до передових технологій та наукових досліджень, а також залучати міжнародне фінансування та технічну підтримку. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як Всесвітня організація охорони здоров'я, Європейський Союз, міжнародні фонди та програми, може сприяти підвищенню стандартів медичного обслуговування, розвитку інновацій та підготовці кадрів. Таке співробітництво також важливе для ефективної боротьби з транскордонними загрозами здоров'ю, такими як пандемії та епідемії.

Оптимізація фінансування системи охорони здоров'я є ключовим фактором забезпечення її ефективності та доступності медичних послуг для всіх категорій населення. Необхідно

забезпечити справедливий розподіл ресурсів, фокусуючи інвестиції на первинній медичній допомозі, профілактиці захворювань та розвитку медичної інфраструктури в регіонах з недостатнім доступом до медичних послуг. Впровадження прозорих механізмів фінансування, стимулювання приватних інвестицій у галузь охорони здоров'я та розвиток страхової медицини можуть сприяти підвищенню доступності та якості медичного обслуговування.

Сталість та адаптивність системи охорони здоров'я до змінних соціально-економічних умов та демографічних тенденцій є важливими для її довгострокової ефективності. Це включає розробку гнучких моделей надання медичних послуг, інвестиції в превентивну медицину, забезпечення рівного доступу до медичної допомоги для всіх верств населення, включаючи вразливі групи, та розвиток системи моніторингу та реагування на загрози громадському здоров'ю.

Слід погодитись, що війна дуже гостро висвітлила більш чітко зрозуміти проблеми формування, утримання та використання людського капіталу в Україні, гострота яких стане особливо відчутною у недалекому майбутньому, та усвідомити нагальність їх невідкладного вирішення. Особливу складність додає неможливість їх вирішення у короткий термін з огляду на значну відтермінованість отримання результату. Отже, людський капітал є виключним ресурсом, усвідомлення цінності якого стане першим кроком до принципового вирішення проблеми забезпечення економічного зростання. Його формування є багатофакторним процесом, який потребує перманентного моніторингу досягнутих результатів та коригуючих дій відповідно до стратегічних перспектив країни. Тому розробка концептуальних основ державної політики формування та використання людського капіталу повинна стати одним із невідкладних завдань національної політики економічного зростання [9].

Таким чином, сьогоднішня ситуація свідчить, що державні органи влади не зуміли створити дієву та ефективно функціонуючу систему охорони здоров'я, замість застарілої радянської системи. Це призвело до того, що значна частина населення країни не отримує необхідного якісного медичного обслуговування та необхідних медичних препаратів. Однак у той же час, держава поки що не здатна запропонувати чіткі та ефективні шляхи виходу з цієї складної ситуації, і не існують чіткі плани реформування

галузі охорони здоров'я. Необхідно невідкладно звернути увагу на цю проблему і розробити комплексні стратегії та реформи, спрямовані на покращення системи охорони здоров'я та забезпечення належного доступу до медичної допомоги для всіх громадян [10, с. 142].

Висновок. Україна стоїть перед важливим завданням реформування системи охорони здоров'я для підвищення її доступності, ефективності та якості. Це вимагає комплексного підходу, який охоплює поліпшення управління, фінансування, інвестицій в інфраструктуру та кадри, розвиток інновацій та наукових досліджень, а також активну участь громадськості та міжнародного співробітництва. Виконання цих завдань дозволить підвищити рівень здоров'я населення, зміцнити людський капітал та сприяти соціально-економічному розвитку країни.

Забезпечення доступності та своєчасності медичних послуг через ефективне управління та інновації може значно підвищити рівень людського капіталу в Україні, сприяючи тим самим сталому соціально-економічному розвитку країни. Реформування системи охорони здоров'я з акцентом на підвищення її ефективності та доступності для всіх верств населення вимагає комплексного підходу, який об'єднує зусилля уряду, медичних інституцій та громадянського суспільства.

Таким чином, стратегічне планування та управління в сфері охорони здоров'я, спрямовані на забезпечення доступності та своєчасності надання медичних послуг, стануть ключем до підвищення рівня людського капіталу та сприятимуть створенню міцної основи для майбутнього розвитку України.

Список використаної літератури:

1. Шульга, Ольга (2023) *Розвиток людського капіталу в контексті досягнення цілей сталого розвитку* Причорноморські економічні студії (83). <https://doi.org/10.32782/bses.83-3>
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 23.01.2024).
3. Зуб, І. М. Організаційно-економічний механізм розвитку сфери охорони здоров'я в Україні : дис. ... д-ра філософії : 051 / І. М. Зуб. - Чернівці, 2023. - 306 с.
4. Назарко, С., Канцур, І., & Познанська, І. (2022). Управління людським капіталом в умовах війни. *Економіка та суспільство*, (41). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-32>
5. Точиліна, Ю. (2022). Аналіз досвіду західних країн щодо управління розвитком людського капіталу. *Економіка та суспільство*, (42). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-79>
6. Корнілова, О. (2023). Розвиток системи охорони здоров'я як передумова якісного відтворення людського капіталу. *Економіка та суспільство*, (48). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-87>
7. Зенченко Н. С., Сиза О. І., Савченко О. М. Взаємозв'язок фінансового забезпечення медичної допомоги населенню та людського капіталу. / *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects / Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference Berlin, Germany 20-22 February 2022* URL: <http://www.ndekc.lviv.ua/pdf/5.pdf>
8. Ткаченко, О., Дейнега, Є. (2023). Дослідження стану ринку медичних послуг України. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/25c71b29-8331-4c3f-a322-4db5824fcab9/content>
9. Гноєвий В. Г., Корень О. М., Татарінов В. С. (2023). Формування людського капіталу як фактору забезпечення економічного зростання. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. № 3 (70) (2023). DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/70-1>
10. Шевчук Р. В. Розвиток механізмів публічного управління у сфері охорони здоров'я в сучасній Україні. Київ, 2023. 426 с. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/dis/22-00-02/shevchuk/disertaciya-shevchuk.pdf>.

Lomakin A. M., Ensuring the availability and timeliness of medical services as a factor in the development of human capital in Ukraine: a managerial aspect

The article highlights a comprehensive approach to reforming the health care system in Ukraine with the aim of increasing its efficiency, accessibility and quality of services. The article analyzes the main problems and challenges faced by the Ukrainian health care system, including insufficient funding, outdated infrastructure, unequal access to medical services in different regions, and the need to improve the qualifications of medical personnel.

The author emphasizes the importance of the integration of innovative technologies, including digitalization of medical records, telemedicine and the introduction of an electronic health system, to increase the accessibility and efficiency of medical care. The role of intersectoral cooperation,

the involvement of the private sector and international organizations in the development of medical infrastructure and services is also considered.

The article focuses on the need for health care management and financing reforms, in particular through optimization of resource allocation, stimulation of investments in the industry and development of insurance medicine. The author emphasizes the importance of disease prevention and raising public awareness of a healthy lifestyle as key elements of strengthening human capital.

The article argues the importance of ensuring the quality of medical services through standardization, accreditation of medical institutions and certification of medical workers, as well as the implementation of mechanisms to protect patients' rights and increase ethical standards in medical practice.

Special attention is paid to the development of scientific research and innovation in medicine, the need for international cooperation to share experience and the integration of best practices, as well as to stimulate public participation to ensure the openness and transparency of the health care system.

The conclusion of the article emphasizes that a comprehensive approach to reforming the health care system, which includes improving management, financing, infrastructure and personnel development, integrating innovations and ensuring active public participation, is key to improving the health of the population, strengthening human capital and promoting socio-economic development of Ukraine.

Key words: *health care in Ukraine, availability of medical services, medical care, human capital, management in the field of health care, medical reforms, health, medical legislation, financing of medicine.*

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.12>

Т. В. Маматова

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

І. В. Шкурат

доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри теорії та практики управління
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРИНЦИПИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто роль публічно-приватного партнерства (далі – ППП) у забезпеченні ефективного захисту прав споживачів в Україні. Вона досліджує основні принципи та виклики ППП у цій галузі і акцентує увагу на ключових аспектах співпраці між державними органами, приватним сектором та громадськими організаціями. Зазначаються, реальні приклади та досвід інших країн, стаття прагне з'ясувати, як ефективне партнерство може сприяти покращенню умов споживання та захисту прав громадян щодо товарів і послуг. Визначено конкретні рекомендації та висновки щодо оптимальних підходів до розвитку ППП в сфері захисту прав споживачів. Особлива увага приділяється питанням підвищення прозорості, ефективності та довіри до ринкових учасників. Обґрунтовані рекомендації орієнтовані на покращення механізмів співпраці між державними органами, громадськими організаціями та приватним сектором з метою забезпечення ефективного захисту прав споживачів. Мета статті полягає у сприянні розумінню та підвищенні усвідомленості про важливість публічно-приватного партнерства для захисту прав споживачів в Україні. Через аналіз рекомендацій та висновків висвітлюється значення співпраці між різними суб'єктами, а також наголошується на необхідності створення більш стабільного та прозорого ринкового середовища для споживачів. Визначені конкретні аспекти публічно-приватного партнерства в контексті захисту прав споживачів. Вона аналізує приклади успішних проєктів та ініціатив, де співпраця між державними органами та приватним сектором дала позитивні результати у забезпеченні якості продукції, безпеки товарів та дотриманні прав споживачів. Підкреслено, що публічно-приватне партнерство в сфері захисту прав споживачів визначено, як потужний інструмент для досягнення покращення умов життя громадян, створення безпечного та стабільного ринкового середовища і сприяння сталому розвитку країни. Досліджено необхідність злагодженої співпраці, прозорості та довіри між усіма учасниками процесу для досягнення спільних цілей – захисту прав споживачів і забезпечення якості продуктів та послуг. За допомогою публічно-приватного партнерства можливо ефективно розв'язувати проблеми, що виникають у сфері захисту прав споживачів, та досягати позитивних результатів для суспільства в цілому.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство, захист прав споживачів, сфера захисту прав споживачів, ефективність партнерства, громадські організації.

Постановка проблеми. Постановка проблеми полягає у чіткому і конкретному формулюванні певної складності, питання або виклику, з яким стикаються люди, організації або суспільство в цілому. Це визначення основного забутого аспекту, який потребує розв'язання або

удосконалення. Проблема вказує на необхідність встановлення ефективного партнерства між різними зацікавленими сторонами з метою забезпечення якості, безпеки та захисту прав споживачів. Таке партнерство має розв'язувати виклики, пов'язані зі змінами у суспільстві,

швидким розвитком технологій та зростаючими вимогами споживачів до якості продуктів і послуг. Взаємодія між державними органами, приватним сектором та громадськими організаціями є ключовим фактором для досягнення успішних результатів у захисті прав споживачів та створенні сприятливих умов для економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти проблеми ролі принципів та ефективності публічно-приватного партнерства в сфері захисту прав споживачів в Україні досліджували такі науковці, як: О. Бородієнко, В. Круглов, А. Мосейко, М. Парасюк, І. Яремко та інші.

Метою статті є розгляд та аналіз ролі публічно-приватного партнерства у забезпеченні ефективного захисту прав споживачів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі, де ринкові відносини швидко розвиваються, а потреби споживачів стають все більш різноманітними, існує постійна потреба в адаптації механізмів захисту прав споживачів. Однією з ключових тенденцій в цьому напрямку є публічно-приватне партнерство (далі – ППП) поєднання зусиль держави і приватного сектору для досягнення спільних цілей. Цей підхід, який вже показав свою ефективність у багатьох країнах світу, пропонує нові можливості для забезпечення якості, безпеки товарів та послуг, а також для підвищення рівня задоволеності споживачів. Україна, яка пройшла довгий шлях реформ та адоптацій, також може розглядати ППП як стратегічний інструмент для вдосконалення сфери захисту прав своїх громадян-споживачів.

Слід підкреслити та виокремити ключові засади та результативність цього виду партнерства, до яких належать:

– *розподіл обов'язків і ресурсів:* ППП передбачає спільну участь держави та приватного сектору у забезпеченні захисту прав споживачів. Держава визначає нормативну базу, розробляє правила та стандарти захисту, а також забезпечує контроль і нагляд. Приватний сектор, зі свого боку, забезпечує виробництво та надання якісних товарів і послуг, що відповідають нормативам і стандартам;

– *підвищення ефективності:* ППП може допомогти уникнути зайвого бюрократичного апарату та знизити навантаження на державні органи. Приватний сектор має більшу гнучкість та швидкість в прийнятті рішень і реагуванні на зміни ринкових умов. При цьому, держава збе-

рігає регулюючу та контролюючу функції, що забезпечує дотримання законодавства та прав споживачів;

– *залучення інновацій:* приватний сектор зазвичай має доступ до новітніх технологій та інновацій, що може сприяти розвитку нових, безпечних і якісних продуктів для споживачів. Партнерство з державними органами дає можливість ефективно впроваджувати інновації на ринку та контролювати їх відповідність нормативам;

– *забезпечення доступу до інформації:* ППП може сприяти покращенню інформаційної свідомості споживачів, забезпечуючи широкий доступ до інформації про товари і послуги, їх характеристики, якість, безпеку, а також права та обов'язки споживачів;

– *колективна відповідальність:* залучення приватного сектору до захисту прав споживачів створює більшу відповідальність за якість і безпеку продукції. Компанії, що забезпечують якісні товари та послуги, здатні отримати позитивний імідж та здобути довіру споживачів [1].

Слід додати, що єдиний ефективний механізм публічно-приватного партнерства в сфері захисту прав споживачів полягає в тісному співробітництві між державними органами, представниками приватного сектору та громадськістю. Такий підхід допоможе гармонізувати інтереси всіх зацікавлених сторін і досягти кращих результатів у захисті прав споживачів в Україні.

На думку вченого А. Мосейка [3], який вважає, що для публічно-приватного партнерства в сфері захисту прав споживачів в Україні, слід зазначити деякі інші ключові аспекти:

– *гармонізація стандартів:* важливим аспектом ППП є гармонізація стандартів і нормативів між державними органами та приватними компаніями. Це допоможе уникнути непотрібної подвійної регуляції і збільшить ефективність процесу забезпечення якості товарів і послуг на ринку;

– *сприяння конкуренції:* правильно організоване публічно-приватне партнерство допомагає стимулювати конкуренцію серед приватних компаній, що забезпечує вищу якість продукції та послуг, а також більший вибір для споживачів;

– *моніторинг і оцінка:* ефективність ППП вимагає постійного моніторингу і оцінки результатів. Державні органи повинні бути здатні вчасно реагувати на будь-які негативні наслідки

та виклики, що виникають на ринку, і забезпечити необхідні корективи;

– *захист прав споживачів у сфері цифрових послуг*: особлива увага має надаватися захисту прав споживачів у сфері електронної торгівлі, онлайн-платформ та цифрових послуг. Держава і приватний сектор повинні співпрацювати, щоб забезпечити безпеку та захист персональних даних споживачів;

– *роль громадських організацій*: у партнерстві також важлива роль громадських організацій та недержавних акторів. Вони можуть виступати як посередники між державними органами та приватним сектором, представляти інтереси споживачів і вносити пропозиції щодо покращення захисту прав споживачів;

– *запобігання корупції*: забезпечення прозорості та запобігання корупції є важливими аспектами ефективного публічно-приватного партнерства. Державні органи та приватні компанії повинні дотримуватись принципів доброчесності та етичних стандартів.

Важливо зазначити, щоб досягти успіху у публічно-приватному партнерстві в сфері захисту прав споживачів в Україні, необхідно забезпечити взаємодію між усіма зацікавленими сторонами, включаючи урядові органи, бізнес-структури, громадські організації та споживачів. Такий підхід допоможе забезпечити більшу захищеність споживачів, стимулювати економічний розвиток та покращити довіру до бізнесу та державних органів.

Крім того, що ППП в сфері захисту прав споживачів є спільною ініціативою державних органів та приватного сектору для забезпечення якості та безпеки товарів і послуг, які споживачі придбавають на ринку. Україна може скористатися таким партнерством для покращення умов споживання та захисту прав своїх громадян [2].

Варто підкреслити думку М. Парасюка [4], що основні принципи ППП в цій галузі полягають у взаємодії держави та приватного сектору, кожен з яких несе свою відповідальність. Держава має створити необхідну нормативну базу, розробити правила та стандарти для захисту прав споживачів, а також відповідати за контроль і нагляд за дотриманням цих правил. Приватний сектор, у свою чергу, повинен забезпечити виробництво і надання якісних продуктів і послуг, які відповідають встановленим стандартам та вимогам.

Крім цього, партнерство також сприяє підвищенню ефективності, оскільки дозволяє уникну-

ти зайвої бюрократії та здійснювати швидший реагування на зміни ринкових умов. Державні органи можуть довірити деякі функції та обов'язки приватному сектору, що забезпечить більшу гнучкість та швидкість в прийнятті рішень.

Слід зазначити, що ППП допомагає стимулювати конкуренцію між компаніями, що змушує їх прагнути до якості і безпеки своїх продуктів та послуг. Громадські організації також відіграють важливу роль у ППП, представляючи інтереси споживачів та контролюючи діяльність державних органів та приватного сектору. Навряд чи можна говорити про однозначну формулу успішного ППП в сфері захисту прав споживачів, оскільки кожна країна має свої особливості та виклики. Але ключовими чинниками успіху є прозорість, довіра, ефективний обмін інформацією між всіма учасниками та постійна моніторинг і оцінка результатів.

Доречно зауважити, що публічно-приватне партнерство в сфері захисту прав споживачів може значно підвищити якість життя громадян та довіру до товарів і послуг, що надаються на ринку. Забезпечуючи взаємодію і взаємовигідний співробітництво між державними органами та приватним сектором, можна створити більш безпечне, стабільне та процвітаюче середовище для споживачів та бізнесу.

Отже, завдяки публічно-приватному партнерству в сфері захисту прав споживачів, Україна може впроваджувати інноваційні підходи та вирішувати складні проблеми, які вимагають спільних зусиль держави та приватного сектору. Одним із прикладів такого партнерства може бути створення спеціальних платформ або електронних сервісів, які дозволять споживачам легко перевіряти якість продуктів, порівнювати ціни та отримувати доступ до інформації про права споживачів.

Відзначаючи погляди В. Круглова [2] на питання публічно-приватного партнерства, варто звернути увагу на глибокий розумінням процесів та складнощів, які супроводжують такий вид співпраці. Він стверджує, що незважаючи на численні переваги ППП, важливим є реалістичний підхід до його впровадження.

Успіх публічно-приватного партнерства в сфері захисту прав споживачів в Україні залежить від кількох критичних факторів. Серед них вирізняються: забезпечення балансу інтересів між учасниками, підтримка прозорості та відповідальності, ефективне фінансування, підвищення свідомості серед споживачів та готов-

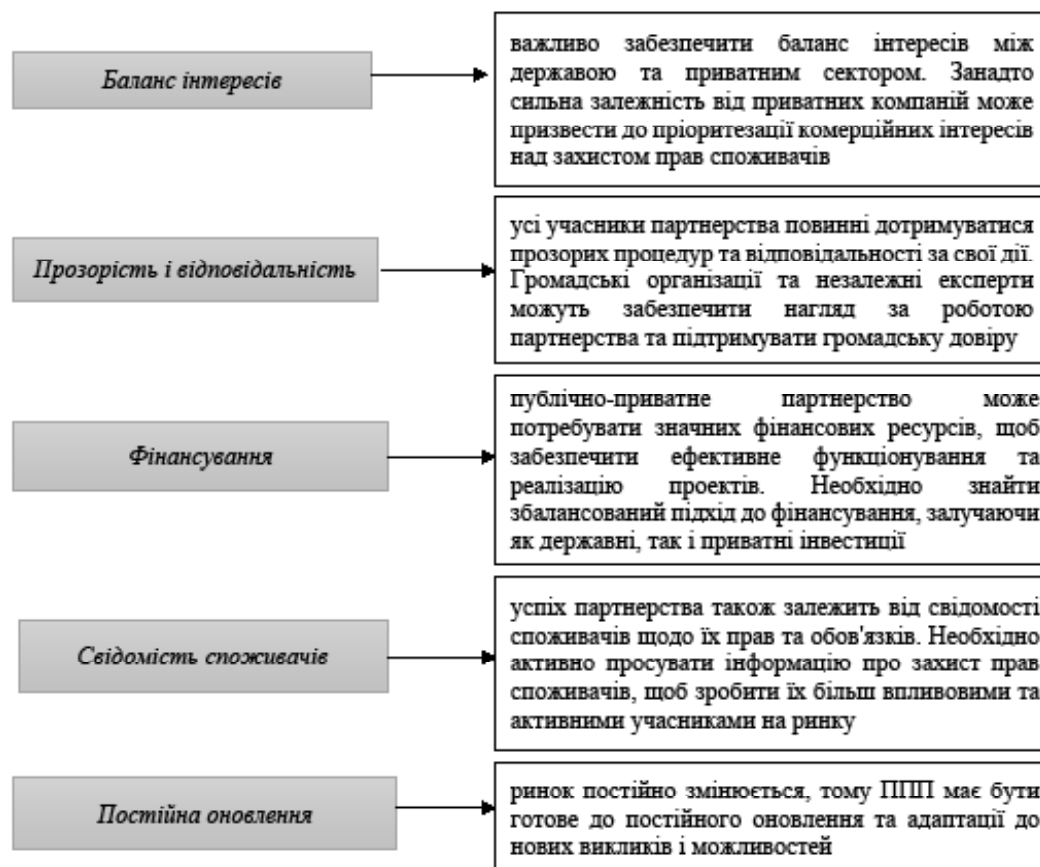

Рис. 1. Ключові фактори успіху публічно-приватного партнерства в захисті прав споживачів. Складено та узагальнено на основі аналізу джерела [2]

ність до постійних оновлень у відповідь на зміни на ринку. Врахування цих аспектів може допомогти забезпечити стабільний та продуктивний розвиток ППП в цій важливій сфері.

Варто підкреслити, що успіх публічно-приватного партнерства в сфері захисту прав споживачів в Україні залежить від активної співпраці між державними органами, приватним сектором, громадськими організаціями та споживачами. Це вимагає високого рівня взаємодії, довіри, чесності та взаємоповаги. Якщо всі сторони будуть працювати разом, можна досягти значного покращення у захисті прав споживачів та створенні більш справедливого та стабільно-ринкового середовища.

Завдяки публічно-приватному партнерству в сфері захисту прав споживачів, Україна може створити більш ефективну систему захисту та підтримки своїх громадян на ринку товарів і послуг. Партнерство між державою та приватним сектором дозволяє об'єднати ресурси та експертизу обох сторін для досягнення спільних цілей – забезпечення якості, безпеки та захисту прав споживачів [5].

Крім того, один із головних аспектів, на який варто звернути увагу у продовженні публічно-приватного партнерства, це забезпечення балансу між комерційними інтересами приватного сектору та загальним благополуччям споживачів. Держава має виступати в ролі регулятора, створюючи чіткі норми та стандарти для товарів і послуг, які дозволять підтримувати безпеку та якість. Водночас, приватні компанії повинні бути зацікавлені в дотриманні цих норм і наданні якісних продуктів, що забезпечить їм довіру споживачів та конкурентні переваги. Іншим важливим аспектом є розробка інноваційних рішень і впровадження сучасних технологій для забезпечення безпеки і якості товарів та послуг. Технологічні рішення можуть допомогти відстежувати походження продуктів, контролювати їх якість на всіх етапах виробництва та постачання, а також забезпечити ефективний обмін інформацією між державними органами та підприємствами [7].

Крім цього, прозорість і відкритість інформації для споживачів є також важливим аспектом успішного ППП. Споживачі повинні мати доступ до інформації про свої права та обов'язки, а

також про якість і безпеку товарів, що допоможе їм приймати обґрунтовані рішення при покупках. Залучення громадських організацій та активних споживачів є важливим фактором успіху ППП в сфері захисту прав споживачів. Громадські організації можуть виступати у ролі проміжника між державою та споживачами, представляючи їхні інтереси та надавати експертну допомогу у вирішенні проблем [6].

Отже, оновлення та постійне вдосконалення партнерства важливо для адаптації до нових викликів та розвитку ринкових умов. Публічно-приватне партнерство повинно бути гнучким та готовим до впровадження інновацій, щоб ефективно реагувати на зміни у суспільстві та попиті споживачів. В результаті успішного публічно-приватного партнерства в сфері захисту прав споживачів, Україна може забезпечити високий рівень захисту і підтримки своїх громадян на ринку, збільшити довіру до бізнесу та державних органів, а також створити сприятливі умови для сталого розвитку економіки.

Висновок. Таким чином, публічно-приватне партнерство в сфері захисту прав споживачів є потужним механізмом, який може допомогти Україні створити більш ефективну систему захисту та підтримки споживачів на ринку товарів і послуг. Партнерство між державними органами та приватним сектором дозволяє поєднати ресурси, знання та експертизу обох сторін для досягнення спільних цілей – забезпечення якості, безпеки та захисту прав споживачів. Щоб досягти успіху у публічно-приватному партнерстві, необхідно забезпечити баланс інтересів між державою та приватним сектором, зберегти прозорість і відкритість інформації для споживачів та залучити громадські організації та активних споживачів як активних учасників процесу.

Отже, оновлення та адаптація партнерства до змін у суспільстві та ринкових умов дозволить забезпечити стійке покращення у захисті прав споживачів, підвищенні довіри до бізнесу та державних органів, а також створенні спри-

ятливих умов для сталого розвитку економіки. В цілому, успішне публічно-приватне партнерство в сфері захисту прав споживачів є ключовим інструментом для створення захищеного, стабільного та процвітаючого ринкового середовища в Україні, що сприятиме підвищенню якості життя громадян та підтримці економічного розвитку країни.

Список використаної літератури:

1. Бородієнко О. Сучасний стан розвитку громадсько публічного управління університетами України. *Молодь і ринок*. 2022 р. № 6. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/265722>
2. Круглов В. В. Механізми державного регулювання розвитку державно-приватного партнерства в Україні. Харків 2020 р. URL: https://ipa.karazin.ua/wp-content/themes/kbuapa/filesforpages/science/kvv_dis_20202606.pdf
3. Мосейко А. Г. Особливості правового регулювання договорів у сфері трансферу технологій нормами господарського права України. *Право і суспільство*. № 4, 2022 р. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/4_2022/23.pdf
4. Парасюк М. В. Проблемні аспекти захисту прав споживачів в Україні. *Науковий вісник: Ужгородського національного університету*. 2017 р. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/pdf>
5. Удосконалення механізмів саморегулювання у відносинах публічно-приватного партнерства. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Boychuk/1_3.pdf
6. Шура Н. О., Смірнов О. В. Дослідження ефективності застосування механізмів прийняття рішень місцевими адміністраціями у контексті публічного адміністрування. *Ефективна економіка*. № 12, 2017 р. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6023>
7. Яремко І. Ефективність публічного управління та адміністрування: проблеми та напрями вдосконалення процесів оцінювання. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. № 1 (7), 2022 р. URL : <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/jun/28231/220373menedzhment-49-56.pdf>

Mamatova T. V., Shkurat I. V. Principles and efficiency of public-private partnership in the field of consumer rights protection in Ukraine

The article examines the role of public-private partnership (hereinafter - PPP) in ensuring effective protection of consumer rights in Ukraine. It explores the basic principles and challenges of PPPs in this field and focuses on key aspects of cooperation between public authorities, the private sector and civil society organizations. Noted, real examples and experience of other countries, the article seeks to find out how an effective partnership can contribute to the improvement of consumption conditions and protection of citizens' rights regarding goods and services. Specific recommendations and conclusions regarding optimal approaches to the development of PPPs in the field of

consumer rights protection have been determined. Special attention is paid to issues of increasing transparency, efficiency and trust in market participants. Reasoned recommendations are aimed at improving mechanisms of cooperation between state bodies, public organizations and the private sector in order to ensure effective protection of consumer rights. The purpose of the article is to promote understanding and increase awareness of the importance of public-private partnerships for the protection of consumer rights in Ukraine. Through the analysis of recommendations and conclusions, the importance of cooperation between different actors is highlighted, and the need to create a more stable and transparent market environment for consumers is emphasized. Specific aspects of public-private partnership in the context of consumer rights protection are defined. It analyzes examples of successful projects and initiatives where cooperation between public authorities and the private sector has yielded positive results in ensuring product quality, product safety and consumer rights. It is emphasized that the public-private partnership in the field of consumer rights protection is defined as a powerful tool for achieving improvement of citizens' living conditions, creating a safe and stable market environment and promoting sustainable development of the country. The need for coordinated cooperation, transparency and trust between all participants in the process to achieve common goals - protecting consumer rights and ensuring the quality of products and services - was studied. With the help of public-private partnership, it is possible to effectively solve problems arising in the field of consumer rights protection and achieve positive results for society as a whole.

Key words: *public-private partnership, protection of consumer rights, sphere of consumer rights protection, effectiveness of partnership, public organizations.*

В. Л. Матієнко

аспірант кафедри публічно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ МОДЕРНІЗАЦІЄЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті розглянуто напрями державного управління модернізацією вищої освіти в контексті євроінтеграції України. Проаналізовано поточний стан освітньої системи країни та виокремлено необхідність її адаптації до європейських стандартів. Розглядається вплив євроінтеграції на освітню політику України та визначаються важливі напрямки модернізації, виходячи з європейського досвіду. У центрі уваги статті – роль державного управління у модернізації освіти. Аналізуються різні інструменти та стратегії, які використовуються для досягнення поставлених цілей у цій сфері. Особлива увага приділяється проблемам та перешкодам, що виникають на шляху впровадження модернізаційних змін у систему освіти. Також аналізуються можливі шляхи подолання цих перешкод. Метою цієї роботи є визначення та аналіз напрямів державного управління модернізацією освіти в контексті євроінтеграції України. Результати дослідження вказують на те, що державне управління в Україні активно працює над модернізацією освітньої системи з метою відповідності європейським стандартам. Нові ініціативи та стратегії спрямовані на поліпшення якості освіти, розвиток професійних компетентностей учасників освітнього процесу та підвищення конкурентоспроможності українських випускників на міжнародному ринку праці. Однак виявлено певні виклики й перешкоди, серед яких бюрократія, нестача фінансування та нестабільність політичного контексту. Для подолання цих перешкод необхідно здійснювати системні зміни в державному управлінні, забезпечуючи ефективне використання ресурсів, створення стабільного правового середовища та активну комунікацію між усіма зацікавленими сторонами. Узагальнюючи, дослідження напрямків державного управління модернізацією освіти в контексті євроінтеграції України дозволило виявити, що країна активно працює над адаптацією своєї освітньої системи до європейських стандартів, зокрема шляхом впровадження нових стратегій та ініціатив. Попри це, існують виклики, такі як бюрократія та нестача фінансування, які потребують уваги. Для подолання цих перешкод важливо забезпечити системні зміни в управлінні, створити стабільне правове середовище та підтримати активну комунікацію між усіма зацікавленими сторонами.

Ключові слова: освітня система, європейські стандарти, інтеграційні процеси, управлінські інструменти, модернізація, розвиток професійних компетентностей, міжнародна співпраця.

Постановка проблеми. Модернізація вищої освіти стала однією з важливих стратегічних цілей за останні десятиліття в Україні. У контексті євроінтеграції ця тема набуває особливого значення, оскільки вона впливає на конкурентоспроможність країни на міжнародній арені. Однак, розв'язання цієї проблеми потребує комплексного підходу та впровадження сучасних методів управління в освітній сфері [1, с. 54]. Державне управління модернізацією освіти в рамках євроінтеграції України має містити розробку стратегій, спрямованих на адаптацію освітньої системи до міжнародних стандартів

та вимог, що передбачає впровадження міжнародних програм та стандартів оцінювання.

Для ефективного управління модернізацією вищої освіти важливо враховувати думку та інтереси всіх зацікавлених сторін, включаючи педагогічні колективи, здобувачів освіти, батьківську громадськість та бізнес-середовище [2, с. 125]. Широкий діалог й партнерство є важливими складовими успішного впровадження реформ у галузі освіти. Крім того, державне управління повинно сприяти забезпеченню доступності якісної освіти для всіх верств суспільства [3, с. 84], що означає створення рівних можли-

ностей для навчання, в тому числі за допомогою розвитку дистанційних та онлайн-форматів навчання.

Необхідно звернути увагу на підвищення форм та методів якості підготовки науково-педагогічних кадрів. Для цього мають бути розроблені програми професійного розвитку, підтримка дослідницької діяльності в галузі освіти та створення стимулів для педагогічних працівників.

Урядове управління модернізацією вищої освіти в контексті євроінтеграції України також повинно активно співпрацювати з міжнародними організаціями, партнерами з країн-членів Європейського Союзу та іншими зацікавленими сторонами, адже це дозволить використовувати міжнародний досвід та ресурси для впровадження кращих практик у сфері освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останні дослідження та публікації в галузі державного управління модернізацією освіти в контексті євроінтеграції України вказують на кілька важливих напрямків та викликів. Вавренюк С., Головач Н., Гонтар З., Гречанюк З., Дмитренко Г., Хитько М. акцентують на потребі впровадження міжнародних стандартів та методик оцінювання якості освіти для забезпечення відповідності української системи освіти міжнародним нормам. Ажажа М., Никорак Я., Радиш Я., Червінська І., Хімчук Л. вказують на необхідність створення ефективних механізмів моніторингу та оцінки результатів модернізаційних процесів у сфері освіти. Це дозволить урядовим структурам вчасно виявляти проблемні аспекти та коригувати стратегії відповідно до потреб суспільства та міжнародних стандартів.

Крім того, Головач Н., Дмитренко Г., Застрожнікова І., Огороднік М., Похресник А. вказують на важливість забезпечення доступності та рівності усім верствам суспільства до якісної освіти. Зокрема, у публікаціях наголошується на важливості розвитку інклюзивної освіти та заходів щодо підтримки учнів з особливими потребами. Акімов О., Гончарук В., Гончарук В., Грушецький Б. стверджують, що успішна модернізація освіти в Україні в контексті євроінтеграції вимагає комплексного підходу, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні чинники. Забезпечення відповідності освітньої системи міжнародним стандартам, підвищення якості навчання та забезпечення доступності освіти для всіх верств населення – це основні напрямки, на які варто звернути увагу при розробці та реалізації стратегій управління модернізацією освіти в Україні.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення та аналіз напрямів державного управління модернізацією вищої освіти у контексті євроінтеграції України.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі, де технологічні зрушення та глобалізація швидко перетворюють нашу реальність, державне управління модернізацією освіти стає важливим чинником для забезпечення конкурентоспроможності нації та розвитку суспільства. Вища освіта, як основний ресурс формування людського капіталу, визначає успіх країни у всіх сферах її діяльності – від економіки до культури [4, с. 64]. У цьому контексті, ефективне управління освітніми процесами та їх адаптація до вимог сучасності стають стратегічним завданням для державних структур.

Основою успішної модернізації освіти є розробка цільових стратегій та програм, спрямованих на підвищення якості навчання та розвиток освітніх стандартів [5, с. 116], тому документи повинні відповідати потребам суспільства, прогнозувати майбутні виклики та передбачати шляхи їх вирішення. А також, важливо встановити ефективні механізми моніторингу та оцінки результатів впровадження цих стратегій для постійного вдосконалення системи. Модернізація освіти є одним із важливих напрямків розвитку держави, особливо в контексті євроінтеграції. Україна, прагнучи до вступу до європейського співтовариства, адаптує свою систему вищої освіти до вимог європейських стандартів і цінностей, а саме: стратегічне планування – розробка довгострокових стратегій модернізації освіти, враховуючи потреби ринку праці, соціальні зміни, технологічні виклики та європейські стандарти; удосконалення законодавства, що регулює освітні процеси, відповідно до європейських стандартів та рекомендацій; забезпечення достатніх фінансових ресурсів для реалізації програм модернізації освіти, включаючи інвестиції у високотехнологічне обладнання, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів та розвиток наукових досліджень у сфері освіти; реформування навчальних програм, методик викладання та оцінювання з метою забезпечення високої якості освіти та відповідності європейським стандартам; модернізація освітніх закладів, створення комфортних умов для навчання та використання сучасних технологій в освітньому процесі; розвиток співпраці з європейськими країнами у сфері освіти, обмін досвідом, участь у міжнародних освітніх програмах

та ініціативах; стимулювання наукових досліджень у галузі освіти, впровадження інноваційних методик навчання та використання передових технологій [5, с. 221, 226, 237, 241].

Важливим аспектом є створення сприятливих умов для професійного зростання педагогічних кадрів та підтримки їхньої інноваційної діяльності [6, с. 161]. Адже викладацький склад відіграє вирішальну роль у реалізації освітніх програм, тому необхідно забезпечити доступ до перепідготовки та підвищення кваліфікації, створити стимули для впровадження новаторських методик та технологій. Також важливим напрямком такого розвитку є залучення громадськості та бізнес-середовища до процесу модернізації освіти [7, с. 214]. На нашу думку, широкий соціальний діалог сприяє формуванню консенсусу щодо стратегічних напрямків розвитку системи вищої освіти, а партнерство з приватним сектором дозволяє використовувати його ресурси та експертизу для впровадження інноваційних підходів.

Сьогодні на порядку денному стоїть завдання забезпечення доступності та рівноправності освітніх можливостей для усіх верств суспільства [8, с. 42]. Це передбачає не лише матеріальну підтримку, але й розробку програм інклюзивної освіти, спрямованих на забезпечення рівних умов навчання для усіх груп населення. Тому, державне управління модернізацією вищої освіти має бути спрямоване на створення умов для розвитку кожної особистості та забезпечення її успішного впровадження у сучасне суспільство.

Варто зауважити, що управління модернізацією вищої освіти ґрунтується на низці принципів, які визначають ефективність реалізації та сприяють досягненню поставлених цілей:

- принцип науково обґрунтованого підходу, тобто розвиток освітніх стратегій та програм повинен ґрунтуватися на актуальних наукових дослідженнях та експертних оцінках, що дозволяє враховувати найновіші тенденції та інновації у галузі освіти;

- принцип системності, тобто управління модернізацією освіти має бути орієнтоване на комплексний підхід до всіх аспектів освітнього процесу, включаючи якість навчання, професійний розвиток педагогічних кадрів, інфраструктуру освіти та інші складові системи;

- принцип гнучкості та адаптивності, тобто управління модернізацією освіти повинно бути гнучким та здатним швидко реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середови-

щі, забезпечуючи адаптацію освітніх систем до нових викликів та потреб;

- принцип партнерства та участі, тобто ефективно управління модернізацією освіти передбачає активну участь різних суб'єктів, включаючи урядові органи, громадські організації, бізнес-середовище та громадянське суспільство, у процесі розробки та впровадження освітніх ініціатив;

- принцип доступності та рівноправності, тобто управління модернізацією освіти повинно бути спрямоване на забезпечення рівних умов доступу до якісної освіти для всіх верств населення, незалежно від їхнього соціального статусу, місця проживання чи інших характеристик [9, с. 11; 10, с. 81].

Вищезазначені принципи, на нашу думку, є основою для розробки та впровадження стратегій управління модернізацією вітчизняної вищої освіти, спрямованих на досягнення високих стандартів освіти та розвиток суспільства в цілому.

Аналізуючи поточний стан освітньої системи в Україні, можемо дійти висновку, що вона виявляє складність і потребує належної уваги. Незважаючи на те, що уже були зроблені вагомні кроки у напрямку модернізації та реформування, усе ще залишилась низка проблем [11, с. 107] та перешкод, які ускладнюють її впровадженню, та потребують невідкладного вирішення. Недостатність фінансової підтримки системи вищої освіти, необхідність інвестицій у вдосконалення інфраструктури, професійний розвиток вчителів, придбання сучасного обладнання та навчальних матеріалів може виявитися проблемним завданням для бюджету країни. Додатковою проблемою є опір з боку певних груп населення або професійних спільнот. Модернізація може вимагати змін у традиційних методах навчання або структурі освітньої системи, що може спричинити опір і недовіру з боку вчителів, батьків чи інших зацікавлених сторін [12, с. 95]. І саме імплементація європейського досвіду в даному контексті може бути корисним для нашої держави, який включає комбінування джерел фінансування освітніх установ, а також зміцнення ролі регіональних та місцевих органів управління [13, с. 9-10]. Без сумніву, спільна робота на національному, регіональному та місцевому рівнях дозволить об'єднати усі ресурси з максимальною ефективністю їх розподілу та підвищить ефективність управління освітньою системою країни.

Теоретична освіта та її зв'язок із практичним застосуванням теж заслуговують на ґрунтовне переосмислення та оновлення. Програми навчання повинні акцентувати увагу на розвитку практичних навичок, що допоможе здобувачам освіти пристосуватися до вимог сучасного ринку праці. Це критично важливо для формування конкурентоздатних фахівців, здатних успішно працювати в умовах європейського ринку. Наразі багато програм навчання та методик викладання залишаються застарілими, не відповідають сучасним вимогам як загальної, так і професійної освіти. У цьому контексті українська освітня система має пристосуватися до європейських стандартів, щоб забезпечити здобувачам освіти актуальні знання та навички, необхідні для успішної конкурентності на міжнародному ринку праці. А українським дипломам та сертифікатам – визнання на міжнародному рівні та можливості конкурувати з документами інших країн.

Крім того, необхідно враховувати культурні та інституційні особливості країни, які можуть впливати на ефективність модернізаційних змін. Наприклад, інноваційні підходи можуть потребувати адаптації до місцевих умов та цінностей. Для подолання цих перешкод необхідно вжити ряд заходів. Спочатку, уряд повинен забезпечити достатні ресурси для фінансування модернізації освіти, а також розвинути ефективні механізми контролю за їх використанням [14, с. 114]. Крім того, важливо залучити всі зацікавлені сторони до діалогу та співпраці, щоб зменшити опір та створити широку підтримку для змін.

З метою врахувати культурних та інституційних особливостей, необхідно проводити обстеження та аналіз, щоб визначити, які модернізаційні стратегії найкраще відповідають потребам і контексту країни [14, с. 115]. Важливо також забезпечити навчання та підтримку для вчителів і адміністраторів, щоб вони могли успішно впроваджувати нові методи навчання та управління.

Іще одним із важливих напрямків є збільшення доступності та рівності у наданні освітніх послуг. Держава вживає заходів для зменшення відмінностей у доступі до якісної освіти між різними регіонами країни. Крім того, акцентується увага на розвитку професійної освіти та навчання, спрямованого на підготовку кваліфікованих фахівців, які зможуть ефективно конкурувати на міжнародному ринку праці. Держава також

вдосконалює систему оцінювання, зокрема, впроваджує нові методики оцінювання, що відповідають європейським стандартам та сприяють об'єктивності визначення навчальних досягнень.

Значна увага приділяється розвитку міжнародного співробітництва у сфері освіти, зокрема, розвитку програм обміну студентами та викладачами, що сприяє обміну досвідом та знаннями між українськими та європейськими освітніми закладами.

Отже, подолання перешкод у впровадженні модернізаційних змін у систему освіти вимагає комплексного підходу, який враховує фінансові, соціальні, культурні та інституційні аспекти. Важливо підтримати широкий соціальний консенсус та реалізувати стратегії, спрямовані на забезпечення високої якості освіти для всіх громадян країни.

Хотілось би підкреслити, що євроінтеграція здійснює значний вплив на освітню політику України, спонукаючи країну до адаптації вищої освіти у відповідності європейським стандартам та вимогам, а відтак, можемо зазначити, що основні напрямки модернізації вітчизняної освітньої системи є наступні:

1. Потрібно адаптувати освітні програми й стандарти до європейських, щоб забезпечити взаємне визнання дипломів і кваліфікацій, тобто це включає перегляд і оновлення навчальних планів, а також впровадження європейських підходів до оцінювання навчальних досягнень.

2. Варто взяти на замітку європейський досвід у розвитку системи професійної освіти та навчання, спрямованої на підготовку кваліфікованих фахівців для ринку праці, тобто створення партнерств з підприємствами для забезпечення практичного навчання та стажування.

3. Варто вдосконалити освітню систему, забезпечуючи доступність та рівність у наданні освіти для всіх груп населення, розвиток системи грантів та стипендій, а також заходи для зменшення відмінностей у доступі до якісної освіти між різними регіонами країни.

4. Слід впроваджувати європейські підходи до підвищення якості викладання та навчання, включаючи підтримку для вчителів у професійному розвитку, створення стимулів для викладачів і дослідників, а також розвиток інноваційних методик навчання.

5. Україна може перейняти європейський досвід у стимулюванні наукових досліджень та інновацій у сфері освіти через сприяння

науковій діяльності в університетах та дослідницьких інститутах, а також підтримку співпраці між університетами та промисловими підприємствами [15, с. 7, 9].

Також відзначимо, що для досягнення цілей модернізації освітньої системи, включаючи адаптацію до європейських стандартів, Україна використовує різноманітні інструменти та стратегії, а саме: створення національної стратегії розвитку освіти (Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки), якими передбачена розробка цільових програм та стратегій національного рівня, які визначають пріоритети у розвитку освітньої системи, включаючи адаптацію до європейських стандартів; запровадження програм професійного розвитку для вчителів і викладачів, що спрямовані на ознайомлення з сучасними методиками навчання та європейськими стандартами; створення центрів якості освіти (УЦОЯО), тобто розробка та підтримка центрів, які забезпечують моніторинг якості освіти, надання консультацій та підтримки для шкіл і закладів вищої освіти у впровадженні європейських стандартів; співпраця з міжнародними організаціями, університетами та експертами для обміну досвідом та отримання підтримки у впровадженні сучасних методик навчання; впровадження нових методів оцінювання, таких як компетентнісний підхід, портфоліо або проекти, які відповідають європейським стандартам та допомагають визначати рівень навчальних досягнень; розвиток міжнародних програм обміну студентами та викладачами: стимулювання участі українських студентів та викладачів у програмах обміну, таких як програми Еразмус+, для отримання нового досвіду та знайомства з європейськими освітніми системами; забезпечення фінансової підтримки та стимулювання наукових досліджень у сфері освіти, що сприяє впровадженню інноваційних підходів та підвищенню якості освіти [12, с. 94].

Здійснений аналіз свідчать про активність державного управління в Україні у сфері модернізації освітньої системи з метою відповідності європейським стандартам. Різноманітні нові ініціативи та стратегії націлені на поліпшення якості освіти та розвиток професійних компетентностей учасників освітнього процесу.

Результати дослідження підтверджують, що державне управління в Україні відзначається активністю та наполегливістю у роботі над модернізацією освітньої системи, спрямованою на відповідність європейським стандартам

та підвищення конкурентоспроможності українських випускників на міжнародному ринку праці. Україна продемонструвала дієвість у впровадженні стратегій та ініціатив з метою адаптації своєї освітньої системи до європейських стандартів. Але зайві адміністративні перешкоди уповільнюють впровадження необхідних змін. Для подолання цього, необхідно спростити процедури та процеси, пов'язані з управлінням освітою, і забезпечити більшу ефективність у прийнятті рішень. Ми вважаємо, що ще одним важливим викликом є нестача фінансування. Недостатнє фінансування є перешкодою для впровадження нових стратегій та програм. Для подолання цієї проблеми важливо забезпечити збільшення інвестицій у сектор освіти та розробити механізми для ефективного використання наявних ресурсів.

Для подолання вищезазначених перешкод необхідно провести системні зміни в управлінні освітою, що включає удосконалення законодавства, створення стабільного правового середовища та розвиток ефективної системи моніторингу та оцінювання результатів реформ. Також важливо забезпечити активну комунікацію між усіма зацікавленими сторонами – урядом, закладами вищої освіти, педагогічним співтовариством, здобувачами освіти та їхніми батьками. Тільки через спільні зусилля усіх зацікавлених сторін можна досягти успішного впровадження модернізаційних змін в освітню систему України.

Висновок. Модернізація освіти в контексті євроінтеграції України вимагає комплексного підходу та активної участі державного управління. На основі аналізу досліджень та публікацій виділяються важливі напрямки, які варто розглядати при формулюванні стратегій управління у цій сфері. Перш за все, це означає потребу у реформах, спрямованих на вдосконалення якості освіти з урахуванням європейських стандартів. Для цього важливо розробити та впровадити стратегічні програми, спрямовані на модернізацію навчальних планів, методик викладання та оцінювання. Державне управління також повинне забезпечувати створення відповідної інфраструктури для реалізації освітніх реформ, підтримку розвитку закладів вищої освіти, створення доступу до новітніх технологій та інноваційних методик навчання. Крім того, важливо забезпечити належне підвищення кваліфікації педагогічного персоналу з урахуванням європейських стандартів та практик.

Ефективне державне управління у цій сфері передбачає також впровадження механізмів моніторингу та оцінки результатів освітніх реформ, тобто вчасно виявляти проблемні аспекти та коригувати стратегії розвитку освіти з урахуванням європейських тенденцій та потреб суспільства.

Крім того, державне управління повинне активно співпрацювати з міжнародними організаціями та партнерами з метою обміну досвідом та залучення зовнішньої підтримки для реалізації освітніх проєктів що сприятиме впровадженню кращих практик та стимулюванню інновацій у сфері освіти відповідно до європейських стандартів.

В цілому, державне управління модернізацією освіти в контексті євроінтеграції України вимагає системного підходу, врахування міжнародного досвіду та створення сприятливих умов для розвитку освітньої системи відповідно до сучасних європейських стандартів та потреб суспільства.

Для успішної модернізації освіти необхідно активно залучати усі зацікавлені сторони, адже діалог та співпраця є важливими елементами, які сприятимуть ефективному впровадженню реформ.

Пропозиції включають розробку програм професійного розвитку та створення стимулів для науково-педагогічних працівників. Це сприятиме підвищенню якості освіти та забезпеченню відповідності її вимогам міжнародних стандартів. Крім того, важливо розвивати інклюзивну освіту та створювати умови для доступності навчання усім верстам суспільства, включаючи здобувачів освіти з особливими потребами та осіб з обмеженими можливостями. Державні установи повинні здійснювати моніторинг та оцінку результатів модернізаційних процесів, щоб вчасно виявляти проблеми та вносити корективи у стратегії управління освітою.

Список використаної літератури:

1. Похресник А. Синергетично-форсайтні підходи до змін національної вищої освіти. *Вища освіта України*. 2014. № 1. С. 54-59.
2. Хитько М.М. Управлінський вимір стратегічного планування в освіті. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 17. С. 124-129.
3. Головач Н.В., Дмитренко Г.А. Інноваційна змістовна складова модернізації освіти в Україні. *Науковий вісник: державне управління*. 2020. № 2(4). С. 81-89.

4. Червінська І., Хімчук Л., Никорак Я. Інноваційні підходи до соціокультурної модернізації освітнього простору закладу загальної середньої освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2021. № 4. С. 64-71.
5. Головач Н.В., Дмитренко Г.А. Системне формування нового покоління нації: гуманістичний контекст: монографія. К.: ДКС-Центр, 2019. 350 с.
6. Застрожнікова І.В. Зарубіжний досвід електронного урядування сфери освіти в Україні. *Науковий вісник: Державне управління*. 2020. № 2(4). С. 160-167.
7. Гончарук В.В., Гончарук В.А. Модернізація вищої освіти України з орієнтацією на світові тенденції. *The 14th International youth conference «Perspectives of science and education»* (January 17, 2020) SLOVO\WORD, New York, USA. 2020. С. 213-224.
8. Ажажа М.А. Нормативна база державного регулювання процесу модернізації вищої освіти України. *Науково-виробничий журнал «Держава та регіони»*. Серія: «Державне управління». 2018. № 3. С. 40-46.
9. Гречанюк З.С. Системний підхід до управління загальноосвітнім закладом як теоретичне підґрунтя управління освітніми ризиками. *Актуальні проблеми управління освітою і навчальними закладами*. 2021. С. 8-12.
10. Вавренюк С.А. Проблеми та напрямки досягнення якості освіти на етапі реформування вищої освіти України. *Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал*. Серія *Державне управління*. К.: ТОВ «ДКС Центр». 2018. Вип. 14. С. 79-83.
11. Грушецький Б.В., Акімов О.О. Реалізація механізмів державного управління розвитком вищої освіти в Україні. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 3(105). С. 103-109.
12. Радиш Я.Ф. Модернізація механізмів публічного управління в системі безперервної освіти педагогічних працівників. *Таврійський науковий вісник*. Серія: *Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 6. С. 91-96.
13. Матієнко В. Л. Проблеми підвищення ефективності державного управління якістю освіти: європейський та вітчизняний аспект. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 10. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/2248/2277>
14. Огороднік М. Шляхи удосконалення механізму публічного управління у сфері освіти України. *Grail of Science*. 2023. № 24. С. 113-118.
15. Гонтар З.Г. Державне управління розвитком вищої освіти в Україні: європейський вимір. *Публічне управління та соціальна робота*. 2023. № 1. С. 5-11.

Matiienko V. L. Directions of state governance in the modernization of higher education in the context of Ukraine's European integration

The article is devoted to the problem of the directions of public administration of higher education modernization in the context of Ukraine's European integration. The current state of the country's educational system is analyzed and the need for its adaptation to European standards is highlighted. The author examines the impact of European integration on Ukraine's educational policy and identifies important areas of modernization based on European experience. The article focuses on the role of public administration in the modernization of education. The article analyzes various tools and strategies used to achieve the goals in this area. Particular attention is paid to the problems and obstacles that arise on the way to implementing modernization changes in the education system. It also analyzes possible ways to overcome these obstacles. The purpose of this paper is to identify and analyze the directions of public administration of education modernization in the context of Ukraine's European integration. The results of the study indicate that public administration in Ukraine is actively working to modernize the educational system to meet European standards. The new initiatives and strategies are aimed at improving the quality of education, developing the professional competencies of participants in the educational process, and increasing the competitiveness of Ukrainian graduates in the international labor market. However, certain challenges and obstacles have been identified, including bureaucracy, lack of funding, and an unstable political context. To overcome these obstacles, it is necessary to implement systemic changes in public administration, ensuring efficient use of resources, creating a stable legal environment and active communication between all stakeholders. To summarize, the study of the areas of public administration of education modernization in the context of Ukraine's European integration has revealed that the country is actively working to adapt its educational system to European standards, in particular by introducing new strategies and initiatives. Nevertheless, there are challenges, such as bureaucracy and lack of funding, that need to be addressed. To overcome these obstacles, it is important to ensure systemic changes in governance, create a stable legal environment, and maintain active communication between all stakeholders.

Key words: *education system, European standards, integration processes, management tools, modernization, development of professional competencies, international cooperation.*

О. І. Ханіна

кандидат медичних наук,
докторант кафедри публічного управління та землеустрою
Класичного приватного університету
<https://orcid.org/0000-0002-8738-0805>

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВОЮ НОВИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

В статті визначено, що формування напрямів інноваційної трансформації системи державного управління охороною здоров'я повинно враховувати зміну організаційно-економічних форм організації діяльності. В системі охорони здоров'я України проходять процеси активної трансформації форм власності. Ми можемо визначити декілька причин, що сприяють цьому процесу. По-перше, вже історичний для нашої країни процес роздержавлення власності, значною частиною якого була приватизація призвів до багатоукладності в окремих сегментах економіки. По-друге, на сучасному етапі практично такий же потенціал, що свого часу роздержавлення, набула система децентралізації управлінських функцій держави. По-третє, в системі охорони здоров'я України на теперішній час проходить процес активної трансформації системи охорони здоров'я за світовими аналогами.

Сучасні науковці в своїх працях виходили з трактування здоров'я як: здатності до повноцінного виконання основних соціальних функцій, участі в соціальній діяльності та суспільно корисній праці, цілковитому фізичному, духовному, розумовому та соціальному добробуті. Такі трактування здоров'я формують різні методологічні умови запровадження державою різних форм організації медичної допомоги. Такі форми допомоги кожен член суспільства може обрати на основі власних уподобань, фінансових можливостей, життєвих поглядів та з міркувань зручності.

Визначено, що формування напрямів інноваційної трансформації системи державного управління охороною здоров'я набуло особливого значення під час пандемії коронавірусу та коронакризи. Менш невідкладні медичні послуги були скасовані або відкладені, а бар'єри через комендантську годину, закриття транспорту та накази залишатися вдома не дозволяли деяким пацієнтам відвідати прийом у лікаря. Нами виявлено наступні форми організації медичного обслуговування, що могли б бути корисними для впровадження в вітчизняні реалії: організація керованого догляду, медичний будинок, орієнтований на пацієнта, організація первинної медичної допомоги, орієнтованої на пацієнта, конс'єрж-практика, клініка Pay-As-You-Go.

Ключові слова: держава, форми, медична допомога, догляд, будинок, первинна, конс'єрж-практика, клініка.

Постановка завдання. Формування напрямів інноваційної трансформації системи державного управління охороною здоров'я повинно враховувати зміну організаційно-економічних форм організації діяльності. В системі охорони здоров'я України проходять процеси активної трансформації форм власності. Ми можемо визначити декілька причин, що сприяють цьому процесу. По-перше, вже історичний для нашої країни процес роздержавлення власності, значною частиною якого була приватизація призвів до багатоукладності в окремих сегментах економіки. По-друге, на сучасному етапі практично такий же потенціал, що свого часу роздержав-

лення, набула система децентралізації управлінських функцій держави. По-третє, в системі охорони здоров'я України на теперішній час проходить процес активної трансформації системи охорони здоров'я за світовими аналогами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Державне регулювання охорони здоров'я в сучасному концептуальному баченні сформовано як соціальний феномен. Актуальні питання охорони здоров'я, сутність охорони здоров'я, трансформацію системи управління охороною здоров'я як суспільні цінності досліджували вітчизняні науковці. Серед них необхідно визначити праці таких вчених як Агарков О. А.,

Баб'як О. В., Вівсянник О. М., Джинджоян В. В., Зима І. Я., Сазонець І. Л., Сазонець О. М. [1- 9]. В своїх працях ці науковці виходили з трактування здоров'я як: здатності до повноцінного виконання основних соціальних функцій, участі в соціальній діяльності та суспільно корисній праці, цілковитому фізичному, духовному, розумовому та соціальному добробуті. Такі трактування здоров'я формують різні методологічні умови запровадження державою різних форм організації медичної допомоги. Такі форми допомоги кожен член суспільства може обрати на основі власних уподобань, фінансових можливостей, життєвих поглядів та з міркувань зручності. Натомість, ці форми медичної допомоги можуть по різному забезпечувати здоров'я людини.

Мета дослідження. У відповідності до цих міркувань, в поданому дослідженні нами було поставлено за мету проаналізувати необхідність, доцільність та ефективність запровадження державою нових форм організації медичної допомоги та визначити їх переваги та недоліки. Такий аналіз може в подальшому вплинути на розвиток нетрадиційних для нашої країни форм медичної допомоги та їх широке запровадження, як на основі державної підтримки, так і на комерційних, ринкових засадах.

Виклад основного матеріалу. В процесі дослідження нами виявлена доцільність аналізу окремих сучасних форми надання медичної допомоги, які ще не отримали визнання в середовищі державного управління охороною здоров'я. До таких форм можна віднести наступні:

1. Організація керованого догляду. Термін «керована медична допомога» або «організація керованого догляду» використовується для опису групи заходів, спрямованих на зниження вартості надання прибуткової медичної допомоги та забезпечення медичного страхування, які, одночасно, покращують якість цієї медичної допомоги. Керована медична допомога складається з двох ключових компонентів: медична допомога всередині медичної мережі, яка містить можливі плани лікування, методи доступу до медичних послуг і форми оплати таких послуг і медичні будинки, орієнтовані на пацієнта.

Допомога всередині медичної мережі ґрунтується на підписаних планах медичної допомоги. Плани з мінімальною медичною допомогою зазвичай коштують дешевше. Якщо пацієнтам потрібен більш гнучкий план, він, ймовірно,

коштуватиме дорожче. Існує три моделі планів керованого догляду: 1. організації охорони здоров'я, які зазвичай оплачують медичне обслуговування в межах певної мережі; пацієнт обирає лікаря первинної ланки і медичний заклад, який надає їм допомогу; 2. організації пріоритетних постачальників медичних послуг, які зазвичай фінансують лікування пацієнта якщо він отримує допомогу в межах мережі. В цьому випадку пацієнт обирає страхову компанію, або фонд, який сам вирішує питання організації лікування; 3. плани точки обслуговування, які є більш гнучкими та дозволяють вибирати між лікувальними установами постачальниками медичних послуг щоразу, коли пацієнту потрібна допомога.

2. Медичний будинок, орієнтований на пацієнта — це модель надання медичної допомоги, за якої лікування пацієнтів координується їхнім лікарем первинної ланки, щоб гарантувати, що пацієнти отримують необхідну допомогу. Сімейний лікар повинен знати коли та де пацієнти її потребують, у зрозумілий для нього спосіб. Мета цієї форми медично-го обслуговування полягає в тому, щоб мати централізовану координацію лікувальних дій. Концепція медичного будинку виникла зі спеціальності педіатрія для надання допомоги дітям зі складними захворюваннями, і подібні концепції були прийняті професійними організаціями первинної медичної допомоги та підтримуються багатьма іншими організаціями в різних країнах світу. Впровадження таких практик окремими групами лікарів поширюється завдяки новим моделям оплати та іншим ключовим факторам. Відмінною рисою успішної практики медичного будинку є допомога в команді. Лікарі, як правило, повинні витратити свій час на діагностику та призначення лікування. Це означає, що такі завдання, як початковий збір анамнезу, які не вимагають високого рівня підготовки лікаря та певної ліцензії, виконують інші. Для багатьох випадків розробляються протоколи, які дозволяють лікарям швидко діяти. Ефективне делегування та встановлені процедури лікування дозволяють лікарям виконувати завдання, які може виконувати лише лікар високої кваліфікації, і надають час, необхідний для ефективної роботи з пацієнтом.

3. Організація первинної медичної допомоги, орієнтованої на пацієнта – це форма надання медичної допомоги відповідно до якої відбувається поєднання традиційної оплати за відвідування медичного закладу та додаткові наступні платежі:

щомісячний платіж за координацію догляду (також відомий як «комплексна плата за координацію догляду», який враховує можливість надання додаткових послуг) за роботу, яка виходить за межі традиційного відвідування та враховує системну інфраструктуру, наприклад витрати медичної організації на запровадження новітніх інформаційних технологій;

компонент плати за послуги за кожне відвідування, який зберігає винагороду для лікаря за прийом пацієнта в кабінеті, не дивлячись на мету перебування пацієнта у закладі;

елемент, заснований на продуктивності, який спрямований на стимулювання лікарів з ефективними показниками медичної допомоги і тих, що мають більш високу кваліфікацію. Цей вид платежів може спрямовуватися на фінансування лікарських об'єднань догляду. До таких об'єднань входять групи лікарів, лікарні та інші постачальники медичних послуг, які добровільно збираються разом, щоб надавати скоординовану високоякісну допомогу своїм пацієнтам. Мета цього підходу до охорони здоров'я полягає в тому, щоб пацієнти, особливо з хронічними захворюваннями, постійно отримували якісний догляд без ризику медичних помилок або непотрібних додаткових процедур, візитів і послуг. Члени такої організації працюють разом, щоб знизити витрати на медичне обслуговування, а також колективно відповідати встановленим стандартам якості догляду. Однак, якщо вони не відповідають показникам ефективності та економії, вони можуть отримати штрафи. Основним ключем до такої форми надання кваліфікованої допомоги є встановлення та заохочення почуття спільної відповідальності за вартість та якість медичної допомоги в усій мережі закладів охорони здоров'я.

4. Консьерж-Практика. Консьерж-догляд, або медицина на основі «утримання», — це модель, за якою пацієнти сплачують передоплату, щоб забезпечити послуги лікаря. Хоча деякі пацієнти сплачують п'ятизначну суму за своє обслуговування, середня плата за членство в консьерж-практику сьогодні становить від 1500 до 2400 доларів на рік або від 125 до 200 доларів на місяць. Зростаючі цифри викликають занепокоєння багатьох спостерігачів у сфері охорони здоров'я, які вважають, що модель консьержа є виключно «бутіковим» підходом. Негативні статті про цю тенденцію зазвичай зображують концепцію як «платіть або втрачайте допомогу», зосереджуючись на

тих лікарях, які переходять на модель консьержа, щоб обмежити базу своїх пацієнтів до невеликої кількості та заробити більше грошей на пацієнтах із великим статком.

5. Клініка Pay-As-You-Go. Платні клініки, також відомі як громадські медичні клініки або клініки для відвідування, пропонують доступне медичне обслуговування пацієнтам без страхування. Однією з найбільш привабливих переваг клінік для прийому гостей є те, що, хоча у пацієнта є можливість записатися на прийом, якщо він цього хоче, то можете просто прийти без попереднього запису. Це означає, що пацієнт може отримати необхідну медичну допомогу, без довгого очікування прийому у свого лікаря первинної медичної допомоги. Клініки прийому зазвичай приймають готівку, кредитні картки та платежі страхових компаній, тому пацієнти мають значний вибір, коли справа доходить до оплати за медичне обслуговування.

Громадські клініки доступні у кожному районі. Вони можуть бути безкоштовними або за низькою ціною для пацієнтів та, водночас, забезпечувати деякі з надважливих видів медичної допомоги людям, наприклад, профілактичні огляди та вакцинації. Така допомога надається без високих цін безпосереднього постачальника первинної медичної допомоги чи страхової компанії. Багато з клінік дозволяють пацієнтам платити за «ковзною шкалою» залежно від їхніх доходів або навіть пропонують безкоштовні послуги.

Клініки також доступні для більш рутинних питань, і вони часто приймають оплату готівкою, якщо пацієнти не мають медичного страхування. Пацієнти можуть звернутися до лікаря в клініці для прийому з незначними проблемами та отримати рахунок за візит. Окремі клініки для прийому пропонують лікування за низькими або зниженими ставками, тоді як інші можуть допомогти вам подати заявку безкоштовно або за низькою ціною медичне страхування, наприклад Medicaid.

Висновки. Формування напрямів інноваційної трансформації системи державного управління охороною здоров'я набуло особливого значення під час пандемії коронавірусу та коронакризи. Поява COVID-19 різними способами порушила систему охорони здоров'я. Менш невідкладні медичні послуги були скасовані або відкладені, а бар'єри через комендантську годину, закриття транспорту та накази залишатися вдома не дозволяли деяким пацієнтам від-

відати прийом у лікаря. Тому важливим стало застосування різних форм медичної допомоги. Нами виявлено наступні форми організації медичного обслуговування, що могли б бути корисними для впровадження у вітчизняні реалі: організація керованого догляду, медичний будинок, орієнтований на пацієнта, організація первинної медичної допомоги, орієнтованої на пацієнта, консьерж-практика, Клініка Pay-As-You-Go.

Список використаної літератури:

1. Адаптація: психолого – медичні проблеми : колективна монографія / за заг. ред. Л. М. Пріснякової ; [авт. кол.: Пріснякова Л. М., Деркач Л. М., Агарков О. А., Спіріна І. Д., Гарець Н. О., Сергієні О. В., Реуцький М. В.]. Дніпро : ВНПЗ «ДГУ», 2022. 275 с.
2. Охорона здоров'я та рекреація: понятійно-термінологічний словник / за ред. О. М. Вівсьянника. Рівне : Волин. береги, 2023. 168 с.
3. Зима І. Я., Обуховська Л. І. Механізми забезпечення діяльності комунальних підприємств – закладів охорони здоров'я в умовах децентралізації. Рівне : Волин. береги, 2020. 168 с.
4. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Соціальні інститути в трансформації державної системи управління охороною здоров'я : монографія. Рівне : Волин. береги, 2018. 168 с.
5. Сазонець І. Л., Джинджоян В. В. Соціальний потенціал та перспективи функціонування санаторно-курортних підприємств. *Вісник НУВГП. Економічні науки* : зб. наук. пр. Рівне : НУВГП, 2020. Вип. 1 (89). С. 188–209.
6. Сазонець О. М., Саричев В. І. Міжнародні організації в управлінні людським розвитком: глобалізаційний вимір : монографія. Дніпро : Нова ідеологія, 2012. 252 с.
7. Сазонець О. М., Вацішин А. О. Використання об'єктів критичної інфраструктури для забезпечення продовольчої безпеки та санітарних норм. *Стратегія і тактика державного управління* : зб. наук. праць. Рівне : НУВГП, 2020. № 1–2. С. 115–128.
8. Баб'як О. В. Визначення теоретичних засад та принципів державного управління охороною здоров'я. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 13. С. 148–156.
9. Баб'як О. В. Теоретико-прикладні аспекти вдосконалення системи державного управління профілактикою та реабілітацією : монографія. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2023. 332 с.

Khanina O. I. Implementation of new forms of the organization of medical assistance by the state

The article defines that the formation of directions for the innovative transformation of the system of state management of health care should take into account the change in the organizational and economic forms of the organization of activity. Active transformation of forms of ownership is taking place in the healthcare system of Ukraine. We can identify several reasons contributing to this process. First of all, the already historic process of denationalization of property for our country, a significant part of which was privatization, led to complexity in certain segments of the economy. Secondly, at the present stage, the system of decentralization of the administrative functions of the state has acquired almost the same potential as at the time of denationalization. Thirdly, the health care system of Ukraine is currently undergoing a process of active transformation of the health care system according to world analogues.

In their writings, modern scientists started from the interpretation of health as: the ability to fully perform basic social functions, participation in social activities and socially useful work, complete physical, spiritual, mental and social well-being. Such interpretations of health form different methodological conditions for the introduction by the state of various forms of medical care organization. Each member of society can choose such forms of assistance based on their own preferences, financial capabilities, outlook on life, and for reasons of convenience.

It was determined that the formation of directions for the innovative transformation of the state health care management system acquired special importance during the coronavirus pandemic and the corona crisis. Less urgent medical services were canceled or delayed, and barriers due to curfews, transport closures and stay-at-home orders prevented some patients from attending doctor's appointments. We identified the following forms of medical care organization that could be useful for implementation in domestic realities: managed care organization, patient-centered medical home, patient-centered primary care organization, concierge practice, Pay-As-You-clinic Go

Key words: state, forms, medical assistance, care, home, primary, concierge practice, clinic.

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

УДК 352/354.084:342.98(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.15>

О. Д. Лазор

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

О. Я. Лазор

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

І. Г. Юник

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПАТРОНАТНОЇ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ УКРАЇНИ

У статті розкрито особливості становлення патронатної служби в органах публічного управління та адміністрування України у трьох її аспектах: правовому, організаційному та соціальному. Правове забезпечення патронатної служби започатковано положеннями чинної Концепції адміністративної реформи в Україні (1998 р.). Згідно з якою пропонувалось закріпити три типи посад: політичні, патронатні та адміністративні, де дві останні належали до посад державної служби. В організаційній площині сучасна патронатна служба в державних органах значно розширилась не лише за переліком інституцій, де вона запроваджена, але і за посадами. Відбулась трансформація статусу патронатних службовців державної служби відповідно до Концепції адміністративної реформи на працівників патронатної служби як окремого виду публічної служби згідно із нормами нової редакції Закону України «Про державну службу» (2015 р.). Виявлено особливості інституціоналізації патронатної служби в органах місцевого самоврядування. Актуалізовано різні питання, пов'язані з функціонуванням патронатної служби в цих інституціях. Означено можливості адаптивного потенціалу інновацій, що запроваджуватимуться новою редакцією Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (2023 р.) у зв'язку з його прийняттям. Аргументовано, що особливостями процесу інституціоналізації патронатної служби є з одного боку виведення її представників зі складу державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, а з другого – створення нових посад працівників патронатної служби. Вказано на необґрунтованість формування структурних підрозділів органів публічного управління та адміністрування, збільшення їх штату, які фактично дублюють функції патронатної служби. Проаналізовано організаційний аспект становлення патронатної служби, у зв'язку з чим розглянуто особливості змін адміністративно-правового статусу працівників патронатної служби, зокрема питання прийняття та звільнення, їх кваліфікаційних вимог, завдань та ін. Розкрито особливості трансформації соціального захисту працівників патронатної служби (у частині оплати праці, стажу, матеріальної допомоги), що зумовлено прийняттям нових законів та внесенням змін у діючі. Із прийняттям нових редакцій законів «Про державну службу» та «Про службу в органах місцевого самоврядування» обґрунтовано необхідність розрізняти патронатну службу в державних органах та патронатну службу в органах місцевого самоврядування. Представлено класифікацію публічної служби з визначенням патронатної служби як важливої її складової. Матеріали дослідження уможливили формулювання пропозицій, а також дефініції «патронатна служба», виокремлення специфічних ознак патронатної служби в Україні.

Ключові слова: публічна служба, патронатна служба, державна служба, служба в органах місцевого самоврядування, посада, державний орган, органи публічного управління та адміністрування, система правосуддя, помічник судді, оплата праці працівників патронатної служби.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Із прийняттям нової редакції Закону України «Про державну службу» (2015 р.) [10] виокремлено вид публічної служби як патронатна служба в державних органах. Уперше про виокремлення патронатної служби як самостійного виду служби було заявлено у 2005 р. у Кодексі адміністративного судочинства України (далі – Кодекс) [1].

Інститут патронатної служби, функціонування якого регламентується чинним законодавством України, зокрема Законом України «Про державну службу» (2015 р.), у зв'язку із прийняттям Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (2023 р.) [15], продовжує своє становлення та розвиток, вийшовши на новий його рівень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти патронатної служби торкаються більш раннього періоду її становлення, до прийняття нових редакцій законів про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування, розкриті у публікаціях науковців В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, Л. Р. Білої-Тіунової, О. І. Костишева, В. Я. Малиновського, В.М. Тимощука та ін. Питання сутності патронатної служби, особливостей її організації та функціонування розкрито також і в авторському посібнику [2].

Деякі питання становлення патронатної служби вже після змін у 2015 р. закону про держслужбу підіймали у своїх працях: І. Зарубіна, Т.О. Коломоєць, Д.В. Приймаченко, Л. Шевченко, О.С. Шермет та інші фахівці. Серед останніх публікацій варто надати належну увагу навчальним виданням: підручнику В. Я. Малиновського (2018 р.) [5], де представлено особливості патронатної служби; підручнику колективу авторів Запорізького національного університету за загальною редакцією Т. О. Коломоєць і В. К. Колпакова (2018 р.) [6], де патронатну службу розглянуто як системну складову публічної служби та відповідної галузі законодавства. Проблематика визначення сучасного правового статусу патронатних служб в органах публічного управління та адміністрування обговорювалась також і на науково-комунікативних заходах та актуалізувалась в авторських публікаціях [3, 4].

Мета: розкрити особливості інституціоналізації патронатної служби в органах публічного управління та адміністрування України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Концепції адміністративної реформи в Укра-

їні (1998 р.) [11], на основі класифікації державних органів виокремлено: політичні, патронатні та адміністративні посади, дві останні з яких належали до державної служби. У цьому документі йшлося і про те, що на цих посадах «працівники є державними службовцями і беруть участь у здійсненні завдань та функцій державної влади, займаються державною управлінською діяльністю (керують, організують, виконують) в органах трьох гілок влади. Ці працівники мають державно-владні повноваження, несуть відповідальність за посадою, отримують від держави винагороду за свою працю». Також передбачалось створення патронатної служби Прем'єр-міністра та віце-прем'єр-міністрів, міністрів.

Згідно із нормами п. 17 ч. 1 ст. 4 Кодексу (2005 р.) [1], публічна служба визначається як «діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування». Із цього механічного переліку різних видів служб стає зрозумілим, що необхідно відрізнити патронатну службу від державної служби, служби в органах місцевого самоврядування та інших видів служб, які є компонентами публічної служби.

Сучасна патронатна служба у порівнянні із Концепцією адміністративної реформи, значно розширилась не лише за інституціями, де вона запроваджена, але і за посадами, тобто як за змістом, так і за обсягом самого поняття. Слідуючи положенням ч. 1 ст. 92 нової редакції Закону України «Про державну службу» (2015 р.) [10] до патронатної служби в державних органах належать посади: радників, помічників, уповноважених та прес-секретаря Президента України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України, працівників патронатних служб Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України, помічників-консультантів народних депутатів України, помічників та наукових консультантів суддів Конституційного Суду України, помічників суддів, а також посади патронатних служб в інших державних органах, що детальніше представлено у табл. 1. Такому розширеному їх переліку

сприяло з одного боку виведення працівників патронатної служби зі складу державних службовців, а з другого – шляхом створення нових посад патронатної служби.

На вказаних працівників патронатної служби не поширюється дія закону про державну службу, хоча конкретно про це у тексті закону не вказується,

натомість зазначено, що їх діяльність регулюється законодавством про працю, крім статей 39¹, 41-43¹, 49² та ч. 3 ст. 184 КЗпП України (ч. 4 ст. 92) [10].

У чинному законодавстві, здебільшого, не зазначається кількість працівників патронатної служби, але є певні застереження щодо її формування. Так, про кількість посад працівни-

Таблиця 1

Посади працівників патронатних служб у державних органах, на які не поширюється дія Закону України «Про державну службу»

№ з/п	Державні органи	Посади працівників патронатних служб у державних органах
1.	Верховна Рада України	Керівник Секретаріату Голови Верховної Ради України
		Перший заступник Керівника Секретаріату Голови Верховної Ради України
		Заступник Керівника Секретаріату Голови Верховної Ради України
		Керівник секретаріату Першого заступника, заступника Голови Верховної Ради України
		Прес-секретар Голови Верховної Ради України
		Перший помічник Голови Верховної Ради України
		Керівник секретаріату депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України
		Перший заступник керівника секретаріату депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України
		Заступник керівника секретаріату депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України
		Керівник підрозділу в Секретаріаті Голови Верховної Ради України
		Радник, помічник Голови Верховної Ради України
		Радник, помічник Першого заступника, заступника Голови Верховної Ради України, керівника Апарату Верховної Ради України
		Головний консультант Секретаріату Голови Верховної Ради України,
		Головний консультант секретаріату депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України
		Старший консультант секретаріату депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України
Консультант секретаріату депутатської фракції (депутатської групи) у Верховній Раді України		
2.	Президент України, Офіс Президента України	Перший помічник, помічники Президента України
		Радники Президента України
		Прес-секретар Президента України
		Представники Президента України
		Уповноважені Президента України
		Керівник патронатної служби
		Перший заступник керівника, заступник керівника патронатної служби
		Керівник структурного підрозділу в патронатній службі
		Заступник керівника структурного підрозділу в патронатній службі, радник
		Помічник, референт
Головний консультант структурного підрозділу в патронатній службі		
3.	Апарат Ради національної безпеки і оборони України	Керівник Служби Секретаря Ради національної безпеки і оборони України
		Радник, прес-секретар Секретаря Ради національної безпеки і оборони України
		Помічник Секретаря Ради національної безпеки і оборони України
		Помічник Першого заступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України
		Помічник заступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України
4.	Кабінет Міністрів України	Керівник патронатної служби
		Перший заступник, заступник керівника патронатної служби, керівник структурного підрозділу в патронатній службі, керівник протоколу Прем'єр-міністра України, прес-секретар, радник
		Заступник керівника протоколу Прем'єр-міністра України, керівника структурного підрозділу в патронатній службі
		Помічник
		Заступник прес-секретаря Прем'єр-міністра України
Референт Прем'єр-міністра України, консультант		

Продовження таблиці 1

№ з/п	Державні органи	Посади працівників патронатних служб у державних органах
5.	Національна рада з питань телебачення і радіомовлення	Завідувач сектору в патронатній службі
		Помічник голови Національної ради з питань телебачення і радіомовлення
		Помічник-консультант члена Національної ради з питань телебачення і радіомовлення
6.	Інші державні органи	Керівник патронатної служби (секретаріату, апарату)
		Заступник керівника патронатної служби (секретаріату, апарату)
		Керівник структурного підрозділу в патронатній службі
		Радник
		Заступник керівника структурного підрозділу в патронатній службі
		Прес-секретар
		Помічник
		Референт
7.	Система правосуддя	Керівник патронатної служби
		Заступник керівника патронатної служби
		Прес-секретар, референт
		Радник: голови, заступника голови, Генерального прокурора, першого заступника та заступників Генерального прокурора
		Керівник служби інспекторів
		Інспектор
		Науковий консультант
		Науковий радник
		Помічник: голови суду, заступника голови суду, секретаря судової палати, секретаря пленуму, судді

Джерело: укладено на основі [16]

Таблиця 2

Співвідношення кількості членів ЦВК та працівників її патронатної служби

№ з/п	Члени ЦВК		Патронатна служба ЦВК	
	Назва посади	Кількість штатних посад	Назва посади	Кількість штатних посад
1.	Голова Комісії	1	Радник Голови Комісії	3
			Помічник Голови Комісії	1
2.	Заступник Голови Комісії	2	Помічник заступника Голови Комісії	4
3.	Секретар Комісії	1	Помічник секретаря Комісії	2
4.	Член Комісії	13	Помічник члена Комісії	13
	Разом	17	Разом	23

Джерело: укладено на основі [18]

ків патронатної служби Центральної виборчої комісії (далі – ЦВК) можна дізнатись зі штатного розпису (табл. 2).

Наведений кількісний склад працівників патронатної служби ЦВК становить 9,1 % від загальної кількості персоналу Секретаріату ЦВК (252 ос.). Однак, чи обґрунтована така кількість персоналу Секретаріату ЦВК, у структурі якого є декілька управлінь та низка відділів: організаційний (17 ос.), по забезпеченню діяльності членів комісії (17 ос.), взаємодії із засобами масової інформації (3 ос.) та інші для забезпечення діяльності 17 її членів – невідомо.

Положеннями Концепції адміністративної реформи також передбачалось, що міністр «має

право формувати власну патронатну службу. Патронатна служба міністра як його особистий апарат має бути спрямована на підготовку необхідних матеріалів для міністра, організацію його контактів з громадськістю та засобами масової інформації. Водночас вона повинна виконувати роль сполучної ланки між міністром та колективом службовців – апаратом міністерства, а також між певним міністром та іншими міністрами» [11].

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [17], міністр, у межах граничної чисельності державних службовців та працівників міністерства і витрат, передбачених на утримання міністерства, фор-

мує патронатну службу, чисельність якої становить не більше десяти осіб. Міністром також визначається особовий склад патронатної служби. Зміст закріплених завдань працівників патронатної служби міністра передбачає: здійснення консультування міністра, підготовка необхідних для виконання завдань міністерства матеріалів; забезпечення зв'язку із посадовими особами інших органів державної влади; організація зустрічей і зв'язків із громадськістю, медіа; виконання інших доручень міністра (ч. 2 ст. 12) [17].

Особливістю патронатної служби міністра є те, що працівники патронатної служби призначаються на посаду та звільняються з неї державним секретарем міністерства за поданням міністра. З метою збереження висококваліфікованого потенціалу державної служби, соціального захисту патронатних службовців у положеннях Концепції адміністративної реформи, яка є чинною, передбачалось, що «У разі зміни державним службовцем внаслідок зміни керівника (для патронатної служби) та ліквідації або реорганізації державних органів йому повинна надаватися робота з установами посадового окладу не нижче від попереднього» [11]. Однак, із прийняттям нової редакції Закону України «Про державну службу», організаційно-правовий статус працівників патронатної служби змінився, хоча і суперечить Концепції.

Загалом, трудові відносини з працівниками патронатної служби припиняються в день припинення повноважень тієї особи, працівником патронатної служби якої він призначений. Проте, можливе і дотермінове звільнення з посади за ініціативою суб'єкта, наприклад міністра, працівником патронатної служби якої він є чи, як було вже зазначено, у випадку звільнення самої особи, тобто міністра. Керівником державної служби міністерства приймається акт про звільнення працівника патронатної служби у порядку, передбаченому законодавством про працю.

Із набранням чинності нової редакції Закону України «Про державну службу» [10], окремі працівники системи правосуддя, зокрема помічники суддів, втратили статус державних службовців та набули статусу працівників патронатної служби. Виведення помічників суддів зі складу державних службовців мотивується тим, що вони забезпечують роботу суддів, допомагаючи у «виконанні суддею повноважень щодо здійснення правосуддя» згідно із п. 2 Положення про помічника судді (далі – Положення) [8], але не виконують функцій із «практичного вико-

нання завдань і функцій держави» відповідно до ч. 1 ст. 1 [10].

Водночас зі зняттям статусу державного службовця для помічників суддів зникла і необхідність проходження спеціальної перевірки. Відповідно до Положення [8], затвердженого рішенням Ради суддів України, його обов'язки як помічника судді визначаються посадовою інструкцією, яка затверджується керівником апарату суду за погодженням зі зборами суддів відповідного суду. Керівник апарату органу, а саме керівник апарату відповідного суду, здійснює контроль за дотриманням помічником судді правил внутрішнього трудового розпорядку суду та правил поведінки працівника суду.

У цьому Положенні визначено також кваліфікаційні вимоги до помічників суддів, зокрема у частині наявності громадянства України та вищої юридичної освіти, вільного володіння державною мовою. Для помічників суддів Верховного Суду необхідним є наявність стажу професійної діяльності у сфері права не менше трьох років.

Призначення на посаду помічника судді здійснюється на підставі письмового подання судді без конкурсного відбору наказом керівника апарату відповідного суду. Помічник судді може бути звільнений з посади за наказом керівника апарату суду в порядку, визначеному законодавством про працю, на підставі заяви про звільнення за власним бажанням або за поданням судді, зокрема у зв'язку з дискредитацією помічника судді. Помічник судді несе дисциплінарну, цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством.

Чимало питань виникло з оплатою праці працівників патронатної служби державних органів, на врегулювання яких прийнято відповідні нормативно-правові акти. Так, постанови Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» (від 09.03.2006 р. № 268) та «Питання оплати праці працівників державних органів» (від 18.01.2017 р. № 15) втратили чинність у зв'язку із прийняттям іншої постанови «Про умови оплати праці працівників державних органів, на яких не поширюється дія Закону України «Про державну службу»» (2019 р.) [16], якою затверджено умови, зокрема механізм оплати праці працівників патронатних служб у державних органах, де встановлено:

- конкретні розміри посадових окладів – відповідно до схем посадових окладів (у коефіцієнтах), визначених відповідно до п. 2 цих Умов;
- надбавка за інтенсивність праці;
- надбавка за виконання особливо важливої роботи – до 100 % посадового окладу;
- надбавка за вислугу років (табл. 3).

Таблиця 3

**Розмір надбавки за вислугу років
у державних органах,
на які не поширюється дія Закону України
«Про державну службу»**

Показники	Величина надбавки у % до посадового окладу в залежності від стажу, понад:					
	3	5	10	15	20	25
Кількість років, роки	3	5	10	15	20	25
Відсотки посадового окладу, %	10	15	20	25	30	40

Джерело: укладено на основі [16]

Необхідно зазначити, що, у зв'язку зі зміною статусу окремої категорії державних службовців, для працівників патронатної служби в зазначеній постанові передбачено для встановлення надбавки за вислугу років додання до стажу раніше набутого стажу державної служби, зокрема з урахуванням періодів роботи, передбачених у ст. 46 Закону України «Про державну службу».

У межах фонду преміювання відповідного державного органу працівники патронатної служби відповідно до їх особистого внеску у загальні результати роботи також преміюються згідно із відповідним положенням цього державного органу. Для вирішення соціально-побутових питань працівникам патронатної служби надається матеріальна допомога у розмірі, що не перевищує їх середньомісячної заробітної плати.

Отже, остаточне виокремлення цього виду публічної служби на практиці, запровадження інституту публічної служби розпочалося із введенням з 01.05.2016 р. у дію нової редакції Закону України «Про державну службу». Законодавчо «саме з 2015 р. патронатні службовці, які залишились працювати в органах державного управління, позбавлені статусу державних службовців і зайняли окрему нішу в класифікації видів публічної служби» [3, с. 153]. Із цього часу функціонує окремий вид публічної служби – патронатна служба, проте, вона діє тільки у межах функціонування державних органів,

що корелюється з Кодексом адміністративного судочинства України, але аж ніяк не узгоджується із загальною стратегією розвитку публічної служби. Адже до сьогодні патронатні службовці, які працюють в органах місцевого самоврядування, мають статус посадових осіб органів місцевого самоврядування, що абсолютно не гармонізує із Законом України «Про державну службу».

Формуванню інституту патронатної служби у самоврядних інституціях передувало закріплення окремих положень у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.) [13], а саме про:

- надання консультативно-дорадчих функцій посадовими особами місцевого самоврядування (ст. 1);
- затвердження відповідною місцевою радою Положення про помічника-консультанта депутата ради (п. 53 ч. 1 ст. 26; п. 35 ч. 1 ст. 43).
- У Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування» 2001 р. [14] викладено засадничі положення патронатної служби, зокрема про:

- право голів районних, районних у містах, обласних рад, Київського та Севастопольського міських голів та міських голів (міст обласного і республіканського в Автономній Республіці Крим значення) самостійно (без конкурсу) добирати та приймати на службу своїх помічників, радників (патронатну службу) (ч. 4 ст. 10) [14];

- перевибори сільських, селищних, міських голів, зміна керівників органів місцевого самоврядування, що є підставою для припинення служби для працівників патронатної служби (ч. 5. ст. 20) [14].

Інституціоналізація патронатної служби в органах місцевого самоврядування до прийняття нової редакції відбувалась також і шляхом внесення до цього закону відповідних змін іншими нормативно-правовими актами, де йшлося зокрема про:

- можливість перебування на службі в органах місцевого самоврядування посадових осіб місцевого самоврядування після досягнення граничного віку за рішенням відповідного голови можуть на посадах радників чи консультантів (патронатна служба), якщо такі посади передбачені штатним розписом, на умовах строкового трудового договору (ч. 3. ст. 18) [14] на підставі Закону [12];

- визначення категорій посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема і працівників

патронатної служби, які не підлягають атестації (ч. 2. ст. 17) [14] на підставі Закону [9].

Незважаючи на спроби законотворців врегулювати питання правового статусу патронатної служби, у практичній площині чимало проблем у цій сфері залишилось невирішеними. Так, результати проведеного дослідження Рухом ЧЕСНО [20] засвідчили відсутність кореляції кількісного складу патронатної служби міських голів обласних центрів та чисельності їх жителів, намагання голів використати лазівки чинного законодавства у своїх цілях та ін.

Вважаємо, що у правовому вимірі найбільш сформованим інститут патронатної служби став унаслідок гармонізації функціонування двох найчисленніших видів служб: державної та муніципальної, що пов'язують із прийняттям нової редакції Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (2023 р.) [15], який набере чинності через півроку після скасування воєнного стану. Попри інші узгодження із законодавством про державну службу, нормами цього закону із числа посадових осіб місцевого самоврядування патронатних службовців виокремлено в окремий вид служби – патронатну, закріплену нормами ст. ст. 88-90 Розділу XI «Особливості проходження патронатної служби в органах місцевого самоврядування» цього закону [15], на противагу Закону України «Про державну службу» (2015 р.), де патронатній службі відведено лише одну ст. 92.

У ст. 88 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (2023 р.) [15] доповнено перелік посадових осіб територіальних громад, які мають право формувати патронатну службу, зокрема що стосується сільських, селищних та міських голів, а не лише голів рад, Київського та Севастопольського міських голів та міських голів (міст обласного і республіканського в Автономній Республіці Крим значення). Отже, нормами цієї статті визначено чітко коло осіб: посадові особи територіальних громад та голови відповідних місцевих рад, які в межах загальної чисельності посадових осіб і працівників органів місцевого самоврядування з урахуванням витрат на їх утримання, мають право формувати патронатну службу.

Положеннями ч. 3 цієї статті визначено посади патронатної служби, перелік яких розширено у порівнянні з відомими, зокрема до неї належать посади: радника, консультанта, помічника та керівника патронатної служби сільського, селищного, міського голови, голови районної

у місті, районної, обласної ради. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 6 [15] посади працівників патронатної служби поміж інших категорій належать до посад в органах місцевого самоврядування, на які особи призначаються сільським, селищним, міським головою, головою районної у місті (у разі створення), районної, обласної ради на строк його повноважень відповідно до законодавства про працю з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом.

Також нормами цієї статті та ч. 2 ст. 88 встановлено завдання патронатної служби, а саме: здійснення організаційного, інформаційного та експертно-аналітичного забезпечення повноважень відповідного голови. Розподіл завдань, залишається правом особи, яка формує патронатну службу, або ж у випадку призначення керівника патронатної служби – мабуть, делегується йому. Необхідно зазначити, що службовці місцевого самоврядування під час виконання своїх обов'язків не зобов'язані виконувати доручення працівників патронатної служби.

Не дивлячись на те, що відповідно до ст. 3 «Цей Закон регулює відносини, що виникають у зв'язку зі вступом громадян України на службу в органи місцевого самоврядування, її проходженням та припиненням, визначає правовий статус службовців місцевого самоврядування, особливості служби виборних посадових осіб, а також особливості трудових відносин, що виникають у зв'язку із перебуванням осіб на патронатній службі в органах місцевого самоврядування», на патронатних службовців органів місцевого самоврядування не поширюються вимоги Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (2023 р.) як до посадових осіб. Їх діяльність регулюється законодавством про працю за винятком тих самих статей, що вказуються і в ст. 92 Закону України «Про державну службу» (2015 р.) [10]. Патронатна служба може формуватись у місцевій раді та виконавчому комітеті (апараті) як структурний підрозділ або введенням окремих посад. Служба управління персоналом відповідного органу місцевого самоврядування здійснює повноваження щодо документального оформлення вступу на службу, її проходження та припинення, укладання та розірвання трудових договорів з працівниками патронатної служби. Серед вимог до таких патронатних службовців закон встановлює тільки дві: громадянство України та вільне володіння державною мовою, що вважаємо недостатнім.

Висновки та пропозиції. Викладені результати проведеного дослідження уможливають удосконалення дефініції, наведеної В. Я. Малиновським [5, с. 281]. Відтак, патронатна служба – це самостійний вид публічної служби, функціональним призначенням якої є здійснення консультативно-дорадчих, аналітичних і комунікаційних функцій її працівниками, які призначаються на посаду на період легітимності мандату керівних працівників органів публічного управління та адміністрування з метою забезпечення їх діяльності. Специфічними ознаками патронатної служби, сформованої на основі європейських стандартів, є:

- самостійність її як окремого виду публічної служби;
- одночасна присутність патронатної служби та іншого виду служби практично в усіх органах публічного управління та адміністрування;
- консультативно-дорадчий, організаційно-інформаційний та експертно-аналітичний функціонал;
- відсутність кваліфікаційних вимог до претендентів на патронатні посади, крім патронатних службовців системи правосуддя (помічників суддів, наукових консультантів суддів Конституційного Суду України та ін.);
- строкове призначення працівника патронатної служби на посаду здійснюється без конкурсного відбору, на підставі письмового подання особи, що володіє правом формування патронатної служби, шляхом видання наказу керівника апарату відповідного органу;
- перебування працівника патронатної служби на посаді в залежності від легітимності мандату на здійснення повноважень суб'єкта, що володіє правом формування патронатної служби;

- відсутність єдиної класифікації посад патронатної служби;
- визначення посад працівників патронатної служби на штатних та громадських засадах (приміром, за інформацією сайту [7] у міського голови Львівської територіальної громади А. Садового 24 позаштатні радники);
- регулювання діяльності працівників патронатної служби законодавством про працю;
- здійснення оплати праці за рахунок державного та місцевих бюджетів.

Із прийняттям нових редакцій законів «Про державну службу» (2015 р.) та «Про службу в органах місцевого самоврядування» (2023 р.) чіткіше окреслюється новий вид публічної служби – патронатна служба, яку можна розмежувати, враховуючи вказані нововведення, на два підвиди: патронатну службу в державних органах (як зазначено в Кодексі адміністративного судочинства України) та патронатну службу в органах місцевого самоврядування (рис. 1).

Однак, беручи до уваги специфіку патронатної служби в судах, органах та установах системи правосуддя, діяльність яких регулюється Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (абз. 2 ч. 4 ст. 92) [10], пропонуємо виокремити із підвиду «патронатна служба в державних органах» патронатну службу в системі правосуддя (суддівській службі). З огляду на викладені міркування, пропонуємо також внесення відповідних змін і в Кодекс [1], а саме у п. 17 ч. 1 ст. 4, що стосується визначення «публічна служба», де у перерахованих видах служб словосполучення «патронатна служба в державних органах» замінити на «патронатну службу». Доречно було б, актуалізувати у чинному законодавстві і єдині вимоги щодо громадянства України, наявності вищої освіти, вільного володіння держав-

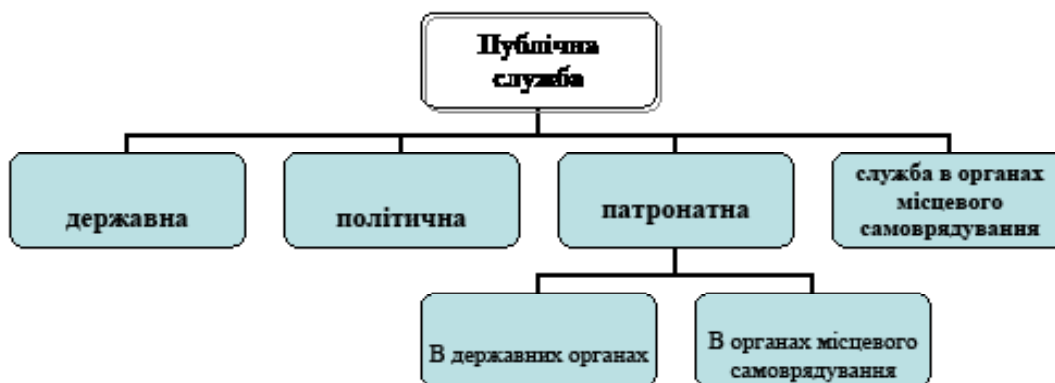

Рис. 1. Патронатна служба в системі публічної служби

Джерело: укладено на основі [1]

ною мовою та досвіду роботи у претендентів на посади патронатної служби в органах публічного управління та адміністрування. Адже чим більше фахових змін буде у чинних законах, тим швидшими та якіснішими відбудуться процеси, що впливатимуть на становлення як публічної служби загалом, так і кожного із її видів, зокрема й інституту патронатної служби з урахуванням європейських стандартів.

Сьогодні також можна стверджувати про правовий, організаційний і соціальний аспекти інституту патронатної служби, які однак, потребують доопрацювання з урахуванням специфіки функціонування різних органів публічного управління та адміністрування. Водночас необхідно наголосити на тому, що у жодному зі стратегічних документів, пов'язаних із реформуванням державного управління в Україні, зокрема і на період 2022-2025 рр. [19], патронатна служба навіть не згадується. Розробники цієї Стратегії, утверджуючи мету її напряму «Професійна публічна служба та управління персоналом» як «продовження розбудови професійної, добросовісної, політично нейтральної державної служби та служби в органах місцевого самоврядування», мабуть, не розуміють, що окрім указаних двох є ще й інші її види, а відтак заходи, спрямовані на покращення функціонування інституту патронатної служби – відсутні. Важливими питаннями є відсутність суб'єкта ведення статистичної інформації щодо працівників патронатної служби, що пов'язано зі зміною їх статусу, актуалізація розроблення єдиної класифікації посад, професіоналізація їх діяльності, прийняття та звільнення – більшість яких була б знята за умови розроблення та прийняття Закону України «Про патронатну службу» чи Кодексу про публічну службу в Україні.

Прийняття Закону України «Про державну службу» (2015 р.) та Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (2023 р.), внесення відповідних змін, сприятиме не лише уточненню організаційно-правового статусу працівників патронатної служби, але й її інституціоналізації як важливої компоненти у розбудові публічної служби в Україні загалом.

Список використаної літератури:

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Лазор О. Д., Лазор О. Я. Державна служба в Україні : навч. посіб. : у 4 ч. Ч. 1. К. : Дакор, 2005. 372 с. (Серія: Публічна служба).
3. Лазор О. Д. Лазор О. Я. До питання розроблення класифікації служби в Україні: теоретико-правові підходи. *Політичні, правові та організаційні проблеми діяльності органів публічної влади та публічних службовців у воєнний та повоєнний періоди (до Дня державної служби)* : матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 23 черв.2023р.). Вінниця : ТОВ «Друк», 2023. С. 148-155.
4. Лазор О. Д. Лазор О. Я. Формування інституту патронатної служби як компоненти публічної служби. *Глобальні тенденції та національні особливості публічного управління та адміністрування* : матер. круглого столу (м. Вінниця, 22.12.2023 р.). Вінниця : ТОВ «Друк», 2024. С. 14-17.
5. Малиновський В.Я. Публічна служба в Україні : підручник. К. : Видавничий дім «Кондор», 2018. 312 с.
6. Патронатна служба : підручник / Н.В. Галіцина, Д.О. Калниш, Б.В. Коваленко [та ін.] ; за заг. ред. Т.О. Коломоець, В.К. Колпакова ; Запорізький національний університет. К. : Ін Юре, 2018. 180 с.
7. Позаштатні радники Львівського міського голови : офіційний сайт Львівської міської ради. URL : <https://city-adm.lviv.ua/lmr/pozashtatni-radnyku-miskoho-holovy> (Дата звернення: 01.01.2024 р.)
8. Положення про помічника судді : Рішення Ради суддів України від 18.05.2018 р. № 21. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку інституту старост : Закон України від 14.07.2021 р. № 1638-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
10. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
11. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>
12. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи : Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
13. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
14. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
15. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 02.05.2023 р. № 3077-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
16. Про умови оплати праці працівників державних органів, на яких не поширюється дія Закону України «Про державну службу» : Постанова

- ва Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 р. № 1112. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
17. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
18. Про штатний розпис Центральної виборчої комісії на 2020 рік : постанова Центральної виборчої комісії від 29.01.2020 р. № 19. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
19. Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
20. 6,3 млн. грн. з міського бюджету на премії для працівників та збільшення патронатної служби мера Франківська в 5 разів. URL : <https://www.cps.net.ua/post4280/> (Дата звернення: 01.01.2024 р.)

Lazor O. D., Lazor O. Ya., Yunyk I. G. Institutionalization of the patronage service in the bodies of public management and administration of Ukraine

The article reveals the peculiarities of the establishment of patronage service in the bodies of public management and administration of Ukraine in its three aspects: legal, organizational and social. Legal support of the patronage service was initiated by the provisions of the current Concept of Administrative Reform in Ukraine (1998). According to the Concept, three types of positions were proposed: political, patronage and administrative, where the latter two were civil service positions. In terms of organizational structure, the modern patronage service in state bodies has significantly expanded not only in terms of the list of institutions where it is introduced, but also in terms of positions. The status of patronage civil servants was transformed in accordance with the Concept of Administrative Reform into employees of the patronage service as a separate type of public service in accordance with the provisions of the new version of the Law of Ukraine "On Civil Service" (2015). The article identifies the peculiarities of institutionalization of the patronage service in the bodies of local self-government. Various issues related to the functioning of the patronage service in these institutions are actualized. The possibilities of the adaptive potential of innovations that will be introduced by the new version of the Law of Ukraine "On Service in Local Self-Government Bodies" (2023) in connection with its adoption are outlined. It is argued that the peculiarities of the process of institutionalization of the patronage service are, on the one hand, the removal of its representatives from the ranks of civil servants and local self-government officials, and, on the other hand, the creation of new positions of patronage service employees. The author points out that it is unreasonable to form structural subdivisions of the bodies of public management and administration and increase their staff, which actually duplicate the functions of the patronage service. The author analyses the organizational aspect of the formation of the patronage service, and in this regard, the peculiarities of changes in the administrative and legal status of employees of the patronage service, in particular, the issues of hiring and dismissal, their qualification requirements, tasks, etc. The author reveals the peculiarities of transformation of social protection of patronage service employees (in terms of remuneration, length of service, and financial assistance), which is due to the adoption of new laws and amendments to existing ones. With the adoption of the new versions of the laws "On Public Service" and "On Service in Local Self-Government Bodies", the author substantiates the need to distinguish between patronage service in public bodies and patronage service in local self-government bodies. The author presents a classification of public service with the definition of patronage service as its important component. The research materials made it possible to formulate proposals, as well as the definition of "patronage service", and to identify specific features of patronage service in Ukraine.

Key words: public service, patronage service, civil service, service in local self-government bodies, position, state body, public management and administration bodies, justice system, judge's assistant, remuneration of employees of the patronage service.

М. М. Ярмистий

кандидат політичних наук

ORCID ID: 0009-0007-5288-111X

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ ПРОФЕСІЙНИХ ФУНКЦІЙ У ПРОЦЕСІ АДМІНІСТРУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито проблему реалізації державними службовцями професійних функцій у процесі адміністрування управлінської діяльності; визначено складники професіоналізму державного службовця; з'ясовано чинники впливу на службову пасивність представників державної служби та окреслити шляхи їх усунення. Зазначено, що питання здійснення професійних функцій та посадових обов'язків державними службовцями тісно пов'язане з власне управлінською діяльністю, з роботою над розпорядчою та організаційною документацією тощо. Підкреслюється, що від якості виконання державними службовцями своїх професійних функцій у процесі адміністрування управлінської діяльності залежить ефективність системи адміністративного менеджменту, який охоплює дві підсистеми: керуючу (суб'єкт адміністративного управління) та керовану (об'єкт адміністративного управління). Акцентується на тому, що професійні функції державного службовця корелюються з його професіоналізмом. Ключове значення у визначенні характеристик фахівця державної служби належить професійним рисам особистості конкретного державного службовця, що тісно взаємопов'язані з його індивідуальними ознаками як суб'єкта професійної діяльності. Виокремлено складники професіоналізму державного службовця: ґрунтова фахова підготовка та володіння професійними компетентностями; вільне володіння державною мовою, основними знаннями і навичками з психології управління; здатність до безперервного професійного розвитку та самовдосконалення; прагнення до підвищення кваліфікації; володіння навичками самоаналізу, планування часу; вміння працювати в команді, стресостійкість, особиста ефективність, володіння основами конфліктології; дотримання норм професійної культури; володіння мистецтвом прийняття адекватних управлінських рішень; володіння фінансовими, інноваційними, інвестиційними питаннями; вміння управляти персоналом; здатність визначати поточні та стратегічні цілі, шляхи досягнення їх тощо. Зауважується, що всі посадові особи органів державного управління повинні володіти високим рівнем професіоналізму та компетентності для якісного виконання своїх державно-розпорядчих функцій та службових обов'язків.

Ключові слова: адміністрування, держава, державне управління, державні службовці, кадрова політика, посадові обов'язки, професійні функції, управлінська діяльність.

Постановка проблеми. Регулювання процесу реалізації державними службовцями професійних функцій у процесі адміністрування управлінської діяльності регламентується законодавчими актами та правовим полем, що спонукає представників органів державної влади на високому рівні виконувати свої службові обов'язки. Питання здійснення професійних функцій та посадових обов'язків державними службовцями тісно пов'язане з власне управлінською діяльністю, з роботою над розпорядчою та організаційною документацією тощо. На якість виконання такої роботи чинять суттєвий вплив як об'єктивні, так і суб'єктивні факто-

ри, що накладає певний відбиток на результативність, ефективність, прозорість діяльності органу державної влади, який представляють ці службовці. Тому актуалізується питання про посилення професійної відповідальності державних службовців різних категорій і рангів у процесі адміністрування управлінської діяльності та в контексті виконання покладених на них державницьких функцій та посадових обов'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що стосуються реалізації державними службовцями професійних функцій у процесі адміністрування певним чином розглядали у сво-

їх працях такі вчені, як В. Бакуменко (публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень [2]), Т. Василевська (етика в публічній службі [4]), проблеми та перспективи розвитку державної кадрової політики в Україні [5]), О. Зінченко (питання професіоналізму в державній службі [6]), Л. Кійко (професіоналізація державних службовців [7]), В. Луговий (професіоналізація державного управління [8]), Г. Саймон (адміністративна поведінка, дослідження прийняття рішень в організаціях, що виконують адміністративні функції [16]), Ю. Шаров (інноваційні інструменти публічного адміністрування: європейський контекст [19]) та ін.

Мета статті – розкрити проблему реалізації державними службовцями професійних функцій у процесі адміністрування управлінської діяльності; визначити складники професіоналізму державного службовця; з'ясувати чинники впливу на службу пасивність представників державної служби та окреслити шляхи їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Адміністративна управлінська діяльність передбачає чітко регламентовані функції державних службовців, які займають адміністративні посади. Від якості виконання державними службовцями своїх професійних функцій у процесі адміністрування управлінської діяльності залежить ефективність системи адміністративного менеджменту, який охоплює дві підсистеми: керуючу (суб'єкт адміністративного управління) та керовану (об'єкт адміністративного управління).

Поняття «адміністрування» в загальному сенсі тлумачиться як професійна діяльність державних службовців та вся система адміністративних інститутів з достатньо суворою ієрархією відповідальності за виконання державних рішень згори – донизу. У вузькому сенсі термін «адміністрування» – це професійна діяльність державних службовців, спрямована на виконання рішень керівництва та використання організаційно-розпорядчих методів адміністрування щодо встановлення, підтримки та поліпшення організаційних структур, розподілу і закріплення функцій (обов'язків), завдань, прав і відповідальності суб'єктів та об'єктів (І. Сурай [18]).

Загалом, публічне адміністрування є регламентованою законами та іншими нормативно-правовими актами системною організуючою, владно-розпорядчою діяльністю органів

державної влади та місцевого самоврядування, спрямованою на «впорядкування їх організаційної структури, планування, підготовку, розробку та реалізацію управлінських рішень, організацію діяльності апарату управління, здійснення документального, інформаційного, кадрового, психологічного забезпечення їх повсякденної діяльності з метою досягнення суспільно корисних цілей і самої мети створення та діяльності відповідного суб'єкта адміністрування» (К. Бугайчук [3, с. 43]).

Як зауважують дослідники (В. Бакуменко, П. Надолішній) у вузькому сенсі адміністрування (так зване внутрішнє адміністрування) означає «діяльність суб'єкта публічного адміністрування з питань впорядкування організаційно-управлінської структури, документація, розпорядження трудовими, матеріальними, фінансовими ресурсами, документообіг» [1, с. 9].

Дослідник Ю. Шаров під адмініструванням розуміє чіткий розподіл повноважень і обов'язків між учасниками процесу та інформаційно-комунікативне забезпечення вертикальної та горизонтальної координації дій між суб'єктами врядування [19, с. 7].

У контексті адміністрування управлінської діяльності виокремлюють два види управлінської діяльності: 1) яка спрямовується за межі відповідного органу і регулює визначені суспільні відносини; 2) внутрішньоорганізаційна, спрямована на регулювання адміністративно-правових і трудових відносин усередині органу публічної влади [9].

Характерними для публічного адміністрування є нормативно-правові та організаційно-розпорядчі документи, наради, протоколи, доповіді, інформаційно-аналітичні, пояснювальні та службові записки, договори, угоди, регламенти, інструкції, акти прийому-передачі, плани, графіки, звіти тощо (В. Бакуменко [2, с. 23]).

Професійні функції державного службовця корелюються з його професіоналізмом.

Професіоналізм державних службовців трактують як вищий ступінь досконалості, визначений вид діяльності, найвищий рівень майстерності, здійснення справи на високому рівні (М. Севтунов [17]).

Спираючись на законодавчі акти [11] та наукові праці вчених [6, с. 18] можна виокремити низку складників професіоналізму державного службовця:

– ґрунтовну фахову підготовку та володіння професійними компетентностями (володіння

теоретико-методологічними основами публічного управління й адміністрування, соціально-політичними, нормативно-правовими, управлінськими та економічними знаннями; уміннями та навичками наукового аналізу та критичного, аналітичного і творчого мислення);

- вільне володіння державною мовою, основними знаннями і навичками з психології управління;

- здатність до безперервного професійного розвитку та самовдосконалення, до модернізації фахових знань;

- прагнення до підвищення кваліфікації;

- володіння навичками самоаналізу та самоконтролю, планування ефективного використання робочого часу;

- вміння працювати в команді, стресостійкість, особиста ефективність, володіння основами конфліктології;

- дотримання норм професійної культури у процесі реалізації державними службовцями посадових обов'язків;

- володіння мистецтвом прийняття адекватних управлінських рішень;

- володіння фінансовими, інноваційними, інвестиційними питаннями;

- вміння управляти персоналом, ефективно спілкуватися в професійному середовищі;

- здатність визначати поточні та стратегічні цілі, шляхи досягнення їх;

- спрямованість особистої діяльності і своїх підлеглих на забезпечення виконання поставлених завдань, досягнення ефективності й результативності.

На думку дослідника В. Лугового, «реалізація принципу професіоналізму і компетентності на державній службі забезпечується системою професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації державних службовців. Задля посилення дієздатності держави, створення ефективної системи державного управління необхідно є всебічна та глибока професіоналізація державного управління» [8, с. 19].

Ключове значення у визначенні характеристик фахівця державної служби належить професійним рисам особистості конкретного державного службовця, що тісно взаємопов'язані з його індивідуальними ознаками як суб'єкта професійної діяльності.

У цьому контексті доречними є погляд учених (Ю. Ковбасюк, К. Ващенко, Ю. Сурмін та ін. [5, с. 27]) щодо кар'єрного розвитку державного службовця як професійно-посадового розвитку

його особистості, який пов'язаний з раціональним добром і розстановкою кадрів на основі використання здібностей і професійних можливостей кожного працівника»

Нам імпонує думка, висловлена Л. Кійко [7, с. 3] про доцільність нижченаведених заходів при виконанні державними службовцями своїх професійних функцій (з огляду на європейські вимоги до організації публічної служби): якісно виконувати поставлені завдання у відповідності до своїх посадових інструкцій; орієнтуватися на виконання потреб споживачів публічних послуг при їх зверненні до органу публічної влади; оновлювати та постійно вдосконалювати свої професійні якості, знання та навички; цікавитися можливостями для свого подальшого кар'єрного зростання та професійного розвитку; мати само мотивацію для постійного підвищення своїх знань та проходити підвищення кваліфікації.

Державні службовці згідно зі специфікою своєї професійної діяльності безпосередньо причетні до реалізації державної політики, забезпечення умов для прояву довіри до працівників, свободи творчості та самостійності, «гуманізації праці».

Як зауважує Т. Василевська, гуманізація праці в системі державної служби базується на моральноетичних засадах, впровадження організаційної культури, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі. Від ціннісних основ публічно-управлінської діяльності, етичної обґрунтованості в прийнятті та етичної чутливості в реалізації управлінських рішень, моральних якостей державних службовців, рівня їхньої етичної культури залежить ступінь довіри до владних структур [4, с. 8].

Головним у процесах адміністрування управлінської діяльності є визначення пріоритетів та стратегічне планування, яке покладається на політичні та керівні посади вищого корпусу державної служби центральних органів влади. Не менш важливим є реалізація стратегічних завдань та функціонування всієї системи державної служби як в окремому органу влади, так і в їх структурних підрозділах. На державних службовців керівного складу середньої ланки покладається налагодження ефективної організації праці та контролю за виконанням стратегічних і поточних завдань у підпорядкованих їм структурних підрозділів [14].

У контексті реалізації професійних функцій у процесі адміністрування управлінської діяльності керівний апарат вищого корпусу визна-

чає пріоритетні цілі, стратегії розвитку та плану роботи державного органу, забезпечує зовнішню та внутрішню комунікацію.

Державні службовці, керівники середньої ланки мають забезпечувати реалізацію державної політики, процесів адміністрування та надання публічних послуг, державного нагляду та контролю, управління персоналом, діловодства, проведення заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням, налагодження комунікацій, забезпечення кіберзахисту та безпеки інформаційних технологій, координація міжнародного співробітництва тощо.

Як зазначають дослідники [10, с. 433], низький рівень реалізації державними службовцями професійних функцій призводить до службової пасивності у процесі адміністрування управлінської діяльності. Основними чинниками, що впливають на службову пасивність, вчені називають: 1) особистісні – прагматизм, власні інтереси, невиправдані очікування, незадоволеність кар'єрним зростанням, рівнем зарплати; 2) організаційні – перевантаження поточною роботою, не чіткий або не справедливий розподіл завдань, порушений режим праці та відпочинку, відсутні умови праці; 3) компетентнісні – низький рівень професійності, відсутність або недостатній обсяг знань, умінь, навичок для виконання службових обов'язків; 4) соціально-психологічні причини – емоційне вигорання, стомленість, конфлікти з колегами, інтереси людини не відповідають займаній посаді, неоцінені або несправедливо оцінені результати власної роботи та ініціативність службовця; 5) ділові якості службовців – низький рівень дисциплінованості та відповідальності за виконання завдань, відсутність творчого підходу, порушення регламентів управлінської діяльності тощо.

Проте, слід зауважити, що в процесі адміністрування управлінської діяльності необхідно, передусім, дбати про дотримання нормативно-правових актів щодо виконання посадових обов'язків та готовність нести відповідальність за результати їхнього виконання. Саме тому такі заходи, як вдосконалення нормативно-правової регламентації діяльності державних службовців; гуманізація службової діяльності; організація діяльності службовців та оптимізація трудових відносин; оцінка та стимулювання персоналу за результатами роботи; оцінка державних службовців за виконання посадових обов'язків – можуть сприяти подоланню службової пасивності в контексті адмініструван-

ня управлінської діяльності. Другим аспектом на шляху усунення чи уникнення службової пасивності може бути врахування мотиваційних та особистісних компонентів діяльності державних службовців.

Науковець Г. Саймон підкреслює, що для вироблення раціональної поведінки службовця потрібно ефективно використовувати всі форми зовнішнього впливу, щоб вмотивованість працівника була головним чинником у бажанні виконувати свої обов'язки на високому професійному рівні, а не під тиском наказів та інструкцій [16].

Згідно з ч. 1 ст. 65 Закону України «Про державну службу» за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень передбачається дисциплінарна відповідальність державних службовців. Порядок здійснення дисциплінарного провадження затверджується Кабінетом Міністрів України [12].

У цьому контексті доцільно згадати про наказ Національного агентства України з питань державної служби «Про затвердження Типових правил внутрішнього службового розпорядку», в якому прописано загальні правила етичної поведінки, організації праці державних службовців [15]. У цьому документі акцентується увага на тому, що службова дисципліна в державному органі ґрунтується на засадах сумлінного та професійного виконання державним службовцем своїх обов'язків, заохочення за результатами роботи [там само].

Але для реалізації питання щодо дисциплінарного впровадження або адміністративної відповідальності за не якісне виконання посадових обов'язків необхідна розробка чітких критеріїв та доказової бази щодо сумлінного та професійного виконання державним службовцем своїх професійних функцій, що потребує розробки спеціального нормативного документу, який би регламентував порядок визначення та повідомлення державному службовцю про неналежне виконання посадових обов'язків та порушення етичної поведінки.

Відповідно до Закону України «Про державну службу» та постанови Кабінету Міністрів України про проведення оцінювання результатів службової діяльності оцінювання проводиться на підставі показників результативності, ефективності та якості виконання посадових обов'язків державного службовця,

а також дотримання ним правил етичної поведінки та вимог законодавства у сфері запобігання корупції [13]. Проте процедура оцінювання роботи діяльності державного службовця іноді носить суб'єктивний характер, в залежності від того, як оцінює себе сам службовець та яку оцінку дає йому керівник. Для проведення більш об'єктивної оцінки потрібні додаткові засоби оцінювання результатів праці службовців, зокрема, потрібно запровадити соціально-психологічну оцінку керівників і спеціалістів. Така оцінка повинна передбачити два напрями: 1) оцінка впливу службовця на формування сприятливого психологічного клімату в колективі та ступінь довіри, авторитетності до нього зі сторони колег по роботі та ступінь його довіри до колег; 2) оцінка ділових якостей службовця: компетентність, комунікабельність, відповідальність, креативність, ініціативність, працездатність тощо. Комплексний підхід до оцінювання результатів службової діяльності з врахуванням інтегральної оцінки за результатами нормативно визначеної процедури проведення щорічної оцінки та соціально-психологічної оцінки державних службовців дозволить об'єктивувати діяльності державних службовців щодо виконання ними посадових обов'язків, дати реальну та справедливую оцінку, підвищити мотивацію до адміністрування управлінської діяльності.

Висновки. Отже, в сучасних умовах проблема реалізації державними службовцями професійних функцій у процесі адміністрування управлінської діяльності є надзвичайно актуальною. Всі посадові особи органів державного управління повинні володіти високим рівнем професіоналізму та компетентності для якісного виконання своїх державно-розпорядчих функцій та службових обов'язків. Вирішення цього питання, а також проблеми подолання службової пасивності у процесі адміністрування управлінської діяльності, підвищення якості та ефективності виконання професійних завдань потребує системного, комплексного підходу, зокрема, включаючи підвищення кваліфікації державних службовців, що сприяє вдосконаленню їхнього професіоналізму та компетентності, зокрема використанню технологій штучного інтелекту у прийнятті управлінських рішень, аналізу багатофакторних даних, прогнозуванні, оцінці явищ, ситуацій, процесів у контексті адміністрування управлінської діяльності.

Список використаної літератури:

1. Бакуменко В. Д. Надолішній П. І. Теоретичні та організаційні засади державного управління : навч. посіб. Київ : Міленіум, 2003. 256 с.
2. Бакуменко В. Д. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2015. № 1 с. 8–26.
3. Бугайчук К. Л. Публічне адміністрування: теоретичні засади та підходи до визначення. *Право і безпека*. 2017. № 3 (66). С. 38–44.
4. Василевська Т. Е. Етика в публічній службі : підручник. Київ : НАДУ, 2018. 256 с.
5. Державна кадрова політика в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку / Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2012. 72 с.
6. Зінченко О. До питання професіоналізму в державній службі. *Вісник державної служби*. 2006. № 1. С. 17–21.
7. Кійко Л. Професіоналізація державних службовців: теоретичний аспект. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Edu/2010_23/fail/Kiyko.
8. Луговий В. І. На службі професіоналізації державного управління. *Вісник державної служби України*. 2003. № 2. С. 18–24.
9. Новікова М. М. Конспект лекцій з дисципліни «Менеджмент і адміністрування (адміністративний менеджмент)». Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 98 с.
10. Орбан-Лембрак Л. Е. Психологія управління: навчальний посібник. Івано-Франківськ : «Плай», 2001. 695 с.
11. Про забезпечення функціонування української мови як державної, наукові розвідки дослідників : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T192704?an=1>.
12. Про затвердження Порядку проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців : Постанова КМУ від 23 серпня 2017 р. № 640. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/postanovi-km-ukraini/72726.html>.
13. Про затвердження Порядку здійснення дисциплінарного провадження: Постанова КМУ від 4 грудня 2019 р. № 1039. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-2019-%D0%BF#n8>.
14. Про затвердження Рекомендацій з організації праці державних службовців в органах виконавчої влади: наказ Міністерства праці та соціальної політики України. URL: <https://zakononline.com.ua/documents/show/116641>.
15. Про затвердження Типових правил внутрішнього службового розпорядку: наказ НАДС від

- 03.03.2016 № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0457-16#n12>.
16. Саймон Г. Адміністративна поведінка : Дослідження прийняття рішень в організаціях, що виконують адміністративні функції. пер. з англ. вид. Київ : Артек, 2001. 392 с.
17. Севтунов М. А. Ефективність розвитку професіоналізму службовця місцевого самоврядування, як складова успішного просування по службі. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2008_1_57.
18. Сурай І. Г. Адміністрування. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/>.
19. Шаров Ю. П. Інноваційні інструменти публічного адміністрування: європейський контекст. *Публічне управління: теорія та практика*. 2010. № 1. С. 5–9.

Yarmystyi M. M. Implementation of professional functions by civil servants in the process of administration of managerial activities

The article reveals the problem of implementation of professional functions by civil servants in the process of administration of managerial activities; the components of the professionalism of a civil servant are defined; the factors influencing the official passivity of civil service representatives are clarified and the ways of their elimination are outlined. It is noted that the issue of the performance of professional functions and official duties by civil servants is closely related to the actual management activity, work on regulations and organizational documentation, etc. It is emphasized that the effectiveness of the administrative management system, which includes two subsystems: the controlling (subject of administrative management) and the managed (object of administrative management) depends on the quality of performance of their professional functions by civil servants in the process of administration of management activities. Emphasis is placed on the fact that the professional functions of a civil servant are correlated with his professionalism. The key importance in determining the characteristics of a civil service specialist belongs to the professional personality traits of a specific civil servant, which are closely interconnected with his individual characteristics as a subject of professional activity. The components of the professionalism of a civil servant are singled out: thorough professional training and possession of professional competencies; fluency in the state language, basic knowledge and skills in management psychology; ability for continuous professional development and self-improvement; desire for professional development; possessing the skills of introspection, time planning; the ability to work in a team, stress resistance, personal effectiveness, mastering the basics of conflict theory; observance of norms of professional culture; mastering the art of making adequate management decisions; mastery of financial, innovative, investment issues; ability to manage personnel; the ability to determine current and strategic goals, ways to achieve them, etc. It is noted that all officials of state administration bodies must possess a high level of professionalism and competence for the high-quality performance of their public administrative functions and official duties.

Key words: *administration, state, public administration, civil servants, personnel policy, job duties, professional functions, managerial activity.*

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 35:342.25

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.17>

О. А. Кавилін

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та земельного кадастру
Класичного приватного університету

СИСТЕМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

У статті досліджено систему органів місцевого самоврядування в Україні та проблеми щодо реформування національних органів місцевого самоврядування.

Наголошено на тому, що місцеве самоврядування в державі є вагомим показником рівня централізації чи децентралізації державної влади, рівня демократії, змісту існуючого політичного режиму, переважання демократичних або авторитарних тенденцій. Високий рівень розвитку місцевого самоврядування забезпечує демократичність політичного режиму та є проявом демократичної політики держави. Демократичне правління дає можливість кожному громадянину брати участь у вирішенні проблем, які стосуються його безпосередньо, та бути учасником демократичного процесу. Така форма правління найбільшою мірою гарантує порядок, політичну стабільність, свободу слова, захист прав та свобод людини і громадянина.

Визначено поняття та основні особливості органів місцевого самоврядування. В процесі проведеного дослідження з'ясовано систему органів місцевого самоврядування в Україні. Розглянуто загальні засади діяльності органів місцевого самоврядування. Досліджено систему органів місцевого самоврядування в Україні відповідно до національного законодавства.

Досліджено проблеми щодо правового статусу і повноважень сільських, селищних, міських рад та сільських, селищних, міських голів, а також старости відповідно до Конституції України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та за сукупністю усіх повноважень сільських, селищних, міських голів.

Зроблено висновок про нагальну необхідність узгодження вітчизняного законодавства щодо повноважень сільських, селищних, міських рад та повноважень сільських, селищних, міських голів, а також старости.

Ключові слова: *міське самоврядування; органи місцевого самоврядування; децентралізація; демократія; органи публічної влади; реформування місцевого самоврядування; сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; староста.*

Постановка проблеми. Наявність інституту місцевого самоврядування в державі не тільки свідчить про існування можливості здійснення народом на місцях належної йому влади, але й створює можливість для реалізації їх безпосередніх потреб шляхом узгодження загальнодержавних та місцевих інтересів, що є однією з основних ознак системи сучасного демократичного правління.

Демократія – форма організації та функціонування політичної системи в державі, яка ґрунтується на визнанні народу джерелом влади. Народ наділений правом брати участь у вирішенні державних питань у поєднанні з грома-

дянськими правами та свободами, що забезпечуються на законодавчому рівні. Демократичне правління дає можливість кожному громадянину брати участь у вирішенні проблем, які стосуються його безпосередньо, та бути учасником демократичного процесу. Тож така форма правління найбільшою мірою гарантує порядок, політичну стабільність, свободу слова, захист прав та свобод людини і громадянина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні питання щодо місцевого самоврядування регулюються, перш за все, положеннями одинадцятого Розділу Конституції України. Інститут місцевого самоврядування впливає на полі-

тичні, соціальні та економічні умови як основи громадянського суспільства. Розвиток місцевого самоврядування та вдосконалення його нормативно-правового забезпечення в нашій державі є одним з важливих напрямів реформування сучасного українського суспільства.

Проблеми які торкаються модернізації системи державного управління та становлення і розвитку органів місцевого самоврядування в Україні є предметом наукового пошуку протягом тривалого проміжку часу. Свої наукові дослідження цим питанням присвячували такі вітчизняні науковці та державні діячі як В. Авер'янов, Б. Андресюк, М. Баймуратов, О. Батанов, В. Борденюк, В. Барвіцький, В. Вакуленко, К. Ващенко, І. Бойко, О. Вовк, Т. Гошко, М. Грушевський, І. Грицьак, О. Дарнопих, Р. Делімарський, Ю. Делія, О. Євтушенко, Б. Калиновський, Н. Камінська, Ю. Кириченко, Ю. Ковбасюк, І. Коліушко, Т. Котенко, В. Куйбіда, І. Лопушинський, Т. Лушагіна, В. Мамонова, М. Михальченко, Ю. Наврузов, М. Орлатий, Ю. Панейко, П. Покатаєв, В. Погорілко, В. Пустовой, К. Ровинська, П. Сас, С. Саханенко, Ю. Сурмін, Ю. Тодика, В. Трояновський, Г. Чапала, І. Шкляж та інші. Однак, як на наш погляд, суперечливість та невизначеність системи місцевого самоврядування в Україні дає привід для подальших досліджень в цій сфері.

Мета статті. Дослідити систему органів місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі відповідно до національного законодавства, а також проблеми і перспективи їх реформування.

Виклад основного матеріалу. У ст. 140 Конституції України наголошується, що «Місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи. Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради. Питання організації управління районами

в містах належить до компетенції міських рад. Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна» [1]. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. (далі – Закон № 280/97-ВР) територіальною громадою визнаються жителі, які об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, які є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр (ст. 1) [2].

Система місцевого самоврядування в Україні включає в себе:

- 1) територіальну громаду;
- 2) сільську, селищну, міську раду;
- 3) сільського, селищного, міського голову;
- 4) виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- 5) старосту;
- 6) районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- 7) органи самоорганізації населення.

У містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету (ст. 5 Закону № 280/97-ВР) [2].

Територіальною громадою є, відповідно до абзацу 2 ст. 1 Закону № 280/97-ВР, жителі, які об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, які представляють собою самостійні адміністративно-територіальні одиниці, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр [2]. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» № 157-VIII від 05.02.2015 р. суб'єктами добровільного об'єднання територіальних громад є суміжні територіальні громади сіл, селищ, міст. Об'єднана територіальна громада, адміністративним центром якої є місто, визнається міською територіальною громадою, центром якої визначено селище є селищною територіальною громадою, а центром якої визначено село – сільською [3]. Цей Закон передбачає, також, декілька послідовних етапів процесу

об'єднання таких територіальних громад, таких як: ініціювання; підготовка рішень про об'єднання; рішення щодо добровільного об'єднання територіальних громад; утворення об'єднаної територіальної громади.

Подібне об'єднання, відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» може відбутися за наступних умов:

1) «у складі об'єднаної територіальної громади не може існувати іншої територіальної громади, яка має свій представницький орган місцевого самоврядування»;

2) територія об'єднаної територіальної громади має бути нерозривною, межі об'єднаної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися»;

3) об'єднана територіальна громада має бути розташована в межах території Автономної Республіки Крим, однієї області»;

4) при прийнятті рішень щодо добровільного об'єднання територіальних громад беруться до уваги історичні, природні, етнічні, культурні та інші чинники, що впливають на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади»;

5) якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання»;

6) об'єднання територіальних громад здійснюється відповідно до перспективних планів формування територій громад Автономної Республіки Крим, області» [3].

Ініціаторами добровільного об'єднання територіальних громад можуть бути: 1) сільський, селищний, міський голова; 2) не менш як третя частина депутатів від загального складу сільської, селищної, міської ради; 3) члени територіальної громади в порядку місцевої ініціативи; 4) органи самоорганізації населення відповідної території, якщо вони представляють інтереси не менш як третини членів відповідної територіальної громади (ч. 1 ст. 5 вказаного Закону) [3].

Сільські, селищні, міські ради – органи місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади, а також здійснюють від їх імені і в їх інтересах функції та повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими законами. Сільські, селищні та міські ради мають право розглядати та вирішувати

питання, віднесені Конституцією України, вказаним Законом та іншими законами до їх відання. Для реалізації своїх повноважень сільські, селищні, міські, районні, обласні ради можуть утворювати консультативно-дорадчі органи (ч. 6 ст. 10 Закону № 280/97-ВР).

Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи. Виконавчі органи сільських, селищних, міських та районних (у містах) рад підконтрольні та підзвітні відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади. При цьому у сільських радах, які представляють територіальні громади, що налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (за виключенням розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснюються одноособово сільським головою (ст. 11 Закону № 280/97-ВР) [2].

Сільські, селищні, міські, районні в місті ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна (ст. 14 Закону № 280/97-ВР) [2]. Тобто це органи, які в Україні утворюються жителями населених пунктів (та їх частин) задля вирішення окремих питань місцевого значення.

Розділом II Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» «Організаційно-правова основа місцевого самоврядування» детально визначено компетенції сільських, селищних, міських рад. Також цей розділ включає в себе статті, що регулюють повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, зокрема:

- у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку;
- в галузі бюджету, фінансів і цін;
- щодо управління комунальною власністю;
- в галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку;
- у галузі будівництва;
- у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, молодіжної політики, фізкультури і спорту,

утвердження української національної та громадянської ідентичності;

– у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища;

– у сфері соціального захисту населення;

– в галузі зовнішньоекономічної діяльності;

– в галузі оборонної роботи;

– щодо організації та забезпечення цивільного захисту;

– щодо вирішення питань адміністративно-територіального устрою;

– у сфері реєстрації місця проживання фізичних осіб;

– щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян;

– у сфері надання безоплатної первинної правничої допомоги;

– щодо відзначення державними нагородами України [2].

Сільський, селищний, міський голова, відповідно до ст. 12 Закону № 280/97-ВР:

1) Є головною посадовою особою територіальної громади, відповідно:

– села (чи добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл);

– селища;

– міста.

2) Обирається відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі;

3) Очолює виконавчий комітет відповідної сільської, селищної, міської ради та головує на її засіданнях;

4) Не може бути депутатом будь-якої ради, суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, в тому числі на громадських засадах, займатися іншою оплачуваною (або підприємницькою діяльністю). Виключенням є викладацька, наукова та творча діяльність, медична практика, інструкторська та суддівська практика із спорту [2].

Старостою є посадова особа місцевого самоврядування яка представляє інтереси жителів села, здійснює комунікацію між владою та громадою села. Це посадова особа місцевого самоврядування. Інституція старостату була створена у 2015 р. задля того, щоб інтереси всіх жителів сіл і селищ в територіальних громадах були належним чином представлені

в адміністративному центрі громади. Староста має робоче місце на території свого старостинського округу. Така посадова особа організовує заходи у селі, відслідковує проблеми громади і пропонує варіанти їх вирішення, а також працює з місцевими громадськими об'єднаннями та відповідає за активізацію громади у прийнятті рішень щодо інтересів громади [4].

Відповідно до ч. 1 ст. 54¹ Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» староста затверджується сільською, селищною, міською радою на строк її повноважень за пропозицією відповідного сільського, селищного, міського голови, що вноситься за результатами громадського обговорення (громадських слухань, зборів громадян, інших форм консультацій з громадськістю), проведеного у межах відповідного старостинського округу [2].

Проте правовий статус сільського, селищного, міського голови, також як і старости, наразі чітко не визначено, навіть з урахуванням розширення повноважень сільського, селищного, міського голови останнім часом.

Розділом III Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» регулюється питання щодо повноважень сільського, селищного, міського голови. Стаття 42 цього Закону (частини 1-3) визначає момент початку та закінчення повноважень новообраного сільського, селищного, міського голови.

Сільський, селищний, міський голова:

1) «забезпечує здійснення у межах наданих законом повноважень органів виконавчої влади на відповідній території, додержання Конституції та законів України, виконання актів Президента України та відповідних органів виконавчої влади;

2) організує в межах, визначених *Законом № 280/97-ВР*, роботу відповідної ради та її виконавчого комітету;

3) підписує рішення ради та її виконавчого комітету;

4) вносить на розгляд ради пропозицію щодо кандидатури на посаду секретаря ради;

5) вносить на розгляд ради пропозиції про кількісний і персональний склад виконавчого комітету відповідної ради;

7) здійснює керівництво апаратом ради та її виконавчого комітету;

8) скликає сесії ради, вносить пропозиції та формує порядок денний сесій ради і головує на пленарних засіданнях ради;

9) забезпечує підготовку на розгляд ради проектів програм соціально-економічного

та культурного розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування, місцевого бюджету та звіту про його виконання, рішень ради з інших питань, що належать до її відання, а також оприлюднює затверджені радою програми, бюджет та звіти про їх виконання;

10) призначає на посади та звільняє з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, крім випадків, передбачених ч. 2 ст. 21 Закону України «Про культуру»;

11) скликає загальні збори громадян за місцем проживання;

11¹) вносить на розгляд ради пропозиції про утворення спеціалізованої установи з надання безоплатної первинної правничої допомоги;

11²) вносить на розгляд ради пропозиції щодо кандидатури на посаду керівника спеціалізованої установи з надання безоплатної первинної правничої допомоги;

12) забезпечує виконання рішень місцевого референдуму, відповідної ради, її виконавчого комітету;

13) є розпорядником бюджетних коштів, використовує їх лише за призначенням, визначеним радою;

14) представляє територіальну громаду, раду та її виконавчий комітет у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, громадянами, а також у міжнародних відносинах відповідно до законодавства;

15) звертається до суду щодо визнання незаконними актів інших органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права та інтереси територіальної громади, а також повноваження ради та її органів;

16) укладає від імені територіальної громади, ради та її виконавчого комітету договори відповідно до законодавства, а з питань, віднесених до виключної компетенції ради, подає їх на затвердження відповідної ради;

17) веде особистий прийом громадян;

18) забезпечує на відповідній території додержання законодавства щодо розгляду звернень громадян та їх об'єднань;

18¹) бере участь у здійсненні державної регуляторної політики у сфері господарської діяль-

ності в межах та у спосіб, встановлені Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»;

19) здійснює інші повноваження місцевого самоврядування, визначені цим та іншими законами, якщо вони не віднесені до виключних повноважень ради або не віднесені радою до відання її виконавчих органів;

20) видає розпорядження у межах своїх повноважень» [2].

До того ж сільський, селищний, міський голова несе персональну відповідальність за здійснення наданих йому повноважень. Він є: підзвітним, підконтрольним та відповідальним перед територіальною громадою; відповідальним перед відповідною радою; підконтрольним відповідним органам виконавчої влади з питань здійснення виконавчими органами ради повноважень органів виконавчої влади (частини 5-6 ст. 42 Закону № 280/97-ВР) [2].

Порядок організації роботи старости визначається Законом № 280/97-ВР та іншими законами України, а також Положенням про старосту.

Згідно з ч. 5 ст. 54¹ Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» староста:

1) «уповноважений сільською, селищною, міською радою, яка його затвердила, діяти в інтересах жителів відповідного старостинського округу у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради;

2) бере участь у пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради та засіданнях її постійних комісій з правом дорадчого голосу. Бере участь у засіданнях виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради;

3) має право на гарантований виступ на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради, засіданнях її постійних комісій та виконавчого комітету з питань, що стосуються інтересів жителів відповідного старостинського округу;

4) сприяє жителям відповідного старостинського округу у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади, а також у поданні відповідних документів до зазначених органів. За рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради надає адміністративні послуги та/або виконує окремі завдання адміністратора центру надання адміністративних послуг (у разі утворення такого центру);

5) бере участь в організації виконання рішень сільської, селищної, міської ради, її виконавчого

комітету, розпоряджень сільського, селищного, міського голови на території відповідного старостинського округу та у здійсненні контролю за їх виконанням;

6) бере участь у підготовці пропозицій до проекту місцевого бюджету в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного старостинського округу;

7) вносить пропозиції до виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради з питань діяльності на території відповідного старостинського округу виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної власності та їх посадових осіб;

8) бере участь у підготовці проектів рішень сільської, селищної, міської ради, що стосуються майна територіальної громади, розташованого на території відповідного старостинського округу;

9) бере участь у здійсненні контролю за використанням об'єктів комунальної власності, розташованих на території відповідного старостинського округу;

10) бере участь у здійсненні контролю за станом благоустрою відповідного старостинського округу та інформує сільського, селищного, міського голову, виконавчі органи сільської, селищної, міської ради про результати такого контролю;

11) отримує від виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної власності та їх посадових осіб інформацію, документи і матеріали, необхідні для здійснення наданих йому повноважень;

12) сприяє утворенню та діяльності органів самоорганізації населення, організації та проведенню загальних зборів, громадських слухань та інших форм безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення у відповідному старостинському окрузі;

13) здійснює інші повноваження, визначені *Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»* та іншими законами України» [2].

Досліджуючи правовий статус та повноваження сільського, селищного, міського голови, та старости слід, в першу чергу, звернути увагу на деякі положення Основного Закону України. У ст. 140 Конституції дається визначення територіальній громаді, яка наділяється законом правом здійснювати місцеве самоврядування. Територіальна громада обирає сільського, селищного, міського голову, та затверджує старосту. В свою чергу, відповідно до ч. 2 ст. 141 Конституції України, сільський,

селищний, міський голова очолює виконавчий орган ради і головує на її засіданнях. А отже, згідно з положеннями Основного Закону вказані посадові особи не є головою відповідної ради. Вони лише мають статус особи, яка керує на її засіданнях. При цьому сільський, селищний, міський голова має статус керівника виконавчого органу, який така рада утворює і який є підконтрольним та підзвітним цій раді. В той же час староста, у процесі здійснення наданих йому повноважень, є відповідальним перед та підзвітним сільській, селищній, міській раді і підконтрольним сільському, селищному, міському голові (ч. 6 ст. 54¹ Закону № 280/97-ВР).

Згідно з Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» на сільських, селищних, міських голів поширюються повноваження та гарантії депутатів рад, що передбачені Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» № 93-IV від 11.07.2002 р. (ч. 5 ст. 12) [5]. У ч. 2 ст. 59 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначено, що у процесі встановлення результатів голосування до загального складу сільської, селищної, міської ради включається сільський, селищний, міський голова, в тому випадку, коли він бере участь у пленарному засіданні ради, і враховується його голос. Протоколи сесій сільської, селищної, міської ради підписуються сільським, селищним, міським головою (ч. 15 ст. 46 Закону № 280/97-ВР) [2]. Тож, якщо Конституція України визначає сільського, селищного, міського голову як посадову особу, яка очолює виконавчий орган відповідної ради та тільки головує на її засіданнях, то, в свою чергу, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» наділяє такого голову повноваженнями, згідно з якими він, фактично, є головою як виконавчого органу ради так і самої ради. Враховуючи зазначене можна погодитись з думкою І. О. Єлісеєвої, про те що згідно з чинним вітчизняним законодавством, сільський, селищний, міський голова є:

– «невід'ємним елементом системи місцевого самоврядування в Україні;

– основною посадовою особою відповідної територіальної громади, яка обирається нею на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування на визначений Конституцією строк;

– посадовою особою місцевого самоврядування, на яку поширюються повноваження та гарантії депутатів рад, передбачені законом про статус депутатів рад;

– головою виконавчого органу ради – за Конституцією;

– головою ради – за повноваженнями, наданими Законом;

– головою відповідної територіальної громади – за сукупністю повноважень, визначених Конституцією і наданих законом» [6, с. 47-48].

Висновки. Таким чином варто було б узгодити національне законодавство щодо повноважень сільських, селищних, міських рад та повноважень сільських, селищних, міських голів, а також старости, задля виключення законодавчих колізій. Враховуючи і так суттєвий обсяг повноважень сільських, селищних, міських голів, немає потреби у володінні ними ще й повноваженнями сільської, селищної, міської ради або її виконавчих органів задля здійснення своїх повноважень.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/>

documents/constitution/ konstituciya-ukrayini-rozdil-ii

2. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України № 157-VIII від 05.02.2015 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 13. ст. 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

4. Децентралізація. URL: <https://decentralization.ua/starosta>

5. Про статус депутатів місцевих рад. Закон України № 93-IV від 11.07.2002 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2002. № 40. ст. 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

6. Єлісеєва І. О. Сільський, селищний, міський голова: статус посадової особи за Конституцією України та повноваженнями, наданими йому законом. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2019. Вип. 15. С. 40-49.

Kavylin O. A. System of local government bodies in Ukraine: current state and problems

The article examines the system of local self-government bodies in Ukraine and problems related to the reform of national local self-government bodies.

It is emphasized that local self-government in the state is a significant indicator of the level of centralization or decentralization of state power, the level of democracy, the content of the existing political regime, the predominance of democratic or autocratic tendencies. A high level of development of local self-government ensures the democracy of the political regime and is a manifestation of the democratic policy of the state. Democratic governance gives every citizen the opportunity to participate in solving problems that affect him directly and to be a participant in the democratic process. This form of government to the greatest extent guarantees order, political stability, freedom of speech, protection of human and citizen rights and freedoms.

The concept and main features of local self-government bodies are defined. In the process of the conducted research, the system of local self-government bodies in Ukraine was clarified. The general principles of the activities of local self-government bodies are considered. The system of local self-government bodies in Ukraine in accordance with national legislation has been studied.

Problems related to the legal status and powers of village, settlement, city councils and village, settlement, city heads, as well as elders in accordance with the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» and the totality of all the powers of village, settlement, city heads were studied.

It was concluded that there is an urgent need to harmonize domestic legislation regarding the powers of village, settlement, and city councils and the powers of village, settlement, and city heads, as well as elders.

Key words: local Government; local governments; decentralization; democracy; public authorities; reforming of local self-government; village, settlement, city council; village, settlement, city mayor; monitor.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 35.08(477)+007

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2024.1.18>

О. М. Руденко

доктор наук з державного управління, професор,
завідувачка кафедри менеджменту та адміністрування,
Національний університет «Чернігівська політехніка», ORCID ID: 0000-0002-2807-1957

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті обґрунтовано особливості забезпечення професійного розвитку державних службовців в Україні в умовах воєнного стану. Для цього проведено аналіз стану наукової розробленості проблематики дослідження та розглянуто наукові підходи до трактування сутності поняття “професійний розвиток державних службовців”. Проаналізовано стан нормативно-правового регулювання особливостей професійного розвитку державних службовців в Україні. Враховуючи особливості чинного законодавства, виокремлено базові постулати професіоналізації державних службовців в Україні. З використанням офіційних статистичних даних Національного агентства України з питань державної служби (НАДС) з’ясовано специфіку та проблеми професійного навчання державних службовців в Україні (у тому числі й в умовах воєнного стану). Встановлено, що серед державних службовців найбільш популярними видами професійного навчання залишаються підвищення кваліфікації та самоосвіта. Відзначено, що протягом 2022-2023 років в Україні активно розвивався Портал управління знаннями, який допомагає забезпечувати професійний розвиток державних службовців. Зроблено висновок, що повномасштабна російська агресія проти суверенної України, розпочата в лютому 2022 року, суттєво змінила підходи до організації роботи усіх державних органів, в тому числі і у сфері здійснення якісного професійного розвитку державних службовців з огляду на пріоритетні потреби суспільства, кібербезпекові ризики та загальні умови життя. Проте, до цього часу законодавча зарегульованість питань підвищення кваліфікації державних службовців фактично паралізує цей напрямок HRM. При цьому в Україні набуває поширення поняття “інформального навчання” як процесу набуття професійних знань, умінь і навичок (у тому числі у процесі трудової діяльності або самоосвіти), що залишається не регламентованим навчальними планами, освітніми програмами, строком, методами та формами навчання”. Проте, саме інформальне професійне навчання надає максимально можливу ініціативу для саморозвитку та самореалізації державних службовців.

Ключові слова: воєнний стан, державна служба, державне управління, державні службовці, людські ресурси, компетентнісний підхід, підвищення кваліфікації, професійний розвиток, професійна компетентність, професіоналізація державної служби, управління людськими ресурсами на державній службі.

Постановка проблеми. Військова агресія російської федерації в один день змінила нашу реальність, створивши нові загрози та інституціональні виклики в усіх сферах життя. Не виключенням у даному випадку стала й вітчизняна державна служба, яка з лютого 2022 року й до сьогодні змушена забезпечувати безперервне виконання функцій держави, що знаходиться

в умовах війни. Державна служба України залишається тією сферою професійної діяльності, що невпинно продовжує працювати завдяки пулу державних службовців, які змогли адаптуватися до нових (часто форс-мажорних) реалій своєї діяльності, забезпечуючи при цьому прискорення прийняття ефективних управлінських рішень, гнучкість стилю керівництва, удо-

сконалення комунікаційних процесів, безпеку робочих процесів, підтримання продуктивності та вмотивованості тощо. Тому забезпечення результативності та ефективності функціонування державної служби України залишається наразі однією з найважливіших проблем, що потребує ґрунтовного дослідження і якнайшвидшого вирішення.

Водночас державно-управлінська практика засвідчує, що запорукою забезпечення результативності й ефективності функціонування державної служби України загалом та системи управління людськими ресурсами (Human Resource Management (HRM)) в тому числі є створення належних умов для успішного професійного розвитку державних службовців. Адже на сьогодні постійне навчання в контексті професійного розвитку є одним із найважливіших факторів ефективної діяльності системи будь-якої публічної адміністрації. Саме тому абсолютно логічною виглядає теза в новій Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки, в якій відзначається, що “невід’ємним компонентом модернізації державного управління є підвищення якості професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування”, а також те, що “зміст цього навчання не повною мірою відповідає потребам у такому навчанні” [1].

Вищезазначене актуалізує необхідність детального вивчення особливостей забезпечення професійного розвитку державних службовців в Україні в умовах сучасних суспільних викликів та загроз.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відзначимо, що теоретичні положення щодо модернізації державної служби та управління людськими ресурсами в Україні досить комплексно висвітлені у працях вітчизняних науковців, а саме: Н. Алюшиної, В. Бакуменка, О. Васильєвої, Н. Гончарук, О. Євсюкової, О. Линдюк, Ю. Лихач, В. Мельника, О. Оболенського, Н. Обушної, О. Пархоменко-Куцевіл, Л. Прудіус, С. Селіванова, С. Серьогіна, та ін.

Проблематика професійного розвитку державних службовців займає одне з центральних місць у наукових публікаціях таких науковців як Л. Антонова, Т. Василевська, К. Ващенко, І. Дегтярьова, С. Зелінський, Н. Липовська, І. Поліщук, А. Рачинський, С. Хаджирадєва та ін.

Праці вищезгаданих науковців є важливим внеском у розвиток теорії та практики публічного управління. Разом із тим, актуалізована

в цій статті проблематика, у вітчизняному науковому дискурсі ще не розглядалася комплексно з позиції, насамперед, специфіки реалізації в умовах воєнного стану.

Формулювання мети статті. З огляду на зазначене, головна ідея статті полягає обґрунтуванні особливостей забезпечення професійного розвитку державних службовців в Україні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Професійний розвиток державних службовців є важливим інструментом формування високопрофесійного інституту державної служби в Україні, особливо в умовах нових викликів та загроз для українського суспільства.

Загалом професійний розвиток у науковій літературі розглядається як основний результат навчання, тобто, як:

- системно-організований процес безперервного професійного навчання персоналу для підготовки його до виконання нових виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення структури персоналу;

- забезпечення і організацію процесу навчання для досягнення поставлених організацією цілей;

- удосконалення навичок та вмінь, розширення обсягу знань, підвищення компетенції, схильності до навчання і ентузіазму співробітників на всіх рівнях організації, що сприяє безперервному зростанню [2].

При цьому професійний розвиток у сфері державної служби – багатогранне та складне поняття, що охоплює широке коло взаємозв’язаних психологічних, педагогічних, соціальних та економічних проблем.

У даному контексті відзначимо, що одним із базових принципів функціонування державної служби в Україні відповідно до чинного законодавства [3; п. 3 ч. 1 ст. 4] визначено принцип професіоналізму, який дефініційовано як “компетентне, об’єктивне і неупереджене виконання посадових обов’язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону” [3]. Основою забезпечення принципу професіоналізму державної служби можна вважати професійну компетентність державного службовця, яку у зазначеному законі визначено як здатність особи застосовувати

спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистого розвитку [3].

З огляду на це, С. Серьогін, Є. Бородін, Н. Липовська та інші констатують, що “професійний розвиток полягає у формуванні у державних службовців якостей, професійно значимих знань, умінь і навичок, необхідних для виконання ними своїх посадових функцій та повноважень, реалізації прав і виконання посадових обов'язків. Професійний розвиток державних службовців традиційно поєднує в собі професійно-кваліфікаційний та професійно-посадовий розвиток” [4, с. 16–20].

Глосарії європейської освіти та професійного навчання визначають професійний розвиток як сукупність процесів, дій, рішень, які спрямовані на покращення професійної діяльності [5, с. 131]. Але таке визначення демонструє, що процес професійного розвитку не має суб'єктного орієнтиру, тобто невідомо хто саме керує, організовує цей процес, чи службовець самостійно має його здійснювати.

У чинному Законі України “Про державну службу” 89-VIII від 10.12.2015 року також надається визначення професійного розвитку державних службовців як “безперервного, свідомого, цілеспрямованого процесу особистісного та професійного зростання, що базується на інтеграції знань, умінь і компетентностей” [3].

Аналогічний підхід до трактування сутності поняття “професійний розвиток державних службовців” міститься також і в Розпорядженні Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції реформування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад” (від 01.12.2017 року № 974-р) [6], а також у Постанові Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад” (від 06.02.2019 року № 106) [7].

Професійний розвиток державних службовців, як пріоритетний напрям і завдання, передбачено також у Стратегії реформування державного управління України на 2022–2025 роки, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 року № 831-р. [1].

Отже, положення зазначених нормативно-правових актів визначають шляхи практичної реалізації та функціонування системи державної служби в Україні та наголошують на необхідності посилення уваги на людський фактор (розвиток професійного потенціалу державних службовців, формування інформаційних компетенцій, розвиток компетентнісного підходу до управління персоналом у сфері державної служби тощо).

Водночас ми погоджуємося, що у наведених вище визначеннях, “вся комплексність професійного розвитку зводиться лише до організації навчання державних службовців та підвищення ними кваліфікації, що не може вважатися комплексним та, головне, цілісним процесом “професійного зростання, що базується на інтеграції знань, умінь і компетентностей”” [8].

Разом із цим, І. Поліщук ув'язує професійний розвиток із процесом управління публічною службою, стверджуючи, що професійний розвиток – це процес розкриття та реалізації професійного потенціалу особи, яка отримує новий статус – статус державного службовця [9]. Тобто, враховуючи, що процес розвитку – це сам по собі поступальний, але повсякчасний процес, а тому цілком логічним є твердження, що навіть коли система публічної служби та відповідні служби не чинять управлінський вплив на державних службовців, останні все одно проходять тривалий процес еволюції та самовдосконалення. Власне саморозвиток/самовдосконалення і доцільно розуміти як втілення процесу професійного розвитку в загальному вигляді [10].

Як відомо, Законом України “Про державну службу” [3] встановлюється саме компетентнісний підхід до управління персоналом державних органів. Такий підхід має на меті всебічну підготовку особи як фахівця своєї справи та повноправного члена соціуму. Зауважимо, що впровадження компетентнісного підходу у практику публічного управління, досить логічно пояснюється особливістю імплементації положень менеджменту людських ресурсів у сфері державної служби згідно з вимогами до країн-кандидатів на вступ до ЄС (розділ 3 “Публічна служба і менеджмент людських

Враховуючи особливості чинного законодавства, доцільно виокремити базові постулати професіоналізації державних службовців в Україні:

– право державного службовця на “професійне навчання” та “просування по службі

з урахуванням професійної компетентності” (п.п. 6 та 8 ч. 1 ст. 7 Закону України “Про державну службу”);

– обов’язок державного службовця “професійно виконувати свої службові обов’язки” та “постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності” (п.п. 7 та 11 ч. 1 ст. 8 Закону України “Про державну службу”);

– державним службовцям створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, яке проводиться постійно (ч. 1 ст. 48 Закону України “Про державну службу”);

– професійне навчання державних службовців проводиться за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством, через систему підготовки, перепідготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації, зокрема у сфері публічного управління та адміністрування, у встановленому законодавством порядку в навчальних закладах, установах, організаціях незалежно від форми власності, які мають право надавати освітні послуги, у тому числі за кордоном (ч. 2 ст. 48 Закону України “Про державну службу”);

– підвищення рівня професійної компетентності державних службовців проводиться протягом проходження служби, а підвищення кваліфікації – не рідше одного разу на три роки (ч. 5 ст. 48 Закону України “Про державну службу”) [11].

При цьому у чинному законодавстві [3] поняття “професійна компетентність” визначається як “здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов’язків, навчання, професійного та особистісного розвитку”. Відповідно просування по службі здійснюється виключно з урахуванням професійної компетентності та сумлінного виконання своїх посадових обов’язків [12].

З огляду на викладене вище відзначимо, що важливим кроком реформування системи професійного розвитку в Україні стало схвалення розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.12.2017 р. № 974-р Концепції реформування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад (далі – Концепція

реформування системи професійного навчання) [6]. Метою цього документа є визначення основних напрямів, механізмів та строків формування сучасної ефективної системи професійного навчання, яка забезпечуватиме підвищення рівня професійної компетентності державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад, буде зорієнтована на потреби особистості у професійному розвитку протягом усього життя та сприятиме впровадженню принципів належного врядування [6].

Концепція реформування системи професійного навчання стала дороговказом для формування нової моделі системи професійного навчання, окресливши шляхи розв’язання проблеми неефективності системи підготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад [6].

На сьогодні зміна пріоритетів та завдань у сфері державної служби України, необхідність адаптації до нових викликів в умовах воєнного стану, підвищення ефективності роботи, підготовка до повоєнного відновлення країни – усе це вимагає від державних службовців максимально ефективно організувати свою роботу, оптимізувати робочі процедури та приймати більш зважені управлінські рішення. Саме тому підвищення кваліфікації державних службовців, опанування новими знаннями та навичками є надзвичайно актуальними в умовах воєнного стану.

В умовах воєнного стану професійний розвиток у сфері державної служби в Україні здійснюється на основі поєднання постійної професійної освіти, такої як підготовка та перепідготовка, стажування, підвищення кваліфікації, самопідготовка та навчання, та набуття практичного досвіду безпосередньо на робочому місці при виконанні професійних обов’язків. Хоча, можемо стверджувати, що сучасна система професійного навчання державних службовців сформована за результатами її реформування, що здійснювалося у період 2018-2022 років відповідно до цілей, завдань і напрямів, визначених Концепцією реформування системи професійного навчання [6].

Наразі професійне навчання у сфері державної служби в Україні очолює та координує Національне агентство України з питань державної служби (НАДС). Воно затверджує цен-

тральні програми навчання, так звані загальні програми підвищення кваліфікації. Так, наприклад, протягом 2020–2022 років НАДС затвердило 1570 загальних програм підвищення кваліфікації, з яких реалізовано 1090 (69%) [13].

З огляду на те, що успіх щодо досягнення запланованих у Стратегії реформування державного управління до 2025 року результатів за напрямом “Професійна публічна служба та управління персоналом” визначається, у тому числі, й за таким індикатором, як частка державних службовців, які підвищили кваліфікацію (відсоток від загальної кількості державних службовців), нагадаємо, що заплановане значення індикатора “Частка державних службовців, які підвищили кваліфікацію” у 2022 році становить – 55 % від загальної кількості державних службовців, 2023 році – 60%, у 2024 та 2025 роках – 65% та 70 % відповідно [14].

Водночас статистичні дані щодо підвищення кваліфікації державних службовців в Україні засвідчують, що кількість осіб, які проходили навчання у 2022 році склала 65 892 осіб (39,8% від загальної чисельності державних службовців) у 2022 році. Хоча у 2022 році, порівняно з 2021 роком, кількість учасників навчання вже демонструє тенденцію до зменшення на 8 526 осіб (або 7,2 %) [13].

Аналіз інформації щодо професійного навчання державних службовців Офісу Президента України, Секретаріату КМУ, Апарату Верховної Ради України, Державного управління справами, апаратів та територіальних органів центральних органів влади у 2022 році у розрізі категорій та підкатегорій посад показав таку особливість професійного навчання [13]:

– зі зниженням категорії посади державної служби частка державних службовців, які пройшли професійне навчання, зменшується. Так, у загальній структурі державних службовців категорії “А” професійне навчання пройшли 80 % від їх загальної кількості, державних службовців категорії “Б” – 39%, державних службовців категорії “В” – 32 %;

– частка державних службовців у розрізі підкатегорій посад у межах категорії посад “Б”, які пройшли професійне навчання, також зменшується зі зниженням підкатегорії посади: державні службовці підкатегорії Б1 категорії “Б” – 52 %; державні службовці підкатегорії Б3 категорії “Б” – 37 %.

Важливо звернути увагу й на те, що майже повний перехід на дистанційне навчання

в Україні, що відбувся протягом останніх років внаслідок надзвичайних обставин (пандемія COVID-19), змусив дуже швидко переосмислити підходи до організації та функціонування всієї сфери державної служби, підвищивши при цьому адаптивність системи професійного навчання до змін і зберігши доступність такого навчання. Проте, з іншого боку, зо оцінками фахівців, відбулося значне зниження ефективності такого навчання. Ці ж обставини фактично унеможливили стажування державних службовців та негативно вплинули на активність навчальних поїздок та інших форм обміну досвідом, у тому числі за кордоном.

За даними НАДС, у 2022 році підвищення кваліфікації учасників навчання здійснювалось за програмами підвищення кваліфікації, що за змістом, тривалістю та інтенсивністю навчання поділяються на загальні професійні (сертифікатні), спеціальні професійні (сертифікатні), загальні та спеціальні короткострокові програми. При цьому зберігся попит на програми підвищення кваліфікації, які охоплюють як загальні питання державного управління та місцевого самоврядування, так і питання удосконалення особистісних та професійних компетентностей. Зріс попит на навчання за загальними програмами підвищення кваліфікації щодо удосконалення цифрових навичок та роботи з інформацією, зокрема, за такими напрямками, як впровадження стандартів захисту персональних даних, цифрова грамотність, доступ до публічної інформації, державна політика цифрового розвитку, інформаційна безпека [13].

Серед державних службовців найбільш популярними видами професійного навчання залишаються підвищення кваліфікації та самоосвіта.

З огляду на це, зауважимо, що протягом 2022 року активно розвивався Портал управління знаннями. Він допомагає забезпечувати професійний розвиток державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, ПОМС. За рік роботи Портал довів свою ефективність та актуальність. Станом на кінець 2022 року зареєстровано 130 провайдерів освітніх послуг та більше 50 000 зареєстрованих користувачів [14].

Важливо також відзначити, що в серпні 2023 року Координаційною радою з питань професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових

осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад при НАДС України схвалено Рішення про затвердження Стратегії розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих держадміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб органів місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад до 2027 року.

У грудні 2023 року Розпорядженням КМУ № 1206-р затверджено план заходів із розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад до 2027 року [15]. Зокрема, головними акцентами Розпорядження КМУ №1206-р є:

- цифровізація послуг та управлінських процесів у сфері професійного навчання;
- удосконалення професійних компетентностей публічних службовців, необхідних для післявоєнного відновлення та розвитку України, побудови спроможної сервісної та цифрової держави;
- моніторинг якості професійного навчання;
- розроблення та впровадження типових загальних професійних (сертифікатних) програм підвищення кваліфікації;
- упровадження програм (навчальних модулів) підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування щодо нових засад здійснення адміністративної процедури;
- організація професійного навчання ОМС;
- вивчення іноземних мов тощо [15].

Насамкінець відзначимо, що, не зважаючи на сучасні військові реалії України, законодавством передбачено, що державні службовці у межах виконання індивідуальних програм та посадові особи місцевого самоврядування мають набирати не менше 1-го кредиту ЄКТС протягом календарного року. При цьому згідно Наказу НАДС від 12.12.2019 р. № 226-19, вбачається, що навчання на освітніх онлайн платформах, а також участь у тренінгах, конференціях тощо вважається лише самоосвітою, сумарна частка якої все ще може бути лише 20% від загальної обов'язкової кількості кредитів на рік [16]. Таким чином, вважаємо, що обраний вектор державної політики у сфері підвищення кваліфікації державних службовців, якого наразі притримується НАДС, певним чином нівелює значення внутрішнього навчання у державних органах

та не враховує збільшення навантаження на державних службовців та особливості їх роботи в умовах воєнного стану.

Висновки. Таким чином, вважаємо, що повномасштабна російська агресія проти суверенної України, розпочата в лютому 2022 року, суттєво змінила підходи до організації роботи усіх державних органів, в т.ч., і у сфері здійснення якісного професійного розвитку державних службовців з огляду на пріоритетні потреби суспільства, кібербезпекові ризики та загальні умови життя. Проте, до цього часу законодавча зарегульованість питань підвищення кваліфікації державних службовців фактично паралізує цей напрямок HRM. При цьому в Україні набуває поширення поняття “інформального навчання” як процесу набуття професійних знань, умінь і навичок (у т.ч. у процесі трудової діяльності або самоосвіти), який залишається не регламентованим навчальними планами, освітніми програмами, строком, методами та формами навчання”. Проте, саме інформальне професійне навчання надає максимально можливу ініціативу для саморозвитку та самореалізації персоналу.

Список використаної літератури:

1. Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 роки: Розпорядження КМУ № 831-р від 21.07. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/831-2021-%D1%80>
2. Гриньова, В. Адміністративне управління трудовим потенціалом. Харків: ХНЕУ, 2012. 228 с.
3. Про державну службу : Закон України № 889-19 від 10.12.2015 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/889-19>
4. Реформування професійного навчання державних службовців в Україні: проблеми та перспективи : монографія / С.М. Серьогін, Є.І. Бородін, Н.А. Липовська та ін. Київ : НАДУ, 2013. 112 с.
5. European Centre for the Development of Vocational Training. Terminology of European education and training policy. Second edition. A selection of 130 key terms. Luxembourg : Publications office of the European Union, 2014. 331 p.
6. Про схвалення Концепції реформування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 974-р. від 01.12.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974-2017-%D1%80>
7. Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців,

- голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад : Постанова Кабінету Міністрів України № 106 від 06.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974-2017-%D1%80>
8. Година М.А. Зміст, структура та значення професійного розвитку державних службовців у системі заходів організаційно-правового забезпечення публічної служби в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 2020. Том 31 (70). № 2 С. 18023. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2020.2/03>
 9. Поліщук І.В. Механізми забезпечення розвитку професійного потенціалу державних службовців в Україні : автореф. дис. к. держ. упр. : 25.00.03. Київ, 2018. 22 с
 10. Багрим О. Особливості розвитку професійного потенціалу державних службовців у воєнний та поствоєнний період в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 2. С. 9-14. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.2.1>
 11. Проневич О.С. Професіоналізація як стратегічний імператив європеїзації державної служби в Україні. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/366/files/2ccc8b94-53c2-4c08-8250-ee944f08b06f.pdf>
 12. Селіванов С.В., Н.І. Обушна, С.К. Хаджираєва. Розвиток кадрового потенціалу державної служби в Україні в умовах реформ : проблеми теорії та практики : монографія. Київ: Вид-во "Каравелла", 2019. 293.
 13. Офіційний сайт Національного агентства України з питань державної служби. URL: <https://nads.gov.ua/> <https://nads.gov.ua/>
 14. Державне управління в Україні: Оцінювання на відповідність Принципам державного управління. 2024. OECD Publishing. URL: <https://doi.org/10.1787/b0dd70ef-uk>
 15. Про затвердження плану заходів з розвитку системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад до 2027 року: розпорядження КМУ № 1206-р від 27.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1206-2023-%D1%80>
 16. Про затвердження Порядку нарахування кредитів ЄКТС за результатами професійного навчання: Наказ НАДС № 226-19 від 12.12.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-19#Text>

Rudenko O. M. Providing the professional development of civil servants in Ukraine under the conditions of marital state

The article substantiates the peculiarities of ensuring the professional development of civil servants in Ukraine under martial law. For this, an analysis of the state of scientific development of the research problem was carried out and scientific approaches to the interpretation of the essence of the concept of "professional development of civil servants" were considered. The state of regulatory and legal regulation of the peculiarities of the professional development of civil servants in Ukraine is analyzed. Taking into account the peculiarities of the current legislation, the basic postulates of the professionalization of civil servants in Ukraine are highlighted. With the use of official statistical data of the National Agency of Ukraine for Civil Service, the specifics and problems of professional training of civil servants in Ukraine (including under martial law) were clarified. It was established that professional training and self-education remain the most popular types of professional training among civil servants. It was noted that during 2022-2023, the Knowledge Management Portal was actively developed in Ukraine, which helps ensure the professional development of civil servants. It was concluded that the full-scale Russian aggression against sovereign Ukraine, which began in February 2022, significantly changed the approaches to the organization of the work of all state bodies, including in the field of high-quality professional development of civil servants, taking into account the priority needs of society, cyber security risks and general living conditions. However, until now, the legislative regulation of the issues of raising the qualifications of civil servants actually paralyzes this area of HRM. At the same time, the concept of "informal education" is becoming widespread in Ukraine as a process of acquiring professional knowledge, skills and abilities (including in the process of work or self-education), which remains unregulated by curricula, educational programs, terms, methods and forms of education." However, it is informal professional training that provides the maximum possible initiative for self-development and self-realization of civil servants.

Key words: *martial law, civil service, public administration, civil servants, human resources, competence approach, professional development, professional development, professional competence, professionalization of civil service, human resources management in civil service.*

